

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ОГІСНКА

І. С. КАЗИМІР

**ЕПТОНІМИ В. ШЕКСПІРА:
СТРУКТУРНИЙ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ
АСПЕКТИ**

Монографія

Кам'янець-Подільський – 2020

*Затверджено до друку рішенням Вченої ради
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка (протокол № 2 від 26.02.2020 р.)*

Рецензенти:

Л. С. Піхтовнікова – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри прикладної лінгвістики національного аерокосмічного університету імені М. Є. Жуковського “ХАІ”;

А. А. Марчишина – доктор філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Казимір І. С.

К14 **Ептоніми В. Шекспіра: структурний та функціональний аспекти:** монографія / І. С. Казимір. – Кам'янець-Подільський : ТОВ “Друкарня “Рута”, 2020. – 248 с.
ISBN 978-617-7887-117-0

У монографії здійснено інтегральний аналіз ептонімів В. Шекспіра з урахуванням його структурно-семантичної та функціонально-синергійної реалізації. Окреслено теоретичні засади досліджуваного об'єкта – ептонімів. Визначено методику дослідження ептонімів В. Шекспіра. На основі дефінітивного аналізу особливу увагу приділено виокремленню поняття “ептонім” з-поміж суміжних йому термінів. Методом вибірки проведено інвентаризацію цитатно-афористичного фонду В. Шекспіра з метою формування його ептонімного корпусу. Для отримання максимально об'єктивних даних було проведено соціолінгвальний експеримент, у якому підлягали анкетуванню 60 респондентів-носіїв мови. Послугуючись новітньою апроксимативною методикою вивчення лексичного складу, визначено домінуючі лексико-семантичні групи. На основі методу подвійної аплікації здійснено структурно-семантичний аналіз досліджуваних одиниць.

Для науковців, філологів-германістів, викладачів, аспірантів, магістрантів і студентів філологічних спеціальностей.

УДК 811.81'373.7

ISBN 978-617-7887-117-0

©Казимір І. С., 2020
©ТОВ “Друкарня “Рута”, 2020**ЗМІСТ**

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	5
ПЕРЕДМОВА	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ЕПТОНІМІВ	15
1.1. Ступінь дослідженості проблеми ептонімії	15
1.2. Термінологічний апарат об'єкта дослідження	20
1.3. Локалізація ептонімів у системі англійської мови	22
1.4. Вербальний імпринтинг як фактор ептонімічності	28
1.5. Механізм збереження та експлікація крилатих одиниць	36
1.6. Генеза дослідження ептонімів В. Шекспіра в західноєвропейській та східноєвропейській германістиці ...	40
1.7. Феномени прецедентності та інтертекстуальності у зв'язку з ептонімами В. Шекспіра	43
1.8. Фразеологічна картина світу В. Шекспіра (на матеріалі ептонімного фонду)	51
<i>Висновки до розділу 1</i>	54
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ТА МАТЕРІАЛ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕПТОНІМІВ В. ШЕКСПІРА	57
2.1. Ключові методологічні поняття	57
2.2. Методи лінгвістичного дослідження	59
2.3. Методи дослідження ептонімів у мовній / концептуальній картині світу	63
2.4. Етапи дослідження ептонімів В. Шекспіра	67
<i>Висновки до розділу 2</i>	72
РОЗДІЛ 3. ФУНКЦІОНАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЕПТОНІМІВ В. ШЕКСПІРА ТА ЇХ ЛЕКСИКОГРАФІЧНА ФІКСАЦІЯ	73
3.1 Функції ептонімів В. Шекспіра у мовній реалізації англійського лінгвосоціуму	75
3.1.1. Номінативна функція ептонімів В. Шекспіра	75
3.1.2. Персуазивна функція ептонімів В. Шекспіра	79
3.1.3. Парольна функція ептонімів В. Шекспіра	81

3.1.4. Людична функція ептонімів В. Шекспіра	82
3.2. Цитатно-афористичний фонд В. Шекспіра у векторі прецедентності та інтертекстуальності	86
3.3. Цитатно-афористичний фонд В. Шекспіра біблійного походження	92
3.4. Кількісний розподіл цитатного фонду В. Шекспіра за творами	102
3.5. Кодифікація ептонімів В. Шекспіра лексикографічними джерелами	105
3.6. Формування корпусу ептонімів В. Шекспіра	106
3.6.1. Лексикографічна активність ептонімів В. Шекспіра	109
3.6.2. Деептонімізаційні процеси цитатно-афористичного фонду В. Шекспіра	111
3.7. Лексико-семантичні групи фразеологічної картини світу В. Шекспіра	113
<i>Висновки до розділу 3</i>	125
РОЗДІЛ 4. СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНА СТАБІЛІЗАЦІЯ ПРОТОТИПІВ ЕПТОНІМІВ В. ШЕКСПІРА	128
4.1. Структурні перетворення прототипів ептонімів В. Шекспіра у ході ептонімізації	128
4.1.1. Імплікація	130
4.1.2. Субституція компонентів у ході ептонімізації	133
4.1.3. Експлікація	137
4.1.4. Метатеза	139
4.1.5. Зміна внутрішньоструктурного зв'язку	140
4.1.6. Ептоніми В. Шекспіра, що не мають аналогу в тексті-джерелі	141
4.2. Особливості становлення семантичних характеристик ептонімів В. Шекспіра у ході ептонімізації	142
<i>Висновки до розділу 4</i>	150
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	152
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	157
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ	182
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ	185
ДОДАТКИ	189

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АКС – авторська картина світу
МКС – мовна картина світу
ФКС – фразеологічна картина світу
КС – картина світу
ФО – фразеологічна одиниця
ПФ – прецедентний феномен
КС – крилаті слова
КВ – крилаті вирази
ЛСГ – лексико-семантична група

ПЕРЕДМОВА

У векторі антропоцентричного спрямування сучасних лінгвістичних студій особливої актуальності набувають пошуки нових підходів для адекватного опису всієї різноманітності фразеологічного корпусу національних мов, у тому числі й англійської.

Характерною ознакою сучасних лінгвістичних студій є значний інтерес до вивчення багатоаспектного феномена – крилатих одиниць [Бабкин 1970; Берков 2000; Беркова 1990-1991; Гавриш 1971; Дядечко 1999, 2002, 2003, 2007; Коваль 1975; Максимов 1995; Михельсон 1994; Ожегов 1997; Оніщенко 2008, 2009, 2011, 2016; Райхштейн 1980; Уолш 1984; Шварцкопф 1990; Чернишева 1970], які тривалий час залишалися на периферії фразеологічного фонду як другорядні.

Тісний зв'язок мови і культури [Бодуен де Куртене 1963; Вежицкая 1997; Гумбольдт 1984; Потєбня 1930, 1990; Chafe 1983] є визначальним в описі лексичних та фразеологічних мовних одиниць. Особливу увагу привертають крилаті вислови [Шулежкова 2001], або – ептоніми [Дядечко 1999, 2002, 2003, 2007; Шкварчук 2011; Огуй 2014], зафіксовані лінгвістичними та лексикографічними виданнями.

Ептоніми вважаються одним із важливих джерел задоволення інтелектуальних та художньо-естетичних потреб суспільства у процесі мовної комунікації. Крилаті одиниці як інформативно-культурні репрезентанти того чи того мовного простору відображають особливості національного пізнання та світосприйняття, що й має безсумнівний інтерес для сучасної лінгвістики.

Середина ХХ ст. характеризується бурхливим розвитком фразеологічної науки [Алефіренко 1987; Амосова 1963; Архангельський 1963; Кунин 1970; Скрипник 1973; Телия 1968; Чернишева 1970; Шанский 1969], утім через певні об'єктивні та суб'єктивні причини залишилися недостатньо вивченими цілі пласти фразео-

логічного матеріалу, яким притаманні величезна номінативно-інформаційна цінність і значний прагматичний потенціал.

Необхідність лінгвістичного опису всього фразеологічного багатства національних мов визначає актуальність підходу, який можна назвати екстенсивним. На матеріалі неоднослівних зворотів його реалізувала С. Г. Шулежкова [Шулежкова 2001], чие фундаментальне дослідження крилатих висловів російської мови, їх джерел і функціонування, як підкреслив В. М. Мокієнко на Х Конгресі МАПРЯЛ, забезпечило пріоритет русистів у “крилатології”.

Однак ряд проблем, пов'язаних з причинами закріплення КВ у мові (точніше – перетворення у мовні одиниці) і з аналізом структурно-семантичних процесів, які супроводжують такий напрям, усе ще потребують свого вивчення. Як свідчить мовна практика, а також дані найновіших словників, КВ як за ступенем експресивності, так і за широтою вживання не поступаються ідіомам.

Інтенсивні дослідження КВ свідчать про необхідність створити власне лінгвістичну концепцію крилатих слів, не обмежену фразеологічними рамками. Віддаючи належне дослідницькій праці українських та зарубіжних авторів, сучасні лінгвісти змушені визнати, що досі не віднайшли ще свого остаточного вирішення багато проблем та питань фразеологічної науки, які сприяли б збагаченню теорії фразеології, розумінню природи та сутності фразеологічних одиниць як особливих ускладнених мовних знаків.

Мовні одиниці, які прийнято називати крилатими словами або крилатими виразами, досі не мають всебічного теоретичного висвітлення. Вони також не отримали ще свого чітко визначеного місця в мовній системі, що дає підстави виокремити КС та КВ за межі фразеологічних досліджень і навіть за рамки власне лінгвістичних досліджень.

Доцільно в цьому аспекті дослідити КС, у нашому трактуванні ептоніми, які активно залучають українські та зарубіжні дослідники, вивчаючи національний менталітет [Бабич 2008; Берков 2000; Беркова 1990; Долгополов 2004; Дядечко 2003; Кудіна 2005; Лисенко 2010; Мокиєнко 2003; Прутчикова 2003; Сидоренко 1998; Шарманова 2005; Шварцкопф 1990; Combella 1950; Folez 1992; Mieder 1978; Möbus 1992; 1998; Gryzbek 1991; Parry 1933; Хлебда 2001].

Зокрема, поодинокі дослідження присвячені шекспіризмам [Баширова 2008; Карпова 2008; Мокиєнко 2003; Свиридова 1968; Сидоренко 1998]. Ептоніми розглядаються також у фрагментарних дослідженнях лінгвоаксіології [Бабич 2008; Берков 2000; Беркова 1990; Білоконенко 2009; Білоноженко 1984; Варченко 2001; Влащенко 2004; Мрочко 2003-2004; Фокина 2008; Шварцкопф 2008; Хлебда 2001; Брацун 2006].

Елітарна особистість В. Шекспіра – потужний чинник формування ептонімного фонду англійської мови. Тематична широта й універсальність життєвих і філософських узагальнень письменника, вагомість його творчої спадщини як для англійської, так і для світових культур сприяють частотній апеляції до крилатих висловів автора як прецедентної особистості англословного простору.

Актуальність обраної теми визначається зорієнтованістю сучасної лінгвістики на розгляд мовних феноменів у антропоцентричному векторі, спрямованістю сучасних студій на вивчення прагматистичних і дискурсивних аспектів мовних феноменів, зокрема ептонімів, та відсутністю фундаментальних розвідок ептонімів В. Шекспіра у структурно-функціональному аспекті.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Монографію виконано в межах наукової проблематики кафедри англійської мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича “Семантичні, синтагматичні та парадигматичні властивості різнорівневих одиниць у германських мовах” (номер державної реєстрації 0111U003620).

Мета монографії – проаналізувати ептонімний фонд В. Шекспіра з урахуванням його структурно-семантичної та функціонально-синергійної реалізації.

Поставлена мета передбачає розв'язання таких **завдань**:

- визначити категорійно-поняттєвий апарат дослідження;
- схарактеризувати ступінь вивчення проблеми ептонімії та проаналізувати особливості ептонімів як окремого типу фразеологічних одиниць з урахуванням традиційних і сучасних підходів;
- експлікувати термін “ептонім” на основі сучасних розвідок і здійсненого дослідження для встановлення його місця в сучасній англійській мові;
- висвітлити функції ептонімів В. Шекспіра, які реалізуються в мовленні англійського лінгвосоціуму;

- описати ептоніми видатного драматурга у світлі теорій прецедентності та інтертекстуальності;

- здійснити інвентаризацію ептонімів В. Шекспіра з урахуванням їх лексикографічної фіксації та соціолінгвального експерименту серед носіїв мови;

- виявити продуктивні лексико-семантичні групи (ЛСГ), наявні у фразеологічній картині світу (ФКС) класика світової літератури;

- виконати кількісний розподіл цитатно-афористичного фонду В. Шекспіра;

- проаналізувати структурно-семантичну стабілізацію ептонімів В. Шекспіра в ході ептонімізаційних процесів.

Об'єктом послуговували різноструктурні мовні утворення (крилаті вислови або ептоніми) В. Шекспіра, а **предметом** – структурно-семантичні та функціональні характеристики ептонімів В. Шекспіра з урахуванням їх лексикографічної фіксації.

Матеріал дослідження отримано методом суцільної вибірки з лексикографічних джерел (цитатних, спеціальних ептонімних словників та ідеографічних словників В. Шекспіра). До аналізу залучені також оригінальні тексти В. Шекспіра. Картотека дослідження налічує до 7232 мовних одиниць, дібраних із 13 словників. Фактичний матеріал доповнив соціолінгвальний експеримент, у якому взяло участь 60 носіїв мови. У роботі використано електронне видання творів В. Шекспіра: The Oxford Shakespeare, London: Oxford University Press, 2014; New York: Bartleby.com, 2000, укладене Оксфордським виданням 1914.

Теоретико-методологічну основу дослідження складає антропоцентрична парадигма, яка містить принципи функціоналізму, експансіонізму та експланаторності. Дослідження ептонімів В. Шекспіра ґрунтується під впливом теоретичних праць із функціональної стилістики [Арнольд 1990; Гальперин 1974; Штеллинг 1996], функціонально-синергетичної концепції тексту та дискурсу [Домброван 2014; Еникеева 2015; Огуй 2014; Пихтовникова 2005, 2012, 2015], лінгвокультурології [Гудков 2004; Приходько 2008; Нахимова 2007], лексикографії [Берков 2000; Дядечко 2003; Зацний 2007; Баранцев 2005; Кунин 2005; Гаврись 1971; Займовський 1930; Мокиєнко 1999; Уолш 1984; Хлебда 2001].

Методи дослідження. Методологічне підґрунтя, яке лягло в основу наукового пошуку, складає структурно-функціональна парадигма дослідження. У дослідженні імплементується поєднання загальних методів, а саме: спостереження, аналізу та синтезу, індукції та дедукції, метод лінгвістичного опису. Застосовано елементи спеціальних методик: апроксимативної – для аналізу лексико-семантичних груп, елементи кількісного аналізу – для визначення ступеня частотності ептонімів, а також аналізу лексико-графічних джерел та словникових дефініцій. У роботі використано методику подвійної аплікації, що є важливою для дослідження одиниць цитатного походження.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в ньому вперше *реалізовано* комплексне дослідження ептонімів В. Шекспіра з урахуванням їхньої структурно-функціональної реалізації; *виокремлено* термін “ептонім” з-поміж суміжних йому дефініцій та встановлено його місце в сучасній англійській мові; *висвітлено* ступінь вивчення проблеми ептонімії; *схарактеризовано* особливості функціонування цитатно-афористичного фонду В. Шекспіра та з’ясовано характерні для ептонімів функції у тексті та дискурсі; *проаналізовано* цитатно-афористичний фонд В. Шекспіра та виявлено на основі апроксимативної методики, за В. В. Левицьким, лексико-семантичні групи ФКС; *інвентаризовано* цитатно-фразеологічний фонд В. Шекспіра з метою встановлення ептонімного корпусу; *проведено* структурний аналіз досліджуваних одиниць крізь призму ептонімізаційних процесів.

Наукова новизна одержаних результатів узагальнюється у наступних положеннях:

1. Ептоніми – це складний феномен синергійного характеру, який виступає архіпоняттям мовних утворень, поєднуючи в собі загальномовні, індивідуально-авторські та соціокультурні складники. Визначальними ознаками досліджуваного об’єкта є різноструктурність, відносна стійкість, відтворюваність, наявність автора, емоційно-експресивна наповненість, семантична цілісність та відносна вмотивованість з номінативно-вибірковим характером сприйняття їх адресатом. Внаслідок ептонімізаційних чинників, суміжні мовні феномени (пареміологічний фонд, афоризми, цитати, гноми) слугують джерелом поповнення ептонімного фонду англійської мови.

2. Такі функціональні характеристики ептонімів, як доступність, простота, ефективність та ефектність театралізації вислову гарантують високий відсоток включення ептонімів у мовленнєвий потік лінгвосоціуму. Актуалізація ептонімів здійснюється під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів. Більшість ептонімів характеризується номінативною природою. Це уможливило не лише процес найменування події, стану речей (номінативна функція), але й сприяє емоційній сфері співбесідника (персуазивна функція), театралізує свою промову та залучає до мовної гри (людична функція). Окрім цього, “тестує” свого співрозмовника на приналежність його до певної соціальної групи (парольна функція).

3. Вагомість творчої спадщини В. Шекспіра сприяє частотній апеляції до крилатих висловів автора як прецедентної особистості англійської мови. Ептонім як складний і багатоаспектний феномен розглядається як традиційно у межах фразеології, так і за сучасними концепціями прецедентності та інтертекстуальності. Лексико-фразеологічний фонд англійської мови містить імена (персоніми) персонажів із творів В. Шекспіра, які є прецедентними в англійській лінгвокультурі. Значення ептоніма формується під безпосереднім впливом вихідного контексту або декількох контекстів різної протяжності. Вислови античного чи біблійного походження В. Шекспіра в ході мовної еволюції та завдяки активній соціумній обізнаності виступають як ептоніми.

4. Цитатно-афористичний фонд В. Шекспіра демонструє фразеологічний фрагмент мовної картини світу. Кількісно активні ЛСГ “Дії, вчинки, процеси, перетворення” (20,4 %), “Абстракції, що позначають психічні явища в людині” (13,4 %), “Абстракції на позначення ролі, значення, прикладу, принципу, фактора” (7,6 %), “Якості, ознаки, властивості, види” (11,03 %) відображають ФКС у динамічному процесі шекспірівських образів, де люди діяльнісно змінюються і чинять відповідно до своїх індивідуальних особливостей.

5. Ептонімний фонд В. Шекспіра нараховує 472 мовні одиниці. Проведений соціолінгвальний експеримент свідчить про наявність деептонімізаційних процесів та ймовірність функціонування ептонімів В. Шекспіра у якості фразеологічного фонду англійської мови. Гетерогенна природа ептонімів зумовлена наявністю в їх

складі суміжних мовних феноменів, зокрема ідіом, пареміологічного фонду та афоризмів.

6. Формальна стабілізація реалізується за схемою спрощення структури прототипу ептоніма В. Шекспіра, що у мовному потоці сприяє кращому запам'ятовуванню (вербальний імпринтинг) та якісній відтворюваності носіями мови як впливу екстралінгвального чинника. Значення ептоніма існує як у ментальному лексиконі комунікантів, так і в словнику як згорнута концептуальна структура з гетерогенними елементами, які по-різному розгортаються відповідно до ситуації та індивідуального мовного досвіду.

Теоретичне значення монографії полягає в обґрунтуванні комплексного вивчення структурно-семантичних та функціональних характеристик мовних феноменів – ептонімів В. Шекспіра. Проведене дослідження дозволяє вирішити проблему кодифікації важливого феномена – ептонімів В. Шекспіра у світлі сучасних методик, а також збагачує новими даними теоретичні набутки з фразеології. Висновки та узагальнення поповнять вивчення таких теорій і галузей германістики, як лінгвостилістика та прагматилістика.

Практична цінність одержаних результатів полягає у можливості використати теоретичні положення та матеріали монографії в нормативних курсах з лексикології (Розділи “Фразеологія”, “Лексикографія”), стилістики (Розділ “Стильова диференціація лексики та фразеології”), спецкурсах із лінгвістики тексту. Матеріали дослідження будуть корисними в лексикографічній практиці під час укладання фразеологічних та спеціальних ептонімних словників. Загальні принципи аналізу одиниць цитатного походження можуть бути використані для вивчення крилатих висловів інших авторів.

Апробація основних положень та результатів дослідження. Основні теоретичні положення і практичні результати дослідження оприлюднено на 8 міжнародних наукових і науково-практичних конференціях: “Філологічні науки в умовах сучасних трансформованих процесів” (Львів, 2014), “Мова і засоби масової комунікації на сучасному історичному етапі” (Львів 2015), “Нове у філології сучасного світу” (Львів 2015), “Нове та традиційне у дослідженнях сучасних представників філологічних наук” (Одеса, 2016), “Актуальні питання розвитку філологічних наук у XXI столітті” (Одеса,

2016), “Філологічні науки в системі сучасного гуманітарного знання XXI століття” (Одеса, 2016), “Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах Європи та Азії” (Переяслав-Хмельницький, 2016), “Мова у світлі класичної спадщини та сучасних парадигм” (Львів, 2017).

Публікації. Основні положення й результати дослідження викладено в 16 одноосібних публікаціях автора, з них: 7 статей у фахових наукових виданнях України, 1 стаття в зарубіжному виданні, а також 8 тез та матеріалів доповідей. Загальний обсяг публікацій становить 4,56 друк. арк.

Структура та обсяг монографії. Монографія складається із вступу, чотирьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел – 357 позицій, із них лексикографічних джерел – 45 позицій, та списку умовних скорочень. Загальний обсяг монографії становить 247 сторінок, із них 150 сторінки основного тексту.

У **вступі** обґрунтовано вибір теми монографії, її актуальність, сформульовано основну мету та завдання, визначено об'єкт і предмет дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення наукових результатів, подано основні методи та методики, використані у роботі, викладено інформацію про апробацію отриманих результатів, а також окреслено основні твердження, які винесено на захист.

У **першому розділі “Теоретико-методологічні засади вивчення ептонімів”** описано проблематику ептонімів як об'єкта лінгвістичного дослідження та ступінь їх вивчення українськими та зарубіжними вченими; проаналізовано диференційні ознаки ептоніма і суміжних термінів, визначено термінологічний апарат і вказано на доцільність його використання в роботі; викладено суть вербального імпринтингу, механізму збереження та експлікації крилатих висловів; проаналізовано генезу вивчення ептонімів В. Шекспіра в західно- та східноєвропейській германістиці; висвітлено феномени прецедентності та інтертекстуальності у зв'язку з ептонімами В. Шекспіра; проаналізовано суть і доцільність розгляду авторської ФКС (на матеріалі ептонімного фонду).

У **другому розділі “Методика та матеріал дослідження ептонімів В. Шекспіра”** окреслено методологічну картину в сучасному мовознавстві; визначено термінологію методологічного апарату; проаналізовано методи дослідження, що імплементовані

в роботі для вивчення ептонімів (структурно-функціональний аналіз, метод подвійної аплікації, контекстологічний метод); схарактеризовано методи дослідження ептонімів у мовній/концептуальній картині світу; розглянуто загальні та спеціальні лінгвістичні методи; проаналізовано спеціальні методи для вивчення одиниць цитатного походження та доцільність їх використання в дослідженні; описано методику аналізу ептонімів, зокрема принципи укладання корпусу ептонімів.

У третьому розділі **“Функціональні характеристики ептонімів В. Шекспіра та їх лексикографічна фіксація”** проаналізовано функціональні особливості авторських ептонімів шляхом вивчення їхньої мовленнєвої реалізації англійським лінгвосоціумом; розглянуто цитатно-афористичний фонд В. Шекспіра в контексті теорій прецедентності та інтертекстуальності; проаналізовано цитатно-афористичний корпус біблійного походження, наявний у творах В. Шекспіра; здійснено кількісний аналіз цитатно-афористичних висловів В. Шекспіра; проведено алгоритм інвентаризації ептонімів драматурга з урахуванням основних критеріїв відмежування; виявлено та проаналізовано лексико-семантичні групи фразеологічної картини світу прецедентної особистості В. Шекспіра.

У четвертому розділі **“Структурно-семантична стабілізація прототипів ептонімів В. Шекспіра”** розглянуто термінологічний апарат компонентно-структурних змін; запропоновано термінологію структурних перетворень та обґрунтовано доцільність її використання в дослідженні; схарактеризовано такі типи перетворень, як субституція, імплікація, експлікація, метатеза, ептоніми, що не мають аналогу в тексті-джерелі, зміна внутрішньоструктурного зв'язку; описано семантичну стабілізацію під час ептонімізації; проаналізовано процес формування семантики ептонімів В. Шекспіра.

У **загальних висновках** викладено основні підсумки проведеного дослідження й окреслено основні перспективи для подальшої роботи.

У **додатках** вміщено таблицю кількісного розподілу ептонімів В. Шекспіра; таблицю, що показує фіксацію ептонімів лексикографічними джерелами; таблицю, яка демонструє шкалу лексико-семантичних груп іменників та зразок-анкету соціолінгвального експерименту.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ЕПТОНІМІВ

У цьому розділі схарактеризуємо проблематику ептонімів як об'єкта лінгвістичного дослідження та ступінь їх вивчення українськими та зарубіжними вченими; проаналізуємо диференційні ознаки ептоніма й суміжних із ним термінів, визначимо термінологічний апарат і вкажемо на доцільність його використання в роботі; проаналізуємо суть вербального імпринтингу, а також механізму збереження та експлікації крилатих висловів; розглянемо генезу вивчення ептонімів В. Шекспіра в західно- та східноєвропейській германістиці; висвітлимо феномени прецедентності та інтертекстуальності у зв'язку з ептонімами В. Шекспіра; проаналізуємо суть і доцільність розгляду авторської ФКС (на матеріалі ептонімного фонду).

1.1. Ступінь дослідженості проблеми ептонімії

Виклад результатів наукового пошуку повинен супроводжуватись термінотворчістю навіть у разі відсутності спеціального найменування об'єкта вказаної дослідницької діяльності або уточнення, в якому саме значенні найменування використовують. Це є особливо релевантним, якщо в конкретній сфері знання його трактують по-різному. Важливим є, коли мова йде про вирази, які протягом тривалого існування розвинули декілька значень і зберегли при цьому у своїй семантиці відбитки численних колишніх контекстів, як повсякденних, так і наукових.

Метафоричність терміна “крилате слово” тривалий час створювала серед лінгвістів невизначеність. Вивчення крилатих слів має давню історію, коли екзегети, звертаючись до Святого Письма, намагались розкрити його істинну суть. Вони фіксували слова з наявністю першоджерела, впливаючи на масову свідомість і формуючи у них зміст, який є характерний цим одиницям у сучасному узусі [Дядечко 2002: 269].

Вираз „*крилате слово*” бере свій початок із античних джерел. Його автором вважається давньогрецький поет Гомер (VIII ст. до н.е.), у поемах якого часто (55 разів в „Іліаді” та 59 в „Одіссеї”) повторюється як образний поетичний засіб зворот *ἔπεα πτερόεντα (epea pteroenta)* – „слова, що злітають із вуст промовця до вух слухача” [Гаврись 1971: 232].

Уперше в науковий обіг термін “крилаті слова” ввів Г. Бюхман для позначення, перш за все, мовних утворень з “печаттю авторства”. Мовознавець видав у Німеччині 1864 р. однойменну книгу „*Geflügelte Worte*“ [Büchmann 1898: 4].

Словник Георга Бюхмана містив найпоширеніші в розмовному мовленні цитати та мовні кліше з літературних та інших джерел. Вважають, що саме ця книга посприяла появі його кальки в новій – термінологічній якості, яка міцно закріпилась в інших європейських мовах: англ. *winged words*, білорус. *крылатыя словы*, норвеж. *bevingede ord*, швед. *bevingade ord* [Дядечко 2007: 12].

Услід за Г. Бюхманом крилаті одиниці з певними термінологічними модифікаціями почали вивчати й інші мовознавці [Архангельський 1968; Ашукин 1955; Бабкин 1970; Берков 2000; Булатов 1958; Коваль 1975; Королькова 2008; Максимов 1995; Ожегов 1974; Райхштейн 1980; Чернишева 1970; Шварцкопф 1990; Займовский 1930; Михельсон 1994; Уолш 1984].

Першу спробу описати фонд крилатих слів російської мови за “бюхманівським” зразком з урахуванням їх національного та іншомовного походження здійснила Л. П. Дядечко [Дядечко 2002: 11]. Згодом термін “крилате слово” стає популярним завдяки появі збірника С. Г. Займовського [Займовский 1930] та праці Н. С. та М. Г. Ашукіних “Крылатые слова. Литературные цитаты. Образные выражения” [Ашукин 1955].

Українська лексикографічна традиція відома популяризатором крилатих слів – А. П. Коваль та видатним перекладознавцем В. В. Коптіловим (“1000 крилатих виразів української літературної мови” [Коваль 1975], які вперше запропонували поділ їх за структурою на “крилаті слова” та “крилаті вирази”).

Л. І. Ройзензон звернув увагу на те, що термін-калька “крилате слово” абсолютно не допустиме, аргументуючи це тим, що до складу цих мовних одиниць належать і слова, і вирази. На думку вченого, найбільш вдалою назвою буде “крилаті вирази” [Ройзензон

1973]. Погодились із цією пропозицією й А. П. Коваль та В. В. Коптілов [Коваль 1964: 29-30].

С. Г. Шулежкова у своїй докторській дисертації послуговується двома термінами, введеними А. П. Коваль та В. В. Коптіловим, і пропонує ще один – “крилата одиниця” [там само].

На початку XX ст. Ш. Баллі, а наприкінці 20-х років XX ст. Є. Д. Поліванов висунули пропозицію виокремити фразеологію як самостійну науку. Саме останній звернув увагу на наявність лакун у науковій парадигмі, пояснюючи, що вивченням значень слів займаються два розділи мовознавства (лексикологія – конкретних, морфологія – абстрактних), а описом семантики словосполучень – тільки синтаксис, розглядаючи їх абстрактні значення. Виходячи з цього, на його думку, ряд повинна доповнити фразеологія як наука про конкретні значення словосполучення.

Теоретичний аспект вивчення крилатих слів розпочали аналізувати укладачі лексикографічних видань та уточнено їхні формально-семантичні ознаки. У середині XX ст. триває бурхливий розвиток фразеологічної науки [Алефиренко 2008; Амосова 1963; Архангельський 1964; Кунин 1996; Скрипник 1973; Ужченко 1990; Чернишева 1970; Шанский 1969]. Крилаті слова починають вивчати з погляду широкого розуміння її об’єкта.

Вагомою постаттю у розробці теорії крилатих висловів вважають Л. А. Булаховського [Булаховський 1952], який здійснив класифікацію фразеологізмів, групуючи їх за джерелами походження, сюди ж було включено літературні крилаті вирази письменників [Кочерган 2000: 151]. Незважаючи на це, ряд питань, пов’язаних із закріпленням КВ у мові та аналізом формально-семантичних процесів усе ще потребують свого вирішення. Недостатню розробку проблем КВ у фразеології пояснює ідея центральності класу ідіом відносно інших фразеологізмів та дебатами щодо “вузького” і “широкого” розуміння фразеології [Шкварчук 2009]. В. Фляйшер наголошує, що саме вектор об’єктивізму лінгвістичних досліджень привів фразеологічну думку до вузького розуміння фразеології і, як наслідок, фразеологічні утворення предикативної структури залишалися поза увагою лінгвістичних пошуків [Fleischer 1982].

Кінець XX – початок XXI ст. характеризують у фразеології як завершальний етап структурно-системного періоду з перевагою у

ньому емпіричних і класифікаційних методів та появою експансіонізму як конкретного періоду становлення лінгвістичної науки, однією з визначальних рис якого є антропоцентризм. Помітні вагомі зрушення і в розробці проблеми КВ з кінця ХХ – початку ХХІ ст.

На межі епох відбувається зміна наукової парадигми – некла-сична витісняється постнекласичною, що має антропоцентричний характер. Проблематика феноменологічної сутності КВ кваліта-тивно змінює свій вектор дослідження. Зазначимо, що вагомим кроком уперед була поява трьох праць: С. Г. Шулежкової [Шулеж-кова 2001], Л. П. Дядечко [Дядечко 2002], О. Д. Огуй [Огуй 2014], розроблено теоретичну базу для опису різноструктурних одиниць із „печаттю авторства”. Беручи до уваги специфіку термінологіч-них найменувань крилатих одиниць, або ептонімів, КВ виокрем-люють як об’єкт дослідження спеціальної лінгвістичної дисциплі-ни – крилатології, або ептології.

Дослідники пропонують комплексну методикау дослідження, розподіл за структурно-семантичними параметрами та новий термі-нологічний апарат, яким послуговуємося у нашій роботі. О. Д. Огуй у своїй монографії розглядає ступінь дослідження німецькомовної фразеології сьогодення, визначає необхідні об’єктивні методики дослідження та на матеріалі творів Й. В. Гете, Й. Рота і сучасної публіцистики встановлює банк кількісно-якісних даних, необхід-ний як релевантні змінні для їх когнітивної інтерпретації та побуд-ови нової теорії фразеології.

Доказом пошкваленої уваги дослідників до вивчення одиниць цитатного походження стає низка **досліджень**, наприклад [Саблина 2011], присвячене цитаті та цитуванню в текстах російської преси [Долгополов 2004], формуванню фонду крилатих одиниць німець-кої та російської мов [Михайлова 2003], особливостям розуміння КВ сучасними носіями мови [Алексеева 2001], аргументативному потенціалові КВ [Бакина 2007], специфіці семантики цитати [Ва-ганова 2002], інтертекстуальному аспектові афоризму [Шарманова 2005], структурно-семантичному та функціональному аспектам української афористики Е. О. Полчанінової [Полчанінова 2012], афоризму у фразеології та фразеологізму в афористиці сучасної ні-мецької мови та ептонімам в аспекті їх еколінгвістичного спряму-вання у німецькому лінгвоспросторі [Оніщенко 2017].

Варті уваги і роботи, присвячені окремим групами КВ: шек-спіризмам [Баширова 2008; Карпова 2008; Мокиенко 2003, Сви-ридова 1968; Сидоренко 1998], біблеїзмам [Лисенко 2000, 2010]. Ептонімам Й. В. Гете („гетеїзмам”) також присвячені дослідження [Mieder 1993; Möbus 1998; Оніщенко 2009; Raders 2004; Шквар-чук 2009].

Зазначимо, що крилаті вислови розглядають, переважно, не як самодостатнє явище, а як джерело поповнення фразеологічного фонду мови [Иванова 2011], що можна простежити у працях де-яких германістів, наприклад [Коротких 1968], – про поповнення фразеологічного фонду дериватами цитат Ф. Шиллера.

Багато сучасних авторів висвітлюють теоретичні та практич-ні аспекти лінгвістичної сутності крилатих слів, афоризмів і ци-тат у своїх публікаціях [Бабич 2008; Берков 2000; Беркова 1990; Білоконенко 2009; Білоноженко 1984; Брацун 2006; Варченко 2001; Власенко 2004; Мрочко 2003; Фокина 2008; Хлебда 2001; Шварц-копф 1990].

Вкажемо на той незаперечний факт, що порівняно зі східнослов’янським мовознавством, у західній лінгвістиці теорія КВ фактично не розглядалася, хоча більшість науковців і визна-ють КВ фразеологізмами та включають їх до своїх класифікацій [Crystal 2014; Burger 2003, 2010; Donalies 2009; Palm 1995].

Вагомий пріоритет у розвитку фразеологічної науки, у межах якої переважно й відбувався теоретичний опис КВ як лінгвістично-го феномена, належав саме радянській школі мовознавства, оскіль-ки західні дослідники загальнотеоретичними проблемами фразеоло-гії фактично не займалися, а концентрувалися лише в галузі суто прикладної тематики. У зарубіжній германістиці проблеми КВ розглядають, перш за все, у межах теорії цитати та в інтегрованих міждисциплінарних студіях [Арнольд 1990: 87].

Щоправда, у підручнику німецької дослідниці Сільвії Які “Phraseological Substitution In Newspaper Headlines”: More than Meats The Eye [Які 2014] присвячено ФО окремий розділ та їх-ній модифікації. У праці фігурує центральна категорія – ідіоми (*expressions idiomatiques / figees*). До іншої категорії дослідниця відносить такі лінгвістичні терміни, як: *winged words, titles, slogans* [Які 2014: 14]. Заголовки і лозунги долучаються до крилатих слів

тільки за умови наявного джерела “*a unique source*”, тобто автор і джерело є відомим. Сільвія Які підкреслює, що на сьогодні немає чітко окреслених меж відокремлення цих термінів.

Отже, КВ в англійській лінгвістиці до сих пір не розглядається як самостійний об’єкт опису. Не виявлено жодної теоретичної роботи англійською мовою, яка б присвячувалась цій темі, і, як результат, – КВ, набувши в англійській мові достатнього поширення, не відобразилися належним чином у лексикографічних джерелах. Втім, вони традиційно включаються в різноманітні словники – цитат, ідіом, алузій, прислів’їв.

1.2. Термінологічний апарат об’єкта дослідження

За дефініцією Г. Бюхмана, як зазначалося вище, “крилате слово” – це постійно відтворюваний у широких колах вислів, ім’я історичного автора або літературне походження яких можна прослідкувати [Vüchmann 1898].

Екстраполюючи це поняття, вчені дещо модифікують дефініцію. Наприклад, визначення А. М. Баранова й О. Д. Добровольського: “Крилаті слова – це різні у структурному відношенні стійкі сполучення слів, здебільшого афористичного характеру, джерело виникнення яких (літературне, фольклорне, публіцистичне) мислиться як загальновідоме” [Баранов 2008: 70].

Внаслідок виокремлення спеціальної лінгвістичної дисципліни – крилатології (С. Г. Шулежкова), або ептології (Л. П. Дядечко), яка займається вивченням різноструктурних одиниць цитатного походження, відбулась активізація розробки визначення термінологічного апарату для опису цього багатоаспектного феномена.

Термінологічна невизначеність полягає в існуванні синонімічних найменувань для крилатих одиниць. Із термінами “крилаті слова” (для одно- та багатолексемних одиниць із знаком авторства) та “крилаті вислови/вирази” (багатолексемні утворення цитатного характеру), вчені послуговуються такими термінами: крилаті одиниці [Шулежкова 2001], ептоніми [Дядечко 2002], мовні афоризми [Верещагин 1977], крилатизми [Хлебда 2001], крилаті фрази [Райхштейн 1980], фразеологічні цитати, літературні цитати [Коваль 1964].

У світлі сучасних теорій інтертекстуальності та прецедентності з феноменом КВ співвідносять й інші терміни: інтертексти-стереотипи, цитати-ідіоми, цитати-цитати, розмовні цитати [Денисова 2003: 72], прецедентні цитати [Савенко 2009: 141], прецедентні висловлювання [Захаренко 1987; Гудков 2004], логоепістеми [Костомаров 1999], мовні ремінісценції [Сипко 2003].

Замість традиційного терміну “крилаті слова” науковці запроваджують поняття “інтертекстема”, семасіологічною категоріальною ознакою якої виступає інформація про належність до вихідного тексту. Автори наголосили, що “відчуття” такої співвіднесеності може варіюватися і залежатиме від культурно-мовної компетенції того, хто сприймає текстовий матеріал.

Еластичність семантики терміна “крилаті слова” і, як наслідок, його неспроможність виконувати кумулятивну функцію, дериваційна ригідність словосполучення стала причиною пошуку нових термінологічних рішень.

Однак, за останнє десятиліття вчені віднайшли нові лакуни, створивши деривати – крилатка [Мокиєнко 2003: 238], крилатизація [Сальникова 1985; Шварцкопф 1990: 111], крилатологія, крилатолог, крилатографія, багато з яких існують у польській лінгвістиці, наприклад: *skrzydlatologia*, *skrzydlatolog*, *pole skrzydlatości* [Хлебда 2001]. Представники широких наукових кіл через очевидний оказіональний характер та незвичність звучання цих термінів не поспішають визнати їх лінгвістично повноправними.

Вважається, що така велика кількість термінологічних утворень може бути пов’язана із бажанням дослідників уникнути яскравої образності виразу “крилаті слова”, яка не є властивою лінгвістичній термінології [Сипко 2003: 164-172].

Парадоксальною є наукова метафора, впроваджена С. І. Ожеговим “печать авторства” для позначення асоціативного зв’язку із першоджерелом у семантичній структурі мовних одиниць, яка за певних умов може стиратися [Ожегов 1974].

А. П. Коваль та В. В. Коптілов об’єднують їх під загальною назвою “крилаті вислови” [Коваль 1975]. Так само у збірці “Словарь крылатых выражений Пушкина” В. М. Мокієнко та К. П. Сидоренко фіксують і слова, і надслівні єдності, що вжиті за рамками власне пушкінського тексту [Сидоренко 1998].

Влучним у цьому векторі є запроваджений українською дослідницею Л. П. Дядечко термін “ептонім” (від давньогр. *epa pteroenta* “крилаті слова” та *onyma* ім’я, назва) як гіпероніму для одиниць різних структурних рівнів із “печаттю авторства” [Дядечко 2007]. За Л. П. Дядечко, цей термін утворено за моделлю, що є продуктивною у лінгвістиці (порівн. “терміни”, “синоніми”, “антоніми”, “омоніми” та ін.). З іншого боку, варто відзначити, що термін легко входить у дериваційні зв’язки.

Це й дало можливість дослідниці створити цілу систему термінопозначень для практичного опису деяких одиниць: ептонімія – явище збереження “печаті авторства” у семантичній структурі слова/виразу; ептонімний – крилатий; ептонімізація – процес перетворення слова чи виразу у крилатий; деептонімізація – процес втрати статусу крилатого; ептологія – дисципліна, що вивчає ептоніми; ептографія – наука, яка займається створенням ептонімних словників [Дядечко 2002: 140-141]. Ці терміни не є загальноприйнятими, але трапляються у багатьох сучасних публікаціях, у тому числі й зарубіжних.

Зважаючи на перераховані аргументи, у нашому дослідженні використано сучасний термін “ептонім” і традиційний “крилатий вислів” як синонімічний.

1.3. Локалізація ептонімів у системі англійської мови

Лінгвістичний статус ептонімів пов’язаний із визначенням їхнього місця у мовній системі. Це реалізується шляхом встановлення специфічного набору інтегральних та диференційних ознак. Гарантом чіткої фіксації місця розташування є максимальна повнота отриманого переліку властивостей та ідентичність пізнання одиниць метамови, однак вони рідко досягаються одразу, породжуючи прецеденти в пошуках оптимальної дефініції досліджуваного об’єкта.

З метою уникнення неоднозначності та розпливчатості типологічної частини мовних утворень цитатно-афористичного характеру під час теоретичного опису досліджуваних одиниць спершу розглянемо їхні диференційні та інтегральні ознаки.

Розглядаючи диференційні та інтегральні ознаки суміжних термінів, зупинимось лише на таких, які найближче межують з об’єктом нашого дослідження – ептонімами, і які можуть вважатися джерелом поповнення ептонімного фонду англійської мови. Одні із таких термінів є “афоризм”.

Незважаючи на численну кількість наукових праць, присвячених різним аспектам вивчення онтологічної та філософської суті афоризму, до сьогодні немає єдиної думки стосовно чіткої дефініції терміна, тому, проаналізувавши словникові дефініції, можемо підсумувати, що для носіїв англійської мови афоризм – це вислів, який виражає в лаконічній формі узагальнену та закінчену думку [Зенович 1998: 59; Ожегов 1997: 32].

Довідкові видання вказують на глибину афоризму (The New Encyclopedia Britannica [The New Encyclopedia Britannica 1994: 184], на художнє нетривіальне та оригінальне формулювання думки [Scott 1980: 18] або “*short saying stating a general truth*” [Websters West Pocket Dictionary: 15], наявність автора [Прохоров 1970: 36; Кожевникова 1987: 43].

Поряд з літературними цитатами, іменами історичних та міфічних персонажів афоризми розглядають як крилаті слова [Займовский 1930: 345] та малі жанри [Демидкина 2007].

Українські вчені запропонували такі розмежувальні ознаки крилатих слів:

– можливість бути семантично еквівалентними реченням та словам;

– наявність парадигми та синонімічних чи антонімічних властивостей. Відтворюваність крилатих слів значно вища, що пояснюється багатозначністю;

– відсутність самостійного значення зумовлює асоціативність з ситуаціями, де вони виникли [Огуй 2014: 79].

Крилаті слова не викликають роздумів, оскільки у них не виражено семантичної категорії “морально-естетична оцінка”. Модальний план – нейтральний, а лексико-семантична структура не тяжіє до істини [Федоренко 1990: 38]. Однак, як зазначає С. Г. Шулежкова, афоризм може перейняти статус “крилатості” за умови втрати авторства [Шулежкова 2001: 25].

Термін “афоризм” використовують як родове, так і видове поняття, які водночас співвідносяться з пареміями своїм пара-

доксальним твердженням. Від пареміологічного фонду афоризми відрізняються фіксованим авторством та витонченим змістом [Пермяков 2012: 247-275].

Якщо проаналізувати словник афоризмів, то можна впевнитись у тому, що саме невелика їх кількість може претендувати на звання крилатих, як от, наприклад, наводить Л. П. Дядечко: *каждая несчастливая семья несчастлива по-своему* [Дядечко 2007: 42]. Афоризми виступають вагомим джерелом поповнення складу КВ, оскільки власне ознака афористичності характеризує лише частину крилатих фраз.

Стає очевидним, що КС, на відміну від афоризмів, не мають завершеного умовисновку. Це швидше поняття, а не судження. Афоризм завжди еквівалентний пропозиціям, а КС – словам. У цьому й виявляється їх змістовна та функціональна відмінність.

Щодо пареміологічного фонду, то, незважаючи на велику кількість українських та зарубіжних досліджень, єдиного погляду на визначення дефініції не встановлено. Так, деякі вчені відносять паремії до універсальних, узагальнених висловів, що містять наукову та життєву істину [Шмарина 1975: 3]. Паремії типізують життєві явища, надають позачасовий, всеохоплений та абстрактний характер, виконуючи у мовленні кумулятивну, оціночну, класифікаційну та дидактичну функції [Шумакова 2008: 6].

Влучна фраза конкретного автора в результаті багаторазового її повторення, внаслідок процесів колективної обробки та шліфування втрачає авторство, зазнаючи процесу фольклоризації, і набуває статусу паремії [Пермяков 2012: 247-275]. Незважаючи на те, що деякі вчені відносять до паремій КС, афоризми, замовляння, загадки, скоромовки, прикмети [Шарманова 2005], ми все ж дотримуємося тієї думки, як і більшість дослідників, що вони складають лише два класи одиниць (прислів'я та приказки).

Формування корпусу ептонімів у цьому дослідженні доводить той факт, що пареміологічний мовний фонд у зв'язку з появою автора (за фіксацією лексикографічних джерел) набуває статусу крилатості: *it is a wise father that knows his own child; comparisons are odorous* (наявність предикативної структури, завершеність думки, повчальний характер).

На відміну від ептонімів, паремії, за визначенням німецького філолога Гаральда Бургера, становлять окремі мікротексти і, від-

повідно, не повинні бути текстуально адаптовані до певного контексту: *proverbs constitute proper micro-texts and hence do not have to be textually adapted to a specific context* [Burger 2003: 106].

Поняття “гнома” в українському мовознавстві прийнято називати “повчаннями” переважно віршованої або анонімної форми, які, виконуючи кумулятивну функцію, узагальнюють певні знання людства, дають оцінку певним явищам дійсності та життєвим ситуаціям [Гаврилова 1986: 59]. У гномічній поезії істинність та позачасовість виходять на перший план, тобто прагматична настанова залишається такою ж, як у афоризмі, однак обсяг гноми (структурно відповідати віршованій формі) дозволяє зраховувати її до суміжного підвиду афоризму.

Деякі вчені вважають, що гномічний корпус висловів належить до складу афористичного мовного фонду і входить у позамовний простір [Яковлева 2015: 732-736].

Уперше в науці розуміння цитати як синоніма до всіх проявів інтертекстуальності сформовано на основі статті М. М. Бахтіна про внутрішню діалогічність живого слова, про взаємодію у художньому творі авторських і запозичених елементів [Бахтин 1979].

Структурну відмінність прямої цитати зумовлює розбіжність їх функцій. Як зазначає О. О. Селіванова, функціями цитати є забезпечення достовірності думки автора тексту посиланнями на авторитетні джерела, уточнення застосованих у тексті дефініцій, критика цитованої думки й розгортання полеміки навколо неї, посилення образності, виразності тексту, орієнтація на кращий зразок чужої думки, ілюстрація наукових положень чужими текстовими зразками як прикладами [Селіванова 2006: 656-657], а крилате слово виступає як готовий спосіб вираження думки.

Зазначимо, що цитуючи КВ, вказуючи на автора, ми поводи-мося досить вільно, при цьому не беручи до уваги точність її вираження. Головна мета полягає у тому, щоб донести певну прецедентну, відому усім ситуацію.

Головним критерієм, як відзначає дослідниця Л. П. Дядечко, виступає семантичний параметр: ептонімам властива характерна наявність значення, що закріплюється зв'язком між позначеним та позначуваним. Цитатам такий зв'язок не притаманний [Дядечко 2007: 48].

Детальної уваги дослідників заслуговує термін “алюзія”, яка внаслідок своєї експресивності та частоти використання особливим чином надає додаткову інформацію. Межі тематичної атрибуції алюзивного факту можуть варіюватися від можливості залучення алюзій-посилань на історичні події до використання натяків на епізоди та персонажі літературних творів, біблійних мотивів та міфологічних сюжетів.

Вивчаючи алюзії, лінгвісти надають перевагу літературознавчому, лінгвостилістичному та семіотичному підходам. Це явище відрізняється від інтертекстуальності своєю цілеспрямованістю, від плагіаризму – поет не подає посилання як на своє власне, від цитатії – це не цитата, яка береться в лапки, від кліше – у неї єдине джерело, від КС відрізняється частотою вживання.

За І. Р. Гальперінім, алюзія – літературний акт посилання на будь-який попередній текстуальний референт, який передбачає наявність фонових знань (сукупність свідчень культурно- і матеріально-історичного, географічного і прагмалінгвістичного характеру, які наявні у носія певної мови [Гальперин 1974: 19] про цей факт, і викликають у нього відповідні асоціації). Попередній текстуальний референт іменують прецедентним текстом, який є завершеним і самодостатнім продуктом мовленнєво-мисленнєвої діяльності або складним знаком, сума значень компонентів якого не дорівнює його смислу. Прецедентний текст добре знайомий будь-якому пересічному читачеві національно-лінгвокультурної спільноти [Гальперин 1974: 51].

Як зазначають дослідники А. Н. Баранов і Д. О. Добровольський, крилаті слова ідентифікуються на нелінгвістичній основі, частково потрапляючи в ідіоми, частково – у паремії, та виступають як когнітивний концепт, що тісно пов’язаний з культурною традицією народу [Баранов 2008].

Деякі дослідники вважають алюзію загальним принципом змістової інтерпретації тексту, який постає на основі багатьох тропів, фігур, сюжетно-композиційних вирішень, контекстуальних та інтертекстуальних конотацій тощо [Ткаченко 2003: 288]. Джерельною базою створення цього прийому є прецедентний феномен. Виділяють такі етнічні прецедентні феномени: прецедентний текст, прецедентний вислів, прецедентна комунікативно-прагматична ситуація та прецедентне ім’я [Блохина 2010: 51].

Відповідно, ці компоненти алюзійної сполуки виражаються цілим реченням, словосполученням або словом. Підсумовуючи, наведемо таблицю, де наочно зображено диференційні та інтегральні ознаки мовних утворень, про які ми згадували раніше.

Таблиця 1

Диференціація різнотипних мовних утворень

Типи мовних утворень	Структурні характеристики			Походження		Ступінь ознайомленості		Семантичні характеристики	
	слово	словосполучення	речення	загальнонародне	авторське	невисокий	високий	повчальний зміст	поняттєвий зміст
Паремії	-	-	+	+	-	-	+	+	-
Афоризм	-	-	+	-	+	+	-	+	-
Цитата	+	+	+	-	+	+	-	-	-
Гнома	-	-	+	-	+	-	-	+	-
КВ, або ептонім	+	+	+	-	+	-	+	-	+
Алюзія	-	-	+	-	+	+	-	-	+

З огляду на об’єктивні та суб’єктивні причини до сьогодні не існує точного визначення терміна “крилаті слова”. За традиційною бюхманівською дефініцією, КС – це постійно відтворюваний у широких колах, не обов’язково рідною мовою, вираз, вислів або ім’я елітарної особистості, літературне походження яких можна довести або прослідкувати [Büchmann 1968]. Сьогодні вчені дещо модифікують це визначення, наприклад, дослідниця Л. П. Дядечко виокремлює 5 критеріїв, які характеризують крилаті слова [Дядечко 2007: 89]:

- приналежність до лексико-фразеологічного фонду національної мови як наслідок масового використання зі збереженням при цьому цілісної форми, змісту та впізнаваності у процесі комунікації;
- своєрідне походження, що створюється конкретною особою, та приналежність до конкретного масово-комунікативного тексту, пам’ять про який зберігається в семантичній структурі КС;

- експресивність вираження;
- культурно-національна стереотипізованість, що диктується соціумом;
- тенденція до компактності та стислості.

Номінативну природу крилатих слів пояснює їхнє місце серед слів та фразеологізмів. Мовна система побудована таким чином, що зони контактування підсистем, де спостерігається взаємодія між одиницями різнорівневого статусу, відбуваються абсорбційні процеси, що призводять до появи якісно нової одиниці, яка формально збігається з одним контактним феноменом, маючи при цьому нові функції [Дядечко 2007]. Прикладом можуть слугувати крилаті фрази, які оформлено як комунікативні одиниці з номінативною метою.

Для того, щоб визначити лінгвістичний статус досліджуваного об'єкта – ептонімів, ми проаналізували суміжні форми, ідентифікували такі суміжні форми, як афоризми, цитати, алюзії, гноми та пареміологічний фонд. Об'єкт нашого дослідження – ептонім розглядається як гіперонім усіх суміжних йому мовних одиниць (пареміологічний фонд, афоризми, цитати, алюзії, гноми).

Внаслідок ептонімізаційних чинників наведені мовні феномени можуть слугувати джерелом поповнення ептонімного фонду англійської мови. Аналіз теоретичного матеріалу значною мірою виявив, що диференційною ознакою згаданих вище мовних феноменів є генетичний принцип сутності ептонімів.

1.4. Вербальний імпринтинг як фактор ептонімічності

Кінець XX – початок XXI ст. характеризують у фразеології як завершальний етап структурно-системного періоду з перевагою в ньому емпіричних і класифікаційних методів та появою експансіонізму як конкретного періоду становлення лінгвістичної науки, однією з визначальних рис якого є антропоцентризм. Домінування принципів цього філософського принципу споріднює лінгвістику з іншими галузями знань. Це пояснюється тим, що інтерес до людини як до центру Всесвіту і до людських потреб, які визначають різні типи людської діяльності, означає переорієнтацію, що про-

стежується не лише в лінгвістиці, а й у психології, фізиці, літературознавстві, соціології та біології зокрема.

Проблематика феноменологічної сутності КВ квалітативно змінює свій вектор дослідження. Проблема авторських цитат та їх перетворення на ептоніми – крилаті вислови зі структурою словосполучення або речення – привертала увагу зарубіжних та вітчизняних дослідників периферійних явищ у фразеологічній науці [Королькова 2008; Шулежкова 2001; Дядечко 2002; Оніщенко 2011; Шарманова 2005].

Зазначимо той факт, що порівняно зі східнослов'янським мовознавством у західній лінгвістиці теорію КВ фактично не розглядали, хоча більшість науковців і визнають КВ фразеологізмами та включають їх до своїх класифікацій [Burger 2003; Donalies 2009; Palm 1995].

Як уже відзначалося вище, домінантний антропоцентричний характер у лінгвістиці, й у фразеології зокрема, визначає, що з'ясування ідентичності ептонімів слід здійснювати з урахуванням специфіки розвитку людини – акцентом на її біологічне, соціально-моральне та культурно-національне підґрунтя [Дядечко 2007: 93]. Відомо, що індивідуальність з її унікальним набором знань, умінь, навичок, з певним багажем інформації про себе і навколишній світ є результатом, з одного боку, розгортання генетичної програми, з іншого, впливу природного й людського оточення, а конкретніше – взаємодія з ним.

У процесі діалогу з макрокосмом людина вбирає певну інформацію, необхідну їй для адаптації до умов навколишнього середовища, що дозволяє їй вижити. Процес набуття індивідом певних знань відбувається різними шляхами, починаючи з простого накопичення певної інформації і закінчуючи узагальнено-абстрактним та гіпотетично-вивідним способом закріплення людиною знань.

Закарбована свідомістю та чи та інформація, яку людина сприймає, надходить двома каналами: безпосередньо сенсорно та опосередковано вербально. Індивід, виконуючи ті чи ті дії, занурюється в текстовий простір, створений соціумом, запам'ятовує певні “місця”, зазвичай не ставлячи перед собою цього на меті. Словесну інформацію, яку людина отримує ззовні, вона пов'язує з комунікативною ситуацією і порівнює з тим, що зберігається в пам'яті [Дядечко 2007: 93].

Фраза з відомого тексту наділяється особливою якістю авторитетності, входить у прагматикон особистості та бере участь у виборі комунікативної тактики як експресивному засобі вираження. За умови яскраво вираженої асоціації за суміжністю чи спорідненістю віднаходиться текстовий прецедент і переноситься у “світлу зону” свідомості. У такому випадку створюються умови зіставлення повідомленого не лише з актуальною ситуацією, але й з відомим людині мовним контекстом [79, с. 94].

В етології це явище відоме як запам'ятовування або імпринтинг, феноменологію якого проаналізував К. Лоренц [Лоренц 1978] у середині 30-х рр. XX ст. Розширення знань про імпринтинг виявило, що запам'ятовуванню, фіксації у пам'яті людини можуть сприяти як біотичні, так і абіотичні фактори навколишнього середовища, у зв'язку з чим виникає потяг до конкретного “місця”. Таким чином, можна визначити роль індивіда в конкретному колективі або ж відхилення в розвитку особи під час вибору місця, нетипового для певного роду.

Імпринтинг – це цілісний психофізіологічний механізм, де зоровий, слуховий образ зберігається у центрах мозку. Це так звана фіксація в пам'яті значимої інформації. Ептоніми належать до феноменів, які, за К. Леві-Брюлем, базуються на “колективних уявленнях”, нав'язаних окремій особі. Одночасне встановлення зв'язку між вербальною одиницею з елементом зовнішнього середовища має своїм наслідком “вербальний імпринтинг” [Дядечко 2002: 81] як реакція закарбування в пам'яті мовних одиниць разом із комплексом їх зовнішніх зв'язків, включаючи авторство, що особливо релевантно для ептонімів.

Незважаючи на те, що фізіологічна природа імпринтингу вимагає цілісного вивчення, І. М. Горелов стверджує, що в ролі імпринтинг-об'єкта виступає текст, який потрапляє в поле зору першим, фіксується, розцінюючись як вихідний, після чого регулює мовну поведінку індивіда шляхом кодування-декодування [Дядечко 2002: 13].

Вербальний імпринтинг притаманний людині, яка пройшла процес соціалізації і пережила протягом життя чималу кількість метаморфоз, вступаючи в різні об'єднання людей і залежно від цього виступаючи в різних соціальних ролях. Доросла людина,

вливаючись у колектив, продовжує спілкуватись із носіями різних субкультур. Мобілізуючи пластичні якості своєї психіки, вона починає впливати на смаки інших. Звідси – досить точно визначений для різних соціальних груп асортимент прочитаних книг та переглянутих телепередач.

Це означає, що члени колективу фіксують одні й ті ж тексти. Державна політика в галузі освіти, ЗМІ, культура, друк виступають вагомими чинниками накопичення носіями мови певної бази знань, яка є достатньою для появи уривків популярних текстів, що мають загальнонаціональне значення.

Вербальний імпринтинг актуалізується внаслідок певних суб'єктивних, об'єктивних, лінгвістичних та екстралінгвальних факторів. Як зазначає дослідниця Л. П. Дядечко, потужність запам'ятовування залежить від умов його реалізації та якостей вербального імпринтинг-об'єкта. Задля того, щоби бути зафіксованим, вираз повинен бути чітким, образ – ексцитативним, текст, загалом, – ітеративним, ознайомленість носіїв мови – максимальною [Дядечко 2007: 99].

“Пусковим механізмом” процесу переходу звороту в крилатий вислів виступають актуальність змісту та лінгвістично не визначена влучність виразу [Дядечко 2007: 111]. Потрібно враховувати специфіку сприйняття та запам'ятовування, властивих людині як представнику людського роду.

Особливості тексту та його архітектоніка виступають вагомими факторами та сприяють вербальному імпринтингу. Зарубіжні вчені встановили, що більшість ептонімів походять із назв пісень, романсів, опер, оперет, рефренів, а також із рядків, які накладаються на музичну кульмінацію. У процесі ептонімізації досить важливим фактором є “сильна позиція” відповідної цитати в базовому тексті, виділення якої відбувається на психологічній основі [Дядечко 2007: 105; Оніщенко 2009]. Це означає, що текстові елементи, будучи в такій позиції, сприяють покращенню процесу запам'ятовування. До текстів-об'єктів вербального імпринтингу вчені відносять:

– назви літературних п'єс, наприклад: “American Dream” (з епілогу: американська мрія про державу, де життя кожної людини стане кращим, багатшим, де в кожного буде можливість отримати те, на

що він заслуговує; “Американська мрія” – заголовок п’єси Е. Олбі, 1961 р.); “The Authoritarian Personality” (заголовок книги Т. Адорно, 1949 р.); “Dances with Wolves”, 1988 р. – заголовок роману та фільму) [Душенко 2002: 45].

– назви пісень, наприклад: God Bless America, 1938 р., (назва пісні неофіційного гімну США); “We shall overcome” (назва і рефрен пісні, що виникла на основі духовного гімну середини XIX ст., а в 1946 р. пісня звучала як протест робітників-негрів у Чарльстоні) [Душенко 2002: 43];

– назви телефільмів, наприклад: “Sweet Smell of Success”; “Never on Sunday”; “The Empire Strikes Back” [Oxford Treasury of Sayings and Quotations 2011: 33];

– назви газет, наприклад: “Eggheads”, “Winter of discontent”, “Splendid isolation” [Oxford Treasury of Sayings and Quotations 2011: 573].

Зазначимо, що власні імена (оніми) містять семантичну наповненість і виступають для читача головними орієнтирами у віртуальному світі, наприклад: *Cordelia’s gift*, *Great Caesar*, *Et tu Brute*, *Hector*, *Jekyll and Hyde*. Виразником авторської концепції виступає герой твору. Саме в образі літературного героя світоглядна проблематика зводиться до індивідуальної та психологічно напруженої ситуації, яка потребує свого вирішення. Таким чином, сукупність концептуальних, психологічних та сюжетних рис героя виводить його в центр сприйняття. Ім’я героя набуває форм ономастичного утворення і згодом, зауважимо, воно потрапляє у досить вигідні умови можливої ептонімізації, що підтверджується мовною практикою.

Дослідниця Н. А. Оніщенко зазначила, що довготривалому запам’ятовуванню сприяють стилістичні прийоми паралельних конструкцій, які іконічно відображають ознаки ептоніма та сприяють вербальному імпринтингу семіотичним та формальним чином [Оніщенко 2011]. Ітеративні тексти активно породжують ептоніми, однак, у самих текстах ми знаходимо повтори різних видів, які сприяють процесу переходу фрагменту на КВ. До них ми відносимо, наприклад, такі:

– *So long as man can breathe or eyes can see so long lives this and this gives lives to thee* (*W. Shakespeare, sonnet 18*) [The Arden Dictionary of Shakespeare Quotations: 222];

– *Lord, we know what we are, but know not what we may be* (*W. Shakespeare, Hamlet act 4, sc. 5*); [Knowels: 703];

– *But be not afraid of greatness: some men are born great, some achieve greatness, and some have greatness thrust upon them* (*W. Shakespeare, Twelfth Night, act 2, sc. 5*) [Knowels: 735];

– *Sign no more, ladies, sign no more men were deceivers ever* (*W. Shakespeare, Much Ado About Nothing, act. 2, sc. 3*) [Knowels: 727];

– *When sorrows come they come not single spies, but in battalions* (*W. Shakespeare, Hamlet, act 4, sc. 5*) [Knowels: 703];

– *If it were done when ’tis done, then ’twere well it very quickly* (*W. Shakespeare, Macbeth, act 1, sc. 7*) [Knowels: 719];

– *To die, to sleep; To sleep: perchance to dream, ay there’s the rub*; (*W. Shakespeare, Hamlet, act 3, sc. 1*) [Knowels: 702];

– *It will have blood, they say; blood will have blood; Stones have been known to move and trees to speak; Augurus and understood relations have by maggot-pies and choughs and rooks brought forth the secret ’st man of blood* [Knowels: 721];

– *All is well that ends well*; (Додаток Г – ептонімна фіксація В. Шекспіра);

– *hit or miss*; (Додаток Г – ептонімна фіксація В. Шекспіра);

– *suit the action to the word to the action*; (Додаток Г – ептонімна фіксація В. Шекспіра);

– *the be-all and end-all* (Додаток Г – ептонімна фіксація В. Шекспіра).

Іконічність паралельних конструкцій ептонімів встановлює мотиваційний зв’язок між їх формою і змістом, формою і функцією, що також сприяє усвідомленому імпринтингу. Повтор – це руйнування синтаксичних системних відношень, яке призводить до порушення постулату кількості, до асиметрії [Молчанова 1988: 40].

Аперцептивна сутність вербального імпринтингу полягає у його властивості виступати суб’єктивною стороною сприймання, водночас бути джерелом неповної відповідності образів осягнення їхнім об’єктам. Сприймання залежить не тільки від подразнення, але й від самого суб’єкта, який сприймає, в тому сенсі, що в осмисленні завжди тією або іншою мірою відбиваються особливості особистості, яка сприймає.

Сучасне емпіричне тлумачення аперцепції зводить цю властивість до впливу на процес сприймання минулого досвіду людини,

а також її актуальних потреб та настановлень. Залежність сприймання від змісту психічного життя людини, від особливостей його особи має назву аперцепції.

Художнє сприйняття часто називають аперцепцією, підкреслюючи її тотальний характер для естетичної реакції. У перевіреному часом словнику Ф. Брокгауза та І. Ефрона розрізняють значення перцепції та аперцепції як акту почуттєвого та відповідно – художнього сприйняття: “естетичне споглядання не як акт чуттєвого сприйняття (перцепції), а як акт аперцепції” [Брокгауз: 141–142].

Отже, аперцепцією називають одну з основних психічних властивостей людини, яка має вираження в умовному сприйнятті навколишніх явищ і предметів залежно від досвіду, поглядів, інтересів особистості до тих чи тих явищ. Аперцептивний характер вербального імпринтингу пояснює певні порушення, особливо коли йдеться про те, що вираз може виявитися невпізнаним (при комплексній трансформації) або адресатові невідоме джерело:

– *But to my mind though I am native here, and to the mannerborn, it is a custom more honoured in the breach than the observance* (*W. Shakespeare, Hamlet, act 1, sc. 4*) [Knowels: 700];

– *O! Beware my lord, of jealousy; It's the green-eyed monster with doth mock. The meat it feeds on* (*W. Shakespeare, Othello, act 3, sc. 3*) [Knowels: 728].

Коли йдеться про аперцепцію, потрібно зауважити про універсальне загальнофілософське поняття як символ, який виступає її явищем. Однією з характерних рис символу слід вважати його непряму співвіднесеність із конкретним денотатом. Тобто символ-номінант завжди вказує на об'єкт, явище тощо, які мають, як правило, інший словниковий код і, які своєрідно “вписуються” у світ денотатів, за Ю. М. Лотманом, “вторинної моделювальної системи художнього типу” [Лотман 1970: 61].

Враховуючи той факт, що референція символу не тотожна до загальномовної референції слова, можна твердити лише про “роздвоєння” денотата слова за набуття останнім символічного значення. Проте важко погодитися з тим, що символ, на відміну від метафори, має не один денотат, а, як мінімум, два [Hrabak: 142].

Адже відомо: якщо символ не вказує точно на те, символом чого він виступає, тоді він і не є символом зовсім [Лосев 2016].

Щоразу символ має значення лише в рамках певної поетичної системи [Степанов 1985: 85].

Власне наявністю різних поетичних систем підтверджується різноманітна природа художнього символу. Скажімо, символ *Прометей* має загальнолюдський, суспільно-філософський контекст, символ червоної калини – національний, народнопоетичний. Для індивідуально-авторських символів таким контекстом може бути або уся творчість письменника, або окремих його твір.

Символи у перших двох випадках аперцептовані історичним, вселюдським досвідом покоління; неузусні символи в творчості письменника реципієнт досягає на основі набутого ним “текстуального досвіду”. Коли йдеться мова про функціонування й осмислення символів першого типу (Фауст, Гамлет, Дон Жуан, Корделія) у художній творчості, то, крім загальнокультурного, історичного досвіду, обов'язково слід послуговуватися численними аперцептивними елементами конкретного тексту.

У контексті окремого художнього твору чи цілісного ідіолекту відповідним аперцептивним елементом, що сприяє розумінню того чи того слова як символу, може бути певна лексико-граматична (смилова) повторювана одиниця. Якщо, наприклад, при декодуванні літературного тексту образ набуває характеру стійкого повторення, він переходить у розряд символів [Уеллек 1978: 206].

Численні художні тексти дають змогу твердити про інші аперцептивні репозиції символу, яким властива різноманітна образність (метафора, порівняння), структурно-смилова, композиційна організація (заголовки, епіграф, присвята). Символ як образно-стилістична одиниця в контексті окремого художнього твору може передувати будь-якому іншому образу [Кононенко 1991: 30-36].

Характер протікання процесів фіксування людиною у пам'яті певної інформації залежить від генетично зумовлених особливостей індивіда. Тому, вирішення проблеми збереження КС своєї ідентичності, на нашу думку, слід розглядати з холистичних (цілісних) позицій.

Для того щоб продіагностувати сутнісні ознаки ептонімізації, ми визначили за яких умов відбувається процес перетворення мовної одиниці на ептонім. Одним із основних факторів цього процесу є вербальний імпринтинг, імплементація якого відбувається

аперцептивним шляхом. Беручи до уваги існування вербального імпринтинга, можемо вважати, що ептонімний фонд апріорі існує у свідомості окремої особистості. Окрім вербального імпринтинга існують й інші лінгвістичні та екстралінгвальні фактори, які впливають на процес ептонімізації (перетворення мовного феномена на ептонім). Розглянемо їх у підрозділі 1.5.

1.5. Механізм збереження та експлікація крилатих одиниць

У лінгвістиці термін експлікація трактується неоднозначно. Широке тлумачення знаходимо у О. С. Ахманової, яка відносить поняття до англійського *explicit* – “маркований з відкритим вираженням” і застосовує його у випадках актуалізації мовного знаку шляхом формального вираження [Ахманова 1966].

Так, поняття “хороший” і “поганий” в умовах конкретної ситуації життя можуть наповнюватися різним змістом залежно від мотивів оцінки. Тому носії мови, даючи згодом змістовний коментар, експлікують їх: “Пізнання життя – це праця, для якої потрібні сили, і джерелом слугує хороша література”. Під словом “хороша” дослідниця розуміє саме ту літературу, яку наповнює життєва правда і яка пов’язана з дійсністю [Ахманова 1966: 81].

У вузькому розумінні В. М. Мокієнко розуміє аналізований термін як тенденцію фразеологізму до збільшення числа його компонентів [Мокиєнко 1989: 96]. Зазначимо, що в історії фразеології більшу увагу приділяли квантитативному аспекту трансформації, яка виникла в результаті процесу імплікації. Ця проблема привертала увагу А. М. Бабкіна [Бабкин 1970], Б. А. Ларіна [Ларин 1956], В. М. Мокієнка [Мокиєнко 1989], Р. М. Попова [Попов 1976], О. О. Потебні [Потебня 1930], І. І. Срезневського [Срезневський 1973].

О. О. Потебні належить ідея “згущення” казки та приказки в прислів’я і слова як результат розвитку і функціонування мови, наприклад: *Дураку счастье везет – Дураку везет – Везет*. Випадки розгортання менших мовних одиниць у більші лінгвіст проігнорував і сприймав як процес імплікації, що і призвело до однобічного трактування цієї проблеми. Отже, робота О. О. Потебні заклала

вектор у вивченні лише тих ФО, які квантитативним шляхом призводять до зменшення лінійної протяжності одиниці.

Потрапляючи у мовну стихію, ептонім контактує із суміжними йому одиницями мови. Системні відношення, особливо контекстні умови репрезентації, суттєво коректують змістові параметри ептоніма, що, потрапляючи у свідомість індивіда, отримує досить різні вираження, іноді досить неочікувані. Поясненням цього є той факт, що глибина досягнення образу, що є в основі найменування, неоднакова через специфіку формування конкретної мовної особистості та творчий характер відображення дійсності. У цьому випадку доцільно говорити про рецептивне сприйняття навколишніх реалій [Червінська 2001].

Неоднаразово порушували питання причини і результату втрати виразом авторської маркованості. У згаданому контексті корпус КВ розглядали як продуктивний ресурс національної фразеології, а втрату зв’язку звороту з її джерелом – як необхідну умову переходу КВ у фразеологізм. Ще С. І. Ожегов відзначав, що чим загальнішим є значення крилатого слова, тим менше зберігається відтінків, які пов’язують його з уявленнями про автора чи епоху. Таким чином, як зазначає дослідник, за збігу форми зі структурними типами фразеології вони швидше звільняються від авторських асоціацій [Ожегов 1974: 224].

Отже, було запропоновано новий статус “безіменної” одиниці. Лінгвісти виокремили 4 способи формування КС:

1) КС, утворені від змінних сполучень слів: *между молотом и наковальней*;

2) КС, утворені від власне “авторських словосполучень”: *горе от ума, cakes and ale, to the manner born*;

3) КС, утворені від фразеологізмів: *червонный валет*;

4) КС, що походять від “незнакових постійних комбінацій слів”.

Використовуючи методикку аналізу Копиленко-Попової [Копиленко 1978], до складу першої групи належать лексеми, семемами яких зберігають логічний зв’язок з відповідними денотативними семемами (схематично позначаються $D_1, D_1 \rightarrow K_1, K_1$). У другій і третій групі цей зв’язок не зберігається. У КС, які утворилися від власне авторських комбінацій слів, іноді трапляються лексеми з семемою D_1 (машина часу), а КС, які утворилися від фразеологічних

одиниць, зберігають ступінь ідіоматичності. Четвертий тип складається зі слів з прямим аналітичним значенням, тому конотації набуває все словосполучення ($D_1 + D_2 = K$).

Отже, саме за утворення першої групи КС спостерігають підсилення ідіоматичності, яке супроводжує видалення семем похідного з відповідних семем. Учені вважають, що саме ця особливість відіграє вирішальне значення під час втрати КС статусу ептонімічності.

На основі представленої класифікації підсумуємо: збільшення ступеня ідіоматичності є притаманним для всіх груп неоднослівних ептонімів і, відповідно, не є релевантним для одиниць, що втратили ознаку крилатості. Результати підтверджують безпосереднє співвідношення семантики ептоніму з реаліями зовнішнього світу, що фактично спостерігається під час визначення типу тих лексем, які входять до складу КС. У цьому випадку йдеться про суб'єктивну картину світу, віртуальну дійсність, а тому розкриття образності КС, як зазначає Л. П. Дядечко [Дядечко 2007: 37], можливе через подвійну аплікацію, коли в центрі дослідження перебуває прототип, що зберігається у свідомості носіїв мови у вигляді “картинки” або внаслідок тих чи тих причин стирається.

Розглянемо вплив лінгвістичних параметрів прототипу на ідентичність ептоніма. Специфіка прообразу ептоніма відбувається через накладання двох об'єктів: по-перше, це аплікований об'єкт, у ролі якого виступає прототип – фрагмент з добре відомого лінгвокультурного авторського тексту; по-друге, базовий об'єкт, на який відбувається накладання, що і є структурно-еквівалентним прототипу феномен загальнонародної мови в результаті відбору одиниць номінативного фонду та типових конструкцій.

Під час аналізу виявлено формально-контекстні особливості прототипу, ступінь його віддаленості від базового утворення. Зрозуміло, що чим сильніша відмінність прототипу від загальнонародного аналога, тим рельєфнішою виступає ступінь ептонімічності того чи іншого виразу. Іншими словами, діапазон ідіоматичності крилатих одиниць може варіюватися. При накладанні можливі два варіанти: коли прототип має загальнонародний аналог або коли він відсутній. Відповідно, всі прототипи поділяються на апліковані та неапліковані.

Вирішення проблеми збереження статусу КВ можливе лише в разі зв'язування формального та змістового боку. Цільнооформлені прототипи відрізняються, перш за все, своєю номінативною природою. Вчені виділяють три типи номінації: лексичну, пропозитивну та дискурсивну.

Своєрідність відображення позамовної дійсності фразеологізмами порівнянно зі словами полягає в тому, що фразеологічна семантика має два денотати, один з яких перебуває у сфері предметних відношень реального світу, другий – у сфері психічних понять, внаслідок чого слова і фразеологічні одиниці утворюють відносно самостійні тематичні поля [Алефиренко 1987: 16].

Слова і вирази можуть слугувати готовим засобом номінації в національній мові. Нестійкість статусу крилатих слів з аплікативним прототипом вимагає особливих вимог до процесу експлікації.

Найбільш яскраві способи нередукованого нарощення можна простежити на прикладах утворення субстантивних фразеологізмів, де стержневим словом виступає експресивний іменник, а залежним – повнозначний прикметник або прийменниково-відмінкове поєднання, відносно стійке у поєднанні з опорним.

Залежний компонент, як правило, має оцінну семантику, а розглянута структура загалом є різновидом семантичного повтору з підсилювально-експресивним значенням. Не всі елементи словникового складу мають рівні фразоутворювальні можливості, тому мотивувальною підставою експлікації є її образність. Таким чином, дериваційну базу часто використовують багатозначні слова, які отримали внутрішню форму в результаті “смислового зсуву”, і мають внаслідок цього яскраву образність та постійні оцінні конотації, що визначаються ціннісною картиною світу певного соціуму.

Процес фразеологізації викликає переважання семантики цільнооформленої одиниці, що вимагає експліцитного вираження. Семантичні особливості метафорично переосмислених значень слів стають причиною оформлення останніх у фразеологізм. Якщо говорити про способи експлікації неоднослівних ептонімів, то стає зрозумілим той факт, що при відділенні КС від неаплікованого прототипу першочергового значення набуває частотно-функціональний показник.

Процес ептонімізації залежить значною мірою від ступеня аплікованості та від інтенсивності “авторської руки”. Механізм

збереження крилатих одиниць допомагає нам зрозуміти природу ептонімного фонду і виступає одним із факторів, які слугують петворенню мовної одиниці на ептонім.

1.6. Генеза дослідження ептонімів В. Шекспіра у західноєвропейській та східноєвропейській германістиці

В. Шекспір належить до числа найпродуктивніших авторів афористичного фонду англійської мови. Цей факт значною мірою став причиною обрання саме його ептонімів (“шекспіризмів”) об’єктом дослідження. Зауважимо, що письменник, з одного боку, є одним із найяскравіших та найдосліджуваних авторів, а з другого, одним із найскандальніших та суперечливих.

Існує чимало порталів у мережі, як наприклад: “The Arden Shakespeare” – збірка п’єс, критичних видань для студентів та вчених, що включає “Arden Early Modern Drama”, “Great Shakespeareans” та “Shakespeare Now”. З огляду на це, обмежимося тими працями, які стосуються нашого об’єкта – ептонімів В. Шекспіра. Доцільним буде зазначити, що й досі немає комплексного дослідження афористичного фонду В. Шекспіра та їх реалізації в сучасному англійському комунікативному просторі.

Уперше 1864 Г. Бюхман [Büchmann], а згодом і О. В. Кунін [Кунін 1970, 1996] вказали на той незаперечний факт, що саме твори В. Шекспіра посідають друге місце після Біблії за кількістю фразеологізмів, які збагатили афористичний корпус англійської мови. Збірник Г. Бюхмана нараховує 53 крилаті одиниці, автором яких є Шекспір.

Цитатні збірники письменника, укладені вченими ХХ ст, поділялися на збірники цитат В. Шекспіра та на так звані списки шекспіризмів. До першої групи відносять роботи Л. Марсдена, Д. Браунінга, Дж. Бартлетта.

У роботах перших двох представлено лише шекспірівські цитати. Збірник Л. Марсдена [Marsden 1969] налічував близько 500 шекспіризмів. Цитати, представлені у збірнику Д. Браунінга [Browning 1964], охоплюють лише половину текстів шекспірівських п’єс. Автор зазначає у передмові до свого збірника:

“It’s of interest to reckon up the proportion of the whole play “Hamlet” which appears in the dictionary “Hamlet” contains 3.929 lines and of these the dictionary includes some 1700. With such a general selection it may be hoped that the book has practically every Shakespearian passage which is really memorable” [Marsden 1969: 3].

Праці Дж. Бартлетта та Л. Алексєєвої [Алексєєва 2001] вміщували цитати із п’єс різних авторів, у тому числі і В. Шекспіра. Словник Дж. Бартлетта, як зазначає Л. Ф. Свиридова [Свиридова 1968: 7], цікавий тим, що в ньому представлено ряд висловів, які трапляються у різних письменників, наприклад, шекспірівський вираз і схожий на нього, але при цьому дещо трансформований у його послідовників чи попередників [Marsden 1969].

Наприклад, у творі В. Шекспіра знаходимо вираз, який є і в іншого автора: As you Like it, III, 7:

All the world’s a stage and all, the men and women were players. They have their exits and their entrances. And one man in his time plays many parts. Th. Heywood: Apology for actors the world’s a theatre, the earth a stage, which God and Nature do with actors fill. Th. Middleton, A game of Chess, Act V, Sc I: The world’s a stage on which all parts are played [Middleton].

М. Кларке, хоч і називає свій збірник “Shakespeare Proverbs”, також наводить цитати з шекспірівських п’єс:

Fathers, that wear rags, do make their children blind; but fathers, that wears bags shall see their children kind (King Lear, Act II, Sc 4); Base man, being in love, have than a nobility in their natures more than in nature to them (Othello, Act II, Sc I) [Clarke 1908: 300].

Збірники другого типу включають в себе “списки шекспіризмів”, які значною мірою відрізнялися один від одного за кількістю та характером представлених шекспіризмів. Оскільки поняття ФО в англійській та американській лінгвістиці на той час було не конкретизованим, до списків включали сталі словосполучення нефразеологічного характеру, наприклад, Г. Гордон подав словосполучення типу “to send a note”, “to get information”, “an abrupt answer” [Gordon 1945: 10].

Г. Гордон та Х. Бредні не ставили собі за мету перерахувати усі шекспіризми, що увійшли до складу англійської мови, а просто наводили зразки найбільш уживаних зворотів, автором яких є

В. Шекспір. Л. Сміт здійснив спробу перелічити всі звороти, що належать В. Шекспіру. Дослідник наводить цифру 79, одночасно зазначаючи, що не всі вони були створені автором В. Шекспіром [Сміт 1959].

В англо-російському фразеологічному словнику О. В. Куніна також подано звороти, позначені як “шекспірівські вирази”. Їх число зводиться до 165. У передмові до словника вчений зазначає, що число шекспіризмів є дещо розширеним. Наприклад, загальновідомі на той час вирази:

the be-all and and-all, to make assurance, doubly sure, metal more attractive, the observed of all observes, our withers are unwrung ma in.

Навіть якщо припустити факт існування того чи того виразу В. Шекспіра, все ж на той час не було сумнівів, що популяризувалися вони через вживання саме в його творах. Фразеологічний словник О. В. Куніна 2005 року видання налічує 168 фразеологічних одиниць, які зазначені як такі, що походять із творів В. Шекспіра [Кунин 2005: 91].

Наприкінці ХХ і на початку ХХІ ст. з’являється низка праць, присвячених ептонімам В. Шекспіра [Баширова 2008; Карпова 2008; Свиридова 1968; Мокиєнко 2010; Ніконова 2008]. О. М. Карпова [Карпова 2008] відома своїми працями, у яких описано лінгвістичні та енциклопедичні словники мови В. Шекспіра, створені ще у ХVІІІ ст. Особливу увагу дослідниця приділяє основним лексикографічним тенденціям, які історично склалися на різних етапах формування як англійської національної, так і авторської лексикографії. Вперше словники В. Шекспіра розглядаються з позицій національно-культурної спадщини.

Роботи Н. З. Баширової присвячені інтертекстемам (узагальнювальне найменування інтертекстуальних одиниць), запропоноване К. П. Сидоренком; явища подані предикативними одиницями, словосполученнями або відділеними лексемами; ритмічні характеристики початкового тексту або його строфічна організація [Сидоренко 1998] в сучасних англійських газетних статтях на матеріалі творів В. Шекспіра.

Важливою, на нашу думку, є дисертаційна робота Л. Ф. Свиридової, у якій було вперше ґрунтовно досліджено корпус шекспіризмів, які збагатили англійську фразеологію. Дослідниця доходить висновку, що ніхто до і після Шекспіра не зробив такого вели-

чезного внеску в англійську фразеологію, аргументуючи такий підсумок наявністю 154 зворотів, які набули згодом статусу фразеологічної одиниці.

Заслугує на пильну увагу відомий лінгвіст та мовознавець Девід Крістал. У своїх лекціях не лише у Великобританії, в інших англомовних країнах, а й на теренах європейського простору, він неодноразово наголошує, що саме В. Шекспір відіграв домінуючу роль у формуванні фразеологічного корпусу національної мови [Crystal 2014].

Пожвавлена зацікавленість лінгвістів дослідженнями мовних явищ, структур та процесів з позицій когнітивного підходу, висвітлена наприкінці ХХ – початку ХХІ ст., підтверджується працями В. Г. Ніконової, де головним чином йдеться про концепцію людини у трагедіях В. Шекспіра та розглядається структура концептуального поля СВІТ ЛЮДИНИ та його місце у текстовому світі трагедій [Ніконова 2008: 157].

Матеріал дослідження фразеологічного корпусу В. Шекспіра дозволяє стверджувати, що в умовах широкого розуміння фразеології цитатно-афористичний фонд письменника розглядався лише як джерело поповнення фразеологічного фонду англійської мови. Цей факт значною мірою визначив актуальність обраної теми.

Комплексний аналіз цитатно-афористичного фонду В. Шекспіра крізь призму концептуального поля СВІТ ЛЮДИНИ у працях В. Г. Ніконової вважаємо дещо суб’єктивним, тому доцільним, вважаємо, скористатися терміном “фразеологічна картина світу”.

1.7. Феномени прецедентності та інтертекстуальності у зв’язку з ептонімами В. Шекспіра

З огляду на сучасну ситуацію глобалізації та взаємного впливу мовних культур актуалізується інтерес сучасної лінгвістики до особливостей національно-культурної специфіки мовної свідомості. Підґрунтям світобачення кожного народу є своя система когнітивних парадигм і соціальних стереотипів.

У структурі національно специфічної мовної свідомості вчені вирізняють: когнітивний, лінгвальний та культуральний простори.

У структурі лінгвального простору містяться функціонально значущі одиниці, які є носіями й актуалізаторами фрагментів культурно-обумовлених знань. У лінгвальному просторі така специфіка мовної свідомості відбиває у культурно-маркованих мовних одиницях, оперуючи одиницями пареміологічного і фразеологічного фондів, вербалізуючи аксіологічні концепти, тобто прецедентні феномени.

У лінгвістичному розумінні виділяють два підходи до визначення цього терміна: у широкому розумінні прецедентні – будь-які стандартні і незмінні за формою і пов'язані зі стереотипним змістом вербальні одиниці – прецедентні феномени (далі – ПФ) [Гудков 2004].

У межах дискурсивних досліджень явище прецедентності розглядають у межах категорії інтерсеміотичності/інтертекстуальності, а поява когнітивного підходу сприяла виведенню інтертекстуальності на більш високий концептуальний рівень, де ПФ розглядають як такі, що зберігаються в свідомості у вигляді фрейм-структур та співвідносяться зі знаками [Приходько 2008].

Розглядаючи сутність ептонімів, слід звернутися до набутих теорій прецедентності [Гудков 2004; Захаренко 1997; Караулов 1986; Красных 2002; Нахимова 2007; Приходько 2008; Радбиль 2010; Слышкин 2000] та інтертекстуальності [Барт 1989; Бахтин 1979; Кристева 2005; Самохіна 2006; 2017; Лотман 2000; 1970].

КВ можуть співвідноситись з *прецедентними феноменами*, або, як визначають інші мовознавці, *логоепістемами* [Верещагин 1977: 120], чи *текстовими ремінісценціями* [Супрун 1995]. У працях з когнітивістики, присвячених різним проявам інтертекстуальності, розглядають різні типи прецедентних феноменів. Скористаємось традиційною класифікацією ПФ за В. В. Красних, якою послуговуються у багатьох сучасних працях.

Уперше термін “прецедентні тексти” в лінгвістичний обіг ввів Ю. Караулов і надалі, екстраполюючись, саме розуміння поняття було розвинуто в працях Ю. Сорокіна [Сорокин 1985, 1993], І. Михайлової [Михайлова 2003], Д. Гудкова [Гудков 2003, 2004], В. Красних [Красных 2003, 2002], Г. Слишкіна [Слышкин 2000], І. Захаренко [Захаренко 1987].

Прецедентні феномени є основними (ядерними) елементами когнітивної бази, до складу якої входить сукупність знань і уявлень носіїв мови. Серед прецедентних феноменів розрізняють: преце-

дентний текст, прецедентне ім'я, прецедентна ситуація, прецедентний факт, прецедентне висловлення.

Прецедентне ім'я – індивідуальне ім'я, пов'язане з відомим текстом (Ромео і Джульєтта, Фауст, Тарас Бульба, Обломов) або з ситуацією (Іван Сусанін, Колумб, Титанік). Це своєрідний складний знак, у вживанні якого з комунікативною метою реалізується апеляція не власне до денотата, а до набору диференційних ознак того чи того прецедентного імені, яке може складатися з одного чи більше елементів (Куликове поле, Летючий голандець), позначаючи при цьому поняття.

Прецедентне висловлення – відтворюваний продукт мовно-мисленнєвої діяльності, завершена й самодостатня одиниця не обов'язково предикативного характеру. Прецедентне висловлення реалізується як складний знак, сума значень якого не дорівнює загальному змісту.

Прецедентна ситуація – “ідеальна” ситуація, яка пов'язана з певним набором конотацій, диференційні ознаки якої входять до когнітивної бази. Прецедентна ситуація реалізується прецедентним ім'ям або прецедентним висловлюванням (втрачене покоління – Г. Стайн, американська письменниця; Іуда).

Прецедентний текст – самодостатній продукт мовномисленнєвої діяльності, (полі)предикативна одиниця, складний знак, сума значень якого не дорівнює його змісту. Прецедентний текст добре знайомий будь-якому пересічному представникові лінгвокультурної спільноти. Апеляція до прецедентного тексту в процесі комунікації також відбувається за допомогою пов'язаних з ним прецедентних імен або прецедентних висловлювань.

Кожному прецедентному тексту притаманний *інваріант* його сприйняття. Він експліцитно не проявляється, але імпліцитно є присутнім, що реалізується у сприйнятті/несприйнятті спільнотою екранізації або інсценування літературного тексту (особливо зарубіжними режисерами, де у різних національних лінгвокультурних спільнотах існує свій інваріант сприйняття одного і того ж самого тексту), наприклад: американський фільм за романом Б. Пастернака “Доктор Живаго” або польський фільм за романом М. Булгакова “Майстер і Маргарита”, які не були сприйняті представниками російської спільноти як класична екранізація.

Відзначимо, що безпосереднє знайомство із власне прецедентним текстом є бажаним, але не обов'язковим [Великорода 2012: 47, Тулдава 1987], оскільки значна частина тезаурусу прецедентних текстів окремої мовної особистості формується не в процесі читання творів, а при знайомстві із ними опосередковано. Ключовим у цьому механізмі є те, щоб у когнітивній базі зберігався інваріант сприйняття прецедентного тексту – певний “стиснений образ”, який може включати сюжет, основні колізії, персонажів [Тулдава 1987: 47].

Поезія чи проза О. С. Пушкіна, драма Й. Гете “Фауст”, трагедія “Гамлет” В. Шекспіра залишаються прецедентними для відповідних лінгвокультур за умов, якщо навіть українець, німець чи представник англійської лінгвокультури є активним читачем та безпосередньо обізнаний із творами. У цьому випадку, внаслідок міжкультурної комунікації, в іноземців спостерігатиметься певна пресупозиція (припущення) щодо знання носіями мови таких текстів.

Відповідно до емоційного та пізнавального планів як необхідних передумов існування ПФ можуть мати різний характер. Усі ПФ поділяються на соціумно-прецедентні, національно-прецедентні та універсально-прецедентні [Великорода 2012: 212-213, 50-58].

До соціумно-прецедентних належать ПФ, що відомі представникам тієї чи тієї соціальної групи (вікової, конфесійної, соціальної). Сюди відносять ПФ із професійної прецедентосфери (лікарів, музикантів). Соціумно-прецедентні феномени можуть виходити за межі лінгвокультурного простору, бути спільними для представників певної, наприклад, професійної групи в різних країнах та в різних культурах. Зокрема, конфесійні соціумно-прецедентні феномени біблійного походження можуть бути спільними для всіх християнських країн та країн, на культуру яких Біблія та християнство справляли значний вплив, використовувались та продовжують реалізовуватись в літературі, мистецтві, побуті [Красных 2002: 50].

У поодиноких випадках соціумно-прецедентні феномени можуть виходити за рамки свого функціонування лише у цьому соціумі, особливо, якщо певне явище стає актуальним на національному рівні. У статті “War Over Ground Zero” (Newsweek, August 16, 2010) про побудову мечеті у Нью-Йорку близько від місця, де стояли вежі міжнародного торговельного центру, зруйновані у нападах 11 вересня 2001 року, автор наводить приклад актуалізації ПС, яка раніше перебувала на соціумно-прецедентному рівні:

“Regenhard reminded me of the controversy over a Carmelite convent at Auschwitz in the late 1980s – a controversy that has recently been revived in many editorials in light of the mosque. Jewish groups angrily protested the occupation of the building near the death camp by nuns who wanted to pray for the souls of the dead, saying it ‘Christianized the Holocaust’ ... The fight went on four years, until, in 1993, Pope John II finally ordered the nuns to relocate” [Великорода 2012: 24-25].

Як зауважує Ю. М. Великорода, актуалізація цієї ПС відбувається через схожість ситуації з планами збудувати мечеть із ситуацією з жіночим монастирем біля концтабору Аушвіць. Цей приклад ілюстративно актуалізує ПФ на національному рівні через сучасний політичний контекст в країні, але невідомо, як довго залишатиметься актуальним.

Цитатно-афористичний фонд В. Шекспіра зорієнтовано на широку аудиторію, “от рафинированого эстета до торговца лошадыми”, зауважує театральний критик Марина Давидова у своїх лекціях про шекспірівський театр [Давыдова 2016]. Так, наприклад, фраза *though this be madness yet there's method in't*, що поширена в галузі економіки та народного господарства, знаходимо часте використання влучної фрази у галузі ораторського мистецтва – *brevity is the soul of wit*. Для лінгвістів, які займаються емпіричними студіями, прецедентним буде пушкінський вираз “поверить алгеброй гармонию”, який часто цитують у працях із квантитативної лінгвістики та корпусного аналізу.

Національно-прецедентними феноменами називають, ті, які відомі будь-якій лінгвокультурній спільноті та належать до її когнітивної бази. Тому вміння вибрати ПФ, найбільш придатні для впливу на реципієнта, а також уміння знайти лінгвостилістичні засоби їх актуалізації слугують показником належності до тієї чи іншої епохи та культури, а їхнє незнання є передумовою відчуженості, неповної включеності в культуру.

За Ю. С. Степановим, “будь-яка культурна група прагне віднайти свою систему ідентифікаційних ознак, які дозволяють відрізнити “своїх” від “чужих” [Степанов 1985: 472], а володіння унікальним для певної культури корпусом ПФ якраз і є сигналом ідентифікації індивіда саме з цією групою [Степанов 1985: 97-98].

Д. Б. Гудков вважає, що у власне міжкультурній комунікації ПФ трапляються рідко, оскільки можуть бути незрозумілими для іноземця [Гудков 2003: 203]. Втім, ядро бази національно-прецедентних феноменів вибудовується на текстах, які входять до хрестоматійного мінімуму та забезпечують трансляцію класичної культури між поколіннями (наприклад, амер. *втрачене покоління (lost generation)* (Г. Стайн), нім. *das ewig Weibliche* (Й. Ф. Гете), *герой нашего времени* (М. Ю. Лермонтов), *горе от ума* (О. С. Грибоєдов).

Група універсально-прецедентних феноменів має гіпотетичний характер [Велигорода 2012: 51-52]. Це феномени, які з великою ймовірністю будуть відомі сучасній людині, наприклад, всевітньо відомий вислів В. Шекспіра: *to be or not to be – that is the question* (укр. *бути чи не бути, ось в чому питання*) або не менш відомий вислів Й. В. Гете: *verweile doch du bist so schön* (укр. *Зупинись мить! Ти прекрасна!*).

Хоча, на думку Д. Б. Гудкова, універсально-прецедентні феномени відомі будь-якому сучасному повноцінному *homo sapiens* та входять до когнітивного простору людства [Гудков 2003: 104], що підтверджують проведені спостереження. В. Красних вважає, що цей тип ПФ має теоретично реальний характер, оскільки задля ствердження чи заперечення існування універсальної “когнітивної бази” необхідні широкі та глибокі дослідження [Гудков 2003: 51–52].

Отже, прецедентний текст визначають як семіотично завершений твір, який є актуальним і повторюваним у пізнавальному та емоційному планах, загальновідомим кожному пересічному члену лінгвокультурної спільноти через прецедентні висловлювання та символи, що в процесі комунікації набувають алюзійних властивостей [Караулов 1986; Костомаров 1999; Прохоров 1977]. Прецедентні тексти написані переважно прецедентними авторами.

Завдяки визначальному впливу на суспільство феномену прецедентної особистості автора ці висловлювання стають повторюваними. До таких постатей учені відносять насамперед В. Шекспіра та Й. Гете, літературними спадщинами яких активно послуговуються й до сьогодні [Огуй 2014: 16].

М. Ф. Алефіренко вводить поняття фразеомутворювального потенціалу когнітивно-провербіального коду. Суть полягає у когнітивно-дискурсивній креативності провербіального коду (фрейму), тієї структури, яка зберігається в етнокультурній підсвідомості як

певний когнітивний субстрат провербіальних одиниць. Такі одиниці є генеративно-інтерпретативним утворенням їхнього когнітивно-провербіального коду. Тому пареміологічно-афористичні одиниці не так адаптуються до нових дискурсивних ситуацій, як актуалізуються у довгочасній пам’яті народу, стимулюючи активність дериваційного потенціалу провербіальних фреймів. Результатом такого семіозису є виникнення когнітивно-провербіальних структур конвергентної природи: логоепістем, лінгвокультурем, прецедентних структур та концептів [Алефіренко 2008].

Величезна спадщина цитатно-афористичного масиву письменника уможлиблює факт його цитування у різних дискурсах. За Н. А. Оніщенко, часте вживання цитат письменника пов’язане з елітарністю його мовної особистості [Оніщенко 2009: 73]. Таким чином, задля домінування у спілкуванні, підвищення комунікативного статусу спонукають мовців до цитування „інформативно і формально нетривіальних висловлювань з одночасною апеляцією до концепту їх автора як елітарної мовної особистості” [Оніщенко 2009].

Вартою уваги є думка Л. П. Дядечко, яка стверджує, що здавна поширена думка про включення зворотів з “печаттю авторства” у мовлення є прерогативою лише “книжних людей” сьогодні не відповідає дійсності. Причиною цього є інформаційна революція, що вносить глибокі зміни у мовний обіг представників різних вікових, соціальних категорій та освітнього рівня шляхом телебачення, радіо та Інтернет-ресурсом [Дядечко 2007: 10]. У цьому випадку доцільним буде говорити про сучасний стан науки, де головним чином превалюють глобалізаційні процеси [Казимір 2005].

Традиційні фразеологічні підходи у розумінні КВ та їх ФО-дериватів з інтертекстуальних позицій реалізовані у концепції В. М. Мокієнка та К. П. Сидоренка [Сидоренко 1998], де ептоніми О. С. Пушкіна розглядаються в аспекті інтертекстуальної деривації.

Аналізуючи переклади інтертекстуальних вкраплень, Г. В. Денисова зазначає, що інтертекст-стереотип виступає в текстах у ролі фразеологізму, тому, на відміну від інших інтертекстуальних знаків, не потребує пояснення під час перекладу [Денисова 2003].

Концепції інтертекстуальності та прецедентності тісно пов’язані, на що вказують власне прихильники цих підходів. Утім, В. В. Красних зауважує, що відмінність полягає в об’єкті дослідження – у теорії інтертекстуальності розглядають, здебільшого,

художні тексти, а дослідники прецедентності зосереджені на тих текстах, які передусім народжуються в процесі безпосередньої комунікації [Красных 2001: 138].

Якщо теорія прецедентності полягає у гіпотезі про існування спільної когнітивної бази лінгвокультурної спільноти, основними компонентами якої є прецедентні тексти та інші ПФ, то у деяких сучасних теоретичних розробках із проблематики інтертекстуальності йдеться про інтертекстуальну енциклопедію – “сферу культурної пам’яті, що представлена певним набором текстів, який складає основу презумпції інтертекстуальності” [Красных 2001].

Стійке ядро інтертекстуальної енциклопедії формують “сильні тексти”. Під “сильними текстами” розуміють “постійно затребувані тексти, які отримали статус значущих у культурі в певний історичний момент” [Красных 2001: 128].

Розмежовуючи “сильні” та “слабкі” тексти, Н. О. Фатеева [Фатеева 2000], Г. В. Денисова [Денисова 2003] та ін. відносять до першого типу в основному хрестоматійні твори літератури, що входять до літературного канону шкільної та університетської освіти і мають велику “енергоємкість”. “Сильні тексти”, або “прецедентні”, є основними джерелами поповнення ептонімного фонду відповідних лінгвокультур. Унаочнимо згадані вище концепції діаграмами.

Діаграма 1.

Ептонім як об’єкт лінгвістичного дослідження (узагальнювальна діаграма)

У разі втрати зв’язку з автором або першоджерелом, виокремлюємо терміни досліджуваного об’єкта у зв’язку з фразеологічною, ептологічною, інтертекстуальною та прецедентною концепціями (див. діаграму 2):

Діаграма 2.

Ептонім як об’єкт лінгвістичного дослідження у зв’язку з втратою автора / першоджерела

Як бачимо, ептонім є складним та багатоаспектним феноменом, який може розглядатися як традиційно, у межах фразеології, так і за сучасними концепціями прецедентності та інтертекстуальності. Концепції пропонують свою власну термінологію стосовно об’єкта дослідження у зв’язку з наявністю чи втратою одиницею автора /першоджерела.

На нашу думку, задля досягнення принципу комплексності в аналізі, об’єкт дослідження потрібно розглядати інтегровано, залучаючи здобутки фразеологічного та антропоцентрично зорієнтованого підходів.

1.8. Фразеологічна картина світу В. Шекспіра (на матеріалі ептонімного фонду)

У зв’язку з поступовою зміною наукової парадигми неklasична структурна парадигма поступається постнеklasичній когнітивній, що має антропоцентричний характер. Структурна парадигма виро-

била свої об'єктивні методики, які дозволяють виявити релевантні дані, а когнітологія кардинально змінила свій кут дослідження і є оптимальною лише на основі об'єктивних даних. Для нашого дослідження вважаємо релевантним скористатися об'єктивною методикою вивчення лексичного складу одночастининомовних полів (у нашому випадку іменників). Це дасть змогу отримати об'єктивні дані про фразеологічну картину світу.

Особливу увагу привертають цитати прецедентної особистості В. Шекспіра, які відображені в численних лексикографічних джерелах і, з одного боку, вважаються одним із важливих джерел задоволення інтелектуальних і художньо-естетичних потреб суспільства в процесі мовної комунікації, а з іншого, відображають, аналізують, оцінюють та узагальнюють набутий життєвий досвід нації.

Основу організації лексико-семантичної системи мови складає універсальний принцип іконічності, який є пізнавальним відображенням дійсності словами-знаками з опорою на образи-еталони. Тому, як зазначає О. Д. Огуй, цілісний вокабуляр чи лексико-семантичну систему мови, що включає слова-знаки, сьогодні позначають дисипативною (розпливчатою) метафорою мовної картини світу (далі – МКС), яка виражає зовнішній світ як “картину світу” [Огуй 2014: 30].

Тому в нашому дослідженні саме словниковий склад імплементує людський досвід стосовно організованої системи дійсності, яка перебуває в процесі постійного розвитку й отримує водночас мовне вираження. І в такий спосіб, на думку багатьох учених, виникає “мовна картина світу”. Вона становить сукупність уявлень людини про об'єктивну дійсність, напрацьованих протягом століть, і виступає тією глибинною основою, тим “смысловим каркасом”, на який нанизується найскладніша сітка мовних відношень [Огуй 2014: 38].

Проблема сутності МКС, яка тісно пов'язана з картиною світу, бере свій початок вивчення ще за часів античності. У сучасному мовознавстві МКС розглядається як у максимальному поєднанні з концептуальною картиною світу, так і у зворотньому напрямі. Жодне визначення не може бути істинним, оскільки це не об'єктивна реальність, а “робоча модель”, яка реалізується дослідниками задля досягнення певних теоретичних або практичних завдань.

МКС – це відображення всього навколишнього світу в досвіді народу у вигляді системи номінацій, організованої сукупності мовних понять, які за допомогою лексем зумовлюють наявність у мовній системі взаємозв'язків та відношень між елементами дійсності, і на цій основі – між мовними поняттями [Огуй 2014: 17].

МКС – різнорівневе психологічне, логічне та мовне явище. Така багатоаспектність МКС спричинює одну із проблем її вираження. Інша проблема полягає в тому, що ця картина є рухомим відображенням мовної дійсності, живою, різнобарвною картиною, що може змінюватися і набувати нових відтінків. Проте її основа все ж залишається універсальною. Інакше кажучи, мовна система відображає наше розуміння взаємопов'язаного світу, посеред якого перебуває ЛЮДИНА з усіма її психологічними, соціальними та фізіологічними складниками, через призму яких вона розглядає світ у всіх його проявах.

Складовою МКС є фразеологічний фрагмент МКС (далі – ФКС). Зрозуміло, що поділ МКС на складові є умовним. Слово-сполучення “фразеологічна картина світу” – це наукова модель, що відображає певний фрагмент дійсності [Левченко 2002: 307-315].

МКС співвідноситься з ФКС як ціле і частина. Фразеологія доповнює мовну картину світу, яка побудована лексичними одиницями, заповнюючи лакуни, які з'явилися у процесі лексичної номінації. Фразеологізми, на відміну від слів, прямо відображають когнітивну діяльність членів мовного колективу. Фразеологічна ідіоматика – одна із характеристик прояву МКС, яка виражає принцип іконічності. Проблемним та дискусійним є питання про самостійність ФКС. Дослідники заперечують самостійність існування ФКС, але цей факт потрібно довести на фактичному матеріалі, адже теорії приходять і проходять, а факти, виявлені з них, слугують перспективою для подальших досліджень.

Фразеологічна номінація характеризується високою інформативністю, синтетичністю, комплексністю і вибірковістю. Фразеологізми репрезентують окремі фрагменти дійсності. Фразеологія відображає побутово-емпіричний, історичний та культурний досвід мовного колективу. Чимала кількість фразеологізмів охоплює ті сфери, які пояснюють психіку, діяльність людини, соціальні відносини і супроводжуються глибокими емоційними переживаннями та оцінковою необхідністю.

Мовну картину світу можна схарактеризувати як історично складену в побутовій свідомості людей певного мовного колективу та історично відображену в лексиконі сукупність уявлень про світ (КС). Внаслідок етноспецифічної концептуалізації (ККС), КС простежується в сукупностях лексем, організованих за семантикою у ЛСГ, які належать до відповідних різночастиномовних полів [Огуй 2014: 33].

На противагу детальним лексикографічним класифікаціям, які можна використовувати для створення ідеографічних словників, у лінгвістиці послуговуються оперативнішими робочими класифікаціями, які є придатними для подальших семантичних досліджень. Це відповідні семантичні класифікації іменників В. В. Левицького, дієслів – С. В. Кійко, прислівників – Г. Г. Почепцова, Р. Квірка та ін.

У нашому дослідженні ми послуговуємось апроксимативною методикою вивчення лексичного складу В. В. Левицького, О. Д. Огуя, С. В. Кійко, Ю. Є. Кійка [Левицький 2000].

Висновки до розділу 1

Узагальнюючи результати дослідження теоретико-методологічних засад вивчення ептонімів В. Шекспіра, можна зробити такі висновки:

1. Незважаючи на великий внесок англійського класика В. Шекспіра у формування фонду крилатих висловів англійської мови, про що свідчить його авторство численних цитат та афоризмів за матеріалами лексикографічних джерел, у лінгвістиці й донині немає окремого комплексного дослідження ептонімів В. Шекспіра, залишаються не з'ясованими їхні лінгво-прагматичні особливості.

2. Фразеологічні утворення предикативної структури довгий час залишалися поза увагою закордонних учених. Хоч і подекуди трапляється термін “winged words”, утім досі невіршеними залишаються питання сутності та локалізації КВ в англійській мові. Існує велика кількість термінотворень щодо об'єкту нашого дослідження, у такий спосіб учені-дослідники намагаються уникнути яскравої образності терміну “крилате слово”. У дослідженні ми

послуговуємося терміном, який запровадила Л. П. Дядечко. Термін “ептонім” легко входить у дериваційні зв'язки і за етимологію (Гомер – *epea pteroenta*) вочевидь відповідає усім властивостям досліджуваного нами мовного феномену.

3. Взаємодія одиниць різнорівневого статусу, де відбуваються абсорбційні процеси, слугує появі якісно нової одиниці, яка формально збігається з одним контактним феноменом, при цьому маючи нові функції. Об'єкт нашого дослідження – ептонім – розглядаємо як гіперонім усіх суміжних йому мовних одиниць (пареміологічний фонд, велеризми, хрії, афоризми, цитати, максими, сентенції, алюзії). Внаслідок ептонімізаційних чинників наведені мовні феномени можуть слугувати джерелом поповнення ептонімного фонду англійської мови.

4. Архітектоніка тексту, сильна позиція розташування виразу, такі стилістичні прийоми як паралельні конструкції сприяють найважливішому ептонімізаційному чиннику – вербальному імпринтингу.

5. Через домінуючий антропоцентричний характер у лінгвістиці та фразеології зокрема з'ясування ідентичності ептонімів слід здійснювати з урахуванням специфіки розвитку людини – акцентом на її біологічне, соціально-моральне та культурно-національне підґрунтя. Важливим механізмом у процесі реалізації ептонімів відіграє вербальний імпринтинг. Це психофізіологічний процес, внаслідок якого відбувається фіксування індивідом значимої інформації. Вербальний імпринтинг – це так звана реакція закарбування у пам'яті мовних феноменів, включаючи їх авторство.

6. Віддаючи належне дослідницькій праці українських та зарубіжних авторів, сучасні дослідники змушені визнати, що досі не мають свого остаточного вирішення багато проблем фразеологічної науки, які сприяли б збагаченню теорії фразеології, розумінню природи та сутності фразеологічних одиниць як особливих ускладнених мовних знаків.

7. Ептонімічність крилатих слів залежить від ступеня аплікованості, тобто наскільки яскраво проявляється авторське начало в тому чи тому КВ, а також від частоти вживання формально схожого з ним феномена. Слова і фразеологічні одиниці можуть утворювати відносно самостійні тематичні поля. Головним чинником

експлікативних процесів є образність фразеологічної одиниці. Вагомим фактором виділення КС (ептоніма) від неаплікованого прототипу відіграє частотно-функціональний показник.

8. Однією із складових МКС є фразеологічний фрагмент МКС. Фразеологічна картина світу виступає її доповненням. Фразеологізми можуть репрезентувати когнітивну діяльність членів мовного колективу. З допомогою ідеографічних словників, де цитати В. Шекспіра групуються за тематичним принципом, ми визначаємо домінантні ЛСТ, послуговувались апроксимативною методикою.

Основні наукові результати розділу опубліковані у працях [89; 90; 91; 96; 100; 101; 258].

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА ТА МАТЕРІАЛ ДОСЛІДЖЕННЯ

ЕПТОНІМІВ В. ШЕКСПІРА

У цьому розділі окреслено методологічну базу сучасного мовознавства; проаналізовано термінологію методологічного апарату; проаналізовано методи дослідження, що імплементовані в роботі для вивчення ептонімів (структурно-функціональний аналіз, метод подвійної аплікації, контекстологічний метод); схарактеризовано методи дослідження ептонімів у мовній/концептуальній картині світу; розглянуто загальні та спеціальні лінгвістичні методи; проаналізовано спеціальні методи для вивчення одиниць цитатного походження та доцільність їх використання в дослідженні; описано методику аналізу ептонімів, зокрема принципи укладання корпусу ептонімів.

Матеріалом дослідження слугує суцільна вибірка фразеологічних одиниць зі спеціальних ептонімних та фразеологічних словників загальною кількістю 7232 лексичних одиниць. Названий метод дозволив інвентаризувати ептонімний корпус В. Шекспіра. З допомогою соціолінгвального експерименту (Додаток Д), а саме анкетування носіями мови щодо їх обізнаності цитатно-афористичного фонду В. Шекспіра, виявлено деептонімізаційні процеси. Новим є застосування методу подвійної аплікації при вивченні цитатних одиниць В. Шекспіра. У дослідженні цитатно-афористичного фонду В. Шекспіра використано апроксимативний метод іменників-маркерів як спосіб опису фразеологічної картини світу.

2.1. Ключові методологічні поняття

До сьогодні у мовознавстві немає одностайності щодо тлумачення терміна “метод”. Як зазначають деякі вчені, метод використовують у загальнонауковому, філософському значенні, у спеціально

науковому та у значенні, яке збігається зі значенням терміна “методика”, тому у сучасному мовознавстві спостерігається певна невпорядкованість методологічного інструментарію [Селіванова 2006].

У наукознавстві, мовознавстві зокрема, термін “метод” вживають у вузькому (як сукупність прийомів дослідження) та широкому (як спосіб, знаряддя і засіб пізнання) значеннях. Найширше своє використання поняття “метод” знаходить у вузькому розумінні – як сукупність прийомів, які використовують під час дослідження мови [Селіванова 2006: 232]. Таким чином, процес ототожнення вченими методу з прийомами призводить до зменшення релевантності поняття “методу” і відмежування його від таких методологічних принципів, як принцип і підхід, які не входять до його структури.

Метод відрізняється від методики і техніки тим, що окрім технічної, процедурної частини, включає також їх теоретичне усвідомлення й особливі пізнавальні принципи, перебуваючи у єдності з певною теорією або теоріями. У структурі методу вченими виокремлюються дві частини. По-перше, це – конструктивна частина методу. Сюди належать принципи методологічного аналізу, зразки та анти-зразки їх предметного втілення, а також умови застосування методу. По-друге, це – алгоритмічно-процедурна частина методу, де автор керується стандартними правилами, процедурами, нормативами та вимогами [Кримський 2003: 111-114].

Б. О. Серебренніков вважає, що науковий метод – це певний підхід до досліджуваного явища, певний комплекс тверджень, наукових і суто технічних прийомів, застосування яких дає можливість вивчити певне явище, тому метод завжди є системою [Серебренніков 1973: 259].

Деякі вчені вважають, що метод розмежовується на три складники: спосіб пізнання (метод пізнання), сукупність науково-дослідницьких прийомів і сукупність правил аналізу. Ця диференціація вирізняє спосіб пізнання, що в термінах нашої концепції є методологією, методом і прийомом. З огляду на це, метод трактується як “сукупність дослідницьких прийомів, методик певних операцій, що використовуються для досягнення дослідницьких завдань відповідно до певної лінгвістичної теорії і принципів пізнання” [Селіванова 2006: 51]. Втім, метод може коригуватися внутрішніми зв'язками залежно від панівної парадигми і міжпарадигмальними зв'язками.

Отже, метод (від гр. *methodos* – шлях дослідження) розуміють як спосіб організації пізнавальної й дослідницької діяльності науковця з метою вивчення явищ і закономірностей певного об'єкта науки; або у більш звуженому значенні як система процедур вивчення об'єкта дослідження або перевірки отриманих результатів. В іншому тлумаченні метод ототожнюють з терміном “методика”. Трапляються випадки, коли методику розглядають як конкретне застосування загальноприйнятого методу відповідно до мети й завдань дослідження.

Метод має певні процедури дослідження, які прийнято називати прийомами (наприклад, прийомом компонентного аналізу може бути дистрибутивний аналіз, аналіз опозицій, процедура членування словникових дефініцій; прийомом концептуального аналізу може бути етимологічний, зіставний аналіз тощо). Прийом може мати статус методу залежно від забезпечення ним конкретного результату дослідження. Якщо процедура є лише етапом іншого методу як системи, спрямованої на досягнення запрограмованого результату, то її можна кваліфікувати як прийом.

Н. Ф. Алефіренко розглядає ще й операцію як окрему дослідницьку дію в ряду інших, схожих до неї [Алефіренко 2005: 328]. Це можна пояснити тим, що деякі прийоми можуть мати відповідні ланки процедур (наприклад, опозиційний аналіз передбачає насамперед формування певного поля або вибірки, до якої застосовуватиметься матриця протилежних ознак або з якої такі ознаки виокремлюються; компонентний аналіз містить операцію встановлення комбінаторного набору валентних слів).

2.2. Методи лінгвістичного дослідження

Мовознавці зазвичай диференціюють методи на загальні, які спрямовано на дослідження явищ об'єктів будь-якої науки, і лінгвістичні, що мають своє лінгвістичне призначення для вивчення об'єкта та предмета.

До загальних методів учені відносять такі: спостереження, індукція, дедукція, гіпотеза, аналіз, синтез, таксономія, порівняння, формалізація, ідеалізація, експеримент, фальсифікація та моделювання.

Зосередимося на власне лінгвістичних методах. Як було зазначено нами вище, лінгвістичні методи використовують з метою дослідження мови, продуктів мовлення та мовленнєвої діяльності. Вони відзначаються власною специфікою функціонування. Немає одностайної думки стосовно типологізації лінгвістичних методів. Б. Н. Головін, наприклад, розрізняє вісім загальних методів лінгвістичного дослідження: описовий, порівняльно-історичний, історичний, зіставний, структурний, стилістичний, кількісний, метод автоматичного аналізу [Головін 1983: 183-186].

О. О. Селіванова поділяє їх на парадигмальні через позначення зміни доміанти наукових парадигм (порівняльно-історичний, структурний, функціональний і конструктивний) та міжпарадигмальні, які ґрунтуються на поєднанні методологічних засад парадигмальних методів, але виокремлюються за специфікою процедур або згідно із загальним підходом до аналізованих явищ. Окремо дослідниця приділяє увагу методам маргінальних підходів: психолінгвістичним, соціолінгвістичним, етнолінгвістичним [Селіванова 2006].

Беручи до уваги напрацювання класифікаційних типологій щодо методів у лінгвістиці, зупинимось на основних, які, на думку вчених, є найбільш релевантними. Так, описовий метод, полягає у планомірній інвентаризації одиниць мови і пояснення особливостей їх будови та функціонування на певному етапі розвитку мови, тобто в синхронії. О. О. Селіванова називає його міжпарадигмальним і ототожнює зі структурним. Описовий метод використовує прийоми внутрішньої (різні способи вивчення мовних явищ на основі їх системних парадигматичних і синтагматичних зв'язків) та зовнішньої (зв'язок з позамовними та мовними явищами) інтерпретації.

В описовому методі розрізняють такі етапи:

1) виділення одиниць аналізу (морфем, фонем, лексем, конструкцій, тощо);

2) членування виділених одиниць (вторинна сегментація): поділ речення на словосполучення, словосполучення на словоформи, словоформи на морфемі, морфемі на фонемі, фонемі на диференційні ознаки;

3) класифікація й інтерпретація виділених одиниць.

Найпоширенішим у нашому дослідженні є метод фразеологічного опису. Описовий метод (спостереження, узагальнення, інтер-

претація, класифікація, опозиційний прийом) використовується для дослідження:

– процедури збору фактичного матеріалу, взятого із фразеологічних джерел, видань пареміологічного характеру, з творів художньої літератури;

– опису властивостей, ознак та характеристик досліджуваних явищ;

– їх систематизація та класифікація;

– інтерпретація структурних та семантичних особливостей ФО (ептонімів);

– аналіз функціонування досліджуваних одиниць на певному етапі розвитку мови.

Структурний метод як головний спосіб аналізу мови у структуралістській парадигмі представлено різноманітними методиками синхронного аналізу мовних явищ як варіантів складників цілісної системи мови – інваріантів, які перебувають у жорстко детермінованій внутрішній ієрархії відношень.

Методологічною базою структурного методу є синтез:

– системного підходу і семіотичного методу;

– логічного підходу та його принципу;

– лінгвістично-структурного та структурно-лінгвістичного методів

Основними постулатами структурного методу можна вважати:

– мова – система знаків, які співвідносяться з іншими знаковими системами в рамках семіотики;

– дійсною мовною реальністю визнається не окремий факт, а мова як системно-структурне утворення, в якому всі елементи пов'язані універсальними відношеннями: парадигматичними та синтагматичними;

– в основі структури системи простежуються позачасові відношення; особлива увага приділяється синхронічному аспекту вивчення мови;

– опис мови в якості складної системи, в основі якої міститься багатовимірний, ієрархічний принцип;

– відношення домінують над елементами;

– чітке розмежування понять: “мова” та “мовлення”;

– увага щодо плану та вираження мовних одиниць;

Отже, структурний метод – це система методик та прийомів, які слугують вивченню мови як цілісного, структурно-системного, ієрархічного утворення, яке дозволяє виявити закономірності структурної організації мови та систематику її елементів.

Основна мета структурного методу – пізнання мови як цілісної, функціонуючої структури, елементи і частини якої співвідносяться і пов'язуються чіткою системою мовних відношень.

Наше дослідження містить елементи дистрибутивного та трансформаційного аналізів. Дистрибутивну методику розробляли та впроваджували в науковий обіг представники американської школи структуралізму на основі ідей американського лінгвіста Леонарда Блумфілда, передусім, Зелік Харріс у 30–50-ті роки. Зауважимо, що певні прийоми згадувалися дещо раніше [Балли 1955; Jespersen 1935; Щерба 1974].

Основи трансформаційного аналізу розробляв на поч. 50-х рр. Зелік Харріс, який розглядав його як логічне продовження дистрибутивного аналізу. Основні завдання трансформаційного аналізу полягають у таких твердженнях:

- синтаксична мовна система, яка поділяється на підсистеми, де одна є ядерною, решта – похідними;
- ядерні речення разом з трансформами пов'язані з класами елементарних ситуацій [Апресян 1966: 183-184].

Основні постулати трансформаційного аналізу подано у таких твердженнях:

- усі трансформи, отримані від певної ядерної конструкції, повинні зберігати початкові семантичні відношення, тобто виражати один зміст – пропозицію та співвідноситись з однією і тією ж денотативною ситуацією.
- для отримання трансформів допустима зміна або перетворення у разі синтаксичної структури. У цьому випадку зберігається лексична семантика конститuentів;
- в окремих випадках допускається заміна слова на синонім (лексична субституція), додавання (експлікація) або виключення (імплікація) елементів конструкції, які не порушують її пропозиційну структуру.

У нашому дослідженні (розділ 4) йдеться про ептоніми, які не мають аналогу в тексті, субституцію та інші перетворення, які при-

таманні шекспіризм [Кунин 2005] внаслідок ептонімізаційних процесів.

Об'єктивність і формальна чіткість полягає у структурних пробах та семантичній оцінці семантичної допустимості та укладанні переліку трансформацій. Після цієї процедури вирішуються два завдання:

- встановлюється ядерний трансформ;
- на основі фактичного матеріалу встановлюються основні типи трансформацій, які превалюють в синтаксичній системі.

Функціональний метод, розроблений у межах прагматичної парадигми, передбачає дослідження мови в дії, у процесі функціонування з огляду на цілеспрямовану природу мовних одиниць і явищ. Цей метод застосовує методики моделювання функціонально-семантичних полів, контекстуально-інтерпретаційного аналізу, прагматичного й конверсаційного аналізу, аналізу дискурсу та діалогічної інтерпретації тексту [Селіванова 2006].

Суть цього методу в рамках нашого дослідження полягає у дослідженні функціонування ептонімів у мові та мовленнєвій реалізації. У першому розділі ептонім експлікуємо та осмислюємо як об'єкт мовного простору, в той час як у другому і третьому розділах аналізуємо його мовленнєву реалізацію англомовним лінгвопростором. Вважаємо релевантним послуговатися функційним методом для встановлення певних семантичних характеристик ептонімів (доептонімічні аспекти).

У зв'язку з превалюючими рисами антропоцентризму не слід ухилятися та відкидати структурно-системний метод з поля зору лінгвістичного дослідження. Погодимось із думкою Д. А. Штелінга про те, що саме єдність структурного та функціонального методів дослідження сприятиме адекватності опису ептонімів [Штеллинг 1996]. Отже, в основі системно-структурного методу є функціональний підхід, який є його доповненням.

2.3. Методи дослідження ептонімів у мовній / концептуальній картині світу

Учені-лінгвісти, категорію “мовна картина світу” імплементують для вивчення:

1) екзотичних мов (індіанців, полінезійців, австралійців), які мають дещо не схожу концептуалізацію світу;

2) етноцентричного та лінгвокультурологічного напрямку у вивченні мов;

3) компаративістичної реконструкції лексичного складу в мертвих мовах на основі історичних та етимологічних словників;

4) національно-специфічних знань про певні реалії;

5) мовної характеристики світосприйняття давніх народів на основі давніх текстів (“Беовульф”, “Пісня про Нібелунгів”);

6) для визначення індивідуально-авторського світосприйняття таких прецедентних особистостей, як: О. Кобилянська, Ю. Федькович, В. Гете, В. Шекспір, Й. Рот, О. Пушкін;

7) ідеографічно-польового членування лексики з лексикографічною метою;

8) систематизація та аналіз світоглядних та філософських, ментальних концептів, які притаманні мовній свідомості.

Проблема дослідників полягає в тому, щоб об’єктивно визначити складники МКС. Це зумовлюється складнощами розмежування понять “картина світу”, “мовна картина світу”, “концептуальна картина світу”. Дослідник О. Д. Огуй зазначає, що слід відокремлювати ці категорії по лінії “доментального сприйняття навколишньої дійсності” [Огуй 2014: 16].

Учений зауважував, що концептуальна картина світу та мовна картина світу фактично накладаються одна на одну. Цей процес відбувається поступово, адже у мові є певні лакуни – безеквівалентна лексика і надлишкові зони.

Лексико-семантична організація мовної системи відображається у принципі іконічності, тобто у пізнавальному відображенні реальності словами-знаками з опорою на певні еталони. Цю функцію відображення виконують і ФО, які системно передають відношення між людиною та її оточенням. Доказом цього є когнітивні та нейролінгвістичні гіпотези.

Як свідчать сучасні дослідження, картина світу, як сукупність уявлень про навколишній світ знаходить своє місце у концептуальній картині світу, яка поділяється на певні фрагменти. Ці фрагменти вивчаються у вигляді концептів як складові МКС і ККС.

Ключовим засобом для вираження концептів є фразеологізм, фразеологічна одиниця, які є особливо актуальними в сучасних

дослідженнях. ФО цілісно (системно) поєднує синтагматику, парадигматику та епідигматику. Онтогенетично фразеологізм, за психолінгвістичними дослідженнями, існує в ментальному лексиконі мовця як суцільна одиниця, яка є подібною до слів. Це і дає підстави нам співвідносити фразеологізм (ептонім) з концептами та концептуальною картиною світу.

Наше завдання полягає у напрацюванні алгоритму інвентаризації фразеологізмів (ептонімів). Для уникнення суб’єктивізму, обираємо розгляд ептонімів не через суб’єктивний концепт, а через лексико-семантичне поле (ЛСП). Лексико-семантичне поле є складовою мовної картини світу. ЛСП складається з поєднання одночастини-мовних ЛСГ (лексико-семантична група), з урахуванням фразеологічних одиниць на основі методики В. В. Левицького [Огуй 2000].

Поєднання ономасіологічного та семасіологічного аспектів об’єктивує розгляд певних фрагментів в орієнтаційному просторі МКС. Аналізуючи об’єкт дослідження, такий спосіб сприяє досягненню певної цілісності. На основі вивчення МКС фразеологи запропонували аналоговий термін “фразеологічна картина світу” (ФКС).

Беручи до уваги погляди сучасної дослідниці Н. А. Оніщенко про апелювання ептоніма до концепту, впевнено можна схарактеризувати цей мовний феномен (ептонім), як щось суб’єктивне, яке нерозривно пов’язане з психікою та свідомістю людини [Оніщенко 2009; 2011]. З огляду на це, однією з центральних функцій людської свідомості є формування категорій, тому у сучасній лінгвістиці з-поміж класичного та традиційного підходу формування категорій простежуємо прототиповий підхід [Berlin 1969; Rosch 1978].

Прототиповий підхід пов’язують з роботами американського психолога Е. Рош. Підґрунтя цього способу полягає в тому, що об’єкти реального світу виявляють деякі подібності та відмінності, тобто реальний світ не хаотичний, а певним чином структурований. Це дозволяє людській свідомості згрупувати об’єкти довкілля та інших можливих світів у певні мисленнєві структури – категорії. Об’єкти, що сприймаються почуттями, утворюють природні категорії, а когнітивні, концептуально зумовлені об’єкти – семантичні категорії. Навколо прототипів групуються (у свідомості людини) всі інші елементи, що входять до певної категорії. Належність об’єкта до тієї чи іншої категорії визначає його схожість з прототипом.

Внутрішній структурі категорії притаманний цей набір різноманітних характеристик, організованих за принципом “родинної подібності”. Тому, обираючи найменування чомусь, люди керуються певними схемами, згідно з якими вибір падає на категорію, яка найчастіше зустрічається для опису подібних ситуацій [Rosch 1978].

Отже, вчені допускають подвійне розуміння прототипу психологічне та власне когнітивне. Психологічне розуміння пов’язане з виокремленням, у ході експериментів з категоризації, тих елементів, які першими приходять на думку чи найшвидше можна впізнати.

У дослідженні слід послуговуємося терміном “прототип” із позицій психології. Процес фіксування пам’яттю окремих шаблонів, стереотипів і подальша їх реалізація ґрунтується на засадах механізму вербального імпринтинга (Розділ 1).

З цієї позиції, прототип – це “найкращий приклад категорії”, “найкращий представник категорії”. Таким чином, взірцевість об’єкта як прототипа визначається залежно від того, якою мірою він відповідає релевантним для даної категорії властивостям. Як зауважує У. Л. Чейф, залежно від міри відхилення від фокусу, степінь кодованості знижується, а зміст категорії “знебарвлюється” [Chafe 1983: 35-73].

Вивчаючи фразеологічний матеріал, доцільно послуговуватись контекстологічним методом, запропонованим Н. Н. Амосовою, вирізняючи при цьому два контексти: змінний (характерний лексичним одиницям) та постійний (характерний фразеологічним одиницям) [Амосова 1963: 59].

На противагу Н. М. Амосовій, яка приділяла основну увагу “внутрішньофразеологічному” контексту, М. Т. Тагієв розглядає “зовнішній” контекст фразеологізмів та їх дистрибуцію. На думку вченого, сполучення слів є фразеологічним, за умови власного оточення, яке не впливає із валентнісних відношень слів-компонентів [Тагієв 1967: 24]. Втім, дистрибутивний метод не охоплює такі КС, компоненти яких не втрачають звичайних якостей сполучення під час зчеплення між собою. За рамками залишаються мовні утворення зі структурою речення, надфразові єдності та діалоги.

Деяка частина ептонімів входила до складу фразеології та аналізували її з допомогою власне фразеологічних методів [Мокиєнко 1989]. Однак, якщо порівнювати ептоніми з фразеологічними одиницями, то перші з генетичних позицій втрачали свою специфіку.

Доцільним у нашій роботі буде скористатися методом подвійної аплікації, запропонованим Л. П. Дядечко [Дядечко 2007]. Цей метод складається з двох етапів: перший – накладання прототипу (текстовий фрагмент, взятий із першоджерела) на мовне утворення, яке легко конструюється або уже наявне і відоме в загальнонародній мові, другий – накладання ептоніму на прототип.

Перший етап становить собою формальні та змістові особливості прототипу, забезпечуючи його ептонімічність.

Другий етап розкриває специфіку ептоніму як вторинної номінативної одиниці з внутрішньою формою, яка походить з текстуроджерела. Використання методу подвійної аплікації може слугувати для визначення об’єктивних критеріїв розмежування, з одного боку, КС та ідіом, а з другого – КС та омонімічних мовних утворень без “печатки авторства”, а також для виявлення і тлумачення причин перехідних фразеологічних утворень.

У зв’язку із становленням маргінальних галузей мовознавства реєстр його методів значно поповнився за рахунок психолінгвістичних, соціолінгвістичних й етнолінгвістичних методик, зокрема соціолінгвального експерименту, безпосереднього та включеного спостереження, опитування, прослуховування звукозаписів, анкетування та тестування.

2.4. Етапи дослідження ептонімів В. Шекспіра

Структурна парадигма виробила свої об’єктивні методики, які дозволяють отримати релевантні дані, а когнітивна парадигма кардинально змінила аспект дослідження, впровадивши нові інтерпретації. Ефективна інтерпретація, як вважає А. П. Мартинюк [Мартинюк 2006], оптимальна лише на основі об’єктивних даних, якими займаються структурні лінгвісти. Саме ці два різноспрямовані підходи заслуговують поєднання для цілісної різнобічності під час вивчення лексичного складу мови.

Поєднання структурної та когнітивної парадигм досягається, на думку О. Д. Огуя [Огуй 2014: 9-10], зверненням до тривимірної голістичності мови, трихотомії вивчення та осяжного підходу “Нової філології” (спрямована на отримання об’єктивних філологічних результатів, що виходять за межі суто лінгвістики чи літера-

турознавства за рахунок залучення інших наук: філософії, культурології, (етно)психології, нейролінгвістики, математики).

Трихотомічне вивчення, на противагу стандартній дихотомії, дозволяє не лише стандартно аналізувати протиставлені тези й антитези, а й синтезувати цілісний феномен, внаслідок чого змінюється кут розгляду та істотно розширюється площа його охоплення. Цим і забезпечується холістичність (цілісність), яка виступає одним із базових принципів когнітивного аналізу структур, зберігання, обробки та переробки мовних знань, отриманих з різних джерел, та їх взаємодії, коли переробка інформації на одному рівні відбувається з урахуванням інформації на інших рівнях [Селіванова 2006: 390-391].

Об'єктивна фразеологічного дослідження відбувається за допомогою оптимальних методик. Як відомо, метод у лінгвістичній науці проявляє себе як система правил і прийомів підходу до вивчення мовних явищ і закономірностей, особливо коли йдеться про вживання сталих словосполучень. В основі їх вивчення є описовий метод, що дозволяє організувати інвентаризацію мовних одиниць і пояснити особливості їх будови.

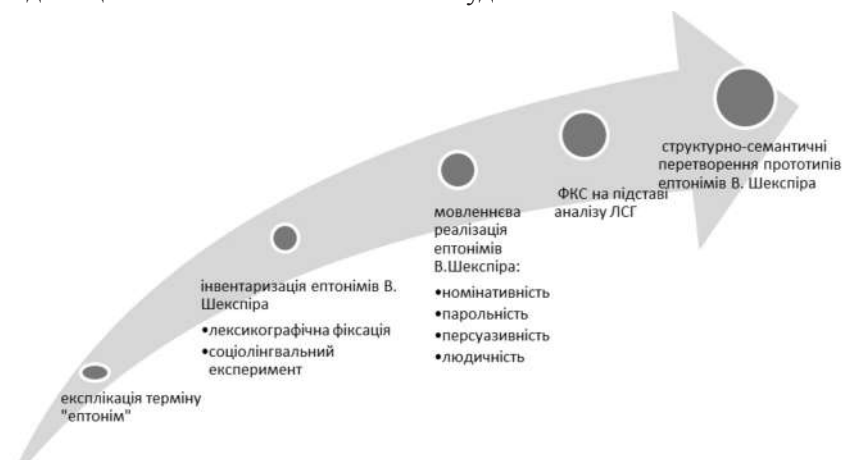

Рис. 1. Етапи дослідження ептонімів В. Шекспіра

Методи дослідження зумовлені природою об'єкта вивчення, тому базою нашої роботи є поєднання загальних методів: спостере-

ження, аналіз та синтез, індукції та дедукції, метод лінгвістичного опису. Застосовано елементи спеціальних методик: лінгвостилістичного, лінгвокогнітивного для визначення семантико-стилістичних характеристик вживання крилатих висловів, елементи кількісного аналізу для визначення ступеня частотності ептонімів, а також методики аналізу лексикографічних джерел та словникових дефініцій. У даній роботі використано методику подвійної аплікації, що використовується безпосередньо для одиниць цитатного походження. Етапи дослідження зобразимо графічно.

На першому етапі нашого дослідження ми послуговуємося загальними методами, такими як: лінгвістичний опис, метод аналізу, синтезу та порівняння. Проаналізуємо проблематику вивчення крилатих слів зарубіжними та вітчизняними вченими. Розглянуто термінологічний апарат, що визначається доцільністю його використання у праці. За методом аналізу та опису проведено вивчення мовних явищ та процесів з виявленням характерних їм ознак. Описано передумови та ступінь дослідження ептонімів В. Шекспіра.

Для визначення локалізації ептонімів у системі національної мови та розмежування суміжних понять використовуємо метод порівняння шляхом вияву спільних та диференційних ознак явищ, розбіжностей між ними за певними параметрами. На основі використаних методик із залученням синтезу термінологічних понять, що полягає у поєднанні частин у цілісну картину, ми визначаємо термін "ептонім".

На другому етапі нашого дослідження, у процесі інвентаризації, застосовуючи елементи структурного підходу для об'єктивного визначення корпусу ептонімів В. Шекспіра, ми опрацювали оптимальну кількість цитатних, фразових та ептонімних словників загальною кількістю 13 (п'ять цитатних, п'ять ептонімних (фразеологічних) та щонайменше у трьох онімних словниках). Цитата зі словника повинна бути наявною мінімум у 3 лексикографічних джерелах із п'яти взятих. Ми опрацювали оптимальну кількість словників загальною кількістю 10. Отже, до корпусу КВ ми віднесли такі, які:

– функціонують у трьох з п'яти цитатних словників (Oxford Treasury of Sayings and Quotations; Little Oxford Dictionary of Quotations; Oxford Dictionary of Quotations; Webster's New Dictionary of Quotations);

- містяться у фразеологічних словниках;
- названі мінімум двома носіями мови як відомі їм на основі проведеного опитування.

Для отримання максимально об'єктивних даних ми послуговувалися соціолінгвальним експериментом. Методом анкетування було опитано носіїв мови загальною кількістю 60 осіб. Це дало змогу визначити рівень обізнаності носіїв мови з цитатами та фразами відомого письменника. Екстралінгвальний чинник слугуватиме одним із критеріїв формування ептонімного фонду В. Шекспіра. Утім, ми вважаємо, що екстралінгвальний чинник не в змозі об'єктивно диференціювати терміни “ептонім”/“не ептонім”.

Другий етап характеризується аналізом функціональних особливостей авторських ептонімів шляхом вивчення їхньої мовленнєвої реалізації англійським лінгвосоціумом (розгляд цитатно-афористичного фонду В. Шекспіра в контексті теорій прецедентності та інтертекстуальності; аналіз цитатно-афористичного корпусу біблійного походження, наявного у його творах; кількісний аналіз цитатно-афористичних висловів В. Шекспіра).

Вважаємо, що аналіз мовленнєвої реалізації ептонімів В. Шекспіра є невід'ємним аспектом для досягнення принципу комплексності нашого дослідження. Якщо перший етап (розділ 1) дозволяє проаналізувати формальні та змістові характеристики ептонімів, то другий етап (розділи 3 і 4) уможлиблює розкриття специфіки ептоніма як вторинної (другорядної) номінативної одиниці, якій властива внутрішня форма, що випливає з тексту-джерела, визначаючи певні семантичні особливості.

Мовець реагує на пізнання й оцінку навколишньої дійсності, використовуючи відповідні одиниці мовного коду. Цим одиницям властива інформаційна спадковість. Невіддільним компонентом їхньої семантики виступає оцінний компонент, що вже обтяжений знаннями естетики національної культури. Ептоніми, афоризми, цитати у момент їхнього “вторинного” використання фіксують духовний досвід людини в культурному середовищі. Реципієнти виявляють або належність до того самого культурного середовища, або відсутність знань про передану мовним знаком культуру.

Одиницями виміру мовної картини виступають лексичні парадигми, побудовані за принципом організації тематичних груп лек-

сики: лексико-синонімічні ряди; семантичні поля, що об'єднують лексичні, фразеологічні одиниці навколо ядерного слова-поняття; лексико-асоціативні поля, що формуються в конкретних текстах залежно від авторського світосприймання значення ключових слів-понять та їхніх асоціацій [Степанов 1998: 135].

З метою визначення фразеологічної картини світу як складника мовної картини світу ми послуговувалися апроксимативними методиками. На противагу детальним лексикографічним класифікаціям, які властиві для ідеографічної словників, у лінгвістиці використовують оперативніші методики, відповідні семантичні класифікації іменників [Огуй 2000: 52]. Для уникнення суб'єктивності в трактуванні результатів ми скористалися трьома лексикографічними джерелами.

Ми розподілили 584 іменники-маркери за семантичною ознакою, використавши тематичний принцип, заснований на екстралінгвальних факторах.

На етапі визначення структурних та семантичних особливостей становлення ептонімів В. Шекспіра було класифіковано типи перетворень, які відбулись в еволюції мови. Залежно від мети та завдань запропоновано різні робочі класифікації. Втім, відзначаємо, що єдиного погляду на класифікацію цього явища мовознавство ще не виробило.

Відсутність загальноприйнятої класифікації пояснюється чисельністю та різноманітністю прийому оказіональних змін і ускладнюється тим, що ці способи часто виступають не в “чистому вигляді”, а поєднуються з іншими способами.

Таким чином, наскрізним методом став описовий, що включав методи як зовнішньої, так і внутрішньої інтерпретації, та метод подвійної аплікації, який доцільно застосовувати при вивченні різноструктурних мовних одиниць з наявністю автора. Внутрішня інтерпретація полягає у класифікації лексико-семантичних груп. Зовнішня – у проведенні анкетування і таким чином демонструє зв'язки мовної одиниці з позначеною нею реалією, психічними функціями, сферою й ареалом вживання, мислення.

Висновки до розділу 2

1. Процедурному полю сучасної лінгвістики характерні такі риси, як комбінованість та комплексність. Розвинутий методологічний інструментарій сучасної лінгвістики та експансіоністські тенденції сприяють достовірності дослідження. Інтеграція структурного та функціонального методів забезпечує об'єктивність отриманих даних стосовно досліджуваних мовних феноменів.

2. Запропоноване дослідження виконано в рамках функціонально-структурної та семантичної організації. Методологічну основу дослідження складає антропоцентрична парадигма, яка містить кілька принципів: функціоналізм, експансіонізм та експланаторність. Дослідження ептонімів В. Шекспіра ґрунтується на теоретичних положеннях із функціональної стилістики, функціонально-синергетичної концепції тексту та дискурсу, лінгвокультурології, лексикографії.

3. Вивчення і використання спеціальних методик до об'єкта дослідження з позицій широкого розуміння фразеології є не об'єктивним і не відповідає специфіці досліджуваного об'єкта. Становлення маргінальних галузей і використання психолінгвістичних, соціолінгвістичних та етнолінгвістичних методик сприяє більш об'єктивному вивченню досліджуваного об'єкта. Тому дослідження ептонімів як лінгвістичних феноменів слід розглядати з різних позицій, використовуючи як загальні методи, такі як дедукція, індукція, аналіз, синтез, так і спеціальні способи, що застосовуються маргінальними галузями. Ця тенденція наблизитиме нас до об'єктивності.

4. Метод порівняння дозволив виявити спільні та диференційні ознаки суміжних із ептонімами понять, встановити розбіжності між ними за певними параметрами, визначити локалізацію ептонімів у системі національної мови. На основі імплементованих методик із залученням синтезу термінологічних понять, що полягає в поєднанні частин у цілісну картину, визначено термін "ептонім".

5. Застосування елементів структурного підходу для об'єктивного визначення корпусу ептонімів В. Шекспіра уможливило опрацювання оптимальної кількості словників та проведення соціолінгвального експерименту, що сприяло процесу інвентаризації ептонімів.

6. Для встановлення мовленнєвої реалізації ептонімів В. Шекспіра розглянуто характерні особливості функціонування цитатно-афористичного фонду драматурга та проаналізовано характерні для ептонімів функції в тексті та дискурсі: номінативна, персуазивна, людична, парольна.

7. З метою визначення ФКС, письменника зокрема, використано апроксимативні методики для визначення об'єктивного авторського фразеологічного фрагменту МКС. Це уможливило проаналізувати кодифіковані цитати-фразеологізми відповідно до їхнього узагальненого значення.

8. Основу структурно-семантичного аналізу претворень ептонімів складає метод подвійної аплікації (Л. П. Дядечко) як власне етологічний, який є найбільш вдалим для вивчення структурних та семантичних властивостей ептонімів зі структурою слова, словосполучення і речення.

9. Об'єднання типологічного та концептуального векторів лінгвосинергетичної парадигми сприяє новим перспективам для подальших лінгвістичних досліджень.

Основні наукові результати розділу опубліковані у працях [93; 98].

РОЗДІЛ 3

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЕПТОНІМІВ В. ШЕКСПІРА ТА ЇХ ЛЕКСИКОГРАФІЧНА ФІКСАЦІЯ

У цьому розділі розглянемо характерні особливості функціонування цитатно-афористичного фонду В. Шекспіра та проаналізуємо характерні ептонімам функції у тексті та дискурсі. Ми послуговуємося сучасним поняттям “дискурс” – як зв’язний текст з усіма екстралінгвальними чинниками, тобто мови, “зануреної у життя” [Ярцева 1990; Лисенко 2000; 2010].

Що ж стосується обґрунтування вибору мовленнєвої реалізації, то ми зосереджуємося на публіцистичному матеріалі, оскільки вважаємо, що публіцистика спроможна надати більш достовірні дані стосовно вживання прецедентних феноменів. Автори публіцистичних текстів звертаються до загальновідомих висловів, мотивуючи це колективним мовним досвідом. На основі публіцистичних джерел ми проаналізуємо основні функції ептонімів В. Шекспіра у мовленнєвій реалізації англійського лінгвосоціуму.

У дослідженні ми звертаємося до теорій прецедентності та інтертекстуальності, де особливу увагу привертають цитати прецедентної особистості В. Шекспіра, які, за нашими даними, зафіксовано в лексикографічних джерелах. На думку багатьох учених, у такий спосіб можна визначити доміанти фразеологічної картини світу В. Шекспіра та ціннісні орієнтири, що превалюють у національній свідомості.

У цьому розділі розглянемо авторсько-афористичний фонд В. Шекспіра, що є джерелом поповнення лексики англійської мови в контексті теорії прецедентності; проаналізуємо ептоніми В. Шекспіра, які мають біблійний контекст; проведемо алгоритм інвентаризації ептонімів В. Шекспіра, схарактеризуємо деептонімізаційні процеси ептонімів В. Шекспіра та визначимо на основі апроксимативної методики основні лексико-семантичні групи, які домінують у ФКС В. Шекспіра.

3.1. Функції ептонімів В. Шекспіра у мовній реалізації англійського лінгвосоціуму

У сучасній лінгвістиці відзначаємо зростаючий інтерес науковців до вивчення англійських ептонімів як прецедентних феноменів у функціональному аспекті. Вважаємо, що аналіз мовленнєвої реалізації ептонімів В. Шекспіра є невід’ємним аспектом для досягнення принципу комплексності нашого дослідження.

У другому розділі ми зазначали, що превалюючим методом, яким ми керуємося у дослідженні, є метод подвійної аплікації (накладання), який властивий саме мовним одиницям авторського походження (ептонімам). Тому, якщо у першому розділі йшлося про функціонування ептонімів у мові (перший крок подвійної аплікації), то у третьому та четвертому розділах ми аналізуємо об’єкт нашого дослідження у розрізі мовлення (другий крок подвійної аплікації). Якщо перший етап (розділ 1) дозволяє проаналізувати формальні та змістові характеристики ептонімів, то другий етап (розділи 3, 4) уможливило розкриття специфіки ептоніма як вторинної (другорядної) номінативної одиниці, якій властива внутрішня форма. Внутрішня форма ептоніма витікає із тексту-джерела, виокремлюючи певні семантичні особливості.

У нашому дослідженні розглянемо передусім функції ептонімів у якості прецедентних феноменів англійського лінгвосоціуму. Досліджуючи функції ептонімів В. Шекспіра, послуговуємося класифікаціями дослідників Г. Г. Слишкіна [Слышкин 2000] та Е. О. Наумової [Наумова 2004]. Виділяємо такі функції ептонімів, як: номінативна, парольна, людична та персуазивна. Оформлення посилань у нашому дослідженні зумовлюється фіксацією в електронних виданнях. Для журналу “Guardian” [GUARDIAN], “General Health Economics” [General] та “Anadolu Post” [Anadolu] вказуємо рік і місяць видання.

3.1.1. Номінативна функція ептонімів В. Шекспіра

Номінативна функція характеризується позначенням того, що є у свідомості людини: особи, об’єкти, переживання, події, дії, якос-

ті. Ептоніми виступають уже готовими репрезентантами-дійсності із попередньо-засвоєних текстів [Гак 1998: 314-315]. Внутрішня форма ептоніма виконує конотативну функцію шляхом емоційно-оцінної шкали. Мовець віднаходить ментальну “картинку”, тобто шаблонну ситуацію, обрану з ряду інших ситуацій асоціативно-генетичним шляхом [Дядечко 2007: 248]. Для прикладу, візьмемо рядки із заголовку статті:

Suit the action to the word, the word to the action: Hypothetical choices and real decisions in Medicare Part D. Стаття знаходиться на сайті національного центру з питань біотехнологій Сполучених Штатів Америки.

Стаття репрезентує не умовні слова, а саме реальні дії, які проводяться науковцями-лікарями стосовно проблеми видачі ліків за рецептом особам літнього віку:

In recent years, consumer choice has become an important element of public policy. One reason is that consumers differ in their tastes and needs, which they can express most easily through their own choices. Elements that strengthen consumer choice feature prominently in the design of public insurance markets, for instance in the United States in the recent introduction of prescription drug coverage for older individuals via Medicare Part D. For policy makers who design such a market, an important practical question in the design phase of such a new program is how to deduce enrollment and plan selection preferences prior to its introduction. In this paper, we investigate whether hypothetical choice experiments can serve as a tool in this process. We combine data from hypothetical and real plan choices, elicited around the time of the introduction of Medicare Part D. We first analyze how well the hypothetical choice data predict willingness to pay and market shares at the aggregate level. We then analyze predictions at the individual level, in particular how insurance demand varies with observable characteristics. We also explore whether the extent of adverse selection can be predicted using hypothetical choice data alone [J. Health Econ. 2013 Dec.].

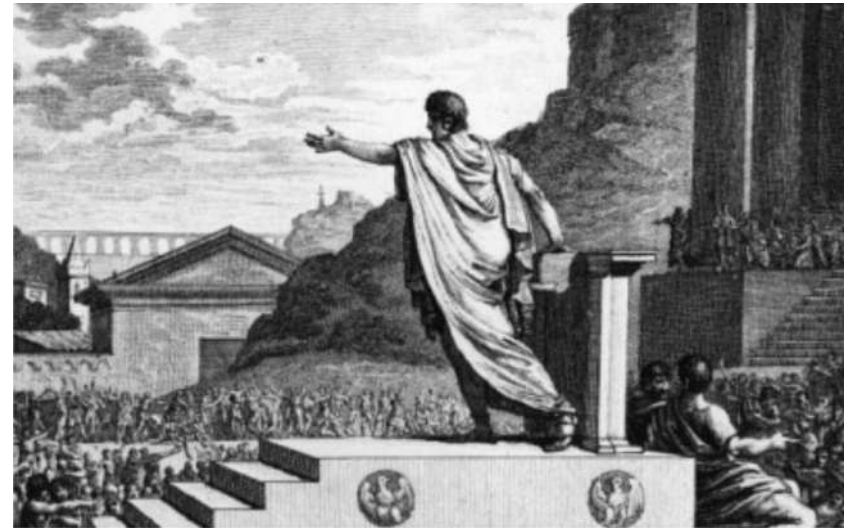
Називаючи статтю:

“*Suit the action to the word the word to the action*”, автор апелює до добре відомої шекспірівської фрази із трагедії “Hamlet”. Онлайн-словники пояснюють цю фразу, як людина-еталон, яка до-

тримується своїх слів. У такий спосіб ептонім апелює до досвіду респондентів, викликаючи у свідомості певну прецедентну ситуацію, взяту із прецедентного тексту.

Акт номінації знаходимо у наступному заголовку статті Роджера Монтгомера [General: Mar 23, 2017]:

FRIENDS, ROMANS, COUNTRYMEN, LEND ME YOUR EARS!

Фраза використовується здебільшого на початку промови, статті, закликаючи до слухання промовця. Ептонім апелює до відомої шекспірівської фрази із трагедії “Julius Caesar”. Проілюструємо акт подвійної аплікації на прикладі асоціативного ланцюга: прецедентний вислів → прецедентна ситуація → прецедентний текст.

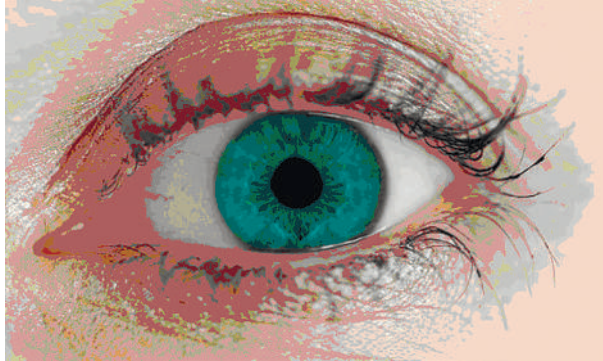
Іншим наочним прикладом може слугувати фрагмент із заголовка статті Шарлота Казара [May 10, 2016]:

To have an itching palm, що апелює до шекспірівського: *Let me tell you, Cassius, you yourself, are much condemned to have an itching palm “Julius Caesar”*.

Фраза перекладається ідіоматичними словниками як ознака вигоди, корупції та нечесності. Автор статті, використовуючи шекспірівську фразу, звершує акт номінації. Імплементация ептонімів у мовленні сприяє економії мовних знаків.

Знаходимо шекспірівський ептонім “*cakes and ale*” у назві політичної статті “*No More Cakes And Ale*” [Guardian, July 2007].

Для економії мовних знаків автор звертається до шекспірівського словосполучення, яке характеризує поняття “веселощі”.

Номінативну функцію ептонімів знаходимо у зверненні до вислову В. Шекспіра “*green-eyed monster*” у заголовку статті психологічного змісту:

Career envy: the green-eyed monster under the desk [Guardian, March, 2015].

Зелені очі асоціюються англійським лінгвосоціумом із поняттям “завдрощі”. Яскравий приклад твердження дослідниці ептонімів Н. А. Оніщенко про те, що ептонім може апелювати до концепту. Отже, номінативна сутність ептонімів уможлиблює дослідження фразеологічної картини світу В. Шекспіра (розділ 1).

Цінність ептонімів полягає в тому, як зауважує Л. П. Дядечко, що із семантичної точки зору значний відсоток складають такі ептоніми, які у зв'язку з розвитком суспільства потребують постійного оновлення. Створений письменником образ персонажа відображає властивий для кожної епохи соціальний тип. Якщо образ відзначається неабиякою яскравістю та популярністю, то його

основна риса залишається ідентифікатором певної особистості [Дядечко 2007: 258].

У нашому випадку яскравим прикладом може бути образ Гамлета, який вважається загальновідомим інтровертом, або образ Корделії, яка асоціюється з ніжністю та ласкою.

У такий спосіб ептоніми інформують нас про певний стан речей і вказують на відношення мовця до подій, які описуються. Вважаємо, що звертаючись до номінативної функції, мовець звершує економію мовних знаків. За допомогою відносно малого обсягу респондент має змогу висловити глибокий зміст та величезний діапазон почуттів та оцінок. Підсумуємо, що номінативна функція є основною з-поміж інших та здебільшого реалізовується у заголовках.

3.1.2. Персуазивна функція ептонімів В. Шекспіра

Основним завданням персуазивної функції ептонімів є вплив на адресата, який реалізується завдяки апеляції до авторитетної думки елітарної особистості [Оніщенко 2009]. Елітарність мовної особистості В. Шекспіра сприяє засобу переконання в англійському лінгвосоціумі.

Приклад персуазивної функції знаходимо у наведеному фрагменті: *I think the result is going to be a foregone conclusion* [Guardian 2017]. Фраза знаходить свою етимологію у шекспірівському тексті із трагедії “*Hamlet*”: *But this denoted a foregone conclusion: 'Tis a shrewd doubt, though it be but a dream.*

Спостерігаємо, що автор, послугувавшись ептонімом В. Шекспіра, виконує акт переконання, наголосивши, що результати виборів 2017 року у Великобританії є поспішними і не варто робити завчасних висновків “*Othello*”:

Розглянемо фрагмент промови президента Сполучених Штатів Дональда Трампа:

But I never knew as bad as it would be, I never knew it would be this vile, that it would be this bad, that it would be this vicious. Nevertheless, I take all of these slings and arrows gladly for you gladly [Anadolu Post 2016, Oct. 13].

Наведений фрагмент апелює до шекспірівської фрази із трагедії “*Hamlet*”:

*To be, or not to be – that is the question;
Whether 'tis nobler in the mind to suffer
The slings and arrows of outrageous fortune,
Or to take arms against a sea of troubles,
And by opposing end them?*

У поданому прикладі Дональд Трамп послуговується шекспірівським ептонімом для досягнення ефекту захисту стосовно його непричетності у сексуальних домаганнях у відношенні двох осіб жіночої статі та водночас акту переконання стосовно його неперевершеності та першості в якості президента США на відміну від його попередника.

Вплив на реципієнта посилюється загальновідомістю ептонімів В. Шекспіра, які вважаються беззаперечними аргументами, що не потребують доказів, так як перевірені часом і досвідом попередніх поколінь. Є припущення того, що кількісна частотність виконання фрагментів персуазивної функції зафіксована в усних інтерв'ю політичного змісту.

3.1.3. Парольна функція ептонімів В. Шекспіра

Використання парольної функції сприяє засобу ідентифікації та референції певної лінгвокультури, соціальної групи, спільноти тощо. Реалізація цієї функції є певним індикатором “своїх” і “чужих” у мовленні [Шкварчук 2011: 111]. Ептоніми В. Шекспіра набули неабиякої популярності за межами англійського лінгвосоціуму, тому припускаємо, що імплементація парольної функції ептонімів В. Шекспіра сучасниками дещо втратила свою активність. Побутує думка, що не завжди активізація цитатно-афористичного фонду В. Шекспіра вважається прерогативою саме освічених людей. Однак знаходимо фрагменти парольної функції у наступних прикладах Девіда Маккая:

The first thing we do, let's kill all the lawyers [Guardian, January 2004].

Фрагмент пояснює те, що найперше слід розібратися (досл. вбити) з юристами. Приклад активізує накладання двох функцій: людичної (жартівливий контекст) та парольної. Парольна функція полягає у тому, що наведений фрагмент орієнтується на конкретну аудиторію – юристів.

Парольна функція активізується, головним чином, у мистецтві, як-от у заголовку статті Тані Альбін:

Vanity, thy name is a woman [Victorianweb – електронний ресурс].

Фраза апелює до шекспірівського оригінального: *Frailty thy name is woman*. Спостерігаємо лексичну субституцію *vanity* – *frailty*. Втім, завдяки асоціативно-генетичному зв'язку ептонім не зазнає деептонімізації, навіть за значної кількості відтінкових значень (жіноча непостійність, складність, слабкість, нікчемність).

Наведемо наступний ептонім у статті німецького автора Еллен Таллер:

Schwachheit, dein Name ist Weib [koralle magazine – електронний ресурс].

У німецькому лінгвосоціумі ептонім В. Шекспіра асоціюється за принципом: жінка – слабка, безпорадна, немічна тощо.

Інший приклад знаходимо у статті, зорієнтованій на групу людей з музичної сфери:

If music be the food of love, play on [Guardian, Febr. 15].

У шекспірівському ептонімі йдеться про те, що потрібно продовжувати займатися музикою, якщо вона є ресурсом любові.

Цікавим випадком вважаємо помилкове приписування епоніма В. Шекспіра іншому автору. Наприклад, Пол Колінз у своїй статті дає пораду, послуговуючись епонімом В. Шекспіра з трагедії *“Hamlet”*: *Neither a borrower nor a lender be: For loan oft loses both itself and friend* [Guardian, May, 2004].

Автор статті закликає ніколи не позичати чи давати у борг гроші, тому що позичивши, позбудешся і грошей, і товариша.

Фактологічний матеріал засвідчив, що з-поміж усіх функцій, парольна відзначається відносно невеликою кількістю реалізації епонімів В. Шекспіра. Припускаємо, що цьому завадив факт прецедентності цитатно-афористичного фонду В. Шекспіра.

3.1.4. Людична функція епонімів В. Шекспіра

Людична (з лат. *homo ludens* – модель індивіда, за Й. Хейзингою, який грається) функція епонімів використовується респондентами для створення мовної гри [Нахимова 2007] у процесі спілкування. У висловленні міститься певна загадка, відгадування якої приносить задоволення. Активізуючи людичну функцію, текст, значною мірою, набуває менш формального значення. Стилістичний прийом мовної гри отримав широке розповсюдження за часів радянської періодики, в розмовному мовленні зокрема [Дядечко 2007: 260]. Дослідники вважають, що використання людичної функції ніяк не є прямим відображенням карнавалізації [Дядечко 2007], а навпаки, звернення до елітарної особистості у момент мовної гри сприяє привабливості під час апеляції до чужого слова.

Яскравий приклад людичної функції міститься у фрагменті статті юридичного характеру, де її автор, Девід Маккей, цитує В. Шекспіра:

The first thing we do, let's kill all the lawyers [Guardian, Jan. 2004]. Фраза ще за часів В. Шекспіра характеризувалась жартівливим змістом. Для того, щоб стати новим правителем держави, необхідно, насамперед, розправитися (розібратися) з усіма особами юриспруденції.

Наступна ілюстрація відображає модифіковане вживання епоніма В. Шекспіра:

The winter of our discontent із хроніки *“Richard III”*.

Даний фрагмент перекладається дослівно як “зима – час знижок на тент (намет)” і може містити не лише людичну, а й персуазивну функцію в якості переконання.

Використання структурних, як свідчать приклади, трансформацій уможливило прикріплення додаткових смислів у епонімі. Так, наприклад, у фрагменті Президенту США Дональду Трампу відмовив авіа-спонсор:

Et Tu, Delta? [NY Times, June, 2017]. Можемо прослідкувати гендерну заміну у відомому епонімі В. Шекспіра: *Et tu, Brute?*

Яскравим прикладом мовної гри вважаємо промову Девіда Кемерона, яка відбулася 6 січня 2016 року:

“There was a moment, when it looked as though this reshuffle could go into its ‘*twelfth night*’! It was a revenge reshuffle – so it was going to be ‘*as you like it*’! I think, though, we can only conclude it’s turned into a ‘*comedy of errors*’! Perhaps ‘*much ado about nothing*’!” [BBC News – електронний ресурс].

Прем’єр-міністр Великобританії Девід Кемерон висміяв політичного діяча Великобританії, лідера лейбористської партії і опозиції Джеремі Корбіна у першій перетасовці партії. У фрагменті автор звертається до творчості Шекспіра, а саме до заголовків його творів: англійською “*Twelfth Night*”, “*Much Ado About Nothing*”, “*Comedy of Errors*” та “*As You Like It*”. У фрагменті міститься накладання трьох функцій: номінативної, персуазивної та людичної.

Досить популярним у сучасному суспільстві є звернення до творчості В. Шекспіра шляхом обігрування відомих творів та висловів письменника. Дональд Трамп є активною політичною особою, який часто послуговується цитатно-афористичним фондом В. Шекспіра. Цитати з текстів настільки активно перегукуються у промовах політичних діячів, що можна простежити вияв літературної спадщини письменника у невербальних засобах. Наприклад, Дональд Трамп:

Графічно можна зобразити фрази-пародії із життя Президента Сполучених Штатів Америки Дональда Трампа та першої леді

країни, Меланії Трамп, які апелюють до шекспірівського тексту. У колонці “Фрагмент із пародії” знаходяться фрази перших людей країни, які апелюють до цитатно-афористичної творчості В. Шекспіра. У більшості фрагментів спостерігається модифікація переважно шляхом лексичної субституції. Також у другому фрагменті спостерігається мовна економія знаків – імплікація (детальніше у розділі 4).

Таблиця 3.1

Реалізація людичної функції на прикладі пародії із життя

№	Фрагмент із пародії	Фрагмент із первинного тексту
1.	Listen – to be, not to be, this is a tough question.	To be, or not to be, that is a question (Hamlet).
2.	Ay yi yi – there’s the rub! There’s the rub right there. When we shuffle off this mortal whatever it is – coil?	Ay, there’s a rub, for in that sleep of death what dreams may come when we have shuffled off the mortal coil (Hamlet).
3.	Friends, Romans, <u>folks</u> – listen up.	Friends, Romans, countrymen, lend me your ears (Julius Caesar).
4.	I’m not here to say Brutus is lying, but I am here to speak what I do know.	I speak not to disprove what Brutus spoke, but here I am to speak what I do know (Julius Caesar).
5.	Tomorrow, and tomorrow, and yadda yadda, the days are going by.	To-morrow, and to-morrow, and to-morrow, Creeps in this petty pace from day to day (Macbeth).
6.	Getting hit every day with the slings, the bows, the arrows, the sea of troubles – or just giving up.	The slings and arrows of outrageous fortune or to take arms against the sea of troubles (Macbeth).

Погодимось із думкою, що саме такі риси, як доступність, простота, ефективність та ефектність театралізації вислову гарантують високий відсоток включення ептонімів у мовленнєвий потік лінгвосоціуму [Дядечко 2007: 263].

Проаналізовані у дослідженні функції на основі публіцистичних статей засвідчили, що використання функцій може траплятись і в інших видах мовної діяльності, а саме у рекламному дискурсі та пародійних карикатурах (людична функція). Зауважимо, що номінативна функція посідає основне місце з-поміж усіх функцій. Цей факт у подальшому може зумовлювати апелювання ептоніму до концепту.

Стверджуємо, що актуалізація ептонімів здійснюється під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів. Внутрішні фактори полягають у тому, що більшість ептонімів характеризуються номінативною природою. Це дає змогу мовцю не лише найменувати подію, стан речей, але й дати оцінку, сприяти емоційній сфері співбесідника, театралізувати свою промову та притягувати до мовної гри. Окрім цього, необхідно протестувати свого співрозмовника на приналежність його до певної соціальної групи (парольна функція). Зовнішні фактори зумовлюються асоціативною природою утворення того чи того вислову вислову: явище, ситуація → ептонім.

Ептоніми як об'єкт нашого дослідження характеризуються номінативною природою. Аналіз мовленнєвої реалізації ептонімів В. Шекспіра мовцями вказав на активність саме номінативної функції. Номінативність мовних феноменів свідчить про те, що ептоніми мають здатність до поняттєвої апеляції. Цей факт послугував зверненню до апроксимативної методики, яка уможливить розгляд поняття ФКС у нашому дослідженні.

3.2. Цитатно-афористичний фонд В. Шекспіра у векторах прецедентності та інтертекстуальності

В. Шекспір є універсальною особистістю, інтерес до якої не згасає до сьогодні. Прецедентність його імені та широке коло життєвих проблем, яких торкається В. Шекспір у своїй цитатно-афористичній спадщині, підтверджується великою кількістю цитувань у різних дискурсах.

З цього приводу наведемо приклад з рядків пісні Коула Портера: *“Brush up your Shakespeare, start quoting him now. Brush up your Shakespeare and the women you will wow”* [Ratliffe 2011: 376].

Фраза з пісні орієнтована на чоловічу аудиторію, яка мала на меті заволодіти жіночим серцем. Таким чином, цитуючи В. Шекспіра, це був дієвий спосіб досягнення їхньої мети.

Підтвердженням вічності та актуальності В. Шекспіра знаходимо у влучній фразі письменниці Елізабет Браунінг: *“We that had loved him so, followed him, honoured him, lived in this mild and magnificent eye, learned his great language, caught his clear accents, made him our pattern to live and to die! Shakespeare was of us, Milton was foe us, Burns, Shelley, were with us – they watch from graves”* [Knowels 2009: 166]. Авторка у своїх рядках закликає до вивчення творів В. Шекспіра, підкреслюючи його затребуваність та прецедентність.

До числа прецедентних феноменів належать цитати із текстів різного жанрового характеру. Для унаочнення наведемо таблицю.

Таблиця 3.2

Прецедентні феномени В. Шекспіра за жанровою організацією

Жанр	Приклад
Заголовки газет	<i>winter of discontent (Sun 30 April 1979)</i>
Заголовки книг	<i>“Космическая Шекспириана”</i> <i>“When I read Shakespeare”</i> <i>“Dogs are Shakespearen”</i>
Кінематограф	<i>“Shakespeare in love”</i>
Мультфільми	<i>That’s all, folks</i>
Назви груп	<i>Shakespears Sister</i>

Наведена таблиця демонструє, що цитатно-афористичний фонд В. Шекспіра трапляється у різних дискурсах: газетах, книгах, мультфільмах, фільмах та назвах груп.

Існування факту затребуваності, а отже, і прецедентності В. Шекспіра, зорієнтованість на широку аудиторію, не врахову-

ючи вікових категорій, полягає в тому, що є чимало спеціальних навчальних курсів, особливо розроблених для молодого покоління (BBC Learning English: Shakespeare speaks), де мультимедійним методом створено систему тих висловів, які можуть вважатися прецедентними не лише в англо-американській, а й українській та німецькій лінгвокультурах.

Відзначаємо модифіковане вживання епоніма В. Шекспіра: *Costly thy habit as thy purse can buy, but not expressed in fancy; rich, not gaudy; for the apparel oft proclaims the man* в англійського поета Самуеля Уеслі: *Style is a dress of thought; a modest dress, neat, but not gaudy, will true critics please* [Knowels 2009: 848].

Англійський поет Самуель Уеслі стверджує у своїй цитаті, що значну роль для особистості відіграє тема вбрання, адже, як написав В. Шекспір, *clothes make the man* (дослівно: людину робить річ, яку вона одягає; пор. російський відповідник: *встречают по одежке*).

Приклад модифікованого вживання епоніма В. Шекспіра: “*Shall I compare thee to a summer’s day?*” знаходимо у першій фразі фільму, який отримав “Оскар” “*Shakespeare in Love*”: “*Shall I compare thee to a something something...mummers play?*”. Шекспірівська фраза із сонету полягає у незрівнянності жіночої краси по відношенню з літнім днем. У фільмі знаходимо порівняння акторської групи.

Епонім зі знаменитої трагедії “Гамлет”: *There are more things in heaven and earth, Horatio, than are dreamt of in your philosophy* можна знайти у словах шотландського біолога Голдейна: *...I suspect that there are more things on heaven and earth than are dreamed of, or can be dreamed of, in any philosophy* [Knowels 2009: 376]. Біолог Голдейн намагається прояснити те, що на світі існує безліч речей, які навіть і не снились науці філософії. Таким чином, автор закликає до поцінування кожної миті в житті.

Наступне прислів’я *it’s a wise child that knows its own father* [Knowels 2009: 636] апелює до шекспірівського вислову *it’s a wise father that knows his child* (*The Merchant of Venice*) [Knowels 2009: 636].

У заголовку газетної статті знаходимо фразу *winter of discontent* (*Sun 30 April 1979*) [Knowels 2009: 573], що асоціюється з шекспірівською цитатою: *now is the winter of discontent made up of glorious summer by this sun of York* (*Richard III Act 3, sc 1*) [Knowels 2009: 731].

Було зафіксовано цікаве вживання усіченого епоніма В. Шекспіра у заголовку статті Джузеппе Теста: *So long as men can breathe or eyes can see-Kein Ende der Wissenschaft* (щось вічне, нескінченне) [Testa 2016].

За допомогою ремінісценцій, алюзій, псевдоцитат, цитат-ремінісценцій простежується цитування первинного тексту (пре-тексту). Щодо нашого дослідження, вважаємо, що проаналізовані вище приклади цитування є наочною ознакою інтертекстуальності цитатно-афористичної спадщини В. Шекспіра.

Фактом прецедентності В. Шекспіра є також існування чималої кількості крилатих висловів у німецькому лінгвосоціумі, етимологію яких можна знайти саме у В. Шекспіра. Проаналізувавши словники крилатих виразів Г. Бюхмана [Büchmann 1898] та збірку цитат за словником Дудена [Duden 2002], фіксуємо приклади прецедентності епонімної спадщини В. Шекспіра. Унаочнимо отримані результати за допомогою таблиці.

Таблиця 3.3

Епоніми В. Шекспіра у німецькому лінгвосоціумі

№	Епоніми В. Шекспіра	Епоніми В. Шекспіра у німецькомовному лінгвосоціумі
1.	I am not in the giving vein today “Richard III”.	Ich bin nicht in der Gebelaune heut
2.	A horse! a horse! My kingdom for a horse! “Richard III”.	Ein Pferd! Ein Pferd! Mein Königreich für Pferd.
3.	What’s in a name? That which we call a rose, / by any other name would smell as sweet “Romeo and Juliet”.	Was ist ein Name? Was uns Rose heißt, wie es auch hieße, würde lieblich duften.
4.	The better part of valour is discretion “Henrich IV”.	Das bessere Teil der Tapferkeit ist Vorsicht.
5.	“Much Ado About Nothing”	Viel Lärm um nichts.
6.	Frailty, thy name is woman! “Hamlet”.	Schwachheit, dein Nam’ ist Weib!

Продовження табл. 3.3.

7.	He was a man, take him for all in all, I shall not look upon his like again "Hamlet".	Es war ein Mann, nehmt alles nur in allem, Ich werde nimmer seinesgleichen sehen.
8.	Something is rotten in a state of Denmark "Hamlet".	Etwas ist faul im Staate Dänemark.
9.	There are more things in heaven and earth, Horatio, than are dreamt of in our philosophy "Hamlet".	Es gibt mehr Ding ^t im Himmel und auf Erden, Als Euro Schulweisheit sich träumen läßt.
10.	The time is out of joint "Hamlet".	Die Zeit ist aus den Fugen.
11.	There is nothing either good or bad, but thinking makes it so "Hamlet".	An sich ist nichts weder gut noch böse; das Denken macht es erst dazu.
12.	Though this be madness, yet there is method in it "Hamlet".	Ist dies schon Tollheit, hat es doch Methode.
13.	The rest is silence "Hamlet".	Der Rest ist Schweigen.

Підсумовуємо, що прецедентність ептонімної спадщини В. Шекспіра ґрунтується не лише на знанні усім відомої фрази із трагедії "Гамлет": *To be or not to be, that is a question – Sein oder nicht sein, das ist hier die Frage*. Проаналізовані словники з різницею видання у більш ніж століття, дають підстави вважати, що 14 ептонімів В. Шекспіра ввійшли до складу крилатих виразів іншої держави. Як видно із поданої таблиці, та під час дослідження ептонімів В. Шекспіра зокрема, у центрі знаходиться трагедія "Гамлет".

До лексико-фразеологічного складу англійської мови ввійшли й імена персонажів із творів В. Шекспіра, що також стали прецедентними в англійському лінгвосоціумі та можуть уважатися прецедентними іменами, наприклад, яскравий приклад знаходимо у Бруверському фразовому словнику: *Ophelia, Desdemona, Othello* [301].

Як свідчить аналіз, прецедентні імена належать до індивідуальних імен, тобто таких, коло визначення яких складається лише з одного елемента. Екстенсіал цього імені включає тільки один об'єкт.

Разом з прецедентними іменами відзначаємо прецедентні імена, які пов'язані з певними прецедентними текстами або ситуаціями, а саме: *Another Richmond in the field an unexpected person has spoken up o' r arrived on the scene ("Richard III", Act V, Sc 4)* [Щитова 2013: 13]. Сучасне трактування фрази полягає у непередбачуваній появі суперника. Знаходимо цитування цього вислову в рядках: *Brian's hot Irish temper rose when hw saw another Richmond in the field* [academic – інтернет – ресурс].

Вислів *Daniel come to Judgement* трактується наступним чином: *someone who makes a wise judgement about something that has previously proven difficult to resolve* ("The Merchant of Venice") [Щитова 2013: 42]. Фраза характеризує чесного, справедливого суддю та мудру людину. У сучасній інтерпретації вислів "справедливий та чесний" набуває дещо іронічного значення.

Знаходимо приклади прецедентних імен, які пов'язані з прецедентними текстами чи ситуаціями та їх англомова дефініція у словнику іменних ідіом англійської мови:

– *Great Caesar's Ghost* (дух великого Цезаря), – is a euphemism for "good God", in the days when saying "God" as an oath was considered very rude (Julius Caesar) [Щитова 2013: 64];

– *out Herod-Herod* (перевершити самого Ірода) – to go beyond even Herod in violence, brutality, or extravagant language. In the old miracle plays Herod was the type of tyranny and violence, both of speech and of action. Апеляцію до цього прецедентного вислову знаходимо у таких відомих фразах, як: *to out Zola-Zola* (перевершити Золя); *to out Joseph – Joseph* (перевершити Йосифа прекрасного своєю скромністю);

– *Hamlet with Hamlet left out (Hamlet without the Prince of Denmark)* – "Гамлет без Принца Датського" – щось позбавлене найбільш важливого та основного;

– *"Et tu, Brute?"* – the quotation is widely used in Western culture to signify the utmost betrayal. Сучасники сприймають як іронічне запитання про зраду близького товариша. Якщо бути близьким до претексту, фраза трактувалася, як сповіщення про насильницьку смерть.

Усі проаналізовані нами прецедентні імена, які пов'язані із прецедентною ситуацією, як і більшість ептонімів зокрема, характеризуються вибірковою характером розгортання у свідомості

певної лінгвокультури. Діапазон ідіоматичності може варіюватися і значення самого вислову може за певних обставин набувати нових конотацій. Це є особливо релевантним, коли йдеться про ептонічний фонд англійської мови. Тому потрібно бути дещо обачним, даючи переклад тій чи тій прецедентній ситуації.

Знаходимо ім'я В. Шекспіра і в термінах: *Shakespeareanism* – термін, придуманий Шекспіром і вживається у контексті екранізації його творів; *Shakespearean sonnet* – сонет, який складається з трьох чотиривіршів, а останній куплет закінчується п'ятистопним ямбом [Плонский 2016].

Влучними є слова англійського драматурга, літературного критика та поета Бена Джонсона: “He was not of an age but for all time” [Ben Jonson]. Девід Крістал з цього приводу зазначає, що саме ідіоми В. Шекспіра є найвагомішим та найціннішим елементом його спадщини, якими активно послуговуються і до сьогодні [Crystal 2014].

Вважаємо, що наведені вище факти переконливо доводять феномен прецедентності В. Шекспіра не лише для англійського лінгвосоціуму, а й німецького зокрема. Цитатно-афористична спадщина відзначається значним впливом на різнотипні прецедентні феномени, а саме: прецедентні імена (напр. *Hamlet*, *Ophelia*, *Desdemona*), прецедентні тексти (напр. *Hamlet*, *Macbeth*, *Much Ado About Nothing*), прецедентні ситуації (out Herod-Herod) та прецедентні вислови (КВ або ептоніми), які є об'єктом нашого дослідження.

3.3. Цитатно-афористичний фонд В. Шекспіра біблійного походження

Перспективним сьогодні є вивчення біблійної фразеології, яка є важливим конституентом інтернаціонального фразеологічного фонду й широко висвітлено в багатьох європейських мовах. Як свідчить ряд праць вітчизняних та зарубіжних філологів [Кунин 1970; Сміт 1959], тексти Священного Писання стали невичерпним джерелом ідіоматичного матеріалу для англійської мови. В англійській літературі Л. П. Сміт був першим, хто вирізняв біблеїзми в окремий клас фразеологічних одиниць, зробивши спробу розбити їх на тематичні групи на основі змінних прототипів.

Зазначимо, що розгляд фразеологізмів біблійного походження знаходиться в колі наукових інтересів багатьох досліджень, які в останні десятиліття збагатили фразеологію аналізом системно-функціональних характеристик біблійних ідіом у різних мовах.

Зауважимо, що входженню біблеїзмів в мовний узус англійців сприяли переклади Біблій, що формувались протягом багатьох століть. Уточнимо, що біблеїзми в сучасній лінгвістиці трактуються, як слова чи вирази, які беруть початок з Біблії або прямо запозичені з неї, або такі, що зазнали впливу біблійних текстів [Верещагин 1980].

Встановлення авторства крилатих висловів, що мають першоосновою художні тексти XVIII, і, тим більше XIX ст., не викликає жодних труднощів, за винятком випадків, коли з тих чи інших причин автор користувався псевдонімом. Але забуті вислови одного автора можуть набути крилатості завдяки їх влучному вживанню в художньому творі письменника чи поета більш пізнього часу.

У нашому випадку є чимало сталих виразів В. Шекспіра, які мають античне чи біблійне походження, втім внаслідок еволюції та активної соціумної ознайомленості ці вирази можуть виступати як ептоніми.

Загальновідомо, що Вільям Шекспір зробив величезний вплив на розвиток англійської мови. У своїх творах він розширював межі слова, наділяючи його додатковими значеннями та лексичними відтінками, дозволяючи при цьому виражати новий зміст максимально об'ємно та ефектно. Він широко відчинив двері перед живою мовою своєї епохи [Морозов 1954], а також сам створював нові слова і вирази.

Саме завдяки цьому його ім'я особливо часто згадується в Оксфордському словнику англійської мови (Oxford English Dictionary) у статтях про нові слова, які трапляються у літературі. Питання про вплив Біблії на драматургію В. Шекспіра розробляли такі вчені, як П. Мілуорд [Milward 1967], К. Вордсворт [Wordsworth 1964], С. Марк [Marx 2000], Р. Хассел [Hassel 2005]. Розглянемо вживання старозавітних мовних зворотів у п'єсах В. Шекспіра.

Так, у комедії “A Midsummer Night's Dream” (Act 3, Sc. 2) знаходимо біблеїзм *apple of one eye's* (зіниця ока). В одному із епізодів цар ельфів Оберон крапає любовний еліксир на очі Деметрія, який у той момент спав, зі словами:

Flower of this purple dye, hit with Cupid's archery, sink in apple of his eye [Shakespeare 2015]. Цей вираз трапляється на сторінках Старого Заповіту – Старозаконня (32:10): *he led him about, he taught him, and kept him as ye apple of his eye* [Geneva Bible 1560], Притчі (7:5):

"Keepe my commandments, and thou shalt lie, and mine instruction as the apple of thine eyes [Geneva Bible 1560]. Зворот функціонує в англійській мові без змін порівняно з текстом із Біблії.

У трагедії "Гамлет" (Act 3, Sc1) В. Шекспір використовує ще один біблійський фразеологізм – *Woe is me!* (Горе мені!) [Oxford English Dictionary 1989: 476]. Після розмови з Гамлетом Офелія у відчаї промовляє:

"O, woe is me, to have seen what I have seen, see what I see!" [Shakespeare 2015].

Вираз має біблійне походження і трапляється у таких старозавітних авторів, як Йов (10:15) [Geneva Bible 1560], Ісаїя (6:5) [там само], Михей (7:1) [Geneva Bible 1560] та ін. Пророки проголошують "Горе мені!" у хвилини гріховності людської природи. Окрім того, цей вираз зустрічаємо і в новозавітних посланнях Павла.

Таким чином, у п'єсах англійського драматурга знаходимо приклади точного цитування Святого Письма, однак у більшій кількості випадків, вживаючи біблеїзми, автор вносить різного роду зміни як у компонентний склад, так і в значення, що і свідчить про вільне використання біблійної лексики та фразеології.

Так, у трагедії "Макбет" (акт 1, сцена 2) вельможа Росс вітає короля словами:

"God save the King" [Shakespeare 2015]. У "Річарді II" (Акт 4, сцена 1) сам король з прикрістю згадує, як колись раділи його сходженню на престол саме ті, які його зараз зрадили:

"God save the King". Ця фраза походить з Першої Книги Царств (10:24): *"And all the people shouted and said, God save the King"* [Geneva Bible 1560].

Зворот з'являється також у Другій та Четвертій Книзі Царств, а також в інших старозавітних текстах: *"And when Hushai the Archite David's friend was come unto Absalom, Hushai said unto Absalom, God save the King, God save the King"* (Samuel 16:16) [Geneva Bible 1560].

Також знаходимо цей вираз у національному гімні Великобританії: *"God save the King"* (можливий варіант "the Queen") [Oxford English Dictionary 1989: 526].

Паралельно у своїх творах В. Шекспір вільно використовує цей фразеологізм, додаючи певні зміни до його компонентного складу. У першій частині "Генріха IV" (Акт 1, сцена 2) цинік Фальстаф заявляє майбутньому монархові:

"when thou art king, as, God save thy grace, majesty I should say, for grace thou wilt have none" [Shakespeare 2015]. У цьому випадку автор змінює другу частину звороту *"thy grace"* і створює таким чином гру слів. У цьому випадку актуалізується людична функція ептонімів В. Шекспіра.

У другій частині цієї ж самої хроніки (акт 1, сцена 2) фіксуємо ще один біблеїзм: *sackcloth and ashes* (у повному розкаянні) [Oxford English Dictionary 1989: 333]. В аналізованому уривку принц розкаюється, не посипаючи голову попелом і не одягаючи волосяниці, що підкреслює його неправдоподібність та комічність усього сказаного. Основою старозавітного фразеологізму вважаємо фразу з Книги Пророка Данила (9:3), у якій описано скорботу юдеїв:

"And I turned my face unto the Lord God, and sought by prayer and supplications with fasting and sackcloth and ashes" [Geneva Bible 1560].

Використовує В. Шекспір дієслово *repent* 'розкаюватися', що наявне в Книзі Йова (42:6): *Therefore I abhor myself, and repent in dust and ashes* [Geneva Bible 1560].

Репліка Фальстафа відправляє нас також до Нового Заповіту. У Євангелії від Луки (10:13) знаходимо:

"Woe be thee, Chorazin! Woe be to thee, Bethsaida! For if the miracles had been done in Tyre and Sidon, which have been done in you, they had a great while ago repented, sitting in sackcloth and ashes" [Geneva Bible 1560].

Тому вираз, вжитий В. Шекспіром, є своєрідним авторським "сплавом" трьох біблеїзмів, які описують ситуацію: старозавітних *in sackcloth and ashes* і новозавітного (*repent, sitting*) *in sackcloth and ashes*. В даному випадку простежується процес контамінації.

Фразеологізм *to wash one's hands (of smth)* 'вмивати руки' звичай співвідносять з новозавітним текстом. Як вільне сполучення цей зворот справді знаходимо в Євангелії від Матвія (27:24):

“When Pilate saw that he availed nothing, but that more tumult was made, he took water and washed his hands before the multitude, saying, I am innocent of the blood of this just man; look you to it” [Geneva Bible 1560].

Однак те, що коїть Пілат перед людьми, є обрядом миття рук, який також описано у Старому Завіті (Втор. 21:6-7):

“If one be found slain in the land, which the LORD thy God giveth thee to possess it, lying in the field, and it is not known who hath slain him, then thine Elders and thy Judges shall come forth, and measure unto the cities that are round about him that is slain. And let the Elders of that city, which is next unto the slain man, take out of the drove a heifer that hath not been put to labour, nor hath drawn in the yoke. And let the Elders of that city bring the heifer unto a stony valley, which is neither eared nor sown, and strike off the heifer’s neck there in the valley. Also the Priests, the sons of Levi shall come forth, and by their word shall all strife and plague be tried. And all the Elders of that city that come near to the slain man, shall wash their hands over the heifer that is beheaded in the valley; And shall testify, and say, our hands have not shed this blood, neither have our eyes seen it” [Geneva Bible 1560].

Описаний обряд для звершення, якщо вбивця людини був невідомий. У В. Шекспіра цей вираз трапляється у трагедії “Макбет” (акт 5, сцена 1) [Oxford English Dictionary 1989: 943]:

Doctor: “What is she does now? Look, how she rubs her hands”.

Gentlewoman: “It is an accustomed action with her, to seem thus washing her hands: I have known her continue in this a quarter of an hour”.

Lady Macbeth: “What, will these hands ne’er be cleam? ...Here’s the smell of the blood still: all the perfumes of Arabica will not sweeten this little hand” [Shakespeare 2015].

У цьому випадку, на відміну від біблійного тексту, доцільно згадати про метафоричність не лише обряду, але й безпосередньо самого звороту, який підкреслює стремління героїні очиститися від тяжкого гріха.

Цей вираз автор використовує в історичній хроніці “Річард II”, в якій однією з центральних є тема неможливості спокутувати зраду. Король Річард, вбивство якого і підштовхнуло Болінгброка до розкаяння, попереджає васалів (акт 4, сцена 1):

“Though some of you with Pilate wash your hands... And water cannot wash away your sin” [Shakespeare 2015].

Однак, у тій самій п’єсі (акт 5, сцена 6) ми знаходимо авторське злиття біблеїзмів (контамінація) to wash one’s hands та have blood on one’s hands. Сам вираз have blood on one’s hands походить від Книги Іезекія (23:37):

“For they have played the whores, and blood is in their hands, and with their idoles have they committed adulterie and have also caused their sonnes, whome they bare unto me, to passé by the fire to be their meate” [Geneva Bible 1560].

Цей фразеологізм функціонує в англійській мові у варіанті, який фіксується у фразеологічному словнику О. В. Куніна: *have blood on one’s own head* [Кунин 2005: 91].

Приклади, коли В. Шекспір своєрідно комбінує різні фразеологічні одиниці з художньою метою, неоднаразово знаходимо у драматичних творах. Наприклад, в одному із епізодів п’єси “Тенріх IV” (частина 2, акт 1, сцена 2) неперевершений Фальстаф обігрує слова Верховного судді про його намір стати для нього лікарем:

“I am as poor as Job, my Lord, but not so patient” [Shakespeare 2015].

У репліці “I am as poor as Job, my lord, but not so patient...” з’являється фразеологізм as poor as Job [Oxford Dictionary of Phrase and Fable 2000]. Завдяки використанню прикметника patient ми говоримо про те, що тут імпліцитно мається на увазі другий зворот – as patient as Job [Кунин 2005: 417].

В. Шекспір об’єднує два фразеологізми в один. У цьому випадку спостерігаємо контамінацію. У п’єсі “Річард II” (акт 3, сцена 4) є змінений драматургом зворот – *The Fall of Man* [Oxford English Dictionary 1989: 685] (‘гріхопадіння людини’). Обурена новиною чоловіка, королева вигукує:

“Thou, old Adam’s likeness, set to dress this garden, how dares thy harsh rude tongue sound this displeasing news? What Eve, what serpent, hath suggested thee to make a second fall of cursed man?” [Shakespeare 2015].

У В. Шекспіра цей вираз виглядає так: a second fall of cursed man, таким чином, ми спостерігаємо появу двох нових компонентів – second і cursed. Підкреслюючи гріховність людської природи, королева називає садівника, від якого чує погану вістку, – *old Adam’s likeness* (подоба грішного Адама) і вказує йому на його роботу – *dress this garden* (‘обробляти сад’).

В основі фрази В. Шекспіра – фразеологізм *the Old Adam* [Oxford English Dictionary 1989: 137], який походить з Нового Завіту (Послання Павла). Наприклад: Послання Римлянам (6:6): “*that our old man is crucified with him*” [Geneva Bible 1560].

Сталий вираз *old man* також зустрічається у Посланні до Колосян (3:9) і Єфесян (4:22). Але автор, безумовно, переносить нас до Старого Завіту, натякаючи на провину героя. Адам вирішив порушити заповідь Господню, а садівник насмілюється говорити про поразку свого господаря і, більше того, вважає її заслуженою.

У своїх п’єсах Шекспір може трансформувати цілі біблійські цитати, додаючи до них новий зміст. Одна з таких крилатих реплік Гамлета (акт 2, сцена 2), у якій він проголошує:

“*What a piece of work is a man! How noble in reason! How infinite in faculty! In form and moving how express and admirable! In action how like an angel! In apprehension how like a god! the beauty of the world! The paragon of animals! And yet, to me, what is this quintessence of dust? Man delights not me: no, nor woman neither, though by your smiling you seem to say so*” [Oxford English Dictionary 1989: 659].

Шекспірівська фраза *What a piece of work is a man!* походить з біблійського тексту, хоча Шекспір фразу суттєво змінює. На це вказують висловлення у Книзі Йова (7:17):

“*What is man, that thou doest magnify him, and thou settest thine heart upon him?*” або із Псалтиря (8:4) Давид запитує: “*What is man, say I, that thou art mindful of him...*”.

Зрозуміло, герої звертаються до цієї вічної філософської проблеми з різних причин, цьому слугує різне підґрунтя – Йов нарікає на свої біди, Давид завдячує Творцю за все, створене і зроблене ним, а Гамлет висловлює свій скептицизм відносно величі людини. В останньому випадку це вже виглядає не як запитання у Гамлета, а просто бажання усвідомити, хто він такий і для чого був створений, тобто виникає своя думка, власна позиція.

Деякі біблійські фразеологізми, зберігаючи свою форму і компонентний склад, представлені у п’єсах В. Шекспіра дещо в іншому значенні. Так, наприклад, у “Комедії помилок” (акт 3, сцена 2), описуючи свою шанувальницю, слуга Дормію скаржиться своєму хазяїну на сильну п’яніть своєї дами. Антифол радить йому виправити ситуацію за допомогою води. Дормію заявляє:

“*No, sir, ‘tis in grain; Noah’s flood could not do it*” [Shakespeare 2015].

В. Шекспір вживає зворот *Noah’s/ The Flood* (‘всесвітній потоп’), що відповідає фізичному очищенню окремої людини, тоді як потоп повинен був позбавити землю від усіх людських гріховностей.

Ім’я Ноя і натяк на пов’язану з ним старозавітну історію також з’являються у комедії “Дванадцята ніч”. Переконаючи безталанного сера Ендрю у прихильності своєї племінниці, сер Тоббі та його слуга Фабіан заявляє (акт 3, сцена 2):

Fabian: I will prove it legitimate, sir upon the oaths of judgement and reason.

Sir Toby Belch: “And they have been grand-jury-men since before Noah was a sailor [Shakespeare 2015].

З одного боку, герої своїми репліками вмовляють сера Ендрю залишитись, показуючи, як довго розум і судження можуть слугувати людям. З другого, тут є натяк на те, що так вони були у пошані до великого потопу, який був своєрідною відплатою Бога за моральне падіння. Тому це слугувало не благочестивій меті, як власне і в цьому випадку, оскільки сер Тоббі задурює і морочить голову Ендрю, обіцяючи видати за нього свою племінницю, в той час як сам користується його гаманцем.

Можна пригадати біблійський епізод і біблеїзми, які походять від нього: *Noah’s Ark* [Oxford English Dictionary 1989: 632] (‘*Hoïv Ковчег*’) та *Noah’s/ The Flood*.

Крім цього, з’являється алюзія і з фрагментом Нового Завіту (Євангеліє від Матфея 24:38): “*...until the day that Noe entered into the ark*” [Geneva Bible 1560].

Як бачимо, деякі старозавітні фразеологізми не звучать у п’єсах Шекспіра безпосередньо, але автор віртуозно обіграє їх значення, тим самим відроджує у свідомості читачів і самі стали звороти.

У комедії “*Love’s Labour’s Lost*” (акт 1, сцена 2) Дон Адріано де-Армадо переживає, що перебуває у полоні кохання, оскільки його підкорила дівчина низького рангу і неблагородного походження. Обміркувавши свої почуття, Армадо проголошує:

“*yet was Solomon so seduced, and he had a very good wit*” [Shakespeare 2015].

У фразі передано сенс виразу: *wisdom of Solomon* [Oxford English Dictionary 1989: 422], яке походить від назви Книги Премудрості Соломона (The Book of the Wisdom of Solomon), а з іншого – з тексту Нового Завіту (Євангеліє від Матвія (12:42)):

“the queen of the south shall rise up in the judgement with this generation, and shall condemn it: for she came from the uttermost parts of the earth to hear the wisdom of Solomon”.

В. Шекспір не лише послуговується біблійськими фразеологізмами, а й згодом, як показує дослідження, створює власні, які перетворюються з часом у ептоніми. Так, наприклад, у драмі “Венеціанський купець” знаходимо ептонім:

Daniel come to judgement (букв. Даниїл приступає до правосуддя), який закріпився в англійській мові.

Значення ептоніма визначається в Оксфордському фразеологічному словнику, як *wise judge* ‘мудрий суддя’ [Oxford English Dictionary of Phrase and Fable 2000: 272]. Відзначаємо, що саме апокрифічна історія Сусанни, яка була обмовлена старцями, дала підґрунтя для звеличення Даниїла як проникливого суддю.

У п’єсі Шекспіра старий лихвар Шейлок не в змозі протистояти юній Порції, переодягнутій у суддю, яка намагалася врятувати товариша свого коханого. Вона отримує втішну похвалу від жорстокого і мстивого дідугана, коли визнає його юридичне право на отримання потворного боргу по векселю (фунт м’яса) перед тим, як фактично обеззброїть Шейлока своїми аргументами не на його користь (акт 4, сцена 1):

Shylock: *“A Daniel come to judgement! yea, a Daniel! O wise young judge, how I do honour thee!”* [Shakespeare 2015].

У комедії “Twelfth Night” (акт 2, сцена 5) сер Ендрю Ег’ючик посилає доволі дивну лайку на адресу дворецького Мальволіо, який вдає з себе могутнього дворянина:

“Fie on him, Jezebel” [Shakespeare 2015].

Таким чином, коли його непокірна дружина ввела в країну обряд вшановування фінікійського божества Ваала, то це було охоче прийнято її нечестивим чоловіком (Третя Книга Царств 16). Іезевіль докладала усіх можливих зусиль, щоб винищити усіх пророків Господніх. Окрім того, за її наказом був забитий камінням Нафувей, власник виноградника, за те, що відмовився віддати його Ахаві.

В етимологічному словнику іменник *jezebel* зафіксовано як загальне ім’я в наступному значенні:

“has given her name for all time a fierce old woman” [Shipley 1948: 430].

Це слово вживали для називання жінок з кепським характером. В Оксфордському тлумачному словнику *jezebel* трактується так: *“wicked, impudent or abandoned woman”* (грішна, нахальна, розпусна) [Oxford English Dictionary 1989: 232].

Іезевіль за часів В. Шекспіра сприймалась як щось нехороше, лайка, і могла бути адресованою як чоловікам, так і жінкам.

У словнику біблійних алюзій знаходимо ряд алюзій, які прослідковуються у шекспірівському тексті:

– *Abraham’s bosom*, яка характеризує місце захоронення праведних у царстві мертвих. В. Шекспір використовує цей вираз у своєму творі *Richard III* (1592-93): *“The sons of Edward sleep in Abraham bosom”* [Martin 2003];

– *Adam’s profession*: *There is no ancient gardeners, ditchers, and grave-makers; they hold up Adam’s profession (“Hamlet”)* – ремесло Адама;

– *Althaea’s brand*: *As did the fatal brand Althaea’s burned (“Henry VI”)* [Martin 2003] – подія, яка має пагубний наслідок;

– *Anchises*: *Ay, as Aeneas our great ancestor. Did from the flames of Troy upon his shoulder. The old Anchises bear, so from the waves of Tiber. Did I the tired Caesar (“Julius Caesar”)* [Martin 2003] – могутній троянський принц, у якого була закохана сама богиня кохання Афродіта;

– *blood will have blood*: *Whoso sheddeth man’s blood, by man shall his blood be shed* (Genesis 9:6); *“It will have blood; the say blood will have blood (“Macbeth”)* [Martin 2003] – насилля, кров породжує насилля;

– *camel: go through an eye and a needle: it is easier for a camel to go through an eye and a needle, than for a rich man to enter into the kingdom of God”* (Matthew 19: 23-24); *it is as hard to come as for a camel / to thread the postern of a small needle’s eye* (King Richard II) [Martin 2003] – щось нереальне, неможливе.

Ептонім В. Шекспіра *out Herod-Herod*, який означає перевершити самого Ірода, стає відомим з білійної сцени про Ірода, вождя

Гудеї, який наказував убивати немовлят чоловічого роду [Carney 2013]. Знаходимо його у шекспірівському тексті трагедії “Hamlet”:

I would have such a fellow whipped for o'erdoing Termagant: it out-herods Herod: pray you, avoid it [Shakespeare 2015].

Також прослідковуємо модифіковане вживання цього виразу у творі письменниці Елізабет Мюррей:

“Caught in the Web of Words”: James’ wish to learn as many languages as possible may well have been fired by the desire to out-Leyden Leyden” [Murray 2001: 276].

Біблійне походження тих чи тих виразів В. Шекспіра слугує випереджувальним контекстом, про який йтиметься у розділі 4. Тому можемо підсумувати, що на основі проведеного нами дослідження вирази, які мають біблійне походження, а саме *A Daniel come to judgement; What a piece of work is a man! out-Herod Herod*, набули не лише значення ептонімів завдяки прецедентності постації В. Шекспіра, а й містять випереджувальний біблійний контекст.

3.4. Кількісний розподіл цитатного фонду В. Шекспіра за творами

Взявши за основу найбільшу та найпопулярнішу збірку цитат (*The Arden Dictionary of Shakespeare quotations*), проаналізуємо кількісний аналіз цитатного фонду В. Шекспіра за його творами відповідно до діаграм та таблиці (Додаток Б.1). Якщо розділити таблицю за цитатною активністю: *висока* (300 і більше), *середня* (100–200), *низька* (0–99), то матимемо такі результати:

Таблиця 3.4

Кількісний розподіл цитатного фонду В. Шекспіра за творами

Назва твору	Абсолютна кількість	Відносна кількість
“Hamlet”	309	10,36%
“Macbeth”	192	6,43%
“Sonnets”	123	4,12%
“Antony and Cleopatra”	113	3,79%
“Julius Caesar”	109	3,65%

Продовження табл. 3.4

“Richard II”	105	3,52%
“As You Like It”	104	3,49%
“Othello”	104	3,49%
“Romeo and Juliet”	96	3,22%
“Merchant of Venice”	94	3,15%
“Henry IV, Part II”	92	3,08%
“Midsummer Night’s Dream”	92	3,08%
“Much Ado About Nothing”	86	2,88%
“Henry V”	85	2,85%
“Troilus and Cressida”	84	2,82%
“King Lear”	81	2,71%
“Twelfth Night”	77	2,58%
“Tempest”	74	2,48%
“Richard III”	73	2,45%
“Henry IV, Part I”	72	2,41%
“Winter’s Tale”	70	2,35%
“Measure for Measure”	66	2,21%
“King John”	53	1,78%
“Henry VIII”	51	1,71%
“Coriolanus”	49	1,64%
“Love Labour’s Lost”	47	1,58%
“Cymbeline”	46	1,54%
“All’s Well That Ends Well”	42	1,41%
“Merry Wives of Windsor”	42	1,41%
“Henry VI Part II”	39	1,31%
“Henry VI, Part III”	39	1,31%
“Taming of the Shrew”	36	1,21%
“Lucrece”	32	1,07%
“Timon of Athens”	32	1,07%
“Henry VI Part I”	28	0,94%
“Pericles”	28	0,94%
“Venus and Adonis”	26	0,87%
“Comedy of Errors”	25	0,84%
“Two gentlemen of Verona”	25	0,84%
“Titus Andronicus”	22	0,74%
“Two Noble Kinsmen”	16	0,54%
“Phoenix and Turtle”	3	0,10%
“Passionate Pilgrim”	2	0,07%

На основі жанрової організації творів В. Шекспіра ми отримали чотири групи із таким відносним розподілом:

Комедії – 38,64% проаналізованих одиниць, з яких найактивніші: *As you like it* (104); *Merchant of Venice* (94); *A Midsummer Night’s Dream* (92).

Трагедії – 25 % проаналізованих одиниць, з яких найактивніші: Hamlet (309); Macbeth (192); Othello (104).

Хроніки – 22,73 % цитатних одиниць, з яких: Richard II (105); Henry IV, Part II (92); Henry V (85).

Вірші та поеми – 13,64 % одиниць, з яких: Sonnets – 123; Venus And Adonis – 26; Phoenix and Turtle – 3.

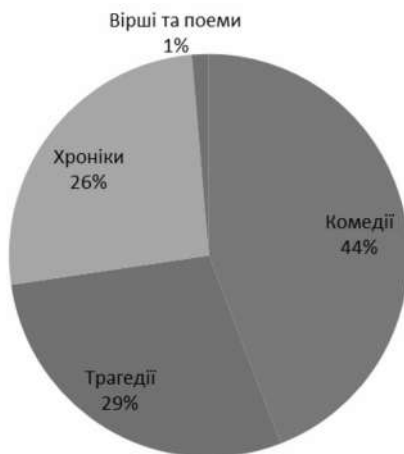
Діаграма 3.1

Активність цитатно-афористичного фонду В. Шекспіра за жанровою організацією

Слід відзначити, що цитатна активність, яка дорівнює нулю, відноситься до таких творів як “Lover’s Complaint”, “Edward III”.

Як бачимо з наведених вище опрацьованих даних, найбільш активними є трагедії “Hamlet”, “Macbeth” та “Sonnets”. Твори вважаються серед науковців надійним джерелом для дослідження творчості письменника, а звідси – АКС, яку автор хотів донести до своїх нащадків. Ми пояснюємо це тим, що у трагедії закарбовуються одвічні та актуальні теми, які розраховані на широку аудиторію, таким чином, можуть торкатися чи не кожного читача. Ймовірно, така велика активність цитат у трагедії “Hamlet” пов’язана зі значним числом перекладів та критик.

Проаналізований нами цитатно-афористичний фонд В. Шекспіра є не лише відображенням його фразеологічної картини світу, але й потужним джерелом збагачення афористичного фонду англійської лінгвокультури. Тому, з проаналізованих вище мовних одиниць, які репрезентують ФКС, лише окремі індивідуально-авторські цитати, які на основі лексикографічної фіксації та екстралінгвального чинника можуть вважатися такими, які увійшли до англійської фразеологічної картини світу.

3.5. Кодифікація ептонімів В. Шекспіра лексикографічними джерелами

Фразеологічні одиниці виникають у живому мовленні і, ґрунтуючись на структурних можливостях мови, керуються рестриктивними потребами мовної діяльності. ФО функціонують у суспільній комунікації, де вони, як правило, вживаються у висловлюваннях, зумовлених прагматичними потребами мовців, фіксуються у текстах і кодифікуються словниками, фразеологічними зокрема. Тому, розглянемо принцип лексикографічної фіксації цитат та афоризмів В. Шекспіра з метою формування корпусу крилатих висловів.

Задля отримання об’єктивних даних ми послуговувалися джерелами, межа появи яких не перевищує 10 років (Додаток Е). Це дозволить нам об’єктивно визначити найактуальніші та найвлучніші цитати письменника очима сучасників. Як бачимо, досить велика кількість цитат засвідчує актуальність, значимість та важливість літературної спадщини великого драматурга.

Таблиця 3.5

Цитатно-афористична фіксація

Лексикографічне джерело	Загальна кількість у лексикографічному джерелі	Абсолютна та відносна кількість КВ письменника в лексикографічному джерелі	
Susan Ratcliffe 2012	4000	142	3,5%
Elizabeth Knowels 2009	10000	1253	12,5%
Susan Ratcliffe 2011	9000	176	2%
Merriam Webster 2000	4000	132	3,3%
Oxford Dictionary of Quotations	200000	1871	1%

Розглядаючи кількість КВ та їх дериватів у фразеологічних словниках помітним є той факт, що кількість досліджуваного об’єкта суттєво відрізняється. Зауважимо, що основним чинником

є те, як автор відповідного тезаурусу визначає межі фразеології. Так, опираючись на класифікацію І. І. Чернишевої [Чернишева 1970], словник О. В. Куніна [Кунин 2005] містить власне фразеологічні одиниці, ідіофразеологічні одиниці та фразеологічні одиниці. Отже, як бачимо, кількість КВ В. Шекспіра як у спеціальних ептонічних, так і у фразеологічних словниках відрізняється і залежить не лише від загального обсягу ФО у словнику.

Таблиця 3.6

Ептонічна фіксація

Лексикографічне джерело	Загальна кількість у лексикографічному джерелі	Абсолютна та відносна кількість КВ письменника в лексикографічному джерелі	
АРФС	20000	166	0,83 %
Oxford Dictionary of Idioms (Judith Siefrig)	5000	44	0,88 %
Idioms Dictionary Collins Cobuild	1000	11	1,1 %
Online Sayings and Expressions	1000	36	3,6 %
АУФС	30000	158	0,5 %

Проаналізовані словникові праці дають підстави вважати, що незалежно від загальної кількості одиниць у лексикографічному джерелі, достатньо високий відсоток належить В. Шекспіру.

3.6. Формування корпусу ептонімів В. Шекспіра

У зв'язку з недостатньо вирішеною проблемою визначення основних критеріїв щодо набуття тим чи тим виразом ознаки крилатого, лінгвістична практика за основну ознаку обирає принцип лексикографічної фіксації як доказ мовного статусу фразеологічної одиниці [Хлебда 2001: 442-447].

Як уже зазначено вище, до складу цільнооформлених ептонімів ми також відносимо персоніми. Це зумовлено тим, що мова у мен-

тальному лексиконі існує у вигляді концептів, які там зберігаються, функціонують, трансформуються, профілюються, а за комунікативної потреби перекодовуються в слова. Неможливо ототожнювати слово і концепт, оскільки останнє є одиницею ментального лексикону з наявністю невербального компоненту [Селіванова 2004: 5].

О. О. Селіванова з цього приводу вважає, що на когнітивному рівні прецедентність існує у вигляді концептуальної структури репрезентації ситуації (пропозицій, фрейму та ментальної моделі), а на вербальному рівні такі прецедентні концептуальні структури можуть мати репрезентацію словом [Селіванова 2004: 4].

Інші вчені відзначають, що саме текст і ситуацію можна залучити до числа вербалізованих феноменів. Однак постає запитання: "Чому до вербалізованих не віднесено імена?" Адже, приміром, під іменем Дездемона на когнітивному рівні існує такий самий інваріант сприйняття, як і у прецедентного тексту В. Шекспіра "Othello".

Як зазначає О. О. Селіванова, ця структура відповідає вгаданій, змодельованій авторською свідомістю раціональній прецедентній ситуації. Грунтуючись на основних положеннях, які прийняті у нашому дослідженні, ми здійснили інвентаризацію власних назв (персонімів) за принципом їх частотності вживання у лексикографічних джерелах. Це й уможливило включення персонімів до складу цільнооформлених ептонімів.

Згідно з опрацьованими лексикографічними джерелами, результати нашого дослідження показали, що до складу ептонімного фонду В. Шекспіра увійшли 13 ептонімів з онімним компонентом, а саме: *Banquo*, *Benedick*, *Capulet*, *Cordelia*, *Cressida*, *Desdemona*, *Falstaff*, *Hamlet*, *Macbeth*, *Ophelia*, *Romeo*, *Juliet*, *Troilus*.

У дослідженні ми опрацьовали 5 ептонічних, 5 цитатних, 3 лексикографічних джерела та власні назви, які утворились на основі прецедентних ситуацій. Отже, ми отримали 472 крилаті одиниці (див. додатки Д, Е), які є найбільш вдалимими, влучними, широко та часто вживаними і можуть вважатися крилатими. Таким чином, ми відносимо їх до числа, що поповнять фразеологічний фонд англійської мови. З огляду на семантично-структурну організацію ептоніми є гетерогенними за своєю природою. Це пояснює той чинник, що до складу ептонімів увійшли такі вислови, які відповідають:

– прислів'ям – *it is a wise father that knows his own child; Comparisons are odorous; If it be true that good wine needs no bush, tis true that a good play needs no epilogue (As yo like it act 5, sc 4)* [Knowels 2009: 698]; *Thus conscience doth make cowards of us all, and thus the native hue of resolution is sicklied o'er with the pale cast of thought, and enterprises of great pith and moment with this regard their currents turn awry, and lose the name of action (Hamlet act 3, sc 1)* [Knowels 2009: 702]; *He hath no drowning mark upon him, his complexion is perfect gallows (Tempest, act 1, sc1)* [Knowels 2009: 733]; *What though care killed a cat, thou hast mettle enough in thee to kill care (Much Ado About Nothing, act 5, sc 1)* [Knowels 2009: 727] (наявність предикативної структури, завершеність думки, повчальний характер);

– ідіомам – *cakes and ales* (розваги), *a horse of another color* – (з іншої опери, протилежне); *a foregone conclusion* – (неминучий результат). Дані КВ з наявною їм образністю є повністю або частково переосмислені;

– афоризмам – *brevity is the soul of wit* (предикативна структура, виражають судження повчального характеру з наявністю автора).

Окрім лексикографічної фіксації, слід зважати на екстралінгвальний чинник, про який йшлося у розділі 2. Проведений соціолінгвістичний експеримент, який базувався на тому, наскільки носії мови ознайомлені з ептонімами В. Шекспіра, засвідчив, що число тих фразеологічних одиниць, які обчислені за допомогою лексикографічної фіксації, значно перевищує число одиниць, узятих на основі експерименту. Тому, лише до 139 (29%) фразеологічних одиниць реципієнти назвали автора, 100 (21%) фразеологічних одиниць залишилися без вказівки на походження. Такі результати свідчать про наявність деептонімізаційних процесів (процес втрати словом крилатості) письменника та ймовірну віднесеність ептонімів до фразеологічного фонду англійської мови.

Зі структурних позицій об'єкт нашого дослідження відповідає предикативній конструкції, слову та словосполученню. Таким чином, стверджуємо, що *ептоніми* – це не просто вислови відомого автора, які тривалий час вживалися у широких колах зі структурою речення чи словосполучення, а й слова, які апелюють до певної прецедентної ситуації, прецедентного твору, прецедентного героя, тобто апеляція до концепту.

Підсумуємо, що пареміологічний фонд, ідіоми та афоризми можуть слугувати вагомим джерелом поповнення складу КВ. Дослідниця Л. П. Дядечко з цього приводу зазначає, що з огляду на ієрархічну мовну систему перехід від нижчих рівнів до вищих відбувається шляхом контактування підсистем, де проходять абсорбційні процеси. Таким чином, виникає якісно нове утворення (ептонім), яке збігається за формою з одним феноменом, при цьому з характерними йому рисами іншого [Дядечко 2007: 90].

3.6.1. Лексикографічна активність ептонімів В. Шекспіра

Як уже було зазначено нами раніше, основним критерієм ептонімів є їх лексикографічна фіксація. Для того, щоб цитата стала “крилатою”, вона повинна міститись як мінімум у трьох словниках. Опрацювавши загальною кількістю п'ять цитатних словників, назви яких зазначено параграфом вище, розподілимо ептоніми за такою схемою, поділивши їх на три групи (Додаток Е1):

– ті, які функціонують у трьох словниках, віднесемо до низької частотності;

– у чотирьох словниках, віднесемо до середньої частотності;

– у п'ятьох словниках, віднесемо до найвищої частотності.

Отже, за кількісними підрахунками, загальною кількістю 225 ептонімів цитатного походження розподіляються так:

– до **низької** активності увійшло 110 ептонімів, тобто ті, які наявні лише у трьох лексикографічних джерелах, наприклад: *Our remedies oft in ourselves do lie which we ascribe to heaven (All's well that ends well); My salad days, when I was green in judgement, cold in blood, to say as I said then! (Antony and Cleopatra); And so from hour to hour we ripe and ripe, and then from hour to hour we rot and rot; And thereby hangs a tale (As you like it); Thrift, thrift, Horatio! the funeral baked meats did coldly furnish forth the marriage tables (Hamlet); Old men forget: yet all shall be forgot, but he'll remember with advantages what feats he did that day (Henry V);*

– до **середньої** активності увійшло 70 ептонімів, які зафіксовані у 4 цитатних словниках, наприклад: *A young man married is a man that's marred (All's well that ends well); “I do not like her name”.*

“There was no thought of pleasing you when she was christened” (As you like it); There are more things in heaven and earth, Horatio, than are dreamt of in your philosophy (Hamlet); O! for a Muse of fire, that would ascend the brightest heaven of invention; A kingdom for a stage, princes to act and monarchs to behold the swelling scene (Henry V); If it were done when 'tis done, then 'twere well it were done quickly (Macbeth); Shall I compare thee to a summer's day? Thou art more lovely and more temperate (Sonnet № 18);

– до **високої** активності увійшло 38 ептонімів, а саме: *The nature of bad news infects the teller (Antony and Cleopatra); All the world's a stage, and all the men and women merely players: They have their exits and their entrances; And one man in his time plays many parts, his acts being seven ages (As you like it); Frailty, thy name is woman! A little month; or ere those shoes were old with which she followed my poor father's body, Like Niobe, all tears; why she, even she, – O God! a beast, that wants discourse of reason, Would have mourned longer (Hamlet); Out of this nettle, danger, we pluck this flower, safety (Henry IV, part I); There is a tide in the affairs of men, which, taken at the flood, leads on to fortune; Omitted, all the voyage of their life is bound in shallows and in miseries (Julius Caesar).*

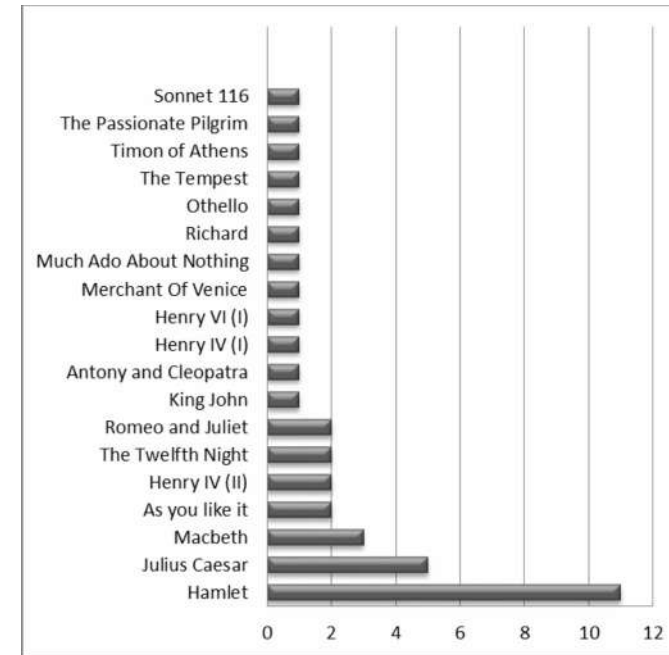
Якщо проаналізувати **високу** активність ептонімів на основі творів В. Шекспіра, то отримаємо наступні дані, які унаочнено в діаграмі.

За показниками діаграми, на першій позиції і найбільш активним є *“Hamlet”*, у якому наявні 11 ептонімів з високою активністю. Друге місце посідає *“Julius Caesar”* із загальною кількістю 5 ептонімів. Третє місце, за загальною кількістю посів *“Macbeth”* – 3 ептоніми. Решта отримують відносно однакові результати.

Проаналізувавши лексикографічну активність цитатного фонду В. Шекспіра та активність ептонімів письменника, робимо висновки про відсутність збігу найактивніших творів. Це дозволяє стверджувати про актуальність та значимість досліджуваного об'єкта. Утім, отримані дані доводять також беззаперечну затребуваність цитатно-афористичного корпусу прецедентної особистості В. Шекспіра в умовах сьогодення.

Діаграма 3.2

Відносне число активності ептонімів В. Шекспіра

3.6.2. Деептонімізаційні процеси цитатно-афористичного фонду В. Шекспіра

Невирішеною на сьогодні залишається проблема авторства крилатих одиниць (ептонімів), процес набуття того чи того виразу ознаки “крилатості” – ептонімізація, та зворотній йому процес – втрата виразом його ептонімічних характеристик (деептонімізація). Важливим фактором у цьому аспекті відіграє психофізіологічний процес закарбовування пам’яттю мовних одиниць – вербальний імпринтинг, мова про який йдеться у розділі 1. Механізм вербального поясає в тому, що крилате слово чи фраза запам’ятовується разом з текстом і виступає надалі лише його частиною.

Сучасна дослідниця Н. А. Оніщенко зауважує, що не завжди кожний текстовий імпринтинг-об'єкт створює сприятливі умови для перетворення виразу на ептонім (ептонімізація) [Оніщенко 2016]. Стверджуємо, що істинність вербального імпринтингу полягає лише в разі присутності зв'язку з оригінальним текстом. Якщо такий зв'язок відсутній, то крилатий вираз чи слово автоматично втрачає свій статус крилатості [Оніщенко 2016: 131-132]. Це твердження пояснюється власне визначенням терміну "ептонім", починаючи від Гомера (*epea pteroenta*) і закінчуючи сучасними дослідниками [Дядечко 2007; Шкварчук 2011; Оніщенко 2016]. На основі проведеного нами соціолінгвального експерименту-анкетування (зразок анкети – Додаток Г), виявилось, що лише до:

1) 139 (29%) фразеологічних одиниць реципієнти знають джерело походження: *Our remedies oft in ourselves do lie which we ascribe to heaven ("All's Well That Ends Well"); The nature of bad news infects the teller ("Antony and Cleopatra"); All the world's a stage, And all the men and women merely players: They have their exits and their entrances and one man in his time plays many parts, his acts being seven ages ("As you like it"); There are more things in heaven and earth, Horatio, Than are dreamt of in your philosophy ("Hamlet"); Polonius: What do you read, my lord? Hamlet: Words, words, words ("Hamlet"); So long as men can breathe, or eyes can see, So long lives this, and this gives life to thee ("Sonnet 18").*

2) 100 (21%) фразеологічних одиниць респонденти відзначили як такі, які їм не відомі: *A worthy fool! Motley's the only wear ("As you like it"); At first the infant, mewling and puking in the nurse's arms. And then the whining schoolboy, with his satchel, and shining morning face, creeping like snail unwillingly to school ("As you like it"); Frailty, thy name is woman! A little month; or ere those shoes were old with which she followed my poor father's body, Like Niobe, all tears; why she, even she,— O God! a beast, that wants discourse of reason, would have mourned longer ("Hamlet");*

3) 111 (24%) фразеологічних одиниць як такі, які їм відомі, втім, невідомий автор (джерело): *In time we hate that which we often fear; my salad days, when I was green in judgement, cold in*

blood, to say as I said then! ("Antony and Cleopatra"); Age cannot wither her, nor custom stale her infinite variety: other women cloy the appetites they feed: but she makes hungry, where most she satisfies; for vilest things ("Antony and Cleopatra"); Neither a borrower, nor a lender be, for loan oft loses both itself and friend ("Hamlet"); Thus conscience doth make cowards of us all and thus the native hue of resolution is sicklied o'er with the pale cast of thought, and enterprises of great pith and moment with this regard their currents turn awry, and lose the name of action ("Hamlet").

У такому випадку результати (окрім першого) свідчать про наявність деептонімізаційних процесів (процес втрати словом крилатості) ептонімного корпусу В. Шекспіра та ймовірну віднесеність ептонімів до фразеологічного фонду національної мови. Втім, вважаємо, що екстралінгвальний чинник є дещо суб'єктивним критерієм щодо відмежування цитатного та ептонімного фондів.

3.7. Лексико-семантичні групи фразеологічної картини світу В. Шекспіра

Для уникнення суб'єктивності в трактуванні результатів ми скористалися трьома лексикографічними джерелами, дані яких наведено у діаграмі та додатках. Ептоніми – це не просто вислови відомого автора, які тривалий час вживані в широких колах зі структурою речення чи словосполучення, але й слова, які апелюють до певної прецедентної ситуації, прецедентного твору, прецедентного героя, тобто "апелюють до концепту" (Н. А. Оніщенко). Для встановлення ФКС В. Шекспіра було використано апроксимативну методику. Щоб уникнути суб'єктивності в трактуванні результатів, із трьох лексикографічних джерел було скласифіковано за лексико-семантичними групами 584 іменники-маркери, які ідіографічно у вигляді цитатного фонду В. Шекспіра представляють ФКС. Для унаочнення подано діаграму.

Діаграма 3.2.

Лексико-семантичні групи фразеологічної картини світу
В. Шекспіра

Пропонуємо лексико-семантичні групи детермінантів авторських фрагментів та їх приклади у вигляді цитат В. Шекспіра, у яких можна простежити фразеологічну картину світу (див. Додаток А, Б, В):

1) ЛСГ “Люди, нейтральні найменування: члени сім’ї, родичі” (*husbands and wives, daughters*) нарахує 1,9 % : *‘Tis but the shadow of a wife you see; The name and not the thing (All’s Well that Ends Well); The third o’ th’ world is yours, which with a snaffle you may pace easy, but not such a wife (Antony and Cleopatra); I would your highness would depart the field: The Queen hath best success when you are absent (Henry VI); A light wife doth make a heavy husband (Merchant of Venice);*

2) ЛСГ “Професія, рід занять, національність, титул, звання” (*Italians, dancing*) – 2,1 % : *Those girls of Italy, take heed of them; They say our French lack language to deny if they demand (All’s Well that Ends Well); Proud Italy, whose manners still our tardy-aping nation limps after in base imitation (Richard II); Fruitful Lombardy, the pleasant garden of great Italy (Taming of the Shrew); I am for other than dancing measures (As you like it); You and I are past our dancing days (Romeo and Juliet); When you do dance, I wish you a wave o’ th’ sea, that you might ever do nothing but that, ...and own no other function (Winter’s Tale);*

3) ЛСГ “Люди, пов’язані певними стосунками, схарактеризовані притаманними їм рисами” (*lovers, braggadocio*) – 2,9 % : *He speaks plain cannon, fire, and smoke, and bounce; He gives the bastinado with his tongue (King John); Thou coward, art thou bragging to the stars? (Midsummer Night’s Dream); And then the lover, sighing like a furnace, with a woeful ballad made to his mistress’ eyebrow (As you like it); Love is blind, and lovers cannot see the pretty follies that themselves commit (Merchant of Venice); Lovers break not hours, unless it be to come before their time (Two Gentlemen of Verona);*

4) ЛСГ “Атрибути людини, частини тіла, одягу” (*beards, hair*) – 1,7 % : *Nay, faith, let not me play a woman: I have a beard coming (Midsummer Night’s Dream); Lord, I could not endure a husband with a beard on his face! I had rather lie in the woollen (Much Ado About Nothing); There’s many a man hath more hair than wit (Comedy of Errors); I am such a tender ass, if my hair do but tickle me, I must scratch (Midsummer Night’s Dream);*

5) ЛСГ “Власні назви, імена, прізвиська” (*Henry V, Elizabeth I*) – 2,9 %: *The mirror of all Christian kings (Henry V); A little touch of Harry in the night (Henry V); Henry the Fifth, too famous to live long (Henry VI); A pattern to all princess living with her, and all that shall succeed (Henry VIII); The bird of wonder...the maiden phoenix (Henry VIII);*

6) ЛСГ “Одиначно-збірні позначення живих істот” (*armies; family*) – 2,1%: *We are but warriors for the working-day; Our gayness and our gilt are all besmirched with rainy marching in the painful field (Henry V); A little more than kin, and less than kind (Hamlet); Wife and child those precious motives, those strong knots of love (Macbeth);*

7) ЛСГ “Збірні позначення живого” (*birds, society*) – 1,2 %: *Hark, hark, the lark at heaven's gate sings, and Phoebus gins arise (Cymbeline); The croaking raven doth bellow for revenge (Hamlet); The poor wren, the most diminutive of birds, will fight, her young ones in her nest, against the owl (Macbeth); The lark at break of day arising, from sullen earth sings hymns at heaven's gate (Sonnet 29);*

8) ЛСГ “Фауна: тварини, частини їх тіл; алегорії, казкові персонажи” (*cats, dogs*) – 0,5 %: *I could endure anything before but a cat (All's Well that Ends Well); I am as vigilant as a cat to steal cream (IV); A harmless necessary cat (Merchant of Venice); Thrice the brinded cat hath mewed (Macbeth); The little dogs and all, Tray, Blanch and Sweetheart, see, they bark at me (King Lear); Ask my dog: if he say 'no', it will; if he shake his tail, and say nothing, it will (Two Gentlemen in Verona);*

9) ЛСГ “Флора: рослини, сільськогосподарські культури” (*gardens and gardening*) – 0,6 %: *Do not spread the compost on the weeds to make them ranker (Hamlet); Covering discretion with a coat of folly, as gardeners do with ordure hide those roots that shall first spring and be most delicate (Henry V); Our bodies are gardens, to the which our wills are gardeners (Othello); Superfluous branches we lop away, that bearing boughs may live (Richard II);*

10) ЛСГ “Одиначно-збірні позначення неживого” (*friendship, merriment*) – 0,2 %: *I would not wish any companion in the world but you (Tempest); Friendship is constant in all other things save in the office and affairs of love (Much Ado About Nothing); I count myself in nothing else so happy as in a soul remembering my good friends (Richard II); I shall never laugh but in that maid's company (Merry Wives of*

Windsor); I am not merry, but I do beguile the thing I am by seeming otherwise (Othello);

11) ЛСГ “Збірні позначення неживого” (*riches, money*) – 1,1%: *She bears a duke's revenues on her back, and in her heart she scorns our poverty (Henry VI); Honour for wealth; and oft that wealth doth cost the death of all, and all together lost (Lucrece); Neither a borrower nor a lender be (Hamlet); If money go before, all wins do lie open (Merry Wives of Windsor);*

12) ЛСГ “Природа, світ, географічні та астрономічні об'єкти” (*the East, stars*) – 2,1 %: *I'th' East my pleasure lies (Antony and Cleopatra); The beds i'th' East are soft (Antony and Cleopatra); There's husbandry in heaven; Their candles are all out (Macbeth); Look how the floor of heaven is thick inlaid with patens of bright gold (Merchant of Venice); Night candles are burnt out (Romeo and Juliet);*

13) ЛСГ “Відрізки часу, доби, періоди року” (*winter, autumn*) – 0,7 %: *After summer evermore survives barren winter, with his wrathful nipping cold (Henry VI); A killing frost (Henry VIII); Winter tames man, woman, and beast (Taming of the Shrew); The teeming autumn big with rich increase (Sonnet 97);*

14) ЛСГ “Речі, матеріали” (*gifts, jewels*) – 0,2 %: *Dost thou not wish in heart the chain were longer and the letter shorter? (Love's Labour Lost); My good will is great, though the gift small (Pericles); He's the very soul of bounty (Timon of Athens);*

15) ЛСГ “Неживі предмети, механізми” (*timeliness, graves*) – 0,1 %: *You come most carefully upon your hour (Hamlet); Think him as a serpent's egg, which, hatched, would, as his kind, grow mischievous and kill him in the shell (Julius Caesar); Make us of time let not advantage slip (Venus and Adonis); With wild wood-leaves and weeds I ha'strewed his grave and on it said a century of prayers (Cymbeline);*

16) ЛСГ “Місце дії, просторові об'єкти побудови” (*country life*) – 0,06 %: *I am a woodland fellow, that always loved a great fire (All's Well that Ends Well); Let us every one go home, and laugh this sport o'er by a country fire (Merry Wives of Windsor); The queen of curds and cream (Winter's Tale);*

17) ЛСГ “Фізичні явища, що викликаються діяльністю людини” (*speed*) – 0,06 %: *Celebrity is never more admired than by the negligent (Antony and Cleopatra); I go, I go, look how I go! Swift-*

er than arrow from the Tartar's bow (*Midsummer Night's Dream*); Be swift like lightning in the execution (*Richard II*); That I with wings as swift as meditation or the thoughts of love may sweep to my revenge (*Hamlet*);

18) ЛСГ “Стан живих та неживих об’єктів” (*danger, cold, solitude and solitariness*) – 0,8 %: ‘Tis true that we are in great danger; The greater therefore should our courage be (*Henry V*); I must go and meet with danger there, or it will seel me in another place, and find me worse provided (*Henry IV*); *Hamlet*: “The air bites shrewdly, it is very cold”, *Horatio*: “It is nipping and an eager air” (*Hamlet*); Society is no comfort to one not sociable (*Cymbeline*); I am myself am best when least in company (*Twelfth Night*);

19) ЛСГ “Життя, періоди життя: теперішнє, минуле, майбутнє” (*childhood, future*) – 5 %: Two lads that thought there was no more behind, but such a day to-morrow as to-day, and to be boy eternal (*Winter's Tale*); We know what we are, but know what we may be (*Hamlet*); The prophetic soul of the wide world, dreaming on things to come (*Sonnet 107*); You should have feared false times when you did feast (*Timon of Athens*);

20) ЛСГ “Держава, її атрибути” (*military, politics and politicians*) – 0,6 %: The caterpillars of the commonwealth, which I have sworn to weed and pluck away (*Richard II*); Policy, ...which works on leases of short-numbered hours (*Sonnet 124*); They tax our policy and call it cowardice (*Troilus and Cressida*); Those that with haste will make a mighty fire begin it with weak straws (*Julius Caesar*); I know his sword yath a sharp edge: it's long, and 't may be said it reaches far, and where 'twill not extend, thither he darts it (*Henry VIII*);

21) ЛСГ “Державна організація, заклади державної служби” (*judgement; prison*) – 0,7 %: And then the justice in fair round belly, with good capon lined, with eyes severe, and beard of formal cut, full of wise saws, and modern instances (*As you like it*); How would you be if he, which is the top off judgement, should but judge you as you are? (*Measure of Measure*); It boots thee not to be compassionate; After our sentence plaining comes too late (*Richard II*); I have been studying how I may compare this prison where I live unto the world (*Richard II*);

22) ЛСГ “Терміни, слова з професійної діяльності людей” (*illegitimacy; genetics*) – 1,2 %: Though this knave came something

saucily to thr world before he was sent for, yet was his mother fair, there was good sport at his making (*King Lear*); I should have been that I am had the maidenliest star in the firmament twinkled on my bastardizing (*King Lear*); If I chance to talk a little wild, forgive me; I had it from my father (*Henry VIII*); A devil, a born devil, on whose nature Nurture can never stick (*Tempest*);

23) ЛСГ “Документи, державні папери, розпорядження, накази” (*contracts*) – 0,2 %: I like not fair terms, and a villain's mind (*Merchant of Venice*); Let him look to his bond! He was wont to call me userer, let him look to his bond (*Merchant of Venice*); Let every eye negotiate for itself, and trust no agent (*Much Ado About Nothing*);

24) ЛСГ “Атрибути мистецтва” (*elegies, music*) – 1,8 %: Now boast thee, Death, in thy possession lies a lass unparalleled (*Antony and Cleopatra*); Alas, poor Yorick. I knew him, *Horatio*, a fellow of infinite jest, of most excellent fancy (*Hamlet*); Now cracks a noble heart. Good night, sweet prince, and flights of angels sing thee to thy rest (*Hamlet*); Friends, Romans, countrymen, lend me your ears; I come to bury Caesar, not to praise him. The evil that men do lives after them, the good is oft interred with their bones; So let it be with Caesar (*Jukius Caesar*);

25) ЛСГ “Справи, обставини” (*reputation; vanity*) – 2,9 %: I have bought golden opinions from all sorts of people which would be worn now in their newest gloss (*Macbeth*); The purest treasure mortal times afford is spotless reputation (*Richard II*); Reputation is an idle and most false imposition, oft got without merit and lost without deserving (*Othello*); The painful warrior famoused for worth, after a thousand victories once foiled, is from the book of honour razed quite (*Sonnet 25*); Never dream on infamy, but go (*The Two Gentlemen of Verona*);

26) ЛСГ “Можливість, бажаність, дійсність подій” (*intentions, hope*) – 3,5 %: The tender leaves of hopes (*Henry VIII*); The miserable have no other medicine but only hope (*Measure of Measure*); Cozening Hope – he is a flatterer, a parasite, a keeper-back of Death, who gently would dissolve the bands of life, which false hope lingers in extremity (*Richard II*); I have not kept my square, but that to come shall all be done by th' rule (*Antony and Cleopatra*);

27) ЛСГ “Дії, вчинки, процеси перетворення” (*action and deeds, murder*) – 20,4 %: We must not stint our necessary actions in the

fear to cope malicious censurers (Henry VIII); If to do were as easy as to know what were good to do, chapels had been churches, and poor men's cottages princes' palaces (Merchant of Venice); Action is eloquence (Coriolanus); What you cannot as you would achieve, you must perforce accomplish as you may (Titus Andronicus); O, what men dare do! What men may do! What men daily do, not knowing what they do! (Much Ado About Nothing); Thi is the night that either makes me or fordoes me quite (Othello);

28) ЛСГ “Робота, продукт діяльності людини” (books; experience; fashion) – 3,03 %: *Painfully to pore upon a book to seek the light of truth (Love's Labour Lost); For where is any author in the world teaches such beauty as a woman's eye? (Love's Lsbour Lost); Knowing I loved my books, he furnished me from mine own library with volumes that I prize above my dukedom (Tempest); To have seen much and to have nothing is to have rich eyes and poor hands (As you like it); I had rather had a fool to make me merry than experience to make me sad and travel for it too (As you like it);*

29) ЛСГ “Абстракції, що позначають психічні явища в людині” (imagination, wishing) – 13,4 %: *Nature wants stuff to vie strange forms with fancy (Antony and Cleopatra); Present fears are less than horrible imaginings (Macbeth); These things seem small and undistinguishable like far-off mountains turned into clouds (Midsummer Night's Dream); The lunatic, the lover, and the poet are of imagination all compact (Midsummer Night's Dream); So full of shapes is fancy, that it alone is high fantastical (Twelfth Night); Wishers were ever fools (Antony and Cleopatra); Thy wish father...to the thought (Henry IV);*

30) ЛСГ “Абстракції, що позначають матерію та простір” (darkness; ends and endings) – 0,6 %: *By th' clock 'tis day, and yet darknight strangles the travelling lamp (Macbeth); The old fantastical duke of dark corners (Measure for Measure); This thing of darkness I acknowledge mine (Tempest); All's well that ends well; still the fine's the crown. Whate'er the course, the end is the renown (All's Well that Ends Well); O sun, burn the great sphere thou mov'st in! Darkling stand the varying shore o'th' world! (Antony and Cleopatra); Now I want spirits to enforce, art to enchant; and my ending is despair (Tempest);*

31) ЛСГ “Кількість, вартість, цінність” (worth; value) – 0,6 %: *Things of like value, differing in the owners, are prized by their masters.*

Believe't, dear lord, you mend the jewel by the wearing it (Timon of Athens); Distinction, with a broad and powerful fan puffing at all, winnows the light away, and what hath mass or matter by itself lies rich in virtue und unmigled (Troilus and Cressida); To yer own worth she shall be prized (Troilus and Cressida); All that glitters is not gold (Merchant of Venice); Value dwells not in particular will: it holds his estimate and dignity as well wherein 'tis precious of itself as in the prizer (Troilus and Cressida);

32) ЛСГ “Абстракції на позначення ролі, значення, прикладу, принципу, фактора” (infidelity; inspiration) – 7,6 %: *Take thou no scorn to wear the horn, it was a crest ere thou wast born. Thy father's father wore it, and thy father bore it (As you like it); She's gone, I am abused, and my relief must be to loathe her (Othello); Those pretty wrongs that liberty commits when I am sometime absent from thy heart, thy beauty and thy years full well benefits (Sonnet 41); More water glideth by the mill than wots the miller of, and easy it is of a cut loaf to steal a shive (Titus Andronicus); Or I could make a prologue to my brains, they had begun the play (Hamlet);*

33) ЛСГ “Якість, ознаки, властивості, види” (ambition; bad times) – 11,03 %: *He married but his occasion here (Antony and Cleopatra); Thou art not for the fashion of these times, wherenone will sweat but for promotion (As you like it); Be that thou hop'st to be, or what thou art resign to death; it is not worth th'enjoying (Henry VI); I do but dream on sovereignty; like one that stands upon a promontory and spies a far-off shore where he would tread (Henry VI); As Caesar loved me, I weep for him; as he was fortunate, I rejoice at it; as he was valiant, I honour him; but, as he was ambitious, I slew him (Julius Caesar); Ambition should be made of sterner stuff (Julius Caesar); The time is out of joint. O cursed spite, that ever I was born to set it right (Hamlet); Thi is the time that unjust man doth thrive (Winter's Tale)*

34) ЛСГ “Позначення, знаки, символи та сигнали” (witches; supernatural) – 1,1 %: *Each at once her choppy finger laying upon her skinny lips (Macbeth); Show his eyes, and grieve his heart; come like shadows, so depart (Macbeth); They say miracles are past; and we have our philosophical persons to make modern and familiar, things supernatural and causeless (All's Well that Ends Well); Miracles are ceased, and therefore we must needs admit the means how things are*

perfected (Henry V); Descend to darkness and the burning lake: False fiend, avoid! (Henry VI); The foul fiend bites my back (King Lear);

35) ЛСГ “Мова та мовлення, тексти, літературні жанри та твори” (*speeches; wise sayings*) – 1,6 %: *I am no orator, as Brytus is, but (as you know me all) a plain blunt man...For I have neither wit, nor words, nor worth action, nor utterance, nor the power of speech to stir men's blood (Julius Caesar); I would be loath to cast away my speech: for besides that it is excellently well penned, I have taken great pains to con it (Twelfth Night); Full of wise saws, and modern instances (As youlike it); Ill will never said well (Henry V);*

36) ЛСГ “Обсяг, вид, джерело інформації” (*good news; history*) – 0,8 %: *Thou still hast been the father of good news (Hamlet); There is a history in all men's lives figuring the nature of the times deceased; the which observed, a man may prophesy, with a near aim, of the main chance of things as yet not come to life (Henry IV); The chronicle of wasted time (Sonnet 106); Orsino: “And what's yer history?” Viola: “A blank, my lord: she never told her love (Twelfth Night).*

З опорою на класифікацію В. В. Левицького [Левицький 2000], з'ясовано, що категорії 1–9 надають інформацію про живу людину, характеризуючи її як біологічну, соціальну й характерологічну істоту, та інші форми живого – рослини, тварини. З категорії 10 розпочинається позначення неживого, а з 27 йдуть переважно абстракції.

Отже, як бачимо у діаграмі (Додаток А), найбільш численним є ЛСГ “Дії, вчинки, процеси перетворення”, “Абстракції, що позначають психічні явища в людині”, “Абстракції на позначення ролі, значення, прикладу, принципу, фактора”, “Якості, ознаки, властивості, види”. Натомість, незначний відсоток лексичних одиниць потрапив до ЛСГ “Збірні позначення живого”, “Флора: рослини, с/г культури”, “Місце дії, просторові об'єкти, будови”, “Фізичні явища, спричинені діяльністю людини”, “Документи, державні папери, розпорядження, накази”. Відзначимо той факт, що цитатний фонд В. Шекспіра, згідно з нашими даними, не містить таких ЛСГ: “Дорога, шлях, траєкторія руху”, “Міра”, “Харчі” та “Форма, структура, її елементи, частини цілого”.

Передусім зазначимо, що епоха Відродження є епоєю великих наукових відкриттів, утворення національних держав, розвитку мист, розквіту всіх видів мистецтва – літератури, живопису, музи-

ки, архітектури, сміливих морських подорожей та географічних відкриттів. Домінантним акцентом був інтерес до ЛЮДИНИ, віра в силу думки та волі. Економічна ситуація тогочасної Англії активно відзначалася неабияким розквітом. Англія стала могутньою морською державою. Що стосується літератури, то провідну роль у цей період відігравали ліричні жанри. Саме лірична поезія відкривала внутрішній світ людини, багатство її переживань, різноманітних почуттів та силу пристрастей. Таким чином передавалася уся глибина філософських роздумів про життя.

Для літератури пізнього Відродження, як зазначає П. Дінцельбахер [Дінцельбахер 2004], характерна тенденція до драматичних жанрів, передусім “трагедія”. Це зумовлено протиріччями між особистістю та тиранічним режимом абсолютистської держави. У контексті саме жанрових характеристик трагедії ми простежили значний відсоток домінуючих класів.

Кількісно ЛСГ (“Дії, вчинки процеси, перетворення”, “Абстракції, що позначають психічні явища в людині”, “Абстракції на позначення ролі, значення, прикладу, принципу, фактора”, “Якість, ознаки, властивості, види”) можна пояснити тим, що одним з найважливіших відкриттів В. Шекспіра, на думку дослідників, є зображення особистості в її розвитку. Письменник, дотримуючись свого методу побудови образів, зображує зростання і розвиток людської пристрасі у зв'язку з усіма особливостями цієї особи, у боротьбі з ними, у протиріччях, у боротьбі її розуму з пристрастями, у змаганнях із самою собою і з певними обставинами.

На основі нашого дослідження, саме динаміка шекспірівських образів превалює в арсеналі цитатно-афористичного фонду, де люди діяльнісно змінюються і діють відповідно своїм індивідуальним особливостям. Але розвиток людини у В. Шекспіра, зміни, що відбуваються з нею, визначають фактори громадського життя, тісно пов'язані з участю героя в його подіях. Людська психіка, людська свідомість, розум, почуття, пристрась, афекти людської суті перетворилися в нього в основний елемент драматургії.

У той час розвивались різні погляди на кохання. В. Шекспір прирівнює кохання до гарячки, а відтак із подібним до хворобливого станом: *“My love is a fever; longing still / For that which longer nurseth the disease”*. За словами Аріоста, воно ніщо інше, як боже-

вілля. З іншого боку, воно повинно бути невіддільним від вірності, постійності, незмінності, як у Шекспіра: *“Love is not love / which alters when it alteration finds”* [Дінцельбахер 2004: 131-132].

Відзначимо, проблема релігійності перебуває у процесі деміфологізації – процес знімання чарів. Якщо колись християнство виникло у світі, в якому релігія панувала над життям, то після розквіту в середньовіччі, в епоху нового часу, вона поступово втрачала цю ознаку. Звичайно, це не був простий розвиток, це були постійні хитання, від великої релігійності до меншої і, можливо, взагалі до її зникнення.

Характерною ознакою епохи В. Шекспіра є шлях до конфесіоналізації, так званий конфесійний “плюралізм” [Дінцельбахер 2004: 178]. Якщо процес знімання чар, з одного боку, є процесом дехристиянізації, то з іншого, з погляду індивідів, – це їхній вихід з “колективного его”, зі “штучної маси” – з церкви.

Окрема людина усвідомлює власну індивідуальність. Усвідомлення себе по-новому або відчуття, що ти своєрідна особистість, зобразив в одному із віршів сер Томас Вейтт (1503-1542):

“I am as I am and so will I be”, де всі строфи закінчуються або цією римою або в якійсь варіації: *“I am as I am and so will I die / ... and so will I end / ...and so do I write”* [Wyatt 2015].

Учені зазначають, що будь-яка п’еса Шекспіра – це п’еса про людей і про їхні стосунки, але це і п’еса про одну людину, що стоїть у центрі сюжету більшості драм генія. Драматург не тільки підкреслює у своїх персонажах типові риси, що мають загальне і принципове значення в зображенні характерного образу людини епохи Ренесансу з її світоглядом, звичками, пристрастями, але й у той же час індивідуалізує своїх персонажів, наділяючи їх різноманітними, додатковими рисами, що роблять їх насправді живими. Про цю різнобічність і життєвість шекспірівських характерів писав О. С. Пушкін: “Особи, створені Шекспіром, – живі істоти, які мають багато пристрастей, багато недоліків, а обставини розвивають перед глядачем їхні різноманітні характери” [Смирнов 1987: 364].

В основі побудови художнього світу лежить концепція єдиного ланцюга буття, прообраз ідеї можна знайти в індійській “Бхагават-гіті”, у творах Псевдо-Діонісія та ряді інших стародавніх джерел. Згідно з цією концепцією, весь світ представляється як деякий

ланцюг (або сходи), який сходить від каменя (матеріального і бездуховного початку) до Бога (духовного, нематеріального початку). У центрі ланцюга перебуває людина, що поєднує в собі духовне й матеріальне. У кожному окремому кільці ланцюга за принципом великої аналогії вибудовується своя ієрархія. Це і підтверджують отримані нами результати, де одним з домінуючих класів є ЛСГ “Абстракції на позначення ролі, прикладу, фактора”.

Проаналізовані у роботі лексико-семантичні групи свідчать про те, що цитатно-афористичний фонд В. Шекспіра виступає тією інтегральною частиною національної фразеології, що надає підстави судити про національну логіку та національну світооцінку, віддзеркалюючи загальнолюдські пріоритети і фіксуючи національно зумовлені ціннісні уявлення народу про світ і своє буття в ньому.

Цитатно-афористичний фонд В. Шекспіра є аксіологічно значущою величиною, дослідження якого дозволяє виявити ієрархію цінностей носіїв певної культури і мови, і, як зазначав британський державний діяч Дж. Рассел, *“Aphorism is the wit of one and the wisdom of many”*. Видатний радянський літературознавець Б. М. Ейхенбаум, у свою чергу, згадував, що в науковій роботі найважливішим є не встановленням схем, а вміння бачити факти. Теорія необхідна для цього, оскільки в її світлі факти стають помітними – тобто стають реальністю [Ейхенбаум 2010]. Адже теорії приходять і проходять, а факти, виявлені з їх допомогою, залишаються значимими для наступних досліджень.

Висновки до розділу 3

1. Аналіз мовленнєвої реалізації ептонімів В. Шекспіра є невід’ємним аспектом для досягнення принципу комплексності нашого дослідження. Це уможливить розкрити другорядну специфіку ептоніма, якому властива внутрішня форма, що впливає з тексту-джерела, визначаючи певні семантичні особливості.

2. Ептоніми виконують різні функції. Номінативна функція характеризується позначенням того, що є у свідомості людини: особи, об’єкти, переживання, події, дії, якості. Основним завданням персуазивної функції ептонімів є вплив на адресата, який реалі-

зується завдяки апеляції до авторитетної думки елітарної особистості. Елітарність мовної особистості В. Шекспіра сприяє засобу переконання в англійському лінгвосоціумі. Використання парольної функції сприяє засобу ідентифікації та референції певної лінгвокультури, соціальної групи, спільноти тощо. Людячну функцію ептонімів використовують респонденти для створення мовної гри у процесі спілкування.

3. Доказовим фактом сприйняття В. Шекспіра як прецедентної особистості є характерна висока активність авторських мовних утворень цитатного походження, зафіксована у лексикографічній практиці. Велика кількість цитат В. Шекспіра в новітніх джерелах засвідчує актуальність та затребуваність цитатно-афористичної спадщини автора.

4. До лексико-фразеологічного складу англійської мови увійшли імена (персоніми) персонажів із творів В. Шекспіра, які стали прецедентними в англійській лінгвокультурі. Прецедентні імена можуть пов'язуватися з певними прецедентними текстами або ситуаціями (*Another Richmond in the field, Daniel come to judgement, Great Caesar's Ghost, out Herod-Herod, Et tu Brute, Every Tom, Dick and Frances, Great Caesar, Hamlet, without the Prince of Denmark, Play the Jack with somebody Richard is himself again, Robin Godfellow*).

5. Інвентаризація цитатно-афористичного корпусу класика англійської літератури дозволила виокремити 472 одиниці, які, за нашими кількісними підрахунками, є крилатими. З огляду на семантично-структурну організацію ептоніми є гетерогенними за своєю природою. Це зумовлено тим, що в їх складі є вислови, які відповідають афоризмам, прислів'ям, ідіомам.

6. Забуті вислови одного автора можуть набути крилатості завдяки їх влучному вживанню в художньому творі письменника чи поета більш пізнього часу. У творчості В. Шекспіра є чимало висловів античного чи біблійного походження, які в процесі мовної еволюції та завдяки активній соціумній обізнаності виступають як ептоніми.

7. Соціолінгвальний експеримент щодо обізнаності носіїв мови з ептонімами В. Шекспіра засвідчив, що число тих крилатих висловів, які вираховані з допомогою лексикографічної фіксації, значно перевищує число одиниць, отриманих на основі експерименту.

Лише стосовно 139 прикладів (29%) респонденти назвали автора, 100 виразів (21%) залишились без вказівки на походження. Такі результати вказують на наявність деептонімізаційних процесів (процес втрати словом крилатості) та ймовірне входження цитат до фразеологічного фонду національної мови.

8. Структурно об'єкт дослідження відповідає предикативній конструкції, слову (номінативна функція) та словосполученню. Звідси випливає, що *ептоніми* – це не просто вислови відомого автора, які тривалий час вживані в широких колах зі структурою речення чи словосполучення, але й слова, що апелюють до певної прецедентної ситуації, прецедентного твору, прецедентного героя.

9. Для встановлення ФКС В. Шекспіра було використано апроксимативну методику. Спираючись на семантичну класифікацію іменників (за В. В. Левицьким, О. Д. Огуєм, С. В. Кійко, Ю. Є. Кійком), з'ясували, що шкала лексико-семантичних груп фіксує таке їх співвідношення: *“Дії, вчинки, процеси, перетворення” – більш частотні, “Абстракції, що позначають психічні явища людини”, “Абстракції на позначення фактора, ролі, принципу” – менш продуктивні та абсолютна відсутність ЛСГ “Дорога, шлях, траєкторія руху”, “Харчі”, “Форма, структура, елементи частин, цілого”.*

Основні наукові результати розділу опубліковано у працях [92; 97; 98; 100; 102].

РОЗДІЛ 4

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНА СТАБІЛІЗАЦІЯ ПРОТОТИПІВ ЕПТОНІМІВ В. ШЕКСПІРА

Сучасна англійська мова, як і більшість живих мов світу, зазнаючи впливу екстра- й інтралінгвальних чинників, сьогодні відзначається динамічним розвитком, охоплюючи всі мовні рівні. Серед усіх рівнів мови лексичний та фразеологічний є найрухомішими, через що зазнають істотних кількісних та якісних змін. Саме динамічний розвій у мовній системі привертає увагу багатьох лінгвістів. Ептонімам притаманні широкі можливості компонентно-структурних змін. Цей факт має генетичне пояснення, оскільки ептонім сформовано зі слів і кожен компонент може бути включений у варіантні ряди, властиві слову, з одного боку, як компоненту лексичної системи, а з другого – як комплексу, що складається із морфем, яким характерні появи варіантів. Крім того, в ептології структура мовних утворень є складнішою, тому звідси випливає, що чим більш громіздкою є його конструкція, тим більше вона може піддаватися зміні.

Розглянемо структурні та семантичні перетворення прототипів непередикативної структури В. Шекспіра через призму ептонімізаційних процесів.

4.1. Структурні перетворення прототипів у ході ептонімізації

Пожвавлений інтерес мовознавців до проблеми перетворення КВ у різних комунікативних ситуаціях спричинено тим, що зміна структури і семантики КВ суперечить одній з основних характеристик ФО – стійкості та стабільності компонентного складу.

О. С. Борух зазначає, що в українській фразеології процес перетворення стійких словосполучень уже має свою історію, що і зумовило паралельне вживання значної кількості термінів на по-

значення досліджуваного явища: індивідуально-авторські перетворення КВ, індивідуально-авторська обробка КВ, оказіональні перетворення, деформація, мовний оказіоналізм, деформаційні модифікації, авторські інновації, фразеологічні деривати, оказіональні актуалізації, трансформації, руйнація фразеологічних зчеплень, деформація ідіом, фразеологічні неологізми, актуалізація КВ, переробка фразеологізмів, модифікація КВ, відновлення КВ [Борух 2014: 180].

Відсутня однастайність у визначенні модифікацій фразеологізмів, наприклад, І. Арнольд говорить про релевантні зміни в лексичному складі, синтаксичній структурі, семантиці, при яких узуально-стала форма фразеологізму протиставляється його оказіональній формі [Арнольд 1990: 89]. Г. Бюргер модифікацією вважає креативні зміни в складі ФО, що не відповідають формі, зафіксованій у словнику та зумовлені цілями певного контексту [Burger 2003: 114]. Від модифікації слід відрізнити варіантність як здатність реалізації мовних утворень, об'єднаних у єдине ціле завдяки інваріантним властивостям [Харчук 2006: 16].

Теоретична фразеологія, яка активно розробляє проблему стійкості та варіантності фразеологічних одиниць, розрізняє такі основні типи перетворень їх форми у процесі функціонування: субституція, зменшення компонентного складу (імплікація), збільшення компонентного складу (експлікація), контамінація та змішаний тип. Залежно від мети та завдань пропонують різні робочі класифікації, але єдиного погляду на класифікацію цього явища мовознавство ще не виробило.

Лінгвокультурному простору відомий напрям, у якому відбувалось перетворення формальних ознак КС у процесі стабілізації. Вихідним завжди виступає прототип, структура і компонентний склад, який за необхідності може бути деталізований з допомогою тексту-джерела, тоді як не для кожної ідіоми можна підібрати таке словосполучення, яке б слугувало її джерельною базою [Дядечко 2007: 191].

У нашому дослідженні розглянемо лише структурну стабілізацію фразеологічних одиниць через відсутність істотних змін у ептонімів, які подані у словниках зі структурою цитати. Відсутністю загальноприйнятої класифікації пояснено чисельність та різно-

манітність прийому оказіональних змін й ускладнено тим, що ці способи часто виступають не в “чистому вигляді”, а в поєднанні з іншими способами. Вони накладаються один на одного, збігаються окремими сторонами, характеризуються синкретичністю [Ужченко 1990: 144].

Як уже було зазначено раніше, залежно від об’єкту та мети вивчення типологія може бути дещо модифікована та деталізована зі специфічними ознаками. За показниками нашої діаграми, *імплікація* є найчисленнішим видом з-поміж усіх структурних змін мовних утворень у процесі ептонімізації. Графічно унаочнено отримані результати.

Діаграма 3.1

Структурні перетворення прототипів ептонімів В. Шекспіра

4.1.1. Імплікація

Перше місце у нашому дослідженні серед способів перетворень посідає імплікація – 20 випадків. Цей тип перетворення полягає у скороченні кількості компонентів у лексичному складі прототипу. Імплікація відображає загальний закон економії мовних

засобів, коли промовець через свої психофізіологічні особливості бажає з найменшими зусиллями досягти того ж результату, яких би він отримав, використавши увесь комплекс мовних засобів вираження думки. Соціально закріпившись, це спричинює мовні зміни.

Процес стабілізації ептонімів відзначається тотальною діахронічною спрямованістю та метою їхньої реалізації. Це проявляється у передачі інформації, яка в мовному звороті, використовуючи менші обсяги, зберігає змістову наповненість, що сприяє кращому запам’ятовуванню виразу, відображаючи тим самим закон мовної економії.

Компонентний мінімалізм є характерною ознакою проаналізованих фразеологічних одиниць, які отримують відповідний мовний статус. В. М. Мокієнко щодо цього зазначав, що процес імплікації об’ємного контексту, який призводить до фразеологізації, є не лише кількісною, а й якісною зміною мовних одиниць. Ці зміни сприяють компактності та лаконічності КС, що великою мірою збільшує їх загальнонародне значення [Мокиєнко 1989].

Абстрагування від першоджерела потребує зменшення долі ситуативно обумовленої лексики, що дозволяє апелювати не з одним фактом позамовної дійсності, а багатьма. Тому в процесі ептонімізації КС відкидають займенники, які виконують дійсничну функцію, наприклад:

– *Now is the winter of **our** discontent Made glorious summer by this son of York (“Richard III” Act 1, Sc 1) → winter of discontent;*

– *Though we are justices and doctors, and churchmen, Master Page, we have some salt of **our** youth in us (“The Merry Wives of Windsor” Act 2, Sc 3) → the salt of youth;*

– *Therefore I will push Montague’s men from the wall, and thrust **his maids** to the wall (“Romeo and Juliet” Act 1, Sc 1) → to thrust to the wall;*

– *Why, what should be the fear? I do not set **my** life at a pin’s fee; (“Hamlet”) Act 1, sc 4 → not to set at a pin’s fee;*

– *I would applaud to the very echo, that should applaud again (Macbeth, Act5, Sc3) → applaud tp the echo;*

– *To hold **as ‘twere** the mirror up to nature to show virtue her feature, scorn her own image, and the very age and body of the time his form and pressure (Hamlet, Act 3, Sc2) → hold the mirror up to nature;*

– *I must be cruel **only** to be kind (Hamlet, Act 3, Sc 4) → be cruel to be kind.*

– *Cudgel thy brains no more about it (Hamlet, Act 5, Sc1) → beat one's brain about.*

Оскільки вирази можуть містити різні типи стабілізаційних змін, наведені приклади доводять, що, окрім імплікації, існує також і словотворчо-морфологічна зміна.

Процес “відточування” форми КС відбувається шляхом звільнення від лексично слабких слів, передусім це:

– іменники: *Not I, till I have sheath'd My rapier in his bosom, and withal Thrust those reproachful **speeches** down his throat That he had b breath'd in my dishonour here (‘Titus Andronicus’ Act 2, Sc 1); It is young Orlando, that tripp'd up the **wrestler's** heels and your heart in an instant, (‘As you like it’ Act 3, sc 2) → trip up smb's heels;*

– займенники: *Therefore I will push Montague's men from the wall, and thrust **his maids** to the wall (Romeo and Juliet, Act 2, Sc1) → to thrust the wall;*

– прислівники: *If I can catch him **once upon** the hip, I will feed fat the ancient grudge I bear him (‘The Merchant of Venice’ Act 1, Sc 3) → to catch on the hip; Or if thou hast uphoarded in the life Exorted treasure in the womb of earth For which, they say, you spirits **oft** walk in death... (‘Hamlet’, act I, sc 1) → the ghost walks; I know a man that had this trick of melancholy sold a **goodly** manor for a song (‘All's Well That Ends Well’) Act 3, Sc 2 → sold for a song;*

– дієслова та дієслівні форми: *Foolish curs, that run **winking** (герундій) into the mouth of a Russian bear and have their heads crushed like rotten apples! (‘King Lear’ Act3, Sc4) → to meet (run) in the mouth; To gild **refined** gold, **to paint** the lily (‘King John’ Act 4, Sc 2) → gild the lily;*

– прикметники: *Good gentlemen, give him a further edge, And drive his purpose on to these delights. (‘Hamlet’ act 3, sc 1) → give an edge to; When we first put this **dangerous** stone a-rolling 'Twould fall upon ourselves (‘King Henry VIII’ Act 5, Sc 2) → set a stone rolling;*

– прийменники: *I'll put a girdle round **about** the earth In forty minutes. (‘Midsummer Night's Dream’) Act II. sc, 2 → put the girdle round the earth.*

Чіткість та афористичність структури в ептології досягається за рахунок звільнення слів, що граматично не пов'язані з членами речення, ускладнюючи його, а саме:

– звертання: *Thy wish was father, **Harry**, to that thought. I stay too long by thee, I weary thee (‘King Henry IV’) Part II, Act 4, Sc 4 → the wish is father to the thought.*

На думку Т. В. Гридневої, еліптичний варіант є більш експресивний за рахунок неординарності фразеологічної структури [Гриднева 1999: 9]. Еліптичне стиснення ептонімів пов'язане, як зазначалось нами вище, з явищем економії мовних зусиль, що особливо притаманне усному мовленню, оскільки традиція вживання таких ептонімів у мові й контексті легко відновлює у пам'яті адресата випущені компоненти.

Вживання повної або скороченої форми спричинює вибір необхідного варіанта з певною стилістичною чи прагматичною метою. Узагальненість ептоніма і недомовленість викликають в адресата асоціативний ряд та породжують ефект несподіванки. Із втратою одного або декількох компонентів внутрішня форма КВ і його загальна семантика певною мірою затемнюється й узагальнюється.

Таким чином, скорочення кількості компонентів збільшує його абстрактність. Імплікація певною мірою підсилює ігрове начало у мовленні, оскільки розрахована на адресата, якому відома повна форма ептоніма та який стає співавтором імплікованої форми КВ.

4.1.2. Субституція компонентів у ході ептонімізації

Субституція, згідно з даними дослідження, посідає друге місце структурно-семантичного типу перетворень і полягає в заміні прототипного компонента. У нашому дослідженні виділяємо 4 типів субституції: словотворчу, морфологічну, лексичну, синтаксичну.

Серед усіх названих видів, повторимось, кількісно переважає її лексичний різновид. Уперше на характер компонентів, що замінюються, звернув увагу В. Л. Архангельський [Архангельський 1964], але цю заміну вчений розглядав як відхилення від норми. В. П. Жуков [Жуков 1986] продовжив дослідження В. Л. Архангельського, розширивши склад субституції. Ідею побудови теорії варіантності у фразеології здійснено в роботі В. М. Телії [Телія 1968].

У фразеології найбільше дискутували навколо сталих виразів, які мають спільні синонімічні компоненти. Деякі дослідники [Мо-

лотков 1977] вважали одиниці, що виникли завдяки субституції, варіантами, інші синонімами [Донской 1979], треті використовували для них окрему термінологію – “структурні синоніми” [Кунин 1996; Чернышева 1976], “дублети” [Шанский 1969], “перехідні форми” [Жуков 1986].

У нашому дослідженні **лексична субституція** нараховує 19 випадків. Даний тип субституції утворився так:

– на основі синонімічного ряду: *First Clown: “Cudgel thy brains no more about it.”* (*Hamlet*, act 5, sc.1) → *beat one’s brains about*; *Not I, till I have sheath’d My rapier in his bosom, and withal Thrust those reproachful speeches down his throat That he had b breath’d in my dishonour here.* (*Titus Andronicus*’ act 2, sc 1) → *cram (thrust) smth. down smb.’s throat*; *Dromio: Was there ever any man thus beaten out of season, When in the why and the wherefore is neither rhyme nor reason?* (*The Comedy of Errors* act 2, sc 2) → *without rhyme or reason*; *Let it stamp wrinkles in her brow of youth, With cadent tears fret channels in her cheeks, turn all her mother’s pains and benefits to laughter and contempt, that she may feel how sharper than a serpent’s tooth it is To have a thankless child!* (*King Lear* act 1, sc 4) → *sharp as a serpent’s tooth* (окрім лексичної зміни спостерігаємо також словотворчу – “*sharper*”);

– на основі суміжної тематичної групи: *Gremio: There! Love is not so great, Hortensio, but we may blow our nails together, an fast it fairly out; our cake’s dough on both sides* (*The Taming of the Shrew*, act 1, sc. 1) → *one’s cake is dough*; *Oliver: “When last the young Orlando parted from you, He left a promise to return again within an hour; and, pacing through the forest, Chewing the food of sweet and bitter fancy. Lo, what befell!..”* (“*As You Like It*”, act 4, sc. 3) → *chew the cud*; *You’d think it strange if I should marry her... That would be ten days’ wonder at the least* (*Henry IV*, part III, act 3, sc 2) → *a nine day’s wonder*;

– на основі тематичної групи: *Bertram... She knew her distance, and did angle for me. Madding my eagerness with her restraint* (*All’s well that ends well*’ act 5, sc 3) → *keep one’s distance*; *He hath bore me on his back a thousand times, and now how abhorr’d in my imagination it is! My gorge rises at it,* (*Hamlet*’act 5, sc 1) → *one’s gorge rises at smth*; *But I will wear my heart upon my sleeve for daws to peck*

at (*Othello* act 1, sc 1) → *wear one’s heart upon one’s sleeve*; *By the pricking of my thumbs, something wicked this way comes* (*Macbeth*, act 4, sc 1) → *a pricking in your thumbs*;

– на основі антонімічної пари: *Mother, for love of grace, Lay not that flattering unction to your soul That not your trespass, but my madness speaks: It will but skin and film the ulcerous place, Whilst rank corruption, mining all within, Infects unseen* (“*Hamlet*” act 3, sc 4) → *lay a flattering unction to one’s soul*; *Comparisons are odorous. Palabras, neighbor Verges. Dogberry. ...Making comparisons is odorous. Get on with your story* (“*Much ado about nothing*” act 3, sc 5) → *comparisons are odious*; *They say there is divinity in odd numbers, either in nativity, chance, or death. Away!* (*Merry Wives of Windsor*, act 5, sc 1) → *there is luck in odd numbers*;

– лексичні зміни, які слугують узагальненню значення виразу: *Ophelia. ...and here’s some of me: we may call it herbgrace o’ Sundays: – O, you must wear your rue with a difference,* *Hamlet*, act 4, sc 5 → *wear smth with a difference*; *King Richard. Thanks, noble peer; The cheapest of us is ten groats too dear. What art thou? and how comest thou hither; Where no man never comes, but that sad dog that brings mee food to make misfortune live?* *King Richard, II* act 5, sc 5 → *a sad dog*; *Hath blazed with lights and bray’d with minstrelsy, I have retired me to a wasteful cock, and set mine eyes at flow* (“*Timon of Athens*” act 2, sc 2) → *set one’s eyes at flow*; *Lady Macbeth. I pray you, speak not; he grows worse and worse; Question enrages him: at once, good night: Stand upon the order of your going but go at once.* (“*Macbeth*” act 3, sc 4) → *stand upon the order of one’s going*; *Pistol: Why then the world’s mine oyster, which I with sword will open. Falstaff: Not a penny* (“*The Merry Wives Of Windsor*” act 2, sc 2) → *the world is one’s oyster*; *Yea, my lord, I thank it, poor fool, it keeps on the windy side of care* (*Much Ado About Nothing* act 2, sc 1) → *on the windy side of something*;

– лексичні зміни у процесі еволюції мови: *Bassanio: Let me choose For as I am, I live upon the rack* (“*The Merchant of Venice*” Act 3, Sc2) → *be on the rack to (to live on the rack)*; *The Duke of Suffolk. ‘Tis the right ring by heaven: I told ye all, When we first put this dangerous stone a-rolling ‘Twould fall upon ourselves* (“*King Henry VIII*”, act 5, sc 2) → *set a stone rolling*.

За нашими підрахунками, найбільш поширеним способом стабілізації форми КС виявилась субституція на основі суміжної тематичної групи та лексичні зміни в результаті еволюції мови.

Менш продуктивною з-поміж усіх перетворень є **синтаксична** субституція (2 випадки):

– *Petruchio. Have I not heard great ordnance in the field, And heaven's artillery thunder in the skies? ("The Taming of the Shrew" act 1, sc 2) → **artillery of Heaven**;*

– *Oh my lover, where are you roaming? Stay and listen! Your true love's coming, the one who can sing both high and low: Don't roam any further; pretty darling. Your journey ends when you meet a lover; as every wise man's son knows ("The Twelfth Night" act 2, sc 3) → **journey's end**.*

На відміну від морфологічної субституції, яка передбачала зміни в граматичній формі головного слова у словосполученні, у синтаксичній відбувається зміна форми залежного слова.

Словотворча субституція нараховує всього лише 2 випадки:

– *Lear: If she must teem, Create her child of spleen, that it may live And be a thwart disnatur'd torment to her! Let it stamp wrinkles in her brow of youth, With cadent tears fret channels in her cheeks, Turn all her mother's pains and benefits To laughter and contempt, that she may feel How **sharper** than a serpent's tooth it is To have a thankless child! (King Lear act 1, sc 4) → **sharp as a serpent's tooth**;*

– *Go, go, be gone, to save your ship from wreck, Which cannot perish, having thee aboard, Being destin'd to a **drier** death on shore ("The Two Gentlemen of Verona" act 1, sc 1) → **dry death**.*

Проведене дослідження встановило, що морфологічна субституція складає лише 5 зафіксованих випадків прототипів у результаті ептонімізаційних процесів. Морфологічні зміни сприяють підвищенню або зниженню інтенсивності вираження емоцій залежно від відхилення мовної норми чи “тяжіння” до неї і відповідають морфологічним засобам утворення емотивності.

Компоненти одного граматичного розряду, які входять до складу стійких зворотів, реагують неоднаково на зовнішні та внутрішні причини, що призводять до зміни їхньої форми. Граматично однотипні перетворення як у сфері ідіоматики, так і ептоніміки можуть розцінюватися у комунікативно-функціональному відношенні. Замі-

на числа іменника у прототипі ептоніма породжує процес створення форми КС, що, зазвичай, є варіантною. Заміна множини на однину:

*Look, what thy memory can not contain Commit to these waste blanks, and thou shalt find Those **children** nursed, deliver'd from thy brain, to take a new acquaintance of thy mind (Sonnet 77) → **child of the brain**;*

*Be merciful, great duke, to **men** of mould. Abate thy rage, abate thy manly rage, Abate thy rage, great duke! ("King Henry IV" Act 3, Sc 2) → **man of mould**;*

*King Henry. ...Then shall our names Familiar in his mouth as household **words**... (Henry V, act 4, Sc 3) → a household **word**.*

Субституцію може характеризувати персуазивний потенціал, оскільки заміни компонентів, що ґрунтуються саме на синонімії та антонімії підвищують семантичну гнучкість ептоніма, підсилюючи його образну виразність та сприяють пристосуванню вислову до контексту та актуальної ситуації.

Отже, субституція не руйнує ептонімну цілісність. Новий компонент поживляє звичну форму одиниці та підсилює експресивність, що слугує засобом конкретизації. Незмінними залишаються функціонально-стилістична приналежність трансформованого ептоніма та його образна основа. Подібні заміни збільшують прагматичний ептонімний потенціал, оскільки прагнуть уникнути тавтології та досягти певної різноманітності лексичного складу ептоніма. У мовленнєвій реалізації це слугуватиме засобом виразності.

4.1.3. Експлікація

Цей тип перетворення нараховує всього 9 випадків внаслідок дослідження. Експлікація призводить до більш експресивно-стилістичної або семантичної зміни ептоніма, ніж за умов імплікації. Уперше явище експлікації (під терміном “плеоназм”) як лінгвістичний факт відзначив та описав Ш. Баллі, який зокрема писав, що плеоназм трапляється рідше і не може вважатися абсолютно достовірним показником фразеологічної одиниці, проте в деяких випадках він досить переконливо свідчить про цілісність комбінації [Баллі 1955: 394].

Розглядаючи явище розширення компонентного складу фразеологічних одиниць, дослідники виділяють оказіональні й потенційні слова у складі фразеологізму. Існує п'ять типів введення оказіональних слів до складу КВ: конкретизація, синонімізація, каламбур, локалізація та формоутворення – на основі ступеня й способу взаємодії внутрішнього і зовнішнього контекстів [Коложвари 1986].

В ептології, як і в ідіоматиці, збільшення числа компонентів у прототипі знаходимо нечасто. Втім, у нашому дослідженні нараховуємо 9 випадків експлікації. Цей тип мовного перетворення полягає у збільшенні кількості слів, які входять до прототипу ептоніма. Процес експлікування, як зазначає В. М. Мокієнко, стимулює недостатність семантики, необхідність посилити втрачену словом або словосполученням експресію та відновити мотивацію. Учений називає це принципом надмірності. У цьому випадку йдеться про формальну надмірність, яка притаманна фразеологізму як ептонімічно оформленій одиниці [Мокиєнко 1989: 131].

В ептології процес експлікування зумовлюють різні причини. У нашому дослідженні наявна експлікація задля бажання мовця конкретизувати семантику звороту:

In buckram? → **men** *in buckram*.

З допомогою розширення компонентного складу іменником *men* переосмислений шекспірівський вираз означає: *вигадані, неіснуючі люди*. Шекспірівський крилатий вислів, що в перекладі означає – *у кожного буде свій світлий день, або і на нашій вулиці ще буде свято*: *Every dog has its day* → *The cat will mew and dog will have his day* ('*Hamlet*' act 5, sc 1) зазнає змін через додавання займенника *every*.

Вартий уваги випадок експлікації внаслідок стабілізаційних процесів шляхом повтору:

Affection! Pooh, you speak like a green girl, unsifted in such perilous circumstance (*Hamlet* act 1, sc3) → *pooh-pooh*.

Як було зазначено раніше, вербальному імпринтингу, а отже, і запам'ятовуванню того чи того виразу слугують стилістичні прийоми паралельних конструкцій. Введення уточнювальних слів слугує конкретизації значення основних, постійних членів КВ, пожвавлює їхню емоційно-експресивну або образну основу. Іноді

уточнення представляються надлишковими з огляду на зміст КВ, оскільки нічого не додають до значення одиниці, але виправдані з позиції її виразності, бо вони надають ептонімам нових емоційно-експресивних відтінків та збільшують прагматичний потенціал.

4.1.4. *Метатеза*

Метатезі як типу перетворення характерне те, що сама по собі зміна розташування компонентів ептоніма не передбачає значного інтонаційного виділення певного компонента. Стилістичний та прагматичний ефект такої інверсії полягає найчастіше в тому, що об'єктом уваги адресанта є саме незвичність та нетрадиційність розташування компонентів.

Враховуючи фактично єдиний порядок слів у прототипі, метатеза в ептології повинна бути більш рельєфна, як зазначає Л. П. Дядечко [Дядечко 2007: 213]. Втім, на практиці вона не завжди помітна, ще й трапляється нечасто. Це пояснюють онтологічні особливості першоджерел, здебільшого ітеративні. Переважна більшість – це вірші, які запам'ятовуються саме завдяки ритму, що може порушуватись у результаті перестановки слів. Прозаїчні тексти вивчаються напам'ять, тому і відповідні уривки крилатих слів озвучуються в їх первинній формі.

У нашому дослідженні виявлено лише два випадки:

– *The better part of valor is discretion, in the which better part I have sav'd my life* (*Henry The Fourth, P.1 act 5, sc 4*) → *discretion is the better part of valour*;

– *Jack shall have Jill. Nought shall go ill. The man shall have his mare again, and all shall be well* "*A Midsummer Night's Dream* act 3, sc 2" → ***all shall be well, Jack shall have Jill***.

Схематично це можна позначити як ABCD → [C1D1A1B1]. Різні варіації мають індивідуальний характер, не набуваючи узуально-го значення, або ізоморфні щодо граматичної структури англійської мови з відносно вільним розміщенням слів у виразі. Тому такі варіації можемо вважати нерелевантними у межах цілого виразу.

4.1.5. Зміна внутрішньоструктурного зв'язку

Зміна внутрішньоструктурних зв'язків прототипу ґрунтується на синтаксичній синонімії, трансформації структури первинних фрагментів – словосполучень, речень, надфразових комплексів при максимальній відповідності лексичного складу, порушення якого пов'язано насамперед з уживанням службових слів та займенників. У нашому дослідженні нараховуємо 6 випадків внутрішньоструктурних змін прототипів непередикативної структури.

У складному реченні зміни полягають у тому, що складнопідрядне або складносурядне речення переходить у безсполучникове:

– *Though this be madness, yet there is method in't* (“*Hamlet*” act 2, sc 2) → *there is method in one's madness*.

У поданому випадку складнопідрядне речення допустовості переходить у просте безсполучникове. Варті уваги випадки, коли перетворення складнопідрядного чи складносурядного речення разом з імплікацією структурно трансформуються у словосполучення:

– *No, thy words are too precious to be cast away Upon curs; throw some of them at me; come, lame me with reasons* (“*As you like it*” Act 1, Sc 3) → *not to have a word to throw at*;

– *If you have writ your annals true, 't is there, That, like an eagle in a dove-cote, I Flutter'd your Volscianus in Corioli: Alone I did it...* (“*Coriolanus*” act 5, sc 6) → *flutter the dove-cot(e)s*.

У процесі дослідження було зафіксовано надфразовий комплекс, що складається з двох і більше речень, перетворюючись відповідно в одне просте речення або словосполучення:

– *Hotslur. ...O! I could prophesy, But that the earthy and cold hand of death Lies on my tongue: – No, Percy, thou rt dust, And food for – Prince Henry. For worms, brave Percy: Fare thee well, great heart!* (“*Henry IV*” Part I Act 5, Sc 4) → *be food for worms*.

У наведеному випадку діалогічна єдність монологізується, таким чином спрощуючись у словосполучення. Це уможливило процес економії мовних знаків, передусім, у мовленнєвій реалізації особистості.

4.1.6. Ептоніми В. Шекспіра, що не мають аналогу в тексті-джерелі

Третє місце за частотністю (10 випадків) посідає клас ептонімів, що не мають аналогів у претексті. До них відносимо групу зворотів, прототипи яких зазнають чималих змін. Прикладом можуть слугувати такі ептоніми:

– *eat dirt* (бути в принизливій ролі, приймати образи) → *Fluellen. I preseech you heartily, scurvy, lousy knave, at my desires, and my requests, and my petitions, to eat, look you, this leek; because, look you, you do not love it, nor your affections, and your appetites, and your digestions does not agree with it, I would desire you to eat it.* (“*King Henry V*” act 5;

– *of easy virtue* (морально нестійка, легковажна жінка) → *Not a whit, your lady being so easy* (*Cymbeline* act 2, sc 4);

– *to go before one's at the stile* (йти вперед) → *But yet I run before my horse to market: “King Richard III” act 1, sc 1;*

– *rats leave a sinking ship* (щурі втікають з корабля, який тоне) → *Prospero: A rotten carcass of a butt, not rigged, Nor tackle, sail, nor mast. The very rats instinctively had quit it. There they hoist us To cry to th'sea that roared to us, to sigh To th'winds whose pity, sighing back again, Did us but loving wrong* (“*The Tempest*” act 1, sc 2);

– *die is cast* (жереб кинуто) → *Slave, I have set my life upon a cast and I will stand the hazard of the die: I think there be six Richmonds in the field* (*Richard III, act 5, sc. 4*);

– *eat your heart out* (тривожитись, страждати) → *He hath eaten me out of house and home, he hath put all my substance into that fat belly of his: but I will have some of it again, or I will ride thee a-nights like the mare* (*Henry VI, Part II, act 2, sc. 1*).

Невідповідність лексичного складу прототипу і КВ не свідчить про відсутність лексичних кореляцій. У наведених прикладах асоціативно-генетичний зв'язок підтримується завдяки збереженню ключових слів у висловлюваннях.

Дієслівним ептонімам характерний менш об'ємний контекст, аніж субстантивним, таким чином, відбувається ущільнення думки:

– *shoot the messenger* (буковбити вісника, віднайти стрілочника) → *The nature of bad news infects the teller* (“*Antony and Cleopatra*” act 1, sc 2);

journey's end (кінець подорожі букв.) → *Your journey ends when you meet a lover, as every wise man's son knows* (*The Twelfth Night act 2, sc 3*).

Субстантивні ептоніми мають більшу семантичну наповненість. За класифікацією В. Г. Гака, їх можна віднести до ситуативних. Учений пояснював, що біблейські фразеологізми репрезентують конкретну ситуацію: Ноїв ковчег – вираз якого не має у Біблії, однак резюмує ситуацію, про яку йдеться у Бутті 6 [Гак 1998: 731].

У нашому випадку яскравим прикладом може слугувати ептонім: *a ghost at the feast* → *My royal lord, You don't give the cheer: the feast is sold that is not often vouch'd, while 'tis a-making, 'Tis given with welcome: to feed were best at home.* (*Macbeth act 3, sc. 4*). *To be a ghost at the feast* – означає “зіпсувати комусь свято неприємними спогадами”, тобто бути предметом або особою, що стоїть на заваді гарному настрою та розвагам.

Наведений ептонім В. Шекспіра характеризує відому ситуацію з трагедії “Макбет”, коли одному із головних персонажів, Макбет, з'являється привид померлого Банко.

Підсумуємо, що цитатно-фразеологічний фонд В. Шекспіра наскільки міцно вкорінився у свідомість носіїв мови, що навіть лексична невідповідність зберігає певні кореляції чи конотації стосовно того чи того ептонімічного виразу, слова чи речення.

4.2. Особливості становлення семантичних характеристик ептонімів В. Шекспіра у ході ептонімізації

Використовуючи готові слова, автор твору творить акт номінації, тим самим переводячи мовні знаки з парадигматики (системи мови, світу абстракцій), охоплюючи множинність фрагментів дійсності у синтагматику, де з цієї множинності відбирається єдиний фрагмент.

Представлений читачеві прототип ептоніма співвідноситься з певним фактом позамовної діяльності, що відображено у першоджерелі. З цього випливає, що значення прототипу має здатність

набувати виразної форми, яка б відповідала усім мовленнєвим нормам на відміну від мовних одиниць.

Відоме твердження В. В. Виноградова про те, що літературна єдність слова і виразу отримує нове застосування, набуваючи при цьому нового значення [Виноградов 1977: 167]. Це контекстуально обумовлене значення прототипу, яке слугує основою формування семантики ептонімів.

Тому, будучи попередньо ознайомленим з першоджерелом, носій мови обирає єдине можливе значення. Наприклад: *a strange flesh*, що може означати як і “дивна повнота, невідома сім'я, невідома плоть”, тим не менш співвідноситься безпосередньо з твором В. Шекспіра:

Caesar ...Yea, like the stag when snow the pasture sheets, The barks of trees thou browsed'st; on the Alps it is reported thou didst eat strange flesh, which some did die to look on: and all this (“*Antony and Cleopatra*”, *act 1, sc 4*), і означає “дивна їжа”.

Процес формування семантики ептонімів аналогічний формуванню ідіом. Дослідниця Н. Н. Кірілова зазначає, що фактично кожна ситуація інтерпретується по-різному, тобто може мати декілька лексико-семантичних аспектів, отриманих методом дедукції. Але утворенню ФО слугує лише “префразеологічний” рівень. Інші перебувають у латентному стані [Кириллова 1986: 85].

Різниця полягає лише в тому, що префразеологічний аспект відображає *бачення народу*, а преептонімічний – *автора-джерела*. Інакше кажучи, семантика ептоніма мотивується контекстом у лінгвістичному сенсі. Цей контекст визначається як фрагмент тексту, що охоплює обрану для аналізу одиницю і не є суперечливим щодо загального сенсу наведеного тексту.

Значення прототипу можна трактувати не лише за допомогою семантично чи граматично зумовленої лексики, а й завдяки іншим словам у межах речення або надфразової єдності. Такий контекст учені називають розгорнутим [Бертагаев 1989: 146].

Контекст такого типу поділяють на попередній та наступний. Наприклад, метафоричне значення ептоніма *an itching palm* (жага до грошей) розкривається такими фразами:

Cassius: In such a time as this it is not meet that every offense should bear his comment. Brutus: Let me tell you, Cassius, you yourself

are much condemn'd to have an itching palm, to sell and mart your offices for gold to undeservers. Cassius: I, an itching palm!

Тут бачимо приклад формування контексту, з якого стає зрозумілим семантика виразу. Метафора Брута пояснює жагу Кассія до грошей, що призводить до продажу милостей. Втім, ми можемо говорити про попередній контекст. Через макроконтекст (у семіотичному розумінні терміна) розкривається значення прототипу. Це може бути назва витвору мистецтва, назва друкованої продукції або ім'я одного з головних героїв художніх книг або кінофільмів. Часто на інтерпретацію таких прототипів має вплив “надконтекст” саме в тому випадку, коли чітко та яскраво окреслено його смислове наповнення у визначений період історичного життя [Бертагаєв 1989: 160].

Ептонім може мати декілька мотиваційних контекстів за умови різних версій текстових джерел: наприклад, *out-Herod Herod*, що в перекладі означає “перевершити у жорстокості самого Ірода”. Уперше ім'я Ірода згадано у Біблії, в описі жорстокої події винищення всіх немовлят чоловічої статі, пізніше знаходимо у В. Шекспіра:

I would have such a fellow whipp'd for o'erdoing Termagant; it out Herod Herod (“Hamlet” act III, sc. 2).

Отже, значення ептоніма формується під безпосереднім впливом вихідного контексту або декількох контекстів різної протяжності. Воно є специфічним і відноситься до образних значень мовних одиниць цитатного походження, як це прийнято вважати у лінгвістиці.

Ептоніми, які генетично є фрагментами тексту, беруть участь в оформленні його змісту, репрезентуючи зображувальні факти позамовної діяльності: історичний, але побачений автором придуманий персонаж; дійсний, але пронизаний авторським сприйняттям певний факт або подія. Називаючи складний або простий денотат, вони виступають засобом первинної номінації. Узяті з тексту-джерела фрагменти, які активно використовують для найменування інших фактів навколишньої дійсності, виступають у ролі крилатих слів і виразів, отримують назву – засоби вторинної номінації. Наприклад, знаходимо шекспірівську фразу *cakes and ale*, яка є синонімом до слів: веселощі, задоволення, розваги:

Dost thou think because thou art virtuous there shall be no more cakes and ale? (“Twelfth Night” act II, sc. 3) [Кунин 2005: 120].

Слова Сера Тобі про кінець веселого життя виступають у ролі первинного номінативного акту, а вже у творі Ентоні Троллопа “Замок Річмонд”:

There was a feeling...that in very truth the time for cakes and ale in this world was all over. It was this feeling that made a residence in Ireland at that period so very sad (vol. II, ch. XXIII), в англійського історика Тревельяна Джорджа у праці “Історія Англії”:

Many Tories of the old school disliked the “Clapham sect” as they were called – for their friendship with Dissenters, their other people's souls, their want of appreciation of the spirit of cakes and ale (book V, ch. VI) [Кунин 2005: 120], фраза виступає у ролі вторинного номінативного акту.

Наочним прикладом може слугувати ептонім В. Шекспіра *Cordelia's gift*, що відображає ніжний і тихий голос однієї з головних героїнь його трагедії. Приклад вторинного номінативного акту знаходимо у творі Броутона Рода “Лікар Купідон”:

It is her voice that he hears prevailing over those of the rest of the company as he enters the room, for she has not Cordelia's gift [Кунин 2005: 312]. Намагаючись максимально зблизити ситуації, відбувається факт уподібнення однієї ситуації іншій.

Протиріччя виникає за умов кваліфікативності значення ептоніму у функціональному і семантичному аспектах. У мовному потоці номінативна одиниця, що виступає у вторинній функції, зазнає семантичних змін. Прикладом може слугувати метафора – вторинна номінація, що базується на схожості предметів.

В основі метафоричного виразу лежить категоріальна помилка, коли об'єкти однієї категорії представляються у термінах іншої, називає метафору “навмисною категоріальною помилкою”. Відбувається так зване розмивання логічних або встановлених меж, завдяки чому простежуються нові збіги, відкриті для сприйняття в рамках попередньої класифікації. Іншими словами, сила метафори полягає у спроможності ламати наявну категоризацію задля того, аби на руїнах старих логічних меж будувати нові. Отже, відмінність первинного найменування від вторинного проявляється на сигніфікативному рівні.

Зображений у тексті-джерелі факт, явище, подія у процесі номінації розуміють як конкретну єдність, тому відповідну номінативну одиницю протиставляють класу тих самих фактів, явищ, подій. На відміну від звичайної метафори, образність семантики КС ґрунтується на єдності об'єктів не двох, а лише одного класу. Значення ептоніма є аналітико-синтетичне, що полягає у прагматичній орієнтації на гру, іронію, апеляцію до авторитету [Дядечко 2007: 231].

Значення складників фрагмента першоджерела, тобто компонентів прототипу, може бути не лише прямим – *rats leave a sinking ship* (“*The Tempest*”, *act 1, sc. 2*), але й метафоричним, який проявляється лише в контексті і є нерозривний з ним, наприклад: *journey's end* (“*The Twelfth Night*”, *act 2, sc 3*); *a Daniel come to the judgement* (“*Merchant of Venice*”, *act 4, sc 1*); *Cordelia's gift* (*King Lear*).

Значення ептоніма може мати не лише аналітико-синтетичний характер, а й синтетичний, який зумовлюється конотативно-контекстним чином. Елемент “контекстно” трактується як апеляція до первинного тексту, і, якщо прототип виступає у вигляді метафори, як контекстуальна зумовленість опорного слова.

У багатьох випадках становлення семантики КС супроводжується докорінною зміною вихідного значення. Переосмислення фрагментів текстів-першоджерел – прототипів КС реалізується в основному за тими принципами, що й розвиток вторинних значень номінативних одиниць, яким не притаманна “печатка автора”.

У нашому дослідженні прототипи можуть зазнавати метафоризації та розширення значення. Як відомо, виникнення метафоричних значень слів у мові ґрунтується на перенесенні найменування одного предмета на інший завдяки уподібненню за формою або змістом. Прототипи-слова, зазвичай, репрезентують імена персонажів творів, тому метафоричне найменування формується завдяки зовнішній подібності, а також схожості за характеристиками та вчинками, як-от у наведеному прикладі:

Hamlet – *No I am not prince Hamlet, nor was meant to be; I am an attendant lord, one that will do to swell a progress, start a scene or two, advise the prince* “*The love song of J. Prufrock, T. S. Eliot*” [Knowels 2009: 310].

У поданому прикладі уподібнюються риси характеру головного персонажа Гамлета, який відомий своєю інертною, пасивною та нерішучою життєвою позицією.

Ептонім зі структурою словосполучення:

out-Herod Herod – so Mark Carney might be charged that he ‘out-Keynes Keynes’ [Carney 2015] вживається у назві статті і співвідноситься з одним поняттям, тим самим стає потенційно або реально синонімічним слову. Деякі крилаті слова, які співвіднесені з одним поняттям, розвивають символічне значення – *Cordelia's gift* – “щось тихе та ніжне”; *another Richmond in the field* – “про несподіваного конкурента”.

Метафоризація вільних словосполучень у мовленні призводить до появи фразеологічних єдностей. Слова-компоненти фразеологічних єдностей втрачають своє значення, а все словосполучення співвідноситься з одним поняттям і реально чи потенційно стає синонімом слова. Переосмислені значення слів вільного словосполучення є внутрішньою формою фразеологічної єдності, яка допомагає відновити образність картини, що послугувала поштовхом до переосмислення цілого словосполучення. Внутрішня форма фразеологічної єдності зіставляється з новою ситуацією, названою цим фразеологізмом.

Деякі КС, які співвідносяться з одним поняттям, можуть розвивати символічне значення: *Cordelia's gift* – символ тихого, ніжного; *my salad days* – символ молодості та незрілості.

Під час метафоризації прототипу з предикативною структурою, трансформованого далі у КС, переважно відображається не поняття, а судження, за аналогією до того, як це відбувається у пареміях: *brevity is the soul of wit, it's a wise father that knows his own child* [Knowels 2009: 724]); *discretion is a better part of valour* [Knowels 2009: 706].

Зафіксовано випадки, коли один і той самий зворот може зазнавати як повної, так і часткової метафоризації. Найбільш високого рівня метафоризації, на нашу думку, зазнає одна з найвідоміших та найуживаніших фраз із “Гамлета” *to be or not to be* у комунікативній ситуації, коли людина у сум'ятті стоїть перед вибором.

Спостерігаємо формування метафоричного значення, в основі якого простежуються різні доептонімічні аспекти. Різноманітне

розуміння первинної ситуації наочно можна продемонструвати у семантичній структурі фрази: a sad dog:

1) похмура людина: *King Richard: Thanks, noble peer; the cheapest of us is ten groats too dear. What art thou? And how comest thou hither. Where no man never comes but that sad dog that brings me food to make misfortune live? (Richard II, act5, sc 5)* [Кунин 2005: 220].

2) жарт. веселун, шалапут, гульвіса, безпутний: *He was pleased that she should think he had been a sad dog, and he changed a conversation so as to make her believe he had all sorts of romantic things to conceal (W. S. Maugham, "Of Human Bondage", ch. 32)* [Кунин 2005: 220];

В електронному словнику [Phrasebook 2015] знаходимо вираз a gay dog: *My father suggested feeling a very gay dog that we should celebrate the legacy (C.P. Snow, Time of Hope, ch. VII)*. Ептонім ten commandments на основі двох контекстів (Біблія, Шекспір) зафіксований у таких значеннях:

1) жіночі нігті, "кігтики": *Could I come near your beauty with my nails, I'd set my ten commandments in your face ("Henry VI", act 1, sc3); I'll set my ten commandments in the face o' the first look that lays a finger on him (Scott Waverley, ch. XXX);*

2) сліди від нігтів, подряпин: *Don't put your tongue into your cheek at me...or I will write the ten commandments on your face (Fr. Marryat, "The Kings Own", ch. XL);*

3) десять заповідей (біблеїзм).

Розширення значення відбувається переважно в неоднослівних прототипах, наприклад, у фразеологічному словнику О. В. Куніна знаходимо ептонім: *a Daniel come to judgement* [Кунин 2005: 195], окрім іронічного вживання "праведний та безсторонній суддя":

Webster Thayer, a Daniel come to judgement, would hand down his decision on the motion for a new trial (U. Sinclair "Boston" ch. XII) вживається і в значенні "мудра людина": *...I recommend the settlement. Bunting, you're on the beam. A Daniel come to judgement (P.G. Warehouse "Frozen Assets", ch II)* [Кунин 2005: 195].

Окрім переосмислення прототипу, в ептоніміці простежуємо ще один шлях формування значення, який кардинально відрізняється від початкового. Помилкова інтерпретація прототипу, яка з тих чи тих причин укорінилась у свідомості соціуму, визначає зміст ептоніма.

Слід мати на увазі, що в традиційних способах переосмислення між первинним та відтворюваним значенням встановлюються логічно-вмотивовані відношення, які відображають істинні зв'язки зіставлених об'єктів, ситуацій. Тому за неправильного трактування прототипу усе відбувається по-іншому.

Особливості радикальних змін семантики прототипу бувають відомі лише спеціалістам. Для пересічних носіїв мови це не є важливо. У їхній свідомості такі ептоніми існують в єдності форми і змісту, зберігаючи при цьому асоціативний зв'язок з першоджерелом.

Підсумуємо, що самостійність ептонімів та втрата ними цитатних ознак визначається розвитком власного значення та стабілізацією компонентного складу, що не виключає варіантність. Цей факт підсилює значущість та високий ступінь ознайомленості носіями мови з тим чи тим виразом як наслідок тиску мовної системи чи їх активного використання у мові.

Зважаючи на лексикографічну суб'єктивність чи недостатньо представлену картину екстралінгвального чинника, слід звернути увагу на нейролінгвістичні експерименти, які отримали своє підтвердження згодом у працях А. Фрідерічі (Лейпциг 2007). Суть проведених експериментів полягає в тому, що фразеологізми зберігаються, як окремі слова, виринаючи із пам'яті за ідентичний проміжок часу (від 200 – появи маски – до 600 мсек. розгортання) [Ender 1994: 210].

Враховуючи цю обставину, а також своєрідну семантичну розмитість ФО, ситуативність уживання та їх відносну структурну модифікацію, можна вважати, що значення ФО існує і в ментальному лексиконі комуніканта, і в словнику як згорнута концептуальна структура з гетерогенними елементами, які різним чином розгортаються відповідно до ситуації та індивідуального мовного досвіду [Добровольський 1990: 238].

У дослідженні послуговуємось думкою дослідників стосовно широкого визначення меж фразеології [Архангельський 1964; Burger 2010; Виноградов 1978; Кунин 1996; Ожегов 1974; Райхштейн 1980; Чернышева 1970], де враховуються інтегральні ознаки фразеологізму й ептоніма, а саме: семантична цілісність або семантична нерозкладність (внаслідок чого значення декількох слів

сприймається як єдине ціле), відносна злотованість, відтворюваність, емотивність, відносна стійкість та ідіоматичність.

Ще одним підґрунтям для такої позиції слугує наявність між ептонімами, словами і фразеологізмами дериваційних зв'язків, оскільки з крилатих слів шляхом елімінації елементів походять фразеологізми [Шарманова 2005: 5]. Зважаючи на ієрархічну побудову мовної системи, про що було зазначено вище, у царині науки лексикології, у широкому розумінні, і у фразеології термін “ептонім” виступає як архіпоняття.

Тому доцільним буде зробити висновок, що переосмислене значення фразеологізму, а також ептонім виявляють себе згорнутою на нейрофізіологічному рівні концептуальною структурою з гетерогенними елементами, що не лише автоматично відтворюються мовцями як готові до використання одиниці мови, а й розгортаються відповідно до ситуації та індивідуального мовного досвіду.

Розгортання ептоніма, як бачимо, визначається характерною ситуативністю їх ужитку, що не виключає можливості їх відносної структурної модифікації. У процесі розгортання в ептонімі відбувається поєднання фонетичної, морфологічної, синтаксичної організації, семантичної сутності та прагматичної реалізації у дискурсі.

Висновки до розділу 4

1. В еволюції англійська мова вирізняється динамікою розвитку на всіх мовних рівнях. Беручи до уваги широкий підхід до визначення меж фразеології, фразеологічний рівень є найрухомішим і зазнає істотних кількісних та якісних змін. Ептоніми як об'єкт нашого дослідження володіють широкими можливостями компонентно-структурних змін у процесі ептонімізації.

2. У дослідженні ми послуговувалися класифікацією, запропонованою Л. П. Дядечко, виокремивши, згідно з даними дослідження, такі типи перетворень, як: субституція (словотворча, морфологічна, лексична, синтаксична), імплікація, експлікація, метатеза, зміна внутрішньоструктурного зв'язку, та ептоніми, що не мають аналогів у первинному тексті.

3. Кількісно домінуючий тип лексичної субституції засвідчує динамічний розвиток лексичної системи внаслідок еволюційних змін. Заміна компонентів на основі синонімічних або суміжних груп уможливорює відносну семантичну та структурну сталість досліджуваних одиниць. Ептоніми, змінюючи свою структуру та компонентний склад, не змінюючи істотно свого значення, апелюють до концепту.

4. На основі проведеного дослідження формальна стабілізація реалізується за лінією спрощення структури прототипу, що в мовному потоці сприяє кращому запам'ятовуванню та якісній відтворюваності носіями мови як впливу екстралінгвального чинника.

5. Здійснений структурний аналіз прототипів ептонімів В. Шекспіра у процесі ептонімізації підтверджує думку вчених, що синергія розгортання засвідчує цілісність ептонімів та голістично-модулярну організацію лексичної системи. Таке синергійне поєднання та взаємопроникнення елементів сприяє її саморозвитку. Номінативна природа та апелювання ептоніма до концепту наближає нас до синергії та голістичності.

6. Перетворення ептонімів за конкретних умов комунікативно-прагматичної ситуації реалізується прагненням мовця максимально ефективно впливати на адресата для здійснення комунікативних установок. Мета таких трансформацій у ептонімі різна, проте загальний задум – досягнути перлокутивного ефекту.

Основні наукові результати розділу опубліковано у працях [94; 95; 99; 101; 103].

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Структурна парадигма виробила свої об'єктивні методики, які дозволяють виявити релевантні дані, а когнітологія кардинально змінила свій кут дослідження і є оптимальною лише на основі об'єктивних фактів.

Підвищена увага сучасних германістів до проблеми вивчення афористичного фонду національної мови, поява нових методів її вирішення та недостатньо вивчена картина дослідження ептонімів чи крилатих слів і визначили актуальність пропонованого дослідження.

На межі епох спостерігається зміна наукової парадигми. Некласична структурна витісняється постнекласичною когнітивною, що має антропоцентричний характер. Розуміння мови як сукупності взаємопов'язаних фонетичного, морфологічного, лексичного, синтаксичного та текстового модулів наближає нас до голістично-модулярного принципу (за О. Д. Огуем), в основі якого лежить розуміння паралельного механізму обробки інформації стосовно різних частин висловлювання.

Отже, структурне та функціональне дослідження, виконане з позицій “*нової філології*”, взаємодоповнюють одне одного при голістичному вивченні лексичного складу англійської мови. Виконане дослідження дає підстави для таких висновків:

У дослідженні використано сучасний термін “*ептонім*” і традиційний “*крилатий вислів*” як синонім до нього. До сьогодні не існує точного визначення терміну “*крилаті слова*”. Проведене дослідження дозволяє трактувати термін “*ептонім*” як складний феномен синергійного характеру, який виступає архіпоняттям мовних утворень, поєднуючи в собі загальнономовні, індивідуально-авторські та соціокультурні складники.

Одиниці ептонімного фонду як інформативно-культурні репрезентанти того чи того мовного простору, яким притаманні величезна номінативно-інформаційна цінність і значний прагматичний потенціал, відображають особливості національного пізнання та світосприйняття, що становить безсумнівний інтерес для сучасної лінгвістики.

Прикметними ознаками досліджуваного об'єкта є різноструктурність, відносна стійкість, відтворюваність, наявність авторства, емоційно-експресивна наповненість, семантична цілісність та відносна вмотивованість. Ієрархічна побудова мовної системи з наявними в ній абсорбційними процесами сприяє появі якісно нової мовної одиниці (афоризм, прислів'я → ептонім). Об'єкт нашого дослідження – ептонім – розглянуто як гіперонім щодо всіх суміжних мовних одиниць (пареміологічний фонд, афоризми, цитати, алюзії, гноми). Внаслідок ептонімізаційних чинників наведені мовні феномени можуть слугувати джерелом поповнення ептонімного фонду англійської мови.

Такі функціональні характеристики ептонімів, як доступність, простота, ефективність та ефектність театралізації вислову, гарантують високий відсоток входження ептонімів у мовленнєвий потік лінгвосоціуму. Актуалізація ептонімів здійснюється під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів. Для більшості ептонімів характерна номінативна природа. Це дозволяє не лише назвати подію, стан речей (номінативна функція), але й сприяти емоційній сфері співбесідника (персуазивна функція), театралізувати свою промову та залучити до мовної гри (людична функція). Крім цього, необхідно “*тестувати*” свого співрозмовника на приналежність його до певної соціальної групи (парольна функція).

Елітарна особистість В. Шекспіра – потужний чинник формування ептонімного фонду англійської мови. Вагомість його творчої спадщини сприяє частотній апеляції до крилатих висловів автора як прецедентної особистості англомовного простору. Ептонім є складним та багатоаспектним феноменом, який може розглядатися як традиційно, у межах фразеології, так і за сучасними концепціями прецедентності та інтертекстуальності.

Для дотримання принципу комплексності в аналізі об'єкт дослідження розглянуто інтегровано із залученням здобутків фразеологічного та антропоцентрично зорієнтованих підходів. Найбільш прийнятним для вивчення структурних і семантичних властивостей ептонімів зі структурою слова, словосполучення та речення є метод подвійної аплікації.

На основі проведеної інвентаризації цитатно-афористичного фонду В. Шекспіра до складу ептонімів залучено 13 персонімів, які

у світлі теорій прецедентності прийнято називати прецедентними іменами, що можуть поєднуватися з прецедентними ситуаціями, текстами, авторами. У результаті дослідження отримано 472 одиниці, які за кількісними підрахунками є крилатими.

Проведений соціолінгвальний експеримент з носіями мови на ступінь ознайомленості з цитатно-ептонічним фондом засвідчив наявність деептонізаційних процесів та ймовірність функціонування ептонімів у якості фразеологічного фонду англійської мови. Кількісний аналіз цитатно-афористичного фонду В. Шекспіра за жанровою організацією засвідчив такі результати: у *комедіях* він становить 38,64 %, у *трагедіях* – 25 %, у *віршах і поемах* – 13,64 %, у *хроніках* – 22,73 %.

Забуті вислови одного автора можуть набути крилатості завдяки їх влучному вживанню в художньому творі письменника чи автора більш пізнього часу. У творчості В. Шекспіра є чимало висловів античного чи біблійного походження, які в процесі мовної еволюції та завдяки активній соціумній обізнаності виступають як ептоніми.

За нашими матеріалами, вирази, що мають біблійне походження, набули не лише значення ептонімів завдяки прецедентності постаті В. Шекспіра, а й містять випереджувальний біблійний контекст, тобто такий, що послуговував безпосередньою базою для їхнього утворення, як-от: *A Daniel come to judgement; What a piece of work is a man! out-Herod Herod.*

Цитатно-афористичний фонд В. Шекспіра демонструє авторський фразеологічний фрагмент мовної картини світу. Аналіз цитатно-афористичного фонду митця свідчить про кількісно домінуючі ЛСГ “Дії, вчинки, процеси, перетворення” (20,4 %), “Абстракції, що позначають психічні явища в людині” (13,4 %), “Абстракції на позначення ролі, значення, прикладу, принципу, фактору” (7,6%), “Якості, ознаки, властивості, види” (11,03 %). Основними імперативами життя є динаміка шекспірівських образів, яка превалює в арсеналі цитатного афористичного фонду, де люди діяльнісно змінюються й діють відповідно до своїх індивідуальних особливостей.

Використавши класифікацію, запропоновану Л. П. Дядечко, було виокремлено такі типи перетворень прототипів ептонімів: *імплікація* (20 випадків), *субституція* (19 випадків), *експлікація* (9 випадків), *метатеза* (2 випадки), *зміна внутрішньої структури* (3 випадки), *ептоніми, що не мають аналогів у первинному*

тексті (10 випадків). Імплікація компонентів засвідчує процес мовної економії у процесі комунікації. Значна кількість субституційних змін компонентів на основі *синонімічних або суміжних груп* свідчить про відносну семантичну, структурну сталість і ергономічність досліджуваних одиниць.

Дослідження встановило, що формальна стабілізація реалізується за схемою спрощення структури прототипу ептоніма В. Шекспіра, що в мовному потоці сприяє кращому запам'ятовуванню та якісній відтворюваності носіями мови як впливу екстралінгвального чинника. Ураховуючи своєрідну семантичну розмитість ептонімів, їхнє значення існує як у ментальному лексиконі комунікантів, так і в словнику як згорнута концептуальна структура з гетерогенними елементами, які по-різному розгортаються відповідно до ситуації та індивідуального мовного досвіду.

Ептонім містить декілька мотиваційних контекстів за умови різних версій текстових джерел. Значення ептоніма формується під безпосереднім впливом вихідного контексту або декількох контекстів різної протяжності. Узяті з тексту-джерела фрагменти, які активно використані для найменування інших фактів навколишньої дійсності, функціонують у ролі крилатих слів і виразів, отримавши назву *засоби вторинної номінації* (Л. П. Дядечко).

У контексті сучасних методик до перспективних напрямів відносимо вивчення ептонімів В. Шекспіра в типологічному та концептуальному векторах лінгвосинергетичної парадигми, а також застосування розробленої методики для дослідження ептонімів у текстах інших авторів.

SUMMARY

This book presents a complex study of Shakespearean eponyms. The monograph outlines the theoretical approaches to the analysis of the object. Methodology of the following research is defined.

This research is devoted to highlighting the process of formation of popular quotations, differentiation of the related concepts and the analyses of characteristic features of eponyms as a peculiar category of phraseological units considering traditional and modern investigative approaches. The research is based on the factual material selected from W. Shakespeare plays.

The structural paradigm developed its objective techniques that reveal a relevant information, and cognitive science radically changed its angle of research. A particular attention is drawn to the individual quotations and aphorisms of Shakespeare, which are reflected in numerous lexicographic sources and, on the other hand, considered one of the most significant sources of pleasure and intellectual artistic and aesthetic needs of society in the process of verbal communication .

The given material is devoted to the process of analyzing the lexical and semantic categories of nouns implementing the lexico-semantic groups-dominants under a relatively new approximate method on the basis of the world's picture of W. Shakespeare and national consciousness as well. Having analyzed the lexical and semantic subclasses we indicate that the aphoristic fund of W. Shakespeare is an integral part of notional phraseology and gives us insight on the national logic, reflecting the universal priorities and national values due to the representation of the people all over the world.

The aphoristic fund of W. Shakespeare is an axiologically notable quantity of research which reveals a hierarchy of values of the culture of media and language as well. The dynamics of invariable development the world's languages under the process of globalization is noticed. Lexical and phraseological levels undergo significant quantitative and qualitative changes. Linguistic units which are usually called "winged words" haven't received a thorough theoretical elucidation yet however they are actively involved by the native, eastern and western European scholars.

We consider the aphoristic corpus of W. Shakespeare illustrative under this aspect. Phraseological units which are based on the structural features occur in live speech and controlled the restrictive needs of language activity. Phraseological units functionate in social communication, where they are used according to their pragmatic needs of speakers are recorded and codified in dictionaries. It is worth noting that paremiological corpus, aphorisms, author's quotations can serve as a significant source of replenishment of the composition of author's sayings.

It is considered that the existing hierarchical language system characterizes the process of transition from lower to higher levels in a contacting and absorbing way of subsystems. It has been traced the frequency of the corpus of eponyms considering its lexical and graphic fixation. Eponyms containing the onymic component have been viewed.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева А. А. Аргументативный потенциал крылатых слов: на материале текстов современной немецкоязычной прессы : автореф. дис. на соиск. ученой степ. канд. филол. наук : 10.02.04 "Германские языки" / Анна Александровна Алексеева. – Тверь, 2001. – 18 с.
2. Алефиренко Н. Ф. Современные проблемы науки о языке : учебное пособие / Н. Ф. Алефиренко. – М. : Флинта, 2005. – 412 с.
3. Алефиренко Н. Ф. Фразеология в свете современных лингвистических парадигм / Н. Ф. Алефиренко. – М. : Элпис, 2008. – 271 с.
4. Алефиренко М. Ф. Теоретичні питання фразеології / М. Ф. Алефиренко. – Харків : Вища школа, 1987. – 134 с.
5. Амосова Н. Н. Основы английской фразеологии / Н. Н. Амосова. – Л. : ЛГУ, 1963. – 208 с.
6. Андрусів Н. О. Лінгвокультурологічні складники формування змісту англійського газетного заголовка / Н. О. Андрусів // Гуманітарний вісник Черкаського університету : зб. наук. праць / гол. ред. Л. І. Білик. – Черкаси : ЧДТУ, 2008. – № 13. – Т. 1. – С. 232–236.
7. Апроксимативні методи вивчення лексичного складу : навчальний посібник / В. В. Левицький, О. Д. Огуй, С. В. Кійко, Ю. Є. Кійко. – Чернівці : Рута, 2000. – 136 с.
8. Апресян Ю. Д. Идеи и методы современной структурной лингвистики / Ю. Д. Апресян. – М. : Просвещение, 1966. – 302 с.
9. Арнольд И. В. Значение сильной позиции для интерпретации художественного текста / И. В. Арнольд // Иностранные языки в школе. – 1978. – № 4. – С. 23–31.
10. Арнольд И. В. Стилистика современного английского языка (стилистика декодирования) : учебное пособие для студ. пед. ин-тов по спец. "Иностр. яз." / И. В. Арнольд. – 3-е изд. – М. : Просвещение, 1990. – 300 с.
11. Архангельский В. Л. Устойчивые фразы в современном русском языке / В. Л. Архангельский. – Ростов н/Дону : Изд-во Ростовского ун-та, 1964. – 315 с.
12. Ашукин Н. С. Крылатые слова. Литературные цитаты. Образные выражения / Н. С. Ашукин, М. Г. Ашукина. – М. : Госполитиздат, 1955. – 668 с.

13. Бабенко Л. Г. Лексические средства обозначения эмоций в русском языке / Л. Г. Бабенко. – Свердловск : Изд-во Урал. ун-та, 1989. – 86 с.

14. Бабич Н. Латинські крилаті вислови про гармонію людини з самою собою / Н. Бабич // Проблеми загального, германського та слов'янського мовознавства : [до 70-річчя проф. В. В. Левицького] : зб. наук. праць / ред. : Г. Альтманн та ін. – Чернівці : Книги – ХХІ, 2008. – С. 274–280.

15. Бабкин А. М. Русская фразеология, ее развитие и источники / А. М. Бабкин. – Л. : Наука, 1970. – 262 с.

16. Бакина А. Д. Специфика семантики цитаты (на материале русского и английского языков) : автореф. дис. на соиск. ученой степ. канд. филол. наук : спец. 10.02.19 “Теория языка” / Бакина Анна Дмитриевна. – Орел, 2007. – 23 с.

17. Бакина М. А. Структурно-семантические преобразования фразеологических единиц в современной поэзии / М. А. Бакина. – М. : Норин, 1989 – 121 с.

18. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка [Текст] / Ш. Балли ; пер. с фр. – М. : Изд-во иностр. лит., 1955. – С. 394.

19. Баранов А. Н. Аспекты теории фразеологии / А. Н. Баранов, Д. О. Добровольский. – М. : Знак, 2008. – С. 70.

20. Барт Р. Избранные работы. Семиотика. Поэтика / Ролан Барт ; [пер. с фр. Г. К. Косикова]. – М. : Прогресс, 1989. – 616 с.

21. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества / М. М. Бахтин. – М. : Искусство, 1979. – 424 с.

22. Бацевич Ф. С. Філософсько-методологічні засади сучасної лінгвістики: спроба обґрунтування / Ф. С. Бацевич // Мовознавство. – 2006. – № 6. – С. 33 – 40.

23. Баширова Н. З. Интертексты в современных английских газетных статьях (на материале произведений В. Шекспира) / Н. З. Баширова // Знание. Понимание. Умение. – М., 2008. – № 4. – С. 168–172.

24. Берков В. П. О крылатых словах / В. П. Берков, О. В. Беркова // Большой словарь крылатых слов русского языка: около 4000 единиц / В. П. Берков, В. М. Мокиенко, С. Г. Шулежкова. – М. : Русские словари : Астрель : АСТ, 2000. – С. 3–15.

25. Беркова О. В. К определению понятия “крылатое слово” / О. В. Беркова // Общая стилистика: теоретические и прикладные аспекты. – Калинин : КГУ, 1990. – С. 100–111.

26. Беркова О. В. Типология цитации крылатых слов / О. В. Беркова ; редкол. журн. “Вестник ЛГУ. Серия 2, История, язык, литература”. – Л., 1991. – 27 с. – Деп. В ИНИОН РАН 11.02.91 №43889.

27. Бертагаев Т. А. Роль контекста в употреблении слов и элементы его структуры в художественной литературе / Т. А. Бертагаев, С. Ш. Чагдуров // Slavia : Ročník XXVII. – Praga, 1989. – Sešit 2. – S. 141–160.

28. Білоконенко Л. А. Конфліктогенний потенціал крилатих виразів російської та української мов / Л. А. Білоконенко // Вісник Дніпропетровського університету. Сер. : Мовознавство. – 2009. – Т. 1. – № 11. – Вип. 15. – С. 22 – 28.

29. Білоноженко В. М. Питання тлумачення фразеологічних одиниць / В. М. Білоноженко // Культура слова. – 1984. – Вип. 26. – С. 90–93.

30. Блохина Н. Г. Современный русский язык. Текст. Стили речи. Культура речи : [учебное пособие] / Н. Г. Блохина. – Тамбов : ТГУ, 2010. – 191 с.

31. Блумфілд Л. Язык / Л. Блумфілд / пер. з англ. – М. : Эдиториал УРСС, 2007. – 608 с.

32. Богатырева С. Т. Национально-культурная семантика фразеологии современного английского и немецкого языков / С. Т. Богатырева // Единицы и категории современной лингвистики : сборник / отв. ред. О. Л. Бессонова. – Донецк : Юго-Восток, 2007. – С. 29–40.

33. Бодуен де Куртене И. А. Значение языка как предмета изучения // И. А. Бодуен де Куртене. Избранные труды по общему языкознанию. – Н. : Изд. АН СССР, 1963. – Т. 2. – 391 с.

34. Борух О. Є. Трансформації крилатих висловів у сучасному мовленні (на прикладі турецької мови) / О. Є. Борух. Міжнародний вісник. Культурологія. Філологія. Музикознавство. – К. : Міленіум, 2014. – Вип. II (3). – 301 с.

35. Булатов М. А. Крылатые слова / М. А. Булатов. – М. : Детгиз, 1958. – 116 с.

36. Булаховский Л. А. Курс русского литературного языка : пособие для филол. фак. ун-тов и фак. яз. и лит. пед. ин-тов / Л. А. Булаховский. – К. : Радянська школа, 1952. – 446 с.

37. Ваганова Е. Ю. Афоризм как тип текста в аспекте интертекстуальности : на материале немецкого языка : дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04 / Ваганова Екатерина Юрьевна. – Калининград, 2002. – 261 с.

38. Варченко Т. Г. Новые крылатые цитаты в составе современной немецкой фразеологии : автореф. дис. на соиск. ученой степ. канд. филол. наук : 10.02.04 “Германские языки” / Варченко Татьяна Георгиевна. – М., 2001. – 26 с.

39. Васильев Л. М. Полисемия / Л. М. Васильев // Исследования по семантике. – Уфа : Изд-во Башкир. ун-та, 1975. – С. 3–10.

40. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание / А. Вежбицкая. – М. : Русские словари, 1997. – 412 с.

41. Великорода Ю.М. Прецедентні феномени в американському медійному дискурсі (на матеріалі часописів “Time” та “Newsweek”): дис. кан. фил. наук: 10.02.04 / Ю. М. Великорода. – Львів, 2012. – 219 с.

42. Верещагин Е. М. Лингвострановедческая теория слова / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров. – М. : Русский язык, 1980. – 320 с.

43. Виноградов В. В. Избранные труды. Лексикология и лексикография / В. В. Виноградов. – М. : Наука, 1977. – 312 с.

44. Виноградов В. В. О задачах истории русского литературного языка преимущественно XVIII–XIX вв. / В. В. Виноградов // Избр. труды. История русского литературного языка. – М. : Наука, 1978. – С. 152–177.

45. Виноградов В. В. Основные понятия русской фразеологии как лингвистической дисциплины / В. В. Виноградов // Труды Юбилейной научной сессии ЛГУ / отв. ред. С. Д. Балухатый. – Ленинград : ЛГУ, 1946. – С. 45–69.

46. Володарская Э. Ф. Творчество Шекспира и его значение в истории английского языка / Э. Ф. Володарская // Вопросы филологии. 2006. – №1 (22). – С.114–127.

47. Власенко В. В. У світі афоризмів Григорія Сковороди / В. В. Власенко // Культура народів Причорномор'я. – 2004. – № 53. – С. 70–72.

48. Гаврилова Е. Н. Универсальные высказывания и другие обобщающие суждения / Е. Н. Гаврилова // Филологические науки. – 1986. – № 3. – С. 56–62.

49. Гавриль В. И. Крылатые выражения и их роль в обогащении фразеологического состава современного немецкого литературного языка : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 “Германские языки” / В. И. Гавриль. – М., 1971. – 20 с.

50. Гавриль В. И. Сталі словосполучення слів у сучасній німецькій мові (походження та вживання) / В. И. Гавриль. – К. : Радянська школа, 1971. – 247 с.

51. Гак В. Г. Языковые преобразования / В. Г. Гак. – М. : Языки русской культуры, 1998. – 736 с.

52. Гальперин И. Р. Информативность единиц языка : пособие по курсу общего языкознания / И. Р. Гальперин. – М. : Высшая школа, 1974. – 175 с.

53. Гамзюк М. В. Эмотивный компонент значения у процесі створення фразеологічних одиниць: на матеріалі німецької мови / М. В. Гамзюк. – К. : Видавничий центр КДЛУ, 2000. – 256 с.

54. Головин Б. Н. Введение в языкознание / Б. Н. Головин. – М. : Высш. шк., 1983. – С. 183–186.

55. Голубовська І. О. Етнічні особливості мовних картин світу / І. О. Голубовська. – К. : Логос, 2004. – 284 с.

56. Горелов И. Н. Импринтинг и речь как базовый комплекс социализации / И. Н. Горелов // Политический дискурс в России. – Москва, 1997. – С. 13–18.

57. Гриднева Т. В. Прагматический аспект коннотативного элемента семантической структуры фразеологических единиц [Текст] / Т. В. Гриднева // Коммуникативно-прагматические аспекты фразеологии. – Волгоград : Перемена, 1999. – С. 12–14.

58. Гудков Д. Б. Теория и практика межкультурной коммуникации / Д. Б. Гудков. – М. : Гнозис, 2003. – 288 с.

59. Гудков Д. Б. К вопросу о словаре прецедентных феноменов / Д. Б. Гудков // Культурные слои во фразеологизмах и дискурсивных практиках / отв. ред. В. Н. Телия. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – С. 251–259.

60. Гумбольдт В. О сравнительном изучении языков применительно к различным эпохам их развития / Гумбольдт В. О. // Избр. тр. по языкознанию. – М. : Прогресс, 1984. – С. 307–323.

61. Гундаренко О. В. Церемоніальна промова як поле дослідження прецедентних феноменів / О. В. Гундаренко // Наукові записки. Сер.: Філологічні науки (мовознавство) / відп. ред. Ожоган В. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2005. – Вип. 59. – С. 247–254.

62. Демидкина Е. А. Фразеологизмы, паремии и афоризмы как средство объективации концепта “Leben” в немецкой языковой картине мира : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Е. А. Демидкина. – Саратов, 2007. – с. 42.

63. Демська-Кульчицька О. М. Фразеологія / О. М. Демська-Кульчицька. – К. : Києво-Могилянська академія, 2008. – 74 с.

64. Денисова Г. В. В мире интертекста: язык, память, перевод / Г. В. Денисова. – М. : Азбуковник, 2003. – 298 с.

65. Диброва Е. И. Вариантность фразеологических единиц в современном русском языке / Е. И. Диброва. – Ростов н/Д : Изд-во Рост. ун-та, 1979. – 192 с.

66. Дінцельбахер П. Історія європейської ментальності / за ред. Петера Дінцельбахера ; пер. з нім. Володимир Кам'янець. – Львів : Літопис, 2004. – 720 с.

67. Добровольский Д. О. Сопоставительная фразеология (на материале германских языков) / Добровольский Д. О., Малыгин В. Т., Коканина Л. Б. – Владимир : Изд-во Владим. гос. пед. ин-та, 1990. – 290 с.

68. Долгополов О. В. Формирование фондов крылатых единиц русского и немецкого языков: сопоставительный анализ : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20 / Долгополов Олег Викторович. – Магнитогорск, 2004. – 279 с.

69. Домброван Т. И. Синергетическая модель развития английского языка : монография / Т.И. Домброван. – Одесса : КП ОГТ, 2014. – 400 с.

70. Донской В. Ф. Вариативность как показатель системности фразеологического состава / В. Ф. Донской // Семантический анализ лексических единиц : [сб. статей] / редкол. : Т. П. Теплякова (отв. ред.). – Иркутск : [Б. и.], 1979. – С. 86–94.

71. Дорда В. О. Питання про класифікацію афоризмів / В. О. Дорда // Науковий вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка / гол. ред. П. Ю. Саух. – Житомир, 2005. – № 23. – С. 141–142.

72. Доценко Т. Сучасний стан дослідження крилатих висловів болгарської, української та російської мов / Т. Доценко // Проблеми слов'янознавства. – Львів, 2007. – Вип. 56. – С. 271–277.

73. Дребет В. Полісемія іменників і прикметників у сучасній німецькій мові (на матеріалі тлумачного словника німецької мови) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 / Одеський держ. ун-т ім. І. І. Мечникова – Одеса, 1998. – 18 с.

74. Дуденко О. В. Номінативна та комунікативна природа українських паремій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01 / Дуденко Олена Володимирівна. – К., 2002. – 19 с.

75. Душенко К.В. Словарь современных цитат / К.В. Душенко. – М. : Издат-во ЭКСМО – Пресс, 2002. – 736 с.

76. Дядечко Л. П. Л. А. Булаховский о крылатых словах и выражениях / Л. П. Дядечко // Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур [пам'яті акад. Л. Булаховського] / гол. ред. О. Л. Паламарчук. – К. : Знання, 1999. – С. 55–62.

77. Дядечко Л. П. Крылатые слова в российской мові: системно-функціональний та лексикографічний аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук : 10.02.02 “Германські мови” / Дядечко Людмила Петрівна. – К., 2003. – 34 с.

78. Дядечко Л. П. Крылатые слова как объект лингвистического описания: история и современность / Л. П. Дядечко. – К. : КНУ ім. Тараса Шевченка, 2002. – 290 с.

79. Дядечко Л. П. “Крылатый слова звук”, или Русская эптология : Учебное пособие. – 2-е изд. / Л. П. Дядечко. – К. : ООО “Изд. Дом Аванпостприм”, 2007. – 336 с.

80. Дячук Н. О. Емотивна функція афористичного висловлювання (на прикладі афористичних висловлювань у макротексті творів Оскара Уайльда) / Н. О. Дячук // Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету : збірник. – Одеса : Міжнар. гуманітарний ун-т, 2008. – Вип. 15. – С. 62–66.

81. Еникеева С. М. Синергетические параметры структурной организации и развития словообразовательной системы современного английского языка / С. М. Еникеева // Синергетика в филологических исследованиях : монография / Т. И. Домброван, С. М. Еникеева, Л.С. Пихтовникова и др. ; под общ. ред. проф. Л. С. Пихтовниковой. – Х. : ХНУ имени В.Н. Каразина, 2015. – С. 62–87.

82. Жуков В. П. Русская фразеология : учебное пособие / В. П. Жуков. – М. : Высшая школа, 1986. – 309 с.

83. Захаренко И. В. Прецедентное высказывание и прецедентное имя как символы прецедентных феноменов / И. В. Захаренко, И. В. Захаренко, В. В. Красных, Д. Б. Гудков, Д. В. Багаева // Язык. Сознание. Коммуникация / – М., 1997. – Вып. 1. – С. 82–103.

84. Зацний Ю. А. Сучасний англомовний світ і збагачення словникового складу / Юрій Антонович Зацний. – Львів : ПАІС, 2007. – 228 с.

85. Иванов Е. Е. К разграничению понятий воспроизводимости и рекуррентности афористических фраз / Е. Е. Иванов // Материалы XXXII международной филологической конференции (11–15 марта 2003 г.) / отв. ред. В. М. Мокиенко. – С-Пб. : Филологический факультет СПбГУ, 2003. — Вып. 14 : Фразеология. – С. 14–23.

86. Иванова Л. П. Курс лекций по общему языкознанию / Л. П. Иванова. – К. : Освіта України, 2006. – 312 с.

87. Иванова Э. В. Лексикология и фразеология современного английского языка = Lexicology and Phraseology of Modern English : учебное пособие для студ. учреждений высш. образования / Э. В. Иванова. – С-Пб. : Филологический факультет СПбГУ : Академия, 2011. – 352 с.

88. Казимір В. О. Вплив глобалізаційних процесів на розвиток сучасної німецької мови // Мова і культура. – К., 2005. – Вип. 8. – Т. 5, ч. 2. – С. 54–61.

89. Казимір І. С. Ептоніми як об'єкт лінгвістичного дослідження (приклад В.Шекспіра) / І. С. Казимір // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. праць / літ. ред. О. В. Колодій. – Чернівці : Родовід, 2014. – Вип. 690-691 : Германська філологія. – С. 237–240.

90. Казимір І. С. Ступінь вивчення проблеми ептонімії на прикладі афористичного фонду В. Шекспіра / І. С. Казимір // Іван Огієнко і сучасна наука та освіта: науковий збірник. Сер. філологічна та історична / гол. ред. С. А. Копилов. – Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2015. – Вип. 11. – С. 211–215.

91. Казимір І. С. Генеза дослідження ептонімів В. Шекспіра у західноєвропейській та східноєвропейській германістиці / І. С. Казимір // Філологічні науки в умовах сучасних трансформаційних

процесів : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (26–27 вересня 2014 р.). – Львів : Логос, 2014. – С. 82–84.

92. Казимір І. С. В. Шекспір у світлі теорії прецедентності / І. С. Казимір // Нове у філології сучасного світу : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (12–13 червня 2015 р.). – Львів : Логос, 2014. – С. 91–93.

93. Казимір І. С. Методи та принципи дослідження ептонімів В. Шекспіра / І. С. Казимір // Мова і засоби масової комунікації на сучасному історичному етапі : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (9–10 вересня 2016 р.) – Львів : Логос, 2016. – С. 81–84.

94. Казимір І. С. Структурні перетворення прототипів В. Шекспіра, що не мають аналогів у тексті-джерелі у ході ептонімізації / І. С. Казимір // Нове та традиційне у дослідженнях сучасних представників філологічних наук : матеріали науково-практичної міжнародної конференції (26–27 лютого 2016 р.). – Одеса : Центр філологічних досліджень, 2016 – С. 52–54.

95. Казимір І. С. Особливості становлення семантичних характеристик ептонімів В. Шекспіра / І. С. Казимір // Актуальні питання розвитку філологічних наук у ХХІ столітті : матеріали науково-практичної міжнародної конференції (25-26 березня 2016 р.). – Одеса : Центр філологічних досліджень, 2016. – С. 44–47.

96. Казимір І. С. Апперцептивний характер вербального імпринтингу / І. С. Казимір // Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету: збірник наукових праць / гол. ред. І. В. Ступак. – Одеса : Міжнар. гуманітарний ун-т, 2014. – Вип. 11 (2). – С. 25–27.

97. Казимір І. С. Лексико-семантичні підкласи іменників в цитатно-афористичному фонді В. Шекспіра / І. С. Казимір // Науковий вісник Чернівецького університету : збірник наукових праць / літ. ред. О. В. Колодій. – Чернівці : Родовід, 2015. – Вип. 740–741 : Германська філологія. – С. 69–71.

98. Казимір І. С. Формування корпусу ептонімів В. Шекспіра / І. С. Казимір // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : Філологічні науки / відп. ред. Л. М. Марчук. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2015. – Вип. 39. – С. 119–121.

99. Казимір І. С. Структурні перетворення прототипів на матеріалі творів В. Шекспіра у ході ептонімізації / І. С. Казимір //

Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : Філологічні науки / відп. ред. Л. М. Марчук. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2016. – Вип. 41. – С. 119–121.

100. Казимір І. С. Лексикографічна активність епонімів В. Шекспіра / І. С. Казимір // Філологічні науки в системі сучасного гуманітарного знання XXI століття : матеріали науково-практичної міжнародної конференції (23-24 грудня 2016 р.). – Одеса : Центр філологічних досліджень, 2016. – С. 40–43.

101. Казимір І. С. Імплікація прототипів В. Шекспіра у процесі епонімізації / І. С. Казимір // Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах Європи та Азії : матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (30–31 грудня 2016 р.) – Переяслав-Хмельницький : Молодіжна громадська організація “Незалежна асоціація молоді”, 2016 – С.180–181.

102. Казимір І. С. Епоніми В. Шекспіра біблійного походження / І. С. Казимір // Мова у світлі класичної спадщини та сучасних парадигм : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (10–11 березня 2017 р.) – Львів : Логос, 2017. – С. 136–138.

103. Казимір І.С. До питання семантичної стабілізації на прикладі афористичного фонду В. Шекспіра / І. С. Казимір // Іван Огієнко і сучасна наука та освіта : науковий збірник : серія філологічна / [редкол.: Л. М. Марчук (гол. ред.), В. П. Атаманчук (відп. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2017. – Вип. XIV. – С. 93–99.

104. Караулов Ю. Н. Роль прецедентных текстов в структуре и функционировании языковой личности / Ю. Н. Караулов // Научные традиции и новые направления в преподавании русского языка и литературы : докл. советской делегации на VI конгрессе МАПРЯЛ. – М. : Русский язык, 1986. – С. 105–126.

105. Карпенко Ю. О. Вступ до мовознавства : підручник [для студ. вищ. навч. закладів] / Ю. О. Карпенко. – К. : Академія, 2006. – 336 с.

106. Карпова О. М. Словари цитат и пословиц Шекспира: из истории вопроса / О. М. Карпова // Фразеологизм и слово в национально-культурном дискурсе (лингвистический и лингвометодический аспекты) : междунар. науч.-практ. конф., посвященная юбилею д-ра филол. наук, проф. А. М. Мелерович (20–22 марта 2008 г.). – М. ; Кострома : Элпис, 2008. – С. 37–41.

107. Касарес Х. Введение в современную лексикографию / Х. Касарес – М. : Иностран. лит., 1958. – 354 с.

108. Кибрик А. Е. Современная лингвистика. Откуда и куда? / А. Е. Кибрик // Вест. Моск. ун-та. Серия 9, Филология. – 1995. – № 5. – С. 93–104.

109. Кійко С. Квантитативне дослідження полісемії дієслів сучасної німецької мови / С. Кійко, Ю. Кійко // Наук. вісн. Чернів. ун-ту : Германська філологія. – Чернівці : Чернів. нац ун-т, 1996. – Вип. 1. – С. 32–38.

110. Кириллова Н. Н. О денотате фразеологической семантики / Н. Н. Кириллова // Вопр. языкознания. – 1986. – № 1. – С. 82–90.

111. Коваль А. П. Крилаті вислови в українській літературній мові: афоризми, літературні цитати, образні вислови / А. П. Коваль, В. В. Коптілов. – К. : Вища школа, 1975. – 335 с.

112. Коваль А. П. Крилаті слова – важливий стилістичний засіб / А. П. Коваль, В. В. Коптілов // Українська мова і література в школі. – 1964. – №7. – С. 29–35.

113. Кодухов В. И. Общее языкознание / В. И. Кодухов. – М. : Высшая школа, 1974. – 303 с.

114. Коложвари И. А. “Потенциальные” и “окказиональные слова” в составе фразеологизма и контекст [Текст] / И. А. Коложвари // Фразеологизмы в системе языковых уровней : межвуз. сб. науч. тр. – Л. : Изд-во Ленингр. гос. пед. ун-та им. А. И. Герцена, 1986. – С. 113–121.

115. Комарова З.И. Методология, метод, методика и технология научных исследований в лингвистике : учебн. пособие // З. И. Комарова. – Екатеринбург : Изд-во УРФУ, 2012. – 818 с.

116. Кононенко В. І. Словесні символи в семантичній структурі фраземи / В. І. Кононенко // Мовознавство. – 1991. – № 2. – С. 30–36.

117. Копыленко М. М. Очерки по общей фразеологии (фразеосочетания в системе языка) / М. М. Копыленко, З. Д. Попова. – Воронеж : Изд-во Воронежского университета, 1978. – 141 с.

118. Королькова А. В. Функциональные различия афоризмов, пословиц и поговорок / А. В. Королькова // Фразеологизм и слово в национально-культурном дискурсе (лингвистический и лингвометодический аспекты) : междунар. науч.-практ. конф., посвященная юбилею д-ра филол. наук, проф. А. М. Мелерович (20–22 марта 2008 г.) – М. : Элпис, 2008. – С. 80–84.

119. Коротких Т. А. Ф. Шиллер и развитие фразеологического фонда немецкого литературного языка : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. филол. наук : 10.02.04 / Коротких Т. А. – М. : МГУ, 1978. – 19 с.

120. Костомаров В. Г. Единицы семиотической системы русского языка как предмет описания и усвоения / В. Г. Костомаров, Н. Д. Бурвикова // Материалы IX Конгресса МАПРЯЛ : докл. и сообщ. российских ученых / редкол. : Ю. Е. Прохоров (отв. ред.) – М. : Лев Толстой, 1999. – С. 252–260.

121. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства / М. П. Кочерган – К. : Академія, 2000. – С. 181–198.

122. Крамаренко Г. И. Фразеологические варианты в идиоматике современного немецкого языка : учебное пособие / Г. И. Крамаренко. – Смоленск : [Б. и.], 1961. – 55 с.

123. Красных В. В. Основы психолінгвістики и теории коммуникации : курс лекций / В. В. Красных. – М. : Гнозис, 2001. – 270 с.

124. Красных В. В. Этнопсихолінгвістика и культурология : курс лекций / В. В. Красных. – М. : Гнозис, 2002. – 284 с.

125. Кримський С. Б. Запити філософських смислів / С. Б. Кримський. – К. : ПАРАПАН, 2003. – 240 с.

126. Кристева Ю. Бахтин, слово, диалог, роман / Ю. Кристева // Вест. Моск. ун-та. Серия 9, Филология. – 1995. – № 1. – С. 87–115.

127. Кубрякова Е. С. Человеческий фактор в языке: язык и порождение речи / Е. С. Кубрякова. – М. : Наука, 1991. – С. 14–21.

128. Кудіна О. Перлини народної мудрості. Німецькі прислів'я та приказки / О. Кудіна, О. Пророченко. – Вінниця : Нова книга, 2005. – 320 с.

129. Кудрявцева Л. О. Сучасні аспекти дослідження масмедійного дискурсу: експресія – вплив – маніпуляція / Л. О. Кудрявцева, Л. П. Дядечко, О. М. Дорофєєва, І. О. Філатенко, Г. А. Черненко // Мовознавство. – 2005. – № 1. – С. 58–66.

130. Кунин А. В. Английская фразеология (теоретический курс) / А. В. Кунин. – М. : Высшая школа, 1970. – 344 с.

131. Кунин А. В. Курс фразеологии современного английского языка : учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. / А. В. Кунин. – 2-е изд., перераб. – М. : Высшая школа ; Дубна ; Феникс, 1996. – 381 с.

132. Кунин А. В. Фразеологические единицы и контекст / А. В. Кунин // Иностранные языки в школе. – 1971. – № 5. – С. 2–15.

133. Ларин Б. А. Очерки по фразеологии: о систематизации и методах исследования фразеологических материалов / Б. А. Ларин // Уч. зап. Ленингр. гос. ун-та. Серия филол. наук. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1956. – № 198, вып. 24. – С. 200–224.

134. Левицький В. В. Функціональний підхід до аналізу системи номінативних одиниць сучасної англійської мови / В. В. Левицький // Вісник Харк. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна : Іноземна філологія на межі тисячоліть. – Харків : Константа, 2000. – № 471. – С. 237–143.

135. Левченко О.П. Фразеологічна репрезентація світу / О. П. Левченко // Мовні і концептуальні картини світу : зб. наук. пр. – К., 2002. – Вип.7. – С. 307–315.

136. Лисенко О. М. Дери́ваційні процеси у німецькій фразеології (на матеріалі фразеологічних біблєїзмів) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / Лисенко Олександр Миколайович. – К., 2000. – 20 с.

137. Лисенко О. М. Досвід лексикографічної фіксації фразеологічних біблєїзмів: діахронічний аспект / О. М. Лисенко, О. І. Кульчицька // Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Сер. філологічна. – Острог : Острозька академія, 2010. – Вип. 14 : Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. “Міжкультурна комунікація: мова – культура – особистість” (22–23 квітня 2010 р.). – С. 396–404.

138. Лоренц К. Кольцо Соломона / пер. с англ., предисл., прим. Е. Н. Панова / К. Лоренц // Изд. 3-е. – Москва : Знание, 1978. – 208 с.

139. Лосев А. Ф. Философия имени / А. Ф. Лосев С-Пб : Издательство Олега Абишко. – М., 2016. – 726 с.

140. Лотман Ю. М. Семиосфера / Ю. М. Лотман. – С-Пб : Искусство-СПБ, 2000. – 704 с.

141. Лотман Ю. М. Структура художественного текста: семиотические исследования по теории искусства / Ю. М. Лотман. – М. : Искусство, 1970. – 383 с.

142. Максимов С. В. Крылатые слова / С. В. Максимов. – М. : Терра, 1995. – 512 с.

143. Мартинюк А. П. Когнітивно-дискурсивний напрям дослідження концептів у сучасній лінгвістиці / А. П. Мартинюк // Проблеми романо-германської філології : зб. наук. праць. – Ужгород, 2006. – С. 92–107.

144. Михайлова С. Е. Особенности понимания крылатых слов современными носителями языка : автореф. дис. на соиск. ученой степ. канд. филол. наук : спец. 10.02.19 “Теория языка” / Михайлова Светлана Евгеньевна. – Тверь, 2003. – 18 с.

145. Мокиенко В. М. В глубь поговорки / В. М. Мокиенко. – С-Пб. : Авалон, 2007. – 256 с.

146. Мокиенко В. М. Крылатые слова как лингвистическое явление и как объект обучению РКИ / В. М. Мокиенко // Русское слово в мировой культуре : X Конгресс МАПРЯЛ (Санкт-Петербург, 30 июня – 5 июля 2003 г.) : доклады и сообщения ин-та славистики Грайфсвальдского ун-та (Германия) / ред. Х. Вальтер. – Грайфсвальд : Ун-т им. Э. М. Арндта, 2003. – С. 81–92.

147. Мокиенко В. М. Познание и культура в зеркале когнитивной и исторической фразеологии / В. М. Мокиенко // Фразеология и познание : сб. докл. 2-й Междунар. науч. конф. (Белгород, 7–9 сентября 2010 г.) / отв. ред. Н. Ф. Алефиренко. – Белгород : Изд-во БелГУ, 2010. – Т. 1. – С. 8–20.

148. Мокиенко В. М. Славянская фразеология / В. М. Мокиенко. – М. : Высшая школа, 1989. – 287 с.

149. Молотков А. И. Основы фразеологии русского языка / А. И. Молотков. – Л. : Наука, 1977. – 283 с.

150. Молчанова Г. Г. Семантика художественного текста. (имплицитивные аспекты коммуникации) / Г. Г. Молчанова. – Ташкент : ФАН, 1988. – 162 с.

151. Морозов М. М. Язык и стиль Шекспира / М. М. Морозов // Избранные статьи и переводы. – М., 1954. – С. 93–148.

152. Мрочко В. І. До питання ептонімії (на матеріалі німецької мови) / В. І. Мрочко // Актуальні проблеми романо-германської філології в Україні та Болонський процес : матеріали міжнар. наук. конф. (24–25 листопада 2004 р.) / М-во освіти і науки України, Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці : Рута, 2004. – С. 194–196.

153. Мрочко В. І. Релевантна ознака крилатих висловів сучасної німецької мови / В. І. Мрочко // Наука і сучасність. Сер.: Педагогіка. Філологія : зб. наук. праць Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. – К. : Логос, 2003. – Т. 40. – С. 214–223.

154. Наумова Е. О. Особенности функционирования прецедентных текстов в современном публицистическом дискурсе : автореф. дис. на соиск. ученой степ. канд. филол. наук : спец. 10.02.01 “Русский язык” / Наумова Елена Олеговна. – М., 2004. – 20 с.

155. Нахимова Е. А. Прецедентные имена в массовой коммуникации [Электронный ресурс]. – Екатеринбург : Наука, 2007. – 207 с. – Режим доступа : <http://www.philology.ru/linguistics2/nakhimova-07a.htm>

156. Ніконова В. Г. Концептуальний простір трагічного в п'єсах Шекспіра : поетико-когнітивний аналіз : дис. ... д-ра філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / Віра Григорівна Ніконова. – К., 2008. – 558 с.

157. Никонова В. Г. Художественный концепт как система систем / В. Г. Никонова // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов / гол. ред. І. С. Шевченко. – Харків, 2006. – № 726, вип. 49. – С. 33–41.

158. Німецька фразеологія у мові, мовленні та мовній діяльності: системно-квантитативні аспекти / О. Д. Огуй, А. І. Гоян, Н. П. Тимошук, Р. В. Угринюк, С. С. Шкварчук. – Чернівці : РОДО-ВІД, 2014. – 352 с.

159. Огуй О. Д. Одиниці фразеологічного рівня мови та специфіка їх перекладу / О. Д. Огуй // Вісник Харківського національного університету : зб. наук. праць. Сер.: Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов / гол. ред. І. С. Шевченко. – Харків : Константа, 2004. – № 635. – С. 123–127.

160. Огуй О. Д. Полісемія в синхронії, діахронії, панхронії: системно-квантитативні аспекти полісемії в німецькій мові та мовах Європи / О. Д. Огуй. – Чернівці : Золоті литаври, 1998. – 370 с.

161. Огуй А. Д. Фразеологизмы в языковой картине мира: формализованно-квантитативный подход / О. Д. Огуй // Фразеология и познание : сб. докл. 2-й Междунар. науч. конф. (Белгород, 7–9 сентября 2010 г.) / отв. ред. Н. Ф. Алефиренко. – Белгород : Изд-во БелГУ, 2010. – Т. 1. – С. 234–238.

162. Огуй О. Д. Мовна картина світу: проблема організації складників / О. Д. Огуй // Мовознавство. – 2013. – № 4. – С. 15 – 26.

163. Ожегов С. И. О крылатых словах (по поводу книги Н. С. и М. Г. Ашукиных «Крылатые слова» / С. И. Ожегов // Лексикология.

- Лексикографія. Культура речі. – М. : Высш. шк., 1974. – С. 219–227.
164. Ожегов С. И. О структуре фразеологии (в связи с проектом фразеологического словаря русского языка) / С. И. Ожегов // Лексикология. Лексикография. Культура речи. – М. : Высш. шк., 1974. – С. 182–219.
165. Олійник О. Способи переосмислення у пареміях (на матеріалі німецької та англійської мов) / О. Олійник // Мовні і концептуальні картини світу : зб. наук. праць / відп. ред. О. І. Чередниченко. – К. : Київський університет, 2007. – Вип. 22, ч. 2. – С. 191–195.
166. Оніщенко Н. Інтертекстуальний потенціал афоризму як прецедентного тексту / Н. Оніщенко // Нова філологія : наук. журн. / гол. ред. В. М. Манакін. – Запоріжжя : ЗНУ, 2008. – № 30. – С. 92–97.
167. Оніщенко Н. А. Прецедентна особистість як чинник формування ептонімного фонду (на матеріалі афоризмів Й. В. Гете) / Н. А. Оніщенко // Вісник Харківського національного університету : зб. наук. праць. Сер.: Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов / гол. ред. Шевченко І. С. – Харків : Константа, 2009. – № 848. – С. 72–77.
168. Оніщенко Н. А. Стилiстичні прийоми синтаксису як чинник ептонiмiзацiї у свiтлi мовного iконiзму / Н. А. Онiщенко // Вісник Харківського національного університету / гол. ред. Шевченко І. С. – Харків : Константа, 2011. – № 953. – С. 118–124.
169. Оніщенко Н. А. Основні характеристики ептонімів та чинник автора у процесі ептонімизації та деептонімизації (на прикладі німецькомовних ептонімів Й.- В. Гете) / Н. А. Оніщенко // Вісник Харківського національного університету : зб. наук. праць. Сер.: Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов / гол. ред. Шевченко І. С. – Харків : Константа, 2016. – № 848. – С. 128–136.
170. Оніщенко Н. А. Ептоніми О. Вайльда в німецькій мові: еколінгвістичний підхід / Н. А. Оніщенко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов / гол. ред. Шевченко І. С. – Харків : Константа, 2017. – № 86. – С. 144–151.
171. Остапович О. Я. Корпусний аналіз текстових електронних масивів у вивченні фразеології іноземних мов. Методологічні принципи, практична аплікація, межі й застереження / О. Я. Оста-

пович // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки : зб. наук. праць / відп. ред. Є. І. Гороть. – Луцьк : Вежа, 2008. – № 5. – С. 391–399.

172. Паршин П. Б. Теоретические перевороты и методологический мятеж в лингвистике XX в. / П. Б. Паршин // Вопр. языкознания. – 1996. – № 2. – С. 20–24.

173. Пащенко В. М. Методологія постнекласичного ландшафтознавства / В. М. Пащенко. – К. : [Б. в.], 1999. – 284 с.

174. Пермяков Г. Л. К вопросу о структуре паремнологического фонда / Г. Л. Пермяков // Типологические исследования по фольклору : сб. ст. памяти В. Я. Проппа. – М. : Наука, 1975. – С. 247–275. В. Н. Каразина, 2012. – 180 с.

175. Пихтовникова Л. С. Самоорганизация дискурса и отдельных типов дискурса / Л. С. Пихтовникова // Синергетика в филологических исследованиях : монография / Т. И. Домброван, С. М. Еникеева, Л. С. Пихтовникова и др. ; под. общ. ред. проф. Л. С. Пихтовниковой. – Х. : ХНУ имени В. Н. Каразина, 2015. – С. 102–135.

176. Пихтовникова Л. С. Лингвосинергетика: основы и очерк направлений : монография / Л. С. Пихтовникова. – Х. : ХНУ имени В. Н. Каразина, 2012. – 180 с.

177. Піхтовнікова Л. С. Стилiстика і синергетика дискурсу / Л. С. Піхтовнікова // Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен : [кол. монографія] / [за заг. ред. І. С. Шевченко]. – Харків : Константа, 2005. – С. 29 – 36.

178. Полчанинова Е. О. Афоризм во фразеологии и фразеологизм в афористике современного немецкого языка (лингвокультурологический аспект) : автореф. дис. на соиск. ученой степ. канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / Полчанинова Екатерина Олековна. – М., 2012. – 22 с.

179. Попов Р. Н. Методы исследования фразеологического состава языка : учебное пособие / Р. Н. Попов. – Курск : Изд-во КГПИ, 1976. – 83 с.

180. Потебня А. А. Из лекций по истории словесности. Басня. Пословица. Поговорка / А. А. Потебня. – Х. : Гос. изд-во Украины, 1930. – 130 с.

181. Потебня А. А. Теоретическая поэтика / А. А. Потебня. – М. : Высш. шк., 1990. – 334 с.

182. Приходько А. М. Прецедентні концепти й антиконцепти та їх концептографічна фіксація / А. Приходько // Проблеми загального, германського та слов'янського мовознавства. До 70-річчя професора В. В. Левицького : зб. наук. праць / ред. Альтманн Г. та ін. – Чернівці : Книги – ХХІ, 2008. – С. 373–377.

183. Прохоров Ю. Е. Русские крылатые выражения как объект учебной лексикографии / Ю. Е. Прохоров // Актуальные проблемы учебной лексикографии : сб. статей / сост. В. А. Редькин. – М. : Рус. язык, 1977. – С. 136–143.

184. Прутчикова В. В. Семантико-функціональні особливості німецьких висловлень – прислів'їв : автореф. канд. філол. наук : 10.02.04 / Харківський нац. ун-т. – Харків, 2003. – 20 с.

185. Радбиль Т. Б. Основы изучения языкового менталитета : учебное пособие / Т. Б. Радбиль. – М. : Флинта : Наука, 2010. – 328 с.

186. Райхштейн А. Д. О сопоставлении фразеологических систем / А. Д. Райхштейн // Иностранные языки в школе. – 1980. – № 4. – С. 8–14.

187. Ревзина О. Г. Лингвистика ХХІ века: на путях к целостности теории языка / О. Г. Ревзина // Критика и семиотика. – Новосибирск, 2004. – № 7. – С. 11–20.

188. Ройзензон Л. И. Лекции по русской и общей фразеологии : учебное пособие / Л. И. Ройзензон. – Самарканд : СамГУ, 1973. – 223 с.

189. Саблина М. В. Функции цитат в текстах современных российских газет / М. В. Саблина // Мир русского слова. – 2009. – № 4. – С. 46–48.

190. Саблина М. В. Цитата и цитирование в текстах современных российских газет : автореф. дис. на соиск. ученой степ. канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» / Саблина Марина Валерьевна. – Красноярск, 2011. – 17 с.

191. Савенко А. О. Прецедентні цитати як різновид дискурсивної фразеології / Савенко А. О. // Studia Germanica et Romanica. Іноземні мови. Зарубіжна література. Методика викладання : наук. журн. / гол. ред. Калішченко В. Д. – Донецьк : ДонНУ, 2009. – Т. 6. – № 1 (16). – С. 141–148.

192. Савенкова Л. Б. Русские паремии как функционирующая система : автореф. дис. на соиск. ученой степ. д-ра филол. наук :

спец. 10.02.01 «Русский язык» / Савенкова Людмила Борисовна. – Ростов н/Д, 2002. – 46 с.

193. Сальникова О. Г. Крылатые выражения из области искусства в современном русском языке : учебное пособие по спецкурсу / О. Г. Сальникова, С. Г. Шулежкова. – Челябинск, 1985. – 81 с.

194. Самохина В. А. Современная англоязычная шутка : монография / В. А. Самохина – Х. : ХНУ им. В. Н. Каразина, 2008. – 356 с.

195. Самохіна В. О. Інтертекстуальність – символ сучасної філології / В. О. Самохіна, Ю. А. Дмитренко // Культура народів Причорномор'я : науч. журн. / глав. ред. Ю. А. Катунин. – Симферополь : Крым, 2006. – № 82, т. 2. – С. 134–135.

196. Самохина В. А. Интертекстуальность в диалогическом пространстве англоязычного художественного текста : монография / В. А. Самохина, В. В. Рыжкова. – Харьков : Нац. Аэрокосм. Ун-т имени Н. Е. Жуковского “Харьков. – Авиаци. Ин-т”, – 2017. – 168 с.

197. Свиридова Л. Ф. Обогащение английской фразеологии шекспиризмами : автореф. дис. на соиск. ученой степ. канд. филол. наук : спец. 663 «Германские языки» / Свиридова Л. Ф. – М., 1968. – 20 с.

198. Селіванова О. О. Нариси з української фразеології (психокогнітивний та етнокультурний аспекти) / О. О. Селіванова. – К. ; Черкаси : Брама, 2004. – 276 с.

199. Серебренников Б. А. Проблема взаимоотношений общей методологии, лингвистической науки и частных методов лингвистического исследования / Б. А. Серебренников // Общее языкознание: методы лингвистических исследований / [отв. ред. Б. А. Серебренников]. – М. : Наука, 1973. – С. 257–313.

200. Сидоренко К. П. Заметки о пушкинских цитатах / К. П. Сидоренко // Цитаты из “Евгения Онегина” А. С. Пушкина в текстах разного жанра. – С-Пб. : Образование, 1998. – С. 5–18.

201. Сипко Й. Етнокультурні коди мовних ремінісценцій і проблема їх перекладу / Й. Сипко // Русское слово в мировой культуре : материалы X Конгресса МАПРЯЛ (Санкт-Петербург, 30 июня – 5 июля 2003 г.) : пленарные заседания : сб. докл. : в 2-х тт. – С-Пб., 2003. – Т. 1. – С. 164–172.

202. Скрипник Л. Г. Фразеологія української мови / Л. Г. Скрипник. – К. : Наук. думка, 1973. – 279 с.

203. Смирнов А. А. Шекспир // История зарубежной литературы. Средние века и Возрождение : учеб. для филол. спец.

вузов / М. П. Алексеев, В. М. Жирмунский, С. С. Мокульский, А. А. Смирнов ; предисл. Н. А. Жирмунской и З. И. Плавскиной. – 4-е изд., испр. и доп. – М. : Высш. шк., 1987. – С. 364–386.

204. Слышкин Г. Г. Лингвокультурные концепты прецедентных текстов в сознании и дискурсе [Электронный ресурс]. – М. : Academia, 2000. – 128 с. – Режим доступа : http://window.edu.ru/window/library?p_rid=66886

205. Смит Л. П. Фразеология английского языка / Л. П. Смит ; пер. с англ. А. Р. Игнатъева. – М. : Учпедгиз, 1959. – 208 с.

206. Современная фразеология: тенденции и инновации : монография / Н. Ф. Алефиренко, В. И. Зимин, А. П. Василенко и др. ; отв. ред. А. П. Василенко. – М. ; С-Пб. ; Брянск : Новый проект, 2016. – 200 с.

207. Сорокин Ю. А. Психолингвистические аспекты изучения текста / Ю. А. Сорокин. – М. : Наука, 1985. – 168 с.

208. Сорокин Ю. А. Прецедентный текст как способ фиксации языкового сознания / Ю. А. Сорокин, И. М. Михалева // Язык и сознание: парадоксальная рациональность. – М. : Ин-т языкознания, 1993. – С. 98–117.

209. Сохинова Е. М. О термине «крылатые слова» / Е. М. Сохинова // Романо-германская филология : межвуз. сб. науч. тр. – Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 2003. – Вып. 3. – С. 60–62.

210. Срезневский И. И. Замечания об образовании слов и выражений // Записки Императорской Академии наук. – С-Пб., 1873. – Т. 22. – С. 244–245.

211. Степанов С. В. В трехмерном пространстве языка: семиотические проблемы лингвистики, философии и искусства / С. В. Степанов. – М. : Наука, 1985. – 335 с.

212. Степанов Ю. С. Язык и метод. К современной философии языка : учебное пособие для вузов / Ю. С. Степанов. – М. : Языки русской культуры, 1998. – 784 с.

213. Супрун А. Е. Текстовые реминисценции как языковое явление / А. Е. Супрун // Вопросы языкознания. – М., 1995. – № 6. – С. 17–29.

214. Тагиев М. Т. Глагольная фразеология современного русского языка (проблемы окружения и распространения фразеологических единиц) : автореф. дис. д-ра. филол. наук / М. Т. Тагиев. – Баку, 1967. – 53 с.

215. Телия В. Н. Вариантность лексического состава идиом как структурных единиц языка : автореф. дис. на соиск. ученой степ. канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» / МГПИИЯ им. М. Тореза. – М., 1968. – 26 с.

216. Теория метафоры / вступ. ст. и сост. Н. Д. Арутюновой ; общ. ред. Н. Д. Арутюновой и М. А. Журиной ; пер. с англ., фр., нем., исп., пол. яз. – М. : Прогресс, 1990. – 512 с.

217. Ткаченко А. О. Мистецтво слова : вступ до літературознавства / А. О. Ткаченко. – К. : Київський університет, 2003. – 448 с.

218. Тулдава Ю. А. Проблемы и методы системно-квантитативных исследований лексики / Ю. А. Тулдава. – Таллин, 1987. – 203 с.

219. Ужченко В. Д. Українська фразеологія : [навч. посібник] / В. Д. Ужченко, Л. Г. Авксентьев. – Х. : Основа, 1990. – 167 с.

220. Ужченко В. Д. Фразеологія сучасної української мови : навч. посібник / В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко. – К. : Знання, 2007. – 494 с.

221. Уэллек Р. Теория литературы / Р. Уэллек, О. Уоррен. – М. : Прогресс, 1978. – С. 206.

222. Фатеева Н. А. Контрапункт интертекстуальности или интертекст в мире текстов / Н. А. Фатеева. – М. : Агар, 2000. – 280 с.

223. Федоренко Н. Т. Афористика / Н. Т. Федоренко, Л. И. Сокольская. – М. : Наука, 1990. – 419 с.

224. Фокина М. А. Авторские сентенции в концептуальной структуре художественного текста (по произведениям русской повествовательной прозы XIX–XX вв.) / М. А. Фокина // Фразеологизм и слово в национально-культурном дискурсе : междунар. науч. конф. (март 2008 г.) : материалы. – М. : Элпис, 2008. – С. 391–393.

225. Харчук О. В. Фразеологічні одиниці з кінечним компонентом у сучасній німецькій мові: семантично-структурний аспект : автореф. канд. філол. наук : 10.02.04 / Київський лінгв. ун-т. – Київ, 2006. – 19 с.

226. Чейф У. Л. Память и вербализация прошлого опыта // Новое в зарубежной лингвистике / У. Л. Чейф / пер. с англ. – Вып. 7. – М. : Радуга, 1983. – С. 35–73.

227. Червінська О. В. Рецептивна поетика (історико-методологічні та теоретичні засади) : навчальний посібник / О. В. Червінська. – Чернівці : Рута, 2001. – 56 с.

228. Чернышева И. И. Фразеология современного немецкого языка / И. И. Чернышева. – М. : Высш. шк., 1970. – 200 с.

229. Чуприна Н. М. Текст англомовної пародії в аспекті інтертекстуальності : автореф. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / Чуприна Наталя Миколаївна. – Х., 2008. – 20 с.

230. Шанский Н. М. Фразеология современного русского языка : учебное пособие для студ. филол. фак-тов / Н. М. Шанский. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Высш. шк., 1969. – 231 с.

231. Шарманова Н. М. Українська афористика: структурно-семантичний та функціональний аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова” / Шарманова Наталя Миколаївна. – Х., 2005. – 19 с.

232. Шварцкопф Б. С. Основные параметры описания крылатых выражений современного русского литературного языка / Б. С. Шварцкопф // Фразеология в Машинном фонде русского языка / отв. ред. В. Н. Телия. – М. : Наука, 1990. – С. 110–118.

233. Шкварчук С. Ф. Ептоніми Й.В. Гете: системно-функціональний та лінгвокультурологічний аспекти : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / Шкварчук Світлана Степанівна. – Ч., 2011. – 289 с.

234. Шкварчук С. С. Крилаті слова чи ептоніми як об’єкт сучасних лінгвістичних досліджень (огляд теоретичних напрацювань) / С. С. Шкварчук // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Сер.: Філологічні науки / відп. ред. Є. І. Гороть. – Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2009. – С. 533–536.

235. Шкварчук С. Національно-культурна специфіка ептонімів як об’єкта лінгвокультурологічних студій / С. Шкварчук // Лінгвістичні проблеми та інноваційні підходи до викладання чужоземних мов у вищих навчальних закладах : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 8–30 жовтня 2010 р.) / гол. ред. М. М. Козяр. – Львів : ЛДУ БЖД, 2010. – С. 82.

236. Шкварчук С. С. Формалізована інвентаризація ептонімів Й. В. Гете (на матеріалі лексикографічних джерел) / С. С. Шкварчук // Загальні проблеми фразеології : матеріали міжнар. конф. (Горлівка, 15 жовт. 2009 р.) / гол. ред. С. П. Волосевич. – Горлівка : Вид-во ГДПІМ, 2009. – С. 216–219.

237. Шмарина В. И. Универсальные высказывания и лингвистические средства его выражения (на материале английского языка) : автореф. дис. на соиск. ученой степ. канд. филол. наук. – М., 1975. – 19 с.

238. Штелинг Д. А. Грамматическая семантика английского языка. Фактор языка в человеке : учебное пособие / Д. А. Штелинг. – М. : МГИМО, ЧеРо, 1996. – 254 с.

239. Шулежкова С. Г. Крылатые выражения русского языка, их источники и развитие / С. Г. Шулежкова. – М. : Азбуковник, 2001. – 288 с.

240. Шумакова А. П. Французский афоризм как текст : автореф. дис. на соиск. ученой степ. канд. филол. наук : спец. 10.02.05 “Романские языки” / Алла Петровна Шумакова. – Смоленск, 2008. – 19 с.

241. Щерба Л. В. О тройном аспекте языковых явлений и об эксперименте в языкознании / Л. В. Щерба // Языковая система и речевая деятельность. – Л., 1974. – С. 24–39.

242. Эйхенбаум Б. М. О поэзии / Б. М. Эйхенбаум. – Л. : Сов. писатель, 1969. – 552 с.

243. Яковлева И. Ю. Иерархия в англоязычной афористической парадигме: общие положения / И. Ю. Яковлева // Известия Самарского научного центра Российской академии наук. – 2015. – Т. 17, № 1(3). – С. 732–736.

244. Berlin B. Basic color terms: their universality and evolution / B. Berlin, P. Kay – Berkeley, 1969. – 234 p.

245. Burger H. Phraseologie. Eine Einführung am Beispiel als Deutschen / H. Burger. – 2 überarbeitete. – Auflage – Berlin: Erich Schmidt Verlag, 2003. – 224 s.

246. Burger H. Phraseologie. Eine Einführung am Beispiel des Deutschen / H. Burger. – Auflage – Berlin: Erich Schmidt Verlag, 2010. – 106 s.

247. Burkhardt A. Von Nutzen and Nachteil der Pragmerik für die diachrone Semantik // D. Busse. Diachrone Semantik und Pragmatik: Untersuchungen zur Erklärung und Beschreibung des Sprachwandels-Tübingen: Niemeyer. – 1991. – S. 5–36.

248. Combella Frederick H. “Words that Die” / Frederick Combella. Classical Journal, 1950. – 46 : 21–26.

249. Donalies E. Basiswissen deutsche Phraseologie / Elke Donalies. – Tübingen : Francke, 2009. – 126 S.

250. Ender U.E. Sprache und Gehirn: Darstellung und Untersuchung der linguistischen Aspekte des Verhältnisses von Sprache und Gehirn / Ulrich E. Ender. – München : Finke, 1994. – 240 S.

251. Fleischer W. Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache / W. Fleischer. – Leipzig : VEB Bibliographisches Institut, 1982. – 250 S.

252. Foley J. M. The Theory of Oral Composition : History and Methodology / Foley John Miles. – Bloomington and London : Indiana University Press. Rpt. 1992. – 170 P.

253. Gordon G. Shakespeare's English / G. Gordon // Shakespearean Comedy and Other Studies. – Oxford : University Press, 1945.

254. Grzybek P. Sinkendes Kulturgut? Eine empirische Pilotstudie zur Bekanntheit deutscher Sprichwörter / P. Grzybek // Wirkendes Wort, 41/2. – Bonn : Bouvier-Verlag, 1991. – S. 239–264.

255. Hassel R. Ch. Shakespeare's Religious Language / R. Ch. Hassel. – London, 2005. – 480 p.

256. Hrabak J. Poetika / J. Hrabak. – Praha, 1973.

257. Jaki S. Phraseological Substitutions in Newspaper Headlines / S. Jaki. – Amsterdam, 2014 – 243 p.

258. Jespersen O. The philosophy of grammar // O. Jespersen / – Columbia, 1935. – 359 p.

259. Kazymir I. Verbal imprinting as a factor of eponymization / I. Kazymir // British Journal of Science, Education and Culture / Editor-in-Chief: Prof. Piter Campbell, D. Litt. et Phil. (UK). – London university Press, University of London, 2014. – № 1 (5), (January-June). – Volume 1. – P. 195–198. – ISSN 0007-1657

260. Marsden L. L. Shakespearean Quotation in Everyday Use : A Key to Their Source and Context / L. L. Marsden. – London, 1964. – 156 p.

261. Marx S. Shakespeare and the Bible / S. Marx. – Oxford : Oxford University Press, 2000. – 246 p.

262. Mieder W. „Edel sei das Zitat“: Goethes geflügelte Worte in den Massenmedien / W. Mieder // Aphorismen, Sprichwörter, Zitate: von Goethe und Schiller bis Victor Klemperer. – Bern ; Berlin ; Bruxelles ; Frankfurt am Main ; New York ; Oxford ; Wien : Peter Lang, 2000. – S. 11–34. (Sprichwörterforschung; Bd. 22).

263. Mieder W. The Use of Proverbs in Psychological Testing / W. Mieder // Journal of the Folklore Institute. – 1978. – Vol. 15. – P. 45–55.

264. Mieder W. Proverbs are Never Out of Season. Popular Wisdom in the Modern Age / W. Mieder. – N.-Y. ; Oxford : Oxford University Press, 1993. – P. 37.

265. Milward P. Biblical Influences in Shakespeare's Great Tragedies / P. Milward. – Bloomington : Indiana University Press, 1987. – 208 p.

266. Möbus F. Die Meyrink-Hypothese. Zur aktuellen Verwendung geflügelter Worte – das Beispiel „Faust“ / F. Möbus // Muttersprache. Vierteljahresschrift für deutsche Sprache. – Wiesbaden ; Berlin : GfdS. – 1998. – № 108. – S. 232–251.

267. Murray. E. Caught in the Web of words: James Murray and the Oxford English Dictionary / E. Murray. – London, 2001 – 400 p.

268. Oxford English Dictionary (OED) [Электронный ресурс] / ed. by J. Simpson. – 3rd ed., 2000-2004. OED Online – Oxford : Oxford University Press. – Режим доступа: <http://dictionary.oed.com>. – Назва з екрану.

269. Palm Ch. Phraseologie: eine Einführung / Ch. Palm. – Tübingen : Narr, 1995. – 130 S.

270. Parry M. „The Traditional Metaphor in Homer“, Classical Philology / Milman Parry. – Volume 28, Number 1. – 1933 – P. 30–43.

271. Peabody B. The Winged Word / Berkley Peabody. – Albany : State University of New York Press, 1975. – 270 p.

272. Raders M. „Ihr mögt mich benutzen“ – Zur Aktualität von Goethe-Zitaten // Res humanae proverbiorum et sententiarum: Ad honorem Wolfgangi Mieder (Gebundene Ausgabe) / Hrsg. von C. Földes. – Tübingen : Gunter Narr Verlag, 2004. – S. 267–277.

273. Rosh E. H. Cognitive Representation of Semantic Categories / E. H. Rosh // Journal of Experimental Psychology: General. – 1975. – Vol. 104, №3. – P. 191–233.

274. Rosch E. Principles of Categorization // Cognition and Categorization / E. Rosch, B. B. Lloyd (eds.). Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 1978. P. 27–48.

275. Wordsworth Ch. Shakespeare's Knowledge and Use of the Bible / Ch. Wordsworth. – London, 1864. – 336 p.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

276. Англо-український фразеологічний словник : близько 30 000 фразеологічних одиниць / ред.: Л. В. Кирпич ; уклад.: К. Т. Баранцев. – 2-ге вид., випр. – К. : Знання : КОО, 2005. – 1056 с.
277. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов / Ольга Сергеевна Ахманова. – М. : Сов. энциклопедия, 1966. – С. 232.
278. Большая советская энциклопедия / гл. ред. А. М. Прохоров. – 3-изд. – М. : Сов. энциклопедия, 1970. – Т. 2 : Ангола-Барзас. – С. 36.
279. Большой англо-русский фразеологический словарь: около 20 000 фразеологических единиц / А. В. Кунин. – 6-е изд., исправл. – М. : Живой язык, 2005. – 944 с.
280. Німецько-український фразеологічний словник / [укл. В. І. Гаврись, О. П. Пророченко]. – К. : Радянська школа, 1981. – Т. 1. – 416 с. ; Т. 2 – 382 с.
281. Энциклопедический словарь Ф. А. Брокгауза и И. А. Эфрона: в 86-ти т.; [репр. воспр. изд.]. – СПб.: Полрадис, АООТ “Иван Федоров”, 1993–1998. – Т. 2. – 664 с.
282. Займовский С. Г. Крылатое слово. Справочник цитаты и афоризма. – М.; Л. : Госиздат, 1930. – 492 с.
283. Лингвистический энциклопедический словарь / гл. ред. В. Н. Ярцева. – М. : Сов. Энциклопедия, 1990. – 685 с.
284. Литературный энциклопедический словарь / под. общ. ред. В. М. Кожевникова, П. А. Николаева. – М. : 1987. – С. 43.
285. Михельсон М. И. Русская мысль и речь. Свое и чужое. Опыт русской фразеологии : сборник образных слов и иносказаний : в 2 т. / М. И. Михельсон. – М. : Русские словари, 1994. – Т. 1. – 819 с.
286. Мокиенко В. М. Словарь крылатых выражений Пушкина / В. М. Мокиенко, К. П. Сидоренко. – С-Пб. : Изд-во СПбГУ : Фолио-Пресс, 1999. – 752 с.
287. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка : 80 тыс. слов и фразеологических выражений / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова ; Российская Академия наук, Ин-т рус. языка им. В. В. Виноградова. – 4-е изд., доп. – М. : А ТЕМП, 1997. – 944 с.

288. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.
289. Словарь иностранных слов и выражений / сост. Е. С. Зенович. – М. : Олимп : АСТ, 1998. – С. 59.
290. Уолш И. А. Русско-английский словарь крылатых слов / И. А. Уолш, В. П. Берков. – М. : [Б. и.], 1984. – С. 6.
291. Хлебда В. Словник двуязычного словаря крылатых слов как своеобразный текст культуры / В. Хлебда // Фразеологизм: семантика и форма : сб. ст., посвященных юбилею профессора кафедры рус. яз. Курганского гос. ун-та Валентины Андреевны Лебединской / отв. ред. Н. Б. Усачева. – Курган, 2001. – С. 125–131.
292. Шитова Л.Ф. Proper Name Idioms and their Origins / Л.Ф. Шитова // Словарь именных идиом. – СПб.: Антология, 2013. – 192 с.
293. Энциклопедический словарь крылатых слов и выражений [Электронный ресурс] / авт.-сост. В. Серов. – Режим доступа : <http://www.bibliotekar.ru/encSlov/15/89.htm>. – Загл. с экрана.
294. Языкознание. Большой энциклопедический словарь / [гл. ред. В. Н. Ярцева]. – 2-е изд. – М. : Большая Российская энциклопедия, 1998. – 685 с. – (Серия “Большие энциклопедические словари”).
295. American Heritage Dictionary [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://americanheritage.yourdictionary.com/>. – Назва з екрану.
296. The Arden Dictionary of Shakespeare Quotations / [edited by Jane Armstrong]. – London, 2010. – 396 P.
297. Bartlett J. Familiar Quotations: A Collection of Passages, Phrases, and Proverbs Traced to Their Sources in Ancient and Modern Literature/ J. Bartlett. – London, 1937. – 1750 p.
298. Browning D. C. Everyman’s Dictionary of Shakespeare Quotations / D. C. Browning. – London ; New York, 1964. – 560 p.
299. Clarke M. C. Shakespeare Proverbs or the Wise Saws of our Wisest Poet Collected into a Modern Instance / M. C. Clarke. – New York, 1908.
300. Collins Cobuild Idioms Dictionary. – 3 ed. – Glasgow, 2012. – 528 p.
301. Cowden-Clarke M. C. Shakespeare Proverbs or the Wise Saws of our Wisest Poet Collected into a Modern Instance. – New York, 1908. – 336 p.

302. Dictionary of Phrase and Fable [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.infoplease.com/dictionary/brewers/banquo.html>. – Назва з екрану.

303. DUD – Duden. Zitate und Aussprüche : Herkunft und aktueller Gebrauch; rund 7500 Zitate von der klassischen Antike bis zur modernen Werbersprache / [bearb. Von Maria Grazio Chiaro; Werner Scholze-Stubenrecht] – 2., neu. bearb. und act. Aufl. – Manheim; Leipzig; Wien; Zürich: Dudenverlag, 2002. – 960 S.

304. Expressions and sayings [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://users.tinyonline.co.uk/gswithenbank/sayindex.htm>. – Назва з екрану.

305. Geneva Bible (1560) [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.genevabible.org/Geneva.html>. – Назва з екрану.

306. Knowels E. Oxford Dictionary of Quotations. / E. Knowels – 7th ed. – Oxford : Oxford University Press, 2009. – 1155 p.

307. Little Oxford Dictionary of Quotations. / S. Ratcliffe. – 5th ed. – Oxford : Oxford University Press, 2012. – 483 p.

308. Martin H. Mansen. Classical and Biblical Allusions / M.H. Mansen. – New York, 2003. – 448 p.

309. Bü-19 – Büchmann G. Geflügelte Worte. Der Citatenschatz des deutschen Volkes / [ges. und erl. von G. Büchmann, fortges. von W. Robert-tornow]. – 19. vermehrte und verbes. Aufl. – Berlin : Haude & Spener'sche Buchhandlung, 1898 – 761 S.

310. The New Encyclopedia Britannica. – Vol. 23. – Chicago, 1994. – P. 184.

311. Oxford Dictionary of Idioms. / J. Siefring – 2 ed. – Oxford : Oxford University Press, 2004 – 340 p.

312. Oxford Dictionary of Phrase and Fable. – Oxford, 2000.

313. Oxford English Dictionary. – Oxford : Clarendon Press, 1989.

314. Oxford Treasury of Sayings and Quotations / S. Ratcliffe. – 4th ed. – Oxford : Oxford University Press, 2011. – 696 p.

315. Scott A. F. Current Literary Terms. A concise Dictionary / A. F. Scott. – Cambridge University Press, 1980. – P. 18.

316. Shipley J.T. Dictionary of word origins / J. T. Shipley. – N.-Y., 1948.

317. Webster's New Explorer Dictionary of Quotations / [edited by Meriam Webster]. – United States of America, 2000. – 501 p.

318. Webster's West Pocket Dictionary. – Massachusetts, 1989.

319. Webster's New World College Dictionary. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://websters.yourdictionary.com/>. – Назва з екрану.

320. Wiktionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://wiktionary.yourdictionary.com/>. – Назва з екрану.

321. Wiktionary, the free dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://en.wiktionary.org/wiki/>. – Назва з екрану.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

322. Бочина Т. Г. Интернет-игра в антифразы [Электронный ресурс] / Т. Г. Бочина // Русский язык: исторические судьбы и современность : III Международный конгресс исследователей русского языка (20–23 марта 2007 г.) – Режим доступа : <http://www.philol.msu.ru/~rlc2007/pdf/5.pdf>. – Загл. с экрана.

323. Браун О. І. Крилаті вислови як об'єкт лінгвістичного дослідження [Електронний ресурс] / О. І. Браун // Актуальні проблеми слов'янської філології : міжвуз. зб. наук. ст. / відп. ред. В. О. Соболев. – К. – Ніжин : Аспект – Поліграф, 2006. – Вип. XI : Лінгвістика і літературознавство. – 2006. – Режим доступу : http://bdpu.org/scientific_published/2006/akt_prob_l_sl_filol-11/6.doc/view. – Назва з екрану.

324. Дистрибутивний аналіз. Методика безпосередніх складників. Трансформаційний аналіз – методи лінгвістичних досліджень [Електронний ресурс] : реферат. – Режим доступу : <http://www.bestreferat.ru/referat-163373.html>. — Назва з екрану.

325. Женнет Ж. Фигуры [Электронный ресурс] / Ж. Женнет. – Режим доступа : <http://yanko.lib.ru/books/lit/jennet-figuru.pdf>. – Загл. с экрана.

326. Зіставний метод [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://studopedia.com.ua/1_126951_zistavniy-metod.html. – Назва з екрану.

327. Метод [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://exp_linguist.academic.ru/671/Метод. – Назва з екрану.

328. Методология лингвистики [Электронный ресурс] – Режим доступа : http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/lingvistika/METODOLOGIYA_LINGVISTIKI.html?page=0,9. – Загл. с экрана.

329. Наумова Е. О. Прецедентные тексты: аспекты изучения и функционирования в публицистическом дискурсе [Электронный ресурс] // Русский язык: исторические судьбы и современность : II Междунар. конгресс русистов-исследователей (18–21 марта 2004 г.) : тезисы докладов. – М., 2004. – Режим доступа : <http://www.philol.msu.ru/~rlc2004/files/sec/16.doc>. – Загл. с экрана.

330. Нахимова Е. А. Прецедентные имена в массовой коммуникации [Электронный ресурс]. – Екатеринбург : Наука, 2007. – 207 с. – Режим доступа : <http://www.philology.ru/linguistics2/nakhimova-07a.htm> – Загл. с экрана.

331. Плонский А.Ф. Космическая шекспириана. – Режим доступа : http://books.rusf.ru/unzip/add-on/xussr_mr/plonsa24.htm?1/1.

332. Слышкин Г. Г. Лингвокультурные концепты прецедентных текстов в сознании и дискурсе [Электронный ресурс]. – М. : Academia, 2000. – 128 с. – Режим доступа : http://window.edu.ru/window/library?p_rid=66886. – Загл. с экрана.

333. Театр английского Возрождения [Электронный ресурс]: лекции. Режим доступа : <http://arzamas.academy/courses/5>. – Загл. с экрана.

334. Эйхенбаум Б. Теория «формального метода» [Электронный ресурс] / Борис Эйхенбаум Режим доступа : <http://www.opojaz.ru/method/method01.html>. – Загл. с экрана.

335. Academic [Электронный ресурс] – Режим доступа : https://large_phrasebook_en_ru.academic.ru.

336. APHORISM [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://www.iranicaonline.org/articles/aphorism-short-sentences>. – Назва з екрану.

337. Ben Jonson [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.slideshare.net/mariamandrea/ben-jonson-42411923>. – Назва з екрану.

338. Bottum J. Holy War Over Ground Zero [Электронный ресурс] / Joseph Bottum. – Режим доступа : <https://www.firstthings.com/web-exclusives/2010/08/holy-war-over-ground-zero>. – Назва з екрану.

339. David Cameron speaks at Jeremy Corbyn [Электронный ресурс] / David Cameron. – Режим доступа: <http://www.bbc.com/news/av/35244577/pmqc-david-cameron-quotes-shakespeare-plays-at-jeremy-corbyn>.

340. Georg Herwegh [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://de.wikiquote.org/wiki/Georg_Herwegh. – Назва з екрану.

341. Mark Carney ‘out-Herods Herod’ [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.iea.org.uk/blog/mark-carney-out-herods-herod>. – Назва з екрану.

342. Middleton T. A game of chess [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.anvari.org/fortune/Miscellaneous_Collections/277933_the-world-s-a-stage-on-which-all-parts-are-played. – Назва з екрану.

343. Shakespeare Speaks : Unit 1 [Электронный ресурс] / BBC Learning English. – Режим доступа : <http://www.bbc.co.uk/learningenglish/english/course/shakespeare/unit-1/session-7>. – Назва з екрану.

344. Shakespeare W. Hamlet, Prince of Denmark / William Shakespeare [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://www.bartleby.com/70/index42.html>. – Назва з екрану.

345. Shakespeare W. Macbeth / William Shakespeare [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.bartleby.com/70/index41.html>. – Назва з екрану.

346. Shakespeare W. A Midsummer-Night’s Dream / William Shakespeare [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.bartleby.com/70/index18.html>. – Назва з екрану.

347. Shakespeare W. A The First Part of King Henry the Fourth / William Shakespeare [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.bartleby.com/70/index27.html>. – Назва з екрану.

348. Shakespeare W. The Tragedy of King Richard the Second [Электронный ресурс] / William Shakespeare – Режим доступа : <http://www.bartleby.com/70/index26.html>. – Назва з екрану.

349. Shakespeare W. The Second Part of King Henry the Fourth [Электронный ресурс] / William Shakespeare. – Режим доступа : <http://www.bartleby.com/70/2812.html>. – Назва з екрану.

350. Shakespeare W. The Comedy of Errors [Электронный ресурс] / William Shakespeare – Режим доступа : <http://www.bartleby.com/70/1532.html>. – Назва з екрану.

351. Shakespeare W. Love's Labour's Lost [Электронный ресурс] / William Shakespeare – Режим доступа : <http://www.bartleby.com/70/1712.html>. – Назва з екрану.

352. Shakespeare W. The Merchant of Venice [Электронный ресурс] / William Shakespeare – Режим доступа : <http://www.bartleby.com/70/1941.html>. – Назва з екрану.

353. Shakespeare W. Twelfth-Night; or, What You Will [Электронный ресурс] / William Shakespeare – Режим доступа : <http://www.bartleby.com/70/2325.html>. – Назва з екрану.

354. Shakespeare in Love [электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.centerstage.org/plays-and-events/mainstage/shakespeare-in-love>

355. So long as men can breathe or eyes can see: Kein Ende der Wissenschaft Abendvortrag von Prof. Giuseppe Testa (in englischer Sprache) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.uni-kiel.de/science-congress/index.php?page=pr-testa&lang=de>. – Назва з екрану.

356. Video interviews with David Crystal [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.teachingenglish.org.uk/article/video-interviews-david-crystal?utm_source=24+June+2014&utm_campaign=ConstantContact+13+May+2014&utm_medium=email. – Назва з екрану.

ДОДАТКИ

Лексико-семантичні групи іменників-фрагментів дійсності

Таблиця 3

№	Класи	Іменники	К-сть	%
1	Люди (нейтральні найменування: члени сім'ї, родичі)	brothers; daughters; fathers; husbands and wives; girls; men; women	7	1,8
2	Професія, рід занять, національність, титул, звання	Dancing; Italians; Jews and Jewishness; kingship; lawyers; nobility; Scots; Welsh; the English; players;	10	2,7
3	Люди, пов'язані певними взаємовідносинами, охарактеризовані притаманні їм властивостями	Bad people; beggars; braggadocio; children; comradeship; courtiers; dangerous people; enemies; faction; fools and foolishness; the French; friends; false friends; lovers; parents and children; sidekicks; spectators; thieves, working people, worthless people	20	5,4
4	Атрибути людини, частини тіла, одягу	Beards; blood; body; hair; appearance; appearances;	6	1,6
5	Власні назви, імена, прізвиська	Wales; the Trojan war; Rome; Italy; Julius Caesar; Mark Antony; Henry V; Helen of Troy; God; Elizabeth I; England; Falstaff; France; the Devil; Cleopatra; Christmas;	16	4,3
6	Одинично-збірні позначення живих істот	armies; family; playhouses; jokes;	4	1,08
7	Збірні позначення живого	birds	1	0,2
8	Фауна: тварини, частини їх тіл; алегорії, казкові персони	cats, dogs, birds,	3	0,8
9	Флора: рослини, с/г культури	gardens and gardening	1	0,2
10	Одинично-збірні позначення неживого	absence, friendship, merriment	3	0,8
11	Збірні позначення неживого	riches, money, knowledge, happiness; power; authority	6	1,6

12	Природа, світ, географічні та астрономічні об'єкти	the East, stars, the world, weather	4	1,08
13	Відрізки часу, доби, періоди року	winter, autumn	2	0,5
14	Речі, матеріали	gifts, jewels, weapons	3	0,8
15	Неживі предмети, речі, механізми	Timeliness, graves,	2	0,5
16	Місце дії, просторові об'єкти побудови	country life	1	0,2
17	Дорога, шлях, траєкторія руху	-----	0	
18	Фізичні явища, що викликаються діяльністю людини	speed	1	0,2
19	Стан живих та неживих об'єктів	danger, cold, illness and disease, quiet, spirits, sleep and sleeplessness, solitude and solitariness, single life, wounds	9	2,4
20	Життя, періоди життя: теперішнє, минуле, майбутнє	childhood, future, life, maturity, middle age, old age, the present, youth	8	2,1
21	Харчі	-----	0	
22	Держава, її атрибути	politics and politicians; democracy	2	0,5
23	Державна організація, заклади державної служби	judgement; prison;	2	0,5
24	Терміни, слова з професійної діяльності людей	judges; justification; illegitimacy; genetics;	4	1,08
25	Документи, державні папери, розпорядження, накази	contracts;	1	0,2
26	Атрибути мистецтва	music; plays, players and playhouses; elegies;	4	1,08
27	Справи, обставини	cares; fortune; hardship; odds; reputation; vanity; traps and tricks; threats; parties	9	2,4

Продовження табл. 3

28	Можливість, бажаність, дійсність подій	preparedness; promises; providence; regret; opportunity; necessity; misgivings; good intentions; hope; foreboding; expectation; chance;	12	3,2
29	Дії, вчинки, процеси перетворення	action and deeds; bad behavior; betrayal; change; choice; compromise; criticism; custom; death; decline and fall; events; evil deeds; excuses; failure; familiarity; faults; fighting; flirtation and seduction; forgiveness; gifts and giving; habit; haste; humility; ill treatment; inaction; kisses and kissing; lies; life, the making the most of; looking; loss; love, being in; love, cooling; love, falling in; magic, manner and manners; mending and improving; merit; mistakes; murder; new beginnings; oaths; partings; politeness; possession; prayer; prophecies; prosperity; questions; reason and unreason; rejection; renunciation; resentment; retirement; revenge; risk; rivalry; sacrifices and scapegoats; scorn; self-protection; suicide; swimming; taxation; tears and weeping; thanks; time, wasting; treason and treachery; truancy; usury; violence; vows; wild behavior; waiting; willfulness; wooing; wrongs; sex; planning;	78	21,08
30	Робота, праця, продукт діяльності людини	mistakes; books; experience; fashion; letters; mystery; victory; war; civil war; work;	10	2,7
31	Абстракції, що позначають психічні явища в людині	love, expressions of; anticipation; caution; compassion; confusion; conscience; contentment; courage; cowardice; cruelty; delusion; desires; despair; dreams; eccentricity; ennui; enthusiasm; envy; grief, expressions of; gullibility; hatred; human frailty; hypocrisy; imagination; impetuosity; inadequacy; indecision; joy; madness; melancholy; memory and remembering; mind; outrage; patience; perception; pity; pleasure; pride; sadness; self-doubt; self-interest; self-loathing; lust; shame; sorrow; suffering; thoughts; wishing;	49	13,2
32	Абстракції, що позначають матерію та простір	darkness; ends and endings; plot; places;	4	1,08
33	Кількість, вартість, цінність	worth; value;	2	0,5
34	Міри виміру	-----		
35	Абстракції на позначення ролі, значення, прикладу, принципу,	wisdom; worldliness; slavery; stoicism; truth; tyranny; virtue; sexual abuse; seriousness; self-knowledge; self-control; responsibility; religion; mortality; infidelity; inspiration; integrity; kingship and rule; loyalty; luck; mortality; order; patriotism; persuasion; philosophy;	36	9,7

Продовження табл. 3

	фактора	respect; security; duty; equality; fate; freedom; counsel, keeping your own; causes; argument; alliance; adversity;		
36	Якість, ознаки, властивості, види	inexperience; ambition; bad times; better days; bravado; bravery; chastity; cleanliness; deceptiveness; easy life; evil people; excess; forgetfulness; good and goodness; greatness; hospitality; humble life; identity; ill will; ingratitude; low intelligence; judgement, good and bad; mischief; moderation; modesty; newness; perseverance; uncertainty; transience; thrift; soul, weakness; wit; the worst;	35	9,4
37	Форма, структура, її елементи, частини цілого			0
38	Позначення, знаки, символи та сигнали	witches; supernatural; names; omens and portents; hell; idols; marriage	7	1,8
39	Мова та мовлення, тексти, літературні жанри та твори	dying words; stories; speeches; wise sayings; words	5	1,3
40	Обсяг, вид, джерело інформації знань	bad news; good news; history;	3	0,8

Додаток Б
Susan Ratcliffe (Oxford, 2012)

Класи	Іменники	К-сть	%
Люди (нейтральні найменування: члени сім'ї, родичі)	Fathers; women;	2	1,7
Професія, рід занять, національність, титул, звання	Royalty;	1	0,8
Люди, пов'язані певними взаємовідносинами, охарактеризовані притаманні їм властивостями	Marriage; friendship; lovers;	3	2,6
Атрибути людини, частини тіла, одягу	Appearance; clothes;	2	1,7
Власні назви, імена, прізвиська	England; Scotland; Wales;	3	2,6
Одинично-збірні позначення живих істот	Family; food; generation;	3	2,6
Збірні позначення живого	Men; human race;	2	1,7
Фауна: тварини, частини їх тіл; алегорії, казкові персони			
Флора: рослини, с/г культури	Flowers;	1	0,8
Одинично-збірні позначення неживого			
Збірні позначення неживого	Education;	1	0,8
Природа, світ, географічні та астрономічні об'єкти	Nature; pollution; sea; skies; weather;	5	4,4
Відрізки часу, доби, періоди року	Day;	1	0,8
Речі, матеріали			
Неживі предмети, речі, механізми		0	
Місце дії, просторові об'єкти побудови		0	

Продовження табл.

Дорога, шлях, траєкторія руху	-----	0	
Фізичні явища, що викликаються діяльністю людини		0	
Стан живих та неживих об'єктів	Danger; sickness;	2	1,7
Життя, періоди життя: теперішнє, минуле, майбутнє	Old age; past; future; gap; life; present; time; youth;	8	7,1
Харчі	-----	0	
Держава, її атрибути	Law;	1	0,5
Державна організація, заклади державної служби	Justice; libraries;	2	1,7
Терміни, слова з професійної діяльності людей	Careers; medicine; tennis;	3	2,6
Документи, державні папери, розпорядження, накази		1	0,5
Атрибути мистецтва	Music; theatre;	2	1,7
Справи, обставини	Debt; misfortune; temptation;	3	2,6
Можливість, бажаність, дійсність подій	Chance; satisfaction;	2	1,7
Дії, вчинки, процеси перетворення	Acting; action; bereavement; choice; conversation; death; eating; effort; ending; meeting; murder; parting; failure; leisure; manners; praise; prayer; sleep; thanks; thinking;	20	17,8
Робота, праця, продукт діяльності людини	Gifts; reading; speechmaking; work;	4	3,5
Абстракції, що позначають психічні явища в людині	Ambition; anxiety; character; conscience; courage; cruelty; doubt; dreams; envy; memory; fear; honesty; imagination; love; madness; self; sorrow; suffering; sympathy;	19	17
Абстракції, що позначають матерію та простір			
Кількість, вартість, цінність			

Продовження табл.

Міри виміру	-----		
Абстракції на позначення ролі, значення, прикладу, принципу, фактора	Diplomacy; equality; mortality; fate; honour; self-knowledge;	6	5,3
Якість, ознаки, властивості, види	Charity; perfection; persistence; fame; good looks; goodness; greatness; hospitality; hypocrisy; indifference; punctuality; wit;	12	11
Форма, структура, її елементи, частини цілого			
Позначення, знаки, символи та сигнали	Supernatural;	1	0,8
Мова та мовлення, тексти, літературні жанри та твори	Language; writing;	2	1,7
Обсяг, вид, джерело інформації знань	News;	1	0,8

Додаток В

Лексико-семантичні групи за редакцією
Susan Ratcliffe (Oxford, 2012)

Таблиця 4

№	Класи	Іменники	К-сть	%
1	Люди (нейтральні найменування: члени сім'ї, родичі)	Children; women; parents;	3	2,9
2	Професія, рід занять, національність, титул, звання	Lawyers; leaders and rulers; the English;	3	2,9
3	Люди, пов'язані певними взаємовідносинами, охарактеризовані притаманні їм властивостями	Fools;	1	0,9
4	Атрибути людини, частини тіла, одягу	Clothing;	2	1,9
5	Власні назви, імена, прізвиська	God; Devil; England;	3	2,9
6	Одинично-збірні позначення живих істот	generations;	3	2,9
7	Збірні позначення живого	Human, and human nature; society; parenthood;	2	1,9
8	Фауна: тварини, частини їх тіл; алегорії, казкові персони	Animals;	1	0,9
9	Флора: рослини, с/г культури			0,9

Продовження табл. 4

10	Одинично-збірні позначення неживого			
11	Збірні позначення неживого	Happiness;	1	0,9
12	Природа, світ, географічні та астрономічні об'єкти	Nature;	1	0,9
13	Відрізки часу, доби, періоди року	Day;	1	0,9
14	Речі, матеріали		0	
15	Неживі предмети, речі, механізми		0	
16	Місце дії, просторові об'єкти побудови		0	
17	Дорога, шлях, траєкторія руху		0	
18	Фізичні явища, що викликаються діяльністю людини		0	
19	Стан живих та неживих об'єктів		0	
20	Життя, періоди життя: теперішнє, минуле, майбутнє	Adolescence; age and aging; childhood; life; past; present;	6	5,8
21	Харчі		0	
22	Держава, її атрибути	Military;	1	0,9
23	Державна організація, заклади державної служби		0	

Продовження табл. 4

24	Терміни, слова з професійної діяльності людей		0	
25	Документи, державні папери, розпорядження, накази		0	
26	Атрибути мистецтва	Theatre and film; actors and acting; music;	3	2,9
27	Справи, обставини	Debt; misfortune; temptation; adversity;	4	3,9
28	Можливість, бажаність, дійсність подій	Chance; satisfaction; necessity; opportunity; providence; regret;	6	5,8
29	Дії, вчинки, процеси перетворення	Action; betrayal; birth; borrowing and lending; choice; crime; excuses; familiarity; gifts and giving; haste; help; laughter and smiles; leisure; loss; mercy and compassion; praise and flattery; prayer; rest; revenge; secrets; sleep; suicide; vice and sin;	23	22,5
30	Робота, праця, продукт діяльності людини	Possessions and property; fashion; foolishness;	3	2,9
31	Абстракції, що позначають психічні явища в людині	Guilt; hatred and dislike; honesty; imagination; jealousy and envy; ambition; conscience; disappointment; fear; sorrow; thought;	11	10,7
32	Абстракції, що позначають матерію та простір	Rich and poor;	1	0,9
33	Кількість, вартість, цінність		0	
34	Міри виміру		0	
35	Абстракції на позначення ролі, значення, прикладу, принципу, фактора	Virtue; glory; honour; inspiration; comparison; custom and traditions; fate; infidelity;	8	7,8

36	Якість, ознаки, властивості, види	Goodness; hospitality; hypocrisy; conceit; egotism; vanity; courage; cowardice; faithfulness and loyalty; faults and weaknesses; greatness; prudence and foresight; strength;	13	12,7
37	Форма, структура, її елементи, частини цілого		0	
38	Позначення, знаки, символи та сигнали	Supernatural;	1	0,9
39	Мова та мовлення, тексти, літературні жанри та твори	writing; Bible;	2	1,9
40	Обсяг, вид, джерело інформації знань	News and newspser;	1	0,9

Додаток Г

Анкета для соціонгвального експерименту

Choose one variant!

Variant 1: I know this quotation as a Shakespearian one .

Variant 2: I know this quotation, but I have no notion whom this one belongs to.

Variant 3: I don't know this quotation.

Education:

Age _____

Gender m / f

№	Quotation	1) known as a S. one	2) known	3) unknown
1	When we are born we cry that we are come eo this great stage of fools			
2	I am a man More sinned against than sinning			
3	To gild refined gold, to paint the lily, To throw a perfume on the violet, To smooth the ice, or add another hue Unto the rainbow, or with taper light To seek the beauteous eye of heaven to garnish, Is wasteful and ridiculous excess			
4	Cowards die many times before their deaths			
5	The first thing we do, let's kill all the lawyers			
6	Uneasy lies the head that wears a crown			
7	Diseases desperate grown, By desperate appliances are relieved, Or not at all			
8	Suit the action to the word, the word to the action			
9	Thus conscience doth make cowards of us all; And thus the native hue of resolution			
10	To die, to sleep; To sleep: perchance to dream: ay, there's the rub; For in that sleep of death what dreams may come When we have shuffled off this mortal coil, Must give us pause			

Продовження табл.

11	To be, or not to be: that is the question: Whether 'tis nobler in the mind to suffer The slings and arrows of outrageous fortune, Or to take arms against a sea of troubles, And by opposing end them			
12	What a piece of work is a man! How noble in reason!			
13	Though this be madness, yet there is method in't			
14	Brevity is the soul of wit			
15	But to my mind, – though I am native here, And to the manner born, – it is a custom More honoured in the breach than the observance			
16	Neither a borrower, nor a lender be For loan oft loses both itself and friend			
17	Frailty, thy name is woman! A little month			
18	All the world's a stage, And all the men and women merely players: they have their exits and their entrances; And one man in his time plays many parts, His acts being seven ages			
19	My salad days, When I was green in judgement, cold in blood, to say as I said then!			
20	In time we hate that which we often fear			
21	The nature of bad news infects the teller			
22	And this our life exempt from public haunt Finds tongues in trees, books in the running brooks, Sermons in stones and good in everything.			

IF YOU KNOW ANOTHER ONE WHICH DOESN'T EXIST IN THE LIST PUT IT DOWN, PLEASE

THANK YOU VERY MUCH!

Додаток Д

Ептонімна фіксація афористичного фонду В. Шекспіра

№	Ептонім	Фрагмент тексту- першоджерела	Тип структурних перетворень у процесі ептонімізації
1.	enough to make the angels weep	As make the angels weep who, with our spleens, Would all themselves laugh mortal. "Measure for Measure", act II, sc 2	експлікація
2.	Much ado about nothing		
3.	lead apes in hell	I must dance bare-foot on her wedding day And for your love to her lead apes in hell. "Taming of the Shrew"	
4.	laugh like little Audrey	If I choose to... laugh like little Audrey when I'm all knotted up... who the hell's got the right to forbid me? "As you like it"	
5.	carry authority	Stay: where's your commission, lords? words cannot carry Authority so weighty "King Henry VIII, act III, sc 2"	
6.	the be-all and end-all	Характерна полісемія If it were done when 'tis done, then 'twere well It were done quickly: if the assassination Could trammel up the consequence, and catch With his surcease success; that but this blow Might be the be-all and the end-all here, But here, upon this bank and shoal of time, We'd jump the life to come "Macbeth Act 1, scene 7, 1–7"	
7.	chronicle small beer	To suckle fools and chronicle small beer." (Iago in the play of Othello, Act II, sc I)	
8.	from whose bourn(e) no traveller returns	he undiscov'ed country, from whose bourn No traveller returns, puzzles the will, And makes us rather bear those ills we have Than fly to others that we know not of? Hamlet Act 3, scene 1, 55–87	
9.	beat one's brains about	First Clown: "Cudgel thy brains no more about it." (W. Shakespeare, 'Hamlet', act V, sc. 1)	імплікація, лексична субституція на основі синонімічного ряду

10.	more honoured in the breach than (in) the observance	Ay, marry, is't, But to my mind, though I am native here And to the manner born, it is a custom More honor'd in the breach than the observance, Hamlet Act 1, scene 4, 7–16	
11.	with bated breath	Shylock: Go to then, you come to me, and you say, "Shylock, we would have moneys," you say so. . . . Shall I bend low and in a bondman's key, With bated breath and whisp'ring humbleness, The Merchant Of Venice Act 1, scene 3, 115–116, 123–129	
12.	brevity is the soul of wit	Polonius: My liege, and madam, to expostulate What majesty should be, what duty is, What day is day, night night, and time is time, Were nothing but to waste night, day, and time; Therefore, since brevity is the soul of wit, And tediousness the limbs and outward flourishes, I will be brief. Your noble son is mad. . . . Hamlet Act 2, scene 2, 86–92	
13.	Dost thou think, because thou art virtuous, there shall be no more cakes and ale? = дериват ФО cakes and ale	Sir Toby: Art any more than a steward? Dost thou think because thou art virtuous there shall be no more cakes and ale? Twelfth Night Act 2, scene 3, 114–124	
14.	one's cake is dough	Gremio: There! Love is not so great, Hortensio, but we may blow our nails together, and fast it fairly out; our cake's dough on both sides. The Taming of the Shrew, Act 1, sc 1	
15.	hold a candle to smb	Lorenzo: Descend, for you must be my torch-bearer. Jessica: What, must I hold a candle to my shames? They in themselves, good-sooth, are too too light. Why, 't is an office of discovery, love; And I should be obscur'd. (W. Shakespeare. "Merchant of Venice", act II, sc. 6	
16.	speak by the card	How absolute the knave is! we must speak by the card, or equivocation will undo us. Hamlet, Act V, sc. 1	

17.	What though care killed a cat, thou hast mettle enough in thee to kill care. ФО дериват = care killed a cat	What, courage man! what though care killed a cat, thou hast mettle enough in thee to kill care. Much ado about nothing, act 5, sc 1	
18.	bear a charmed life	With thy keen sword impress as make me bleed: Let fall thy blade on vulnerable crests; I bear a charmed life, which must not yield, To one of woman born. Macbeth, Act 5, sc 8	
19.	chew the cud	Oliver: "When last the young Orlando parted from you, He left a promise to return again Within an hour; and, pacing through the forest, Chewing the food of sweet and bitter fancy. Lo, what befell!.." (W. Shakespeare, 'As You Like It', act IV, sc. 3	
20.	child of the brain	Look, what thy memory can not contain Commit to these waste blanks, and thou shalt find Those children nursed, deliver'd from thy brain, To take a new acquaintance of thy mind. Sonnet 77	
21.	a coign of vantage	Buttress, nor coign of vantage, but this bird, Macbeth, Act 1, sc 6	
22.	When we have shuffled off this mortal coil, Must give us pause ФО дериват = shuffle off this mortal coil	For in that sleep of death what dreams may come When we have shuffled off this mortal coil, Must give us pause: there's the respect That makes calamity of so long life; Hamlet, Act 3, sc 1	
23.	a foregone conclusion	Othello: But this denoted a foregone conclusion. Othello Act 3, scene 3,	
24.	cry content with	Gloucester. . . . Why can I smile, and murder while I smile. And cry content to that which grieves my heart, And wet my cheeks with artificial tears, And frame my face to all occasions. King Henry VI, part III, sc 2	
25.	to one heart's content	Her sight did ravish; but her grace in speech, Her words y-clad with wisdom's majesty, Makes me from wondering fall to weeping joys; Such is the fullness of my heart's content. Lords, with one cheerful voice welcome my love, King Henry VI, part II, act 1, sc 1; Jessica. I wish your ladyship all heart's content, The Merchant of Venice, act 3, sc 4	

Продовження табл.

26.	But screw your courage to the sticking-place, And we'll not fail. ФО дериват = bring one's courage to the sticking point	Lady Macbeth: We fail? But screw your courage to the sticking place, And we'll not fail. Macbeth Act 1, scene 7, 59–61	лексична субституція на суміжній тематичній групі
27.	Cowards die many times before their deaths; The valiant never taste of death but once valiant = cowards die many times before their deaths	Caesar: "Cowards die many times before their deaths, The valiant never taste of death but once." Julius Caesar, act 2, sc 2	
28.	till the crack of doom	Thou art too like the spirit of Banquo; down! Thy crown does sear mine eyeballs. And thy hair, Thou other gold-bound brow, is like the first. A third is like the former. Filthy hags, Why do you show me this? – A fourth? Start, eyes! What, will the line stretch out to th' crack of doom? Macbeth Act 4, scene 1,	експлікація
29.	a Daniel come to the judgement	Полісемія Shylock: A Daniel come to judgment! yea, a Daniel! O wise young judge, how I do honour thee! Merchant of Venice, act 4, sc 1	експлікація
30.	curled darlings	The wealthy curled darlings of our nation. Othello, Act III – Sc. I	
31.	the devil can cite Scripture for his purpose	The devil can cite Scripture for his purpose, The Merchant of Venice", Act 1 scene 3	
32.	give the devil his due	Constable: I will cap that proverb with 'There is flattery in friendship.' Orleans: And I will take up that with 'Give the devil his due.' 'Henry VI, act 3, sc 7 He will give the devil his due, Henry IV, Part I, Act I, sc. 2	
33.	wear smth with a difference	Ophelia. ...and here's some of me: we may call it herbgrace o' Sundays: – O, you must wear your rue with a difference, Hamlet, act 4, sc 5	

Продовження табл.

34.	discretion is the better part of valour	To die is to be a counterfeit, for he is but the counterfeit of a man who hath not the life of a man; but to counterfeit dying, when a man thereby liveth, is to be no counterfeit, but the true and perfect image of life indeed. The better part of valor is discretion, in the which better part I have sav'd my life. Henry The Fourth, Part 1 Act 5, scene 4,	метатегза
35.	keep one's distance	Bertram, ...She knew her distance, and did angle for me. Madding my eagerness with her restraint.' All's well that ends well' act 5, sc 3	лексична субституція на основі суміжній тематичній групі
36.	the dogs of war	Marcus Antonius: And Caesar's spirit, raging for revenge, With Ate by his side come hot from hell, Shall in these confines with a monarch's voice Cry "Havoc!" and let slip the dogs of war, That this foul deed shall smell above the earth With carrion men, groaning for burial. Julius Caesar Act 3, scene 1	
37.	a sad dog	King Richard. Thanks, noble peer; The cheapest of us is ten groats too dear. What art thou? and how comest thou hither, Where no man never comes, but that sad dog That brings mee food to make misfortune live? King Richard, II act 5, sc 5	
38.	flutter the dove-cot(e)s	Coriolanus. ...If you have writ your annals true, 't is there, That, like an eagle in a dove-cote, I Flutter'd your Volscianus in Corioli: Alone I did it... 'Coriolanus', act 5, sc 6	
39.	eat dirt	Fluellen. I preseech you heartily, scurvy, lousy knave, at my desires, and my requests, and my petitions, to eat, look you, this leek; because, look you, you do not love it, nor your affections, and your appetites, and your digestions does not agree with it, I would desire you to eat it. 'King Henry V' act 5, sc 1	ептонім, що не має аналога у тексті
40.	applaud to the echo	If thou couldst, doctor, cast The water of my land, find her disease, And purge it to a sound and pristine health, I would applaud thee to the very echo, That should applaud again. – Pull't off, I say. – What rhubarb, cyme, or what purgative drug, Would scour these English hence? Hear'st thou of them? 'Macbeth' act 5, sc 3	імплікація

Продовження табл.

41.	give an edge to	King. ... Good gentlemen, give him a further edge, And drive his purpose on to these delights. 'Hamlet' act 3, sc 1	імплікація
42.	There's a divinity that shapes our ends, Rough-hew them how we will = дериват ФО shape smb's ends	Hamlet. ... And prais'd be rashness for it, – let us know, Our indiscretion sometimes serves us well. When our deep plots do fail: and that should teach us There's divinity that shapes our ends, Rough-hew them how we will. 'Hamlet', Act 5, sc 2	
43.	do execution	Aaron. Madam, though Venus govern your desires, Saturn is dominator over mine. What signifies my deadly-standing eye, My silence and my cloudy melancholy, My fleece of woolly hair that now uncurls Even as an adder when she doth unroll To do some fatal execution? 'Titus Andronicus', act 2 sc 3 Nurse. Aaron, it must, the mother wills it so Aaron. What! must it, nurse? then let no man but I Do execution on my flesh and blood. 'Titus Andronicus', act 4 sc 2	
44.	in the extreme	I pray you, in your letters, When you shall these unlucky deeds relate, Speak of me as I am; nothing extenuate, Nor set down aught in malice: then must you speak Of one that loved not wisely, but too well; Of one not easily jealous, but, being wrought, Perplex'd in the extreme; 'Othello' act 5, sc 2	
45.	in one's mind eye	Hamlet: My father – methinks I see my father – Horatio: Where, my lord? Hamlet: In my mind's eye, Horatio. 'Hamlet' act 1, sc 2	
46.	fancy free	Oberon. ... And the imperial voraress passed on In maiden meditation fabce free. 'A Midsummer Night's Dream', act 2, sc 1	
47.	not to set at a pin's fee	Ham. Why, what should be the fear? I do not set my life at a pin's fee; 'Hamlet' Act 1, sc 4	імплікація

Продовження табл.

48.	fetch and carry	Here is the cate-log of her condition. 'Imprimis: She can fetch and carry. 'Why, a horse can do no more: nay, a horse cannot fetch, but only 'Two Gentlemen of Verona', act 3, sc 1	
49.	that's flat	Falstaff. ... No eye hath seen such scarecrows. I'll not march through Coventry with them, that's flat... 'King Henry IV', part I, act 4, sc 2	
50.	strange flesh	Caesar ... Yea, like the stag when snow the pasture sheets, The barks of trees thou browsed'st; on the Alps It is reported thou didst eat strange flesh, Which some did die to look on: and all this. 'Antony and Cleopatra', Act 1, sc 4	
51.	food for powder	Prince Henry: I did never see such pitiful rascals Falstaff. Tut, tut! Good enouh to toss; food for powder; food for powder; they'll fill a pit as well as better: tush, man, mortal man, mortal man. 'King Henry IV' Act IV, sc. 2, Part I	
52.	be a fool to	Gremio. Why he's a devil, a devil, a very fiend. Tranio. Why she's a devil, a devil, the devil's dam. Gremio. Tut! She's a lamb, a dove, a fool to him. 'The Taming of the Shrew', act III, sc. 2	
53.	the ghost walks	Or if thou hast uphoarded in the life Exorted treasure in the womb of earth For which, they say, you spirits oft walk in death... 'Hamlet', act I, sc 1	імплікація
54.	put the girdle round the earth	Puck. I'll put a girdle round about the earth I n forty minutes. Shakespeare. 'Midsummer Night's Dream', Act II, sc. 2	
55.	ginger shall be not in the mouth	Sir Toby: Art any more than a steward? Dost thou think because thou art virtuous there shall be no more cakes and ale? Feste: Yes, by Saint Anne, and ginger shall be hot i' th' mouth too. 'Twelfth Night', act 2, sc. 3	ептонім, що не має аналога у тексті
56.	gild refined gold	To guard a title that was rich before, To gild refined gold, to paint the lily, To throw a perfume on the violet, King John, Act IV, sc. 2	
57.	one's gorge rises at smth	He hath bore me on his back a thousand times, and now how abhor'd in my imagination it is! My gorge rises at it, 'Hamlet' act 5, sc 1	

58.	I am but mad north-north-west; when the wind is southerly, I know a hawk from a handsaw = дериват ФО know a hawk from a handsaw	Hamlet. I am but mad north-north-west: when the wind is southerly I know a hawk from a handsaw, 'Hamlet' act 2, sc 2	
59.	But I will wear my heart upon my sleeve For daws to peck at: I am not what I am = ФО дериват wear one's heart upon one's sleeve	Iago. For when my outward action doth demonstrate The native act and figure of my heart In complement extern, 'tis not long after But I will wear my heart upon my sleeve For daws to peck at. I am not what I am. 'Othello' Act 1, sc 1	
60.	smell to heaven	King: O, my offense is rank, it smells to heaven, It hath the primal eldest curse upon't – A brother's murder. Pray can I not, Though inclination be as sharp as will. Hamlet Act 3, scene 3	
61.	trip up smb's heels	Celia. It is young Orlando, that tripp'd up the wrestler's heels and your heart in an instant, 'As you like it' act 3, sc 2	імплікація
62.	out-Herod Herod	...inexplicable dumbshows and noise: I would have such a fellow whipped for o'erdoing Termagant; it out-herods Herod: pray you, avoid it. 'Hamlet', act 3, sc 2	
63.	get smb on the hip	Shylock. ...If I can catch him once upon the hip, I will feed the ancient grudge I bear him, 'The Merchant of Venice', act1, sc 3	лексична субституція на основі синонімічного ряду
64.	hit or miss	Ulyss. ...But, hit or miss, Our project's life this shape of sense assumes: Ajax employ'd plucks down Achilles' plumes, 'Troilus and Cressida', act 1, sc 3	
65.	a horse of another colour	"My purpose is, indeed, a horse of that colour, 'The twelfth Night, act 2, sc 3'	лексична субституція на основі синонімічного ряду
66.	eat smb. out of house and home; eat your heart out	Hostess Quickly: He hath eaten me out of house and home, he hath put all my substance into that fat belly of his: but I will have some of it out again, or I will ride thee a-nights like the mare, 'Henry IV', Part 2 Act 2, sc 1,	

67.	how now	Hamlet: "How now? A rat? Dead, for a ducat, dead!" 'Hamlet' act 3, sc 4	
68.	the ills that flesh is heir to	To die – to sleep, No more; and by a sleep to say we end The heart-ache and the thousand natural shocks That flesh is heir to: 'tis a consummation Devoutly to be wish'd, 'Hamlet' act 3, sc 1	імплікація, лексична субституція на основі тематичної групи
69.	all shall be well, Jack shall have Jill	Jack shall have Jill; Nought shall go ill; The man shall have his mare again, and all shall be well, 'A Midsummer Night's Dream' Act 3, sc 2	метатеза
70.	A little more than kin, and less than kind = ФО дериват more kin than kind	King: But now, my cousin Hamlet, and my son – Hamlet: A little more than kin, and less than kind, 'Hamlet' Act 1, sc 2	
71.	lay it on	Le Beau. ...How shall I answer you? Rosalind. As wit and fortune will. Touchstone. Or as the Destinities decree Celia. Well said: that was laid on with a trowel. 'As you like it' Act 1, sc 2	
72.	lie in one's throat	Sir Toby. ...thou liest in thy throat; that is not the matter I challenge thee for. 'twelfth Night' act 3, sc 4	
73.	put out smb's light	Othello. Yet she must die, else she'll betray more men. Put out the light, and then put out the light: If I quench thee, thou flaming minister, I can again thy former light restore Should I repent me: – but once put out thy light, Thou cunning'st pattern of excelling nature, I know not where is that Promethean heat That can thy light relume. 'Othello' Act 5, sc 2	
74.	look before and after	Looking before and after, gave us not That capability and godlike reason To fust in us unus'd. 'Hamlet' Act 4, sc 4	
75.	if two men ride on a horse, one must ride behind	neighbour Verges: well, God's a good man; an two men ride of a horse, one must ride behind. An honest soul, i' faith, sir; by my troth he is, as ever 'Much Ado About Nothing' Act 3, sc 5	
76.	good men and true	Dogberry: Are you good men and true? Verges: Yea, or else it were pity but they should suffer salvation, body and soul. 'Much Ado About Nothing' Act 3, sc 1	
77.	men in buckram	Falstaff. In buckram? Poins. Ay, four, in buckram suits. 'King Henry IV' Part I Act 2, sc 4	експлікація

Продовження табл.

78.	hit the mark	If love be blind, love cannot hit the mark. Now will he sit under a medlar tree, And wish his mistress were that kind of fruit As maids call medlars, when they laugh alone. 'Romeo and Juliet', Act II, sc. 1	
79.	smb.'s memory is green	Claudius. Though yet of Hamlet our dear brother's death The memory be green, and that it us befitted To bear our hearts in grief, and our whole kingdom To be contracted in one brow of woe, Yet so far hath discretion fought with nature 205 That we with wisest sorrow think on him Together with remembrance of ourselves 'Hamlet' Act 1, sc. 2	експлікація
80.	metal more attractive	HAMLET No, good mother. Here's metal more attractive 'Hamlet' Act 3, sc. 2	
81.	Though this be madness, yet there is method in't = there is method in one's madness	Polonius: Though this be madness, yet there is method in't. 'Hamlet' Act 2, scene 2	зміна внутрішньо- структурного зв'язку
82.	the milk of human kindness	Lady Macbeth: Glamis thou art, and Cawdor, and shalt be What thou art promis'd. Yet do I fear thy nature, It is too full o' th' milk of human kindness To catch the nearest way. 'Macbeth' Act 1, scene 5	
83.	hold the mirror up to nature	Hamlet: Suit the action to the word, the word to the action, with this special observance, that you o'erstep not the modesty of nature: for any thing so o'erdone is from the purpose of playing, whose end, both at the first and now, was and is, to hold as 'twere the mirror up to nature: to show virtue her feature, scorn her own image, and the very age and body of the time his form and pressure. 'Hamlet' Act 3, scene 2	імплікація
84.	O! beware, my lord, of jealousy; It is the green-eyed monster which doth mock The	Iago: O, beware, my lord, of jealousy; It is the green-ey'd monster, which doth mock The meat it feeds on.	

Продовження табл.

	meat it feeds on = ФО дериват the green-eyed monster	That cuckold lives in bliss, Who, certain of his fate, loves not his wronger: But O, what damnèd minutes tells he o'er Who dotes, yet doubts, suspects, yet strongly loves! 'Othello' Act 3, scene 3	
85.	in the melting mood	Othello. ...of one whose hand, Like the base Judean, threw a pearl away Richer than all his tribute; of one whose subdu'd eyes, Albeit unused to the melting mood, Drop tears as fast as the Arabian trees Their medicinal gum. 'Othello' Act 5, sc 2	
86.	This above all: to thine own self be true, And it must follow, as the night the day, Thou canst not then be false to any man = ФО дериват as night follows day	Polonius. ...This above all, – to thine own self be true; And it must follow, as the night the day, Thou canst not then be false to any man. 'Hamlet' Act 1, sc 3	
87.	make night hideous	Hamlet. What may this mean, That thou, dead corse, again in complete steel, Revisit'st thus the glimpses of the moon, Making night hideous, and we fools of nature So horribly to shake our disposition With thoughts beyond the reaches of our souls? Say, why is this? wherefore? what should we do? 'Hamlet' Act 1, sc 4	
88.	the nightmare and her nine-fold	Edgar. He met the nightmare, and her nine-fold; Bid her alight And her troth plight, And aroint thee, witch, aroint thee! 'King Lear' Act 3, sc 4	
89.	the observed of all observers	Ophelia. The expectancy and rose of the fair state, The glass of fashion and the mould of form, The observed of all observers, quite, quite down! 'Hamlet' Act 3, sc 1	
90.	golden opinions	Macbeth. ...and I have bought Golden opinions from all sorts of people, Which would be worn now in their newest gloss, Not cast aside so soon. 'Macbeth' Act 1, sc 7	
91.	Stand not upon the order of your going, But go at once = ФО stand upon the order of one's going	Lady Macbeth. I pray you, speak not; he grows worse and worse; Question enrages him: at once, good night: Stand upon the order of your going But go at once. 'Macbeth' Act 3, sc 4	лексична субституція на основі антонімічної пари

92.	like patience on a monument	Viola. ...Feed on her damask cheek: she pined in thought, And with a green and yellow melancholy She sat like patience on a monument, Smiling at grief. Was not this love indeed? 'Twelfth Night' Act 2, sc 4	
93.	the primrose path	Ophelia. ...Show me the steep and thorny way to heaven; Whiles, like a puff'd and reckless libertine, Himself the primrose path of dalliance treads, And reck's not his own rede. 'Hamlet' Act 1, sc 3	
94.	When we have shuffled off this mortal coil, Must give us pause = ФО give smb. pause	Hamlet. For in that sleep of death what dreams may come When we have shuffled off this mortal coil, Must give us pause: there's the respect That makes calamity of so long life; 'Hamlet' Act 3, sc 1	
95.	peak and pine	First Witch. ... Shall he dwindle, peak and pine: Though his bark cannot be lost, Yet it shall be tempest-tost. Look what I have. 'Macbeth' Act 1, sc 3	
96.	hoist by one's own petard	Hamlet. ...Let it work; For 'tis the sport to have the engineer Hoist with his own petard: and 't shall go hard But I will delve one yard below their mines And blow them at the moon: O, 'tis most sweet, When in one line two crafts directly meet. 'Hamlet' Act 3, scene 4	
97.	thou shalt see me at Philippi	Brutus. Why comest thou? Ghost To tell thee thou shalt see me at Philippi.' Julius Caesar', Act 4, sc 3	
98.	the pith and marrow of smth	Hamlet. The pith and marrow of our attribute. So oft it chanceth in particular men That for some vicious mole of nature in them — As in their birth (wherein they are not guilty, Since nature cannot choose his origin), 'Hamlet' Act 1, sc 4	
99.	one's pound of flesh	Portia: Tarry a little, there is something else. This bond doth give thee here no jot of blood; The words expressly are "a pound of flesh." The Merchant Of Venice Act 4, scene 1, 304–307	

100.	pride of place	'Tis unnatural, Even like the deed that's done. On Tuesday last, A falcon, towering in her pride of place, Was by a mousing owl hawk'd at and kill'd 'Macbeth' Act 2, Sc 2	
101.	put smb. to his purgation	Your wisdom should show itself more richer to signify this to the doctor. For, for me to put him to his purgation would perhaps plunge him into far more choler. 'Hamlet' Act 3, Sc 2	
102.	The rest is silence the rest is silence	So tell him that, given the recent events here — oh, the rest is silence. 'Hamlet' Act 3, Sc 2	
103.	without rhyme or reason	Dromio: Was there ever any man thus beaten out of season, When in the why and the wherefore is neither rhyme nor reason? The Comedy Of Errors Act 2, scene 2, 39–48	лексична субституція на основі синонімічного ряду
104.	another Richmond in the field	Another part of the field (назва акту) (I think there be six Richmonds in the field; Five have I slain to-day instead of him.) 'Richard III' Act 5, Sc 5	ептоніми, що не мають аналогу у тексті
105.	To die, to sleep; To sleep: perchance to dream: ay, there's the rub = ФО дериват there's the rub	To die, to sleep; To sleep: perchance to dream: ay, there's the rub 'Hamlet' Act 3 Sc 1	
106.	I have lived long enough: my way of lifels fall'n into the sear, the yellow leaf = ФО дериват the sear, the yellow leaf	I have lived long enough: my way of life Is fall'n into the sear, the yellow leaf; And that which should accompany old age, As honour, love, obedience, troops of friends, 'Macbeth' Act 5, Sc. 3	
107.	yeoman(s) service	Hamlet. ...I once did hold it, as our statist's do, A baseness to write fair, and labour'd much How to forget that learning; but sir, now It did me yeoman's service 'Hamlet' Act 5, Sc 2	
108.	of shreds and patches	A king of shreds and patches 'Hamlet' Act 3, Sc 4	
109.	on the windy side of smth	Beatrice: Yea, my lord, I thank it, poor fool, it keeps on the windy side of care. 'Much Ado About Nothing' Act 2, sc 1	
110.	the seamy side	O, fie upon them! Some such squire he was That turn'd your wit the seamy side without, And made you to suspect me with the Moor. 'Othello' Act 4, Sc 2	

111.	I am a man More sinned against than sinning = ФО дериват more sinned against than sinning	Lear: Close pent-up guilts, Rive your concealing continents, and cry These dreadful summoners grace. I am a man More sinn'd against than sinning. King Lear Act 3, scene 2	
112.	scotch the snake, not kill it	We have scotch'd the snake, not kill'd it. She'll close and be herself, whilst our poor malice Remains in danger of her former tooth 'Macbeth' Act 3, Sc 4	
113.	sound and fury	It is a tale Told by an idiot, full of sound and fury, Signifying nothing. Macbeth Act 5, scene 5	
114.	something is rotten in the State of Denmark	Horatio: Have after. To what issue will this come? Marcellus: Something is rotten in the state of Denmark. Horatio: Heaven will direct it. Marcellus: Nay, let's follow him. [Exeunt.] Hamlet Act 1, scene 4,	
115.	stick in one's throat	Macbeth. Bur wherefore could not I pronounce 'Amen'? I had most need of blessing, and 'Amen' Stuck in my throat 'Macbeth' Act 2, Sc 2	
116.	set a stone rolling	The Duke of Suffolk. 'Tis the right ring by heaven: I told ye all, When we first put this dangerous stone a- rolling 'Twould fall upon ourselves King Henry VIII, Act 5, Sc 2	лексична субституція на основі синонімічного ряду
117.	sweets to the sweet	Queen: [Scattering flowers] Sweets to the sweet, farewell! I hop'd thou shouldst have been my Hamlet's wife: I thought thy bride-bed to have deck'd, sweet maid, And not have strew'd thy grave. Hamlet Act 5, scene 1	
118.	All my pretty ones? Did you say all? O hell-kite! All? What! all my pretty chickens and their dam, At one fell swoop? = ФО дериват at one swoop	Macduff: He has no children. – All my pretty ones? Did you say all? – O hell-kite! – All? What, all my pretty chickens, and their dam, At one fell swoop? Macbeth Act 4, scene 3	імплікація

119.	a twice-told tale	There's nothing in this world can make me joy: Life is as tedious as a twice-told tale Vexing the dull ear of a drowsy man; And bitter shame hath spoil'd the sweet world's 'King John' Act 3, Sc 4	
120.	thereby hangs a tale	Out of their saddles into the dirt; and thereby hangs a tale. 'The Taming of the Shrew' Act 4, Sc 1 CLOWN. O, thereby hangs a tale. FIRST MUSICIAN. Whereby hangs a tale, sir? 'Othello' Act 3, Sc 1	
121.	give smb. a taste of one's quality	Hamlet... Come, give us a taste of your quality; come a passionate speech 'Hamlet' Act 2, Sc 2	лексична субституція на основі суміжної групи
122.	in good set terms	I met a fool Who laid him down and bask'd him in the sun, And rail'd on Lady Fortune in good terms, In good set terms and yet a motley fool. 'As you like it' Act 2, Sc 7	
123.	and things	Petruchio. ... And now, my honey love, Will we return unto thy father's house, And reveal it as bravely as the best With silken coats and caps and golden rights With ruffs and cuffs and farthingales and things. 'The Taming of the Shrew' Act 4, Sc 3	
124.	thread and thrum	Approach, ye Furies fell! O Fates, come, come, Cut thread and thrum; Quail, crush, conclude, and quell! 'A Midsummer's Night Dream' Act 5, Sc 1	
125.	cram (thrust) smth. down smb.'s throat	Not I, till I have sheath'd My rapier in his bosom, and withal Thrust those reproachful speeches down his throat That he had b' breath'd in my dishonour here. 'Titus Andronicus' Act 2, Sc 1	імплікація лексична субституція на основі синонімічного ряду
126.	bite one's thumb at smb.	Sampson. ... I will bite my thumb at them, which is a disgrace to them, if they bear it 'Romeo and Juliet' Act 1, Sc 1	

127.	There is a tide in the affairs of men, Which, taken at the flood, leads on to fortune; Omitted, all the voyage of their life Is bound in shallows and in miseries = ФО дериват take the tide at the flood	Brutus. ...there is a tide in the affairs of men, Which, taken at the flood, leads on to fortune... 'Julius Caesar' Act 4, Sc 3	імплікація
128.	The time is out of joint; O curséd spite, That ever I was born to set it right! ФО дериват the time is out of joint	Hamlet: Let us go in together, And still your fingers on your lips, I pray. The time is out of joint – O curséd spite, That ever I was born to set it right! Nay, come, let's go together. Hamlet Act 1, scene 5	
129.	sharp as a serpent's tooth	Lear: If she must teem, Create her child of spleen, that it may live And be a thwart disnatur'd torment to her! Let it stamp wrinkles in her brow of youth, With cadent tears fret channels in her cheeks, Turn all her mother's pains and benefits To laughter and contempt, that she may feel How sharper than a serpent's tooth it is To have a thankless child! King Lear Act 1, scene 4	словотворча субституція, лексична субституція на основі синонімічного ряду
130.	to the top of smb.'s bent	Hamlet. Then will I come to my mother by-and-by. – They fool me to the top of my bent. – I will come vy-and-by. 'Hamlet' Act 3, Sc 2	
131.	a tower of strength	King Richard: Why, our battalia trebles that account! Besides, the King's name is a tower of strength, Which they upon the adverse faction want. Richard III Act 5, scene 3	
132.	know a trick worth two of that	FIRST CARRIER Nay by God soft, I know a trick worth two of that, i' faith. 'Henry IV Part I' Act, Sc 1	
133.	a triton among the minnows	Coriolanus. Shall remain! – Hear you this Triton of the minnows? 'Coriolanus' Act 3, Sc 1	експлікація
134.	lay a flattering unction to one's soul	Mother, for love of grace, Lay not that flattering unction to your soul That not your trespass, but my madness speaks: It will but skin and film the ulcerous place,	лексична субституція на основі антонімічної пари

		Whilst rank corruption, mining all within, Infects unseen 'Hamlet' Act 3, Sc 4	
135.	decline into the vale of years	Othello: Haply, for I am black, And have not those soft parts of conversation That chambers have, or for I am declin'd Into the vale of years (yet that's not much), She's gone. I am abus'd, and my relief Must be to loathe her. O curse of marriage! 'Othello' Act 3, scene 3	
136.	Men's evil manners live in brass; their virtues We write in water = ФО дериват written in water	Griffith. Noble madam, men's evil manners live in brass; their virtues we write in water 'Henry VIII' Act 4, Sc 2	
137.	the weakest goes to the wall	Gregory. That shows thee a weak slave; for the weakest goes to the wall 'Romeo and Juliet' Act 1, Sc 1	
138.	all is well that ends well	Helena. ... we must away; Our wagon is prepar'd, and time revives us: All's well that ends well: still the fine'st the crown: Whatever the course, the end is the renown 'All's well that ends well' Act 4, Sc 4	
139.	the whirligig of time	Feste: I was one, sir, in this entlerude – one Sir Topas, sir, but that's all one. "By the Lord, fool, I am not mad." But do you remember? "Madam, why laugh you at such a barren rascal? And you smile not, he's gagg'd." And thus the whirligig of time brings in his revenges. Twelfth Night Act 5, sc 1	
140.	the wish is father to the thought	King Henry. Thy wish was father, Harry, to that thought. I stay too long by thee, I weary thee. 'King Henry IV' Part II, Act 4, Sc 4	імплікація
141.	out withers are unwrung	Hamlet. ... 't is a knavish piece of work: but what of that? your majesty, and we that have free souls, it touches us not; let the galled jade wince, our withers are unwrung 'Hamlet' Act 3, Sc 2	
142.	a nine days' wonder	Edward. You'd think it strange if I should marry her... Gloucester. That would be ten days' wonder at the least. 'Henry IV' Part III, Act 3, Sc 2	лексична субституція на основі тематичної групи
143.	a household word	King Henry. ... Then shall our names. Familiar in his mouth as household words... Henry V, act 4, Sc 3	морфологічна субституція

144.	not a word to throw at a dog	CELIA. Why, cousin; why, Rosalind; – Cupid have mercy! – Not a word? ROSALIND. Not one to throw at a dog. ‘As you like it’ Act 1, Sc 3	зміна внутрішньо- структурного зв’язку
145.	make the whole world kin	Ulysses. ...One touch of nature makes the whole world kin ‘Troilus and Cressida’ Act 3, Sc 3	
146.	the world is one's oyster	Pistol: Why then the world's mine oyster, Which I with sword will open. Falstaff: Not a penny. The Merry Wives Of Windsor Act 2, sc 2	
147.	be food for worms	Hotslur. ...O! I could prophesy, But that the earthy and cold hand of death Lies on my tongue: - No, Percy, thou rt dust, And food for – Prince Henry. For worms, brave Percy: Fare thee well, great heart! ‘Henry IV’ Part I Act 5, Sc 4	зміна внутрішньо- структурного зв’язку
148.	be beyond one's depth	I have ventur'd, Like little wanton boys that swim on bladders, These many summers in a sea of glory, But far beyond my depth: my high-blown pride. ‘Henry VIII’ Act 3, Sc 2	
149.	thereby hangs a tale	FIRST MUSICIAN. Ay, marry, are they, sir. CLOWN. O, thereby hangs a tale. FIRST MUSICIAN. Whereby hangs a tale, sir? ‘Othello’ Act 1, Sc 2 Out of their saddles into the dirt; and thereby hangs a tale. ‘The Taming of the Shrew’ Act 4, Sc 1	
150.	artillery of Heaven	PETRUCHIO. Have I not heard great ordnance in the field, And heaven's artillery thunder in the skies? ‘The Taming of the Shrew’ Act 1, Sc 2	субституція синтаксична
151.	to be out of one's quart	MISTRESS QUICKLY: It is more than for some, my lord; it is for all, all I have. He hath eaten me out of house and home; he hath put all my substance into that fat belly of his: but I will have some of it out again, or I will ride thee o' nights like the mare. ‘Henry IV’ Part II	
152.	be at fall, to	Stew. They answer in a ioynt and corporate voice, That now they are at fall, want Treasure cannot Do what they would, are sorrise: you are Honourable, But yet they could haue wisht, they know not, Something hath beene amisse; “Timon of Athens” Act 2, Sc 2	

153.	be one too many	Dromio of Syracuse Dost thou conjure for wenches, that thou call'st for such store, When one is one too many? Go, get thee from the door. “The Comedy of Errors” Act 3, Sc 1	
154.	beat it on the hoof to	Hold, sirrah, bear you these letters tightly; Sail like my pinnacle to these golden shores. Rogues, hence, avaunt! vanish like hailstones, go; Trudge, plod away o' the hoof; seek shelter, pack! “The Merry Wives of Windsor” Act 1, Sc 3	лексична субституція внаслідок еволюції мови
155.	be on the rack to (to live on the rack)	Bassanio: Let me choose, For as I am, I live upon the rack “The Merchant of Venice” Act 3, Sc 2	
156.	To be, or not to be: that is the question: Whether 'tis nobler in the mind to suffer The slings and arrows of outrageous fortune, Or to take arms against a sea of troubles, And by opposing end them = ФО дериват to be or not to be	Hamlet. ...To be, or not to be: that is the question: Whether 'tis nobler in the mind to suffer The slings and arrows of outrageous fortune “Hamlet” Act 3, Sc 1	
157.	better a witty fool than a foolish wit	FOOL: (aside) Wit, an 't be thy will, put me into good fooling! Those wits, that think they have thee, do very oft prove fools. And I, that am sure I lack thee, may pass for a wise man. For what says Quinapalus? “Better a witty fool, than a foolish wit.” “Twelfth Night” Act 1, Sc 5	
158.	borrowing dulls the edge of husbandry	And borrowing dulls the edge of husbandry. This above all: to thine ownself be true, “Hamlet” Act 1, Sc 3	
159.	cart draws the horse	Fool. May not an ass know when the cart draws the horse? – Whoop, Jug! I love thee! “King Lear” Act 1, Sc 4	
160.	The play, I remember, pleased not the million; 'twas caviare to the general = ФО дериват caviare to the general	Hamlet: I heard thee speak me a speech once, but it was never acted, or if it was, not above once; for the play, I remember, pleas'd not the million, 'twas caviare to the general.	
161.	chartered Libertine	Canterbury. The air, a charter'd libertine, is still, And the mute wonder lurketh in men's ears, To steal his sweet and honey'd sentences; “King Henry V” Act 1, Sc 1	

162.	chaste as ice	HAMLET If thou dost marry, I'll give thee this plague for thy dowry. Be thou as chaste as ice, as pure as snow, thou shalt not escape calumny. "Hamlet" Act 1, Sc 3	
163.	Comparisons are odorous.=ФО comparisons are odious	DOGBERRY Comparisons are odorous. Palabras, neighbor Verges. Dogberry. ...Making comparisons is odorous. Get on with your story "Much ado about nothing" Act 3, Sc 5	лексична субституція на основі антонімічної пари
164.	to comb one's noodle with a three-legged stool	KATHERINE I' faith, sir, you shall never need to fear. I wis it is not halfway to her heart. But if it were, doubt not her care should be To comb your noddle with a three-legged stool And paint your face and use you like a fool "The Taming of the Shrew" Act 1, Sc 1	
165.	cock-shut time	RATCLIFF. Thomas the Earl of Surrey and himself, Much about cock-shut time, from troop to troop Went through the army, cheering up the soldiers "Richard III" Act 5, Sc 3	
166.	Cordelia's gift	"King Lear"	
167.	The course of true love never did run smooth= ФО дериват course of true love never did run smooth	"A Midsummer Night's Dream" Act , Sc 1 Ay me! for aught that I could ever read, Could ever hear by tale or history, The course of true love never did run smooth; But, either it was different in blood, –	
168.	to thrust down one's throat	DEMETRIUS Not I, till I have sheathed My rapier in his bosom and withal Thrust these reproachful speeches down his throat That he hath breathed in my dishonour here. "Titus Andronicus" Act 2, Sc 1	
169.	God sends a curst cow short horns	LEONATO: So, by being too curst, God will send you no horns. "Much Ado About Nothing" Act 2, Sc 1	
170.	dance barefoot	KATHARINA What, will you not suffer me? Nay, now I see She is your treasure, she must have a husband; I must dance bare-foot on her wedding day And for your love to her lead apes in hell. Talk not to me: I will go sit and weep Till I can find occasion of revenge. "The Taming of the Shrew" Act 2, Sc 1	

171.	drink-off candle-ends	He drinks off candles' ends for flap-dragons." "Henry IV", Part II, Act 2, Sc 4	
172.	dry death	PROTEUS Go, go, be gone, to save your ship from wreck, Which cannot perish, having thee aboard, Being destin'd to a drier death on shore. "The Two Gentlemen of Verona" Act 1, Sc 1	словотворча субституція
173.	to eat one's leek	FLUELLEN There is occasions and causes why and wherefore in all things: I will tell you, asse my friend, Captain Gower: the rascally, scald, beggarly, lousy, praggng knave, Pistol, which you and yourself and all the world know to be no petter than a fellow, look you now, of no merits, he is come to me and prings me pread and salt yesterday, look you, and bid me eat my leek: it was in place where I could not breed no contention with him; "King Henry V" Act 5, Sc 1	
174.	eat the air	LORD BARDOLPH It was, my lord; who lined himself with hope, Eating the air on promise of supply, Flattering himself in project of a power Much smaller than the smallest of his thoughts: And so, with great imagination Proper to madmen, led his powers to death And winking leap'd into destruction. "King Henry IV" Act 1, Sc 3	
175.	every inch	KING LEAR Ay, every inch a king: When I do stare, see how the subject quakes. "King Lear" Act 4, Sc 6	
176.	faithful Adam	"As you like it" SHYLOCK.	
177.	to catch on the hip	[Aside] How like a fawning publican he looks! I hate him for he is a Christian; But more for that in low simplicity He lends out money gratis, and brings down The rate of usance here with us in Venice. If I can catch him once upon the hip, I will feed fat the ancient grudge I bear him. "The Merchant of Venice" Act 1, Sc 3	імплікація
178.	to go hard with	"The Two Gentlemen of Verona" Act 1, Sc 1	

179.	Let me tell you, Cassius, you yourself Are much condemned to have an itching palm=ФО дериват to have an itching palm	Let me tell you, Cassius, you yourself Are much condemn'd to have an itching palm; To sell and mart your offices for gold To undeservers. "Julius Caesar" Act 4, Sc 3	
180.	to take the wall of one	SAMPSON A dog of that house shall move me to stand. I will take the wall of any man or maid of Montague's. "Romeo and Juliet" Act 1, Sc 1	
181.	the head and front of smth	Othello: "...true, I have married her: The very head and front of my offending Hath this extent, no more. "Othello" Act 1, Sc 3	
182.	in grace of	Confesses that she secretly o'erheard Your daughter and her cousin much commend The parts and graces of the wrestler That did but lately foil the sinewy Charles "As you like it" Act 2, Sc 2	
183.	in one's mind's eye	Hamlet: In my mind's eye, Horatio. "Hamlet" Act 1, Sc 2	
184.	in the loss of question	Admit no other way to save his life, – As I subscribe not that, nor any other, But in the loss of question, – that you, his sister "Measure for Measure" Act 2, Sc 4	
185.	it is in his buttons	What say you to young Master Fenton? he capers, he dances, he has eyes of youth, he writes verses, he speaks holiday, he smells April and May: he will carry't, he will carry't; 'tis in his buttons; "The Merry Wives of Windsor" Act 3, Sc 2	
186.	it is lots to blanks	If you have heard your general talk of Rome, And of his friends there, it is lots to blanks, My name hath touch'd your ears it is Menenius. "Coriolanus" Act 5, Sc 2	
187.	King's English	What, John Rugby! I pray thee, go to the casement, and see if you can see my master, Master Doctor Caius, coming. If he do, i' faith, and find any body in the house, here will be an old abusing of God's patience and the king's English. "The Merry Wives of Windsor" Act 1, Sc 4	
188.	know a trick worth	FIRST CARRIER Nay by God soft, I know a trick worth two of that, i' faith. "King Henry IV", Part I, Act 2, Sc 1	

189.	lay home to one	He will come straight. Look you lay home to him: Tell him his pranks have been too broad to bear with "Hamlet" Act 3, Sc 4	
190.	to go before one's at the stile	But yet I run before my horse to market: "King Richard III" Act 1, Sc 1	
191.	lie in one's throat	"Thou comest to the lady Olivia, and in my sight she uses thee kindly: but thou liest in thy throat; "The Twelfth Night" Act 3, Sc 4	
192.	to live on the alms- basket	COSTARD O, they have lived long on the alms-basket of words. I marvel thy master hath not eaten thee for a word; "Love's Labour Lost" Act 5, Sc 1	
193.	love's labour lost		
194.	to make assurance double sure	Then live, Macduff. What need I fear of thee? But yet I'll make assurance double sure, And take a bond of fate. Thou shalt not live, "Macbeth" Act 4, Sc 1	
195.	man of mould	Be merciful, great duke, to men of mould. Abate thy rage, abate thy manly rage, Abate thy rage, great duke! "King Henry IV" Act 3, Sc 2	
196.	(meet in the face) to meet (run) in the mouth	ORLEANS Foolish curs, that run winking into the mouth of a Russian bear and have their heads crushed like rotten apples! You may as well say, that's a valiant flea that dare eat his breakfast on the lip of a lion. "King Henry V" Act 3, Sc 7; Thou'dst shun a bear; But if thy flight lay toward the raging sea, Thou'dst meet the bear i' th' mouth. "King Lear" Act 3, Sc 4	лексична субституція на основі тематичної групи
197.	midsummer madness	Olivia: Why, this is very midsummer madness "The Twelfth Night" Act 3, Sc 4	
198.	more sinned against than sinning	Lear: "...I am a man More seinn'd against than sinning." "King Lear" Act 3, Sc 2	
199.	newgate fashion	BARDOLPH: Yea, two and two, Newgate fashion. "King Henry IV" Part I, Act 3, Sc3	
200.	no mean	KENT Well, sir, the poor distressed Lear's i' the town; Who sometime, in his better tune, remembers What we are come about, and by no means Will yield to see his daughter. "King Lear" Act 3, Sc 4	імплікація

201.	not to have a word to throw at	No, thy words are too precious to be cast away Upon curs; throw some of them at me; come, lame me with reasons. "As you like it" Act 1, Sc 3	
202.	not to set at a pin's fee	Hamlet: Why, what should be the fear? I do not set my life in a pin's fee, And for my soul – what can it do to that, "Hamlet" Act 1, Sc 4	
203.	number sands	Alas, poor duke! the task he undertakes Is numbering sands and drinking oceans dry: Where one on his side fights, thousands will fly. Farewell at once, for once, for all, and ever "Richard" Act 2, Sc2	
204.	to put the finger in the eye	ADRIANA. Come, come, no longer will I be a fool, To put the finger in the eye and weep, Whilst man and master laughs my woes to scorn "The Comedy of Errors" Act 2, Sc2	
205.	piping time of peace	Why, I, in this weak piping time of peace, Have no delight to pass away the time, Unless to spy my shadow in the sun, And descant on mine own deformity: "King Richard III" Act 1, Sc 1	
206.	pitch and pay	PISTOL Come, let's away. – My love, give me thy lips Look to my chattels and my movables. Let senses rule. The word is "Pitch and pay." "King Henry V" Act2, Sc 3	
207.	play the Jack with one	STEPHANO Monster, your fairy, which you say is a harmless fairy, has done little better than played the jack with us. "The Tempest" Act 4, Sc 1	
208.	rub the elbow	One rubb'd his elbow thus, and fleer'd and swore A better speech was never spoke before; "Love's Labour Lost" Act 5, Sc 2	
209.	the salt of youth	Shallow: "...Though we are justices and doctors, and churchmen, Master Page, we have some salt of our youth in us..." "The Merry Wives of Windsor" Act 2, Sc 3	імплікація
210.	Nor do not saw the air too much with your hand, thus; but use all gently = ФО дериват saw the air	Hamlet: ...as many of your players do, I had as lief the town-crier spoke my lines. Nor do not saw the air too much with your hand, thus, but use all gently; "Hamlet" Act 3, Sc 2	
211.	to thrust to the wall	SAMPSON "Tis true, and therefore women, being the weaker vessels, are ever thrust to the wall. Therefore I will push Montague's men from the wall, and thrust his maids to the wall "Romeo and Juliet" Act 1, Sc 1	Імплікація

212.	set one's eyes at flow	Flavius: Hath blazed with lights and bray'd with minstrelsy, I have retired me to a wasteful cock, And set mine eyes at flow. "Timon of Athens" Act 2, Sc 2	
213.	single blessedness	Theseus: "Than that which withering on the virgin thorn Grows, lives and dies in single blessedness "A Midsummer Night's Dream" Act 1, Sc 1	
214.	speak daggers	I will speak daggers to her, but use none; My tongue and soul in this be hypocrites; "Hamlet" Act 3, Sc 2	
215.	speak within door	IAGO: Speak within door. "Othello" Act 4, Sc 2	
216.	to stick in one's throat	MACBETH: But wherefore could not I pronounce "Amen"? I had most need of blessing, and "Amen" Stuck in my throat. "Macbeth" Act 2, Sc 2	
217.	the dearest enemy	King Henry: Why, Harry, do I tell thee of my foes, Which art my nearest and dearest enemy? "King Henry IV" Act 1, Sc 3	
218.	take eggs for money	As ornaments oft do, too dangerous: How like, methought, I then was to this kernel, This squash, this gentleman. Mine honest friend, Will you take eggs for money? "The Winter's Tale" Act 1, Sc 2	
219.	ten commandments	Dutchess: Was 't I! yea, I it was, proud Frenchwoman. Could I come near your beauty with my nails, I'd set my ten commandments in your face.	
220.	there is luck in odd numbers	They say there is divinity in odd numbers, either in nativity, chance, or death. Away! "Merry Wives of Windsor" Act 5, Sc 1	лексична субституція на основі синонімічного ряду
221.	too late a week	Adam: At seventeen years many their fortunes seek; But at fourscore it is too late a week: Yet fortune cannot recompense me better Than to die well and not my master's debtor. "As you like it" Act 2, Sc 3	
222.	too swift arrives	Friar Laurence: Is loathsome in his own deliciousness And in the taste confounds the appetite: Therefore love moderately; long love doth so; Too swift arrives as tardy as too slow. "Romeo and Juliet" Act 2, Sc 6	

223.	But to my mind, – though I am native here, And to the manner born, – it is a custom More honoured in the breach than the observance =ФО дериват to the manner born	Hamlet: Ay, marry, is't: But to my mind, though I am native here And to the manner born, it is a custom More honour'd in the breach than the observance	
224.	to the world's end	Will your grace command me any service to the world's end? I will go on the slightest errand now to the Antipodes that you can devise to send me on; "Much Ado about Nothing" Act 2, Sc 1	
225.	turn and wind	I saw young Harry, with his beaver on, His cuisses on his thighs, gallantly arm'd, Rise from the ground like feather'd Mercury, And vaulted with such ease into his seat As if an angel dropp'd down from the clouds, To turn and wind a fiery Pegasus And witch the world with noble horsemanship "King Henry IV" Part I, Act 4, Sc 1	
226.	upon the gad	GLOUCESTER Kent banished thus? And France in choler parted? And the king gone tonight, prescribed his power Confined to exhibition? All this done Upon the gad? – Edmund, how now? What news? "King Lear" Act 1, Sc 2	
227.	very like a whale	POLONIUS: Yes, very much like a whale. "Hamlet" Act 3, Sc 2	імплікація
228.	All that glitters is not gold	"The Merchant of Venice" "All that glitters is not gold; Often have you heard that told: Many a man his life hath sold But my outside to behold:	
229.	All my pretty ones? Did you say all? O hell-kite! All? What! all my pretty chickens and their dam, At one fell swoop? = ФО дериват At one fell swoop	Macduff: He has no children. – All my pretty ones? Did you say all? – O hell-kite! – All? What, all my pretty chickens, and their dam, At one fell swoop? "Macbeth" Act 4, Sc 3	
230.	It begarred all description	As amorous of their strokes. For her own person, It beggar'd all description: she did lie In her pavilion – cloth of gold, of tissue –	

		O'er-picturing that Venus where we see The fancy outwork nature "Antony and Cleopatra" Act 2, Sc 2	
231.	Die is cast	KING RICHARD III Slave, I have set my life upon a cast, And I will stand the hazard of the die: I think there be six Richmonds in the field; "Richard III" Act 5, Sc 4	ептонім, що не має аналога у тексті
232.	Stand the hazzard of a die	RICHARD: Slave, I have set my life upon a cast, And I will stand the hazard of the die. "Richard III" Act 4, Sc 4	
233.	Foregone conclusion	OTHELLO: But this denoted a foregone conclusion. "Othello" Act 3, Sc 3	
234.	Hang on like / for grim death	Lord: O monstrous beast! how like a swine he lies! Grim death, how foul and loathsome is thine image! Sirs, I will practise on this drunken man. "The Taming of the Shrew" Act 1, Sc 1	експлікація
235.	in the pink	MERCUTIO: Nay, I am the very pink of courtesy. "Romeo and Juliet" Act 2, Sc 4	
236.	journey's end	FOOL: (he sings) Oh my lover, where are you roaming? Stay and listen! Your true love's coming, the one who can sing both high and low: Don't roam any further, pretty darling. Your journey ends when you meet a lover, as every wise man's son knows. "The Twelfth Night" Act 2, Sc 3	синтаксична субституція
237.	When that the poor have cried, Caesar hath wept; Ambition should be made of sterner stuff. =ФО дериват made of sterner stuff	When that the poor have cried, Caesar hath wept. Ambition should be made of sterner stuff. "Julius Caesar" Act 3, Sc 2	
238.	Milk of human kindness	Glamis thou art, and Cawdor; and shalt be What thou art promised. Yet do I fear thy nature; It is too full o' th' milk of human kindness To catch the nearest way: thou wouldst be great, Art not without ambition, but without The illness should attend it. What thou wouldst highly, "Macbeth" Act 1, Sc 5	
239.	poisoned chalice	To plague th' inventor: this even-handed justice	

Продовження табл.

		Commends the ingredients of our poisoned chalice To our own lips. "Macbeth" Act 1, Sc 7	
240.	pooh-pooh	POLONIUS Affection! Pooh, you speak like a green girl, Unsifted in such perilous circumstance. Do you believe his "tenders," as you call them? "Hamlet" Act 1, Sc 3	експлікація
241.	rats leave a sinking ship	Prospero: A rotten carcass of a butt, not rigged, Nor tackle, sail, nor mast. The very rats Instinctively had quit it. There they hoist us To cry to th' sea that roared to us, to sigh To th' winds whose pity, sighing back again, Did us but loving wrong. "The Tempest" Act 1, Sc 2	ептонім, що не має аналога у тексті
242.	My salad days, When I was green in judgement, cold in blood, to say as I said then! =ФО дериват salad days	Cleopatra: My salad days, When I was green in judgment, cold in blood, To say as I said then. "Antony and Cleopatra" Act 1, Sc 5	
243.	Full fathom five thy father lies; Of his bones are coral made; Those are pearls that were his eyes: Nothing of him that doth fade, But doth suffer a sea-change Into something rich and strange =ФО дериват sea-change	ARIEL [sings]: Full fathom five thy father lies; Of his bones are coral made; Those are pearls that were his eyes: Nothing of him that doth fade But doth suffer a sea-change Into something rich and strange. Sea-nymphs hourly ring his knell "The Tempest" Act 1, Sc 2	
244.	sold for a song	Clown: Why, he will look upon his boot and sing; mend the ruff and sing; ask questions and sing; pick his teeth and sing. I know a man that had this trick of melancholy sold a goodly manor for a song. "All's Well That Ends Well" Act 3, Sc 2	імплікація
245.	stool pigeon	This was well done (my bird) Thy shape inuisible retaine thou still: The trumpery in my house, goe bring it hither For stale to catch these theeues Ar. I go, I goe. "The Tempest" Act 4, Scene 1	ептонім, що не має аналога у тексті
246.	unvarnished truth	Othello: Yet (by your gracious patience) I will a round unvarnish'd tale deliver	лексична субституція на основі суміжної

Продовження табл.

		Of my whole course of love – what drugs, what charms, What conjuration, and what mighty magic (For such proceeding I am charg'd withal) I won his daughter, "Othello" Act 1, Sc 3	тематичної групи
247.	what the dickens	MISTRESS PAGE I cannot tell what the dickens his name is my husband had him of. What do you call your knight's name, sirrah? "The Merry Wives of Windsor"	
248.	wheel has come full circle	EDMUND: Thou'st spoken right. 'Tis true. The wheel is come full circle. I am here. "King Lear" Act 5, Sc 3	
249.	winter of discontent	Now is the winter of our discontent Made glorious summer by this son of York; And all the clouds that lour'd upon our house In the deep bosom of the ocean buried. Now are our brows bound with victorious wreaths, "Richard III" Act 1, Scene 1	імплікація
250.	with bated breath	Shylock: Go to then, you come to me, and you say, "Shylock, we would have moneys," you say so. . . Shall I bend low and in a bondman's key, With bated breath and whisp'ring humbleness, Say this: "The Merchant of Venice" Act 1, Sc 3	
251.	world is one's oyster	Pistol: Why then the world's mine oyster, Which I with sword will open. "The Merry Wives of Windsor" Act 2, Sc 2	
252.	the common touch	A little touch of Harry in the night "King Henry V" Act 4, IV.Prologue.47	ептонім, що не має аналога у тексті
253.	be cruel to be kind	Hamlet: I do repent; but heaven hath pleas'd it so To punish me with this, and this with me, That I must be their scourge and minister. I will bestow him, and will answer well The death I gave him. So again good night. I must be cruel only to be kind. Thus bad begins and worse remains behind. "Hamlet" Act 3, Sc 4	імплікація
254.	cudgel your brain	First Clown: Cudgel thy brains no more about it, for your dull ass will not mend his pace with beating, and when you are ask'd this question next, say "a gravemaker": the houses he makes lasts till doomsday. "Hamlet" Act 5, Sc 1	

255.	of easy virtue	Not a whit, Your lady being so easy. "Cymbeline" Act 2, Sc 4	ептонім, що не має аналога у тексті
256.	a ghost at the feast	My royal lord, You do not give the cheer: the feast is sold That is not often vouch'd, while 'tis a-making, 'Tis given with welcome: to feed were best at home; "Macbeth" Act 3, Sc 4	ептонім, що не має аналога у тексті
257.	on the game	The daughter of the game "Troilus and Cressida"	
258.	To gild refinéd gold, to paint the lily, To throw a perfume on the violet, To smooth the ice, or add another hue Unto the rainbow, or with taper light To seek the beauteous eye of heaven to garnish, Is wasteful and ridiculous excess = ФО дериват gild the lily	To gild refined gold, to paint the lily, To throw a perfume on the violet, To smooth the ice, or add another hue Unto the rainbow, or with taper-light To seek the beauteous eye of heaven to garnish, Is wasteful and ridiculous excess. "King John" Act 4, Sc 2	імплікація
259.	that way madness lies	Lear: No, I will weep no more. In such a night To shut me out? Pour on; I will endure. In such a night as this? O Regan, Goneril! Your old kind father, whose frank heart gave all – O, that way madness lies; let me shun that; No more of that "King Lear" Act 4, Sc 4	
260.	man and boy	I have been sexton here, man and boy, thirty years "Hamlet" Act 5, Sc 1	
261.	The nature of bad news infects the teller = ФО дериват shoot the messenger	FIRST MESSENGER: The nature of bad news infects the teller. "Antony and Cleopatra" Act 1, Sc 2	ептонім, що не має аналога у тексті
262.	What's in a name? that which we call a rose By any other name would smell as sweet. =ФО дериват what's in a name	Juliet: What's in a name? That which we call a rose By any other word would smell as sweet. "Romeo and Juliet" Act 2, Sc 2	
263.	O God! I could be bounded in a nut-shell, and count myself a king of infinite space, were it not that I have bad dreams =ФО дериват in a nutshell	I could be bounded in a nutshell , and count myself a king of infinite space , were it not that I have bad dreams. "Hamlet" Act 2, Sc 2	

264.	By the pricking of my thumbs, Something wicked this way comes =ФО дериват a pricking in your thumbs	SECOND WITCH By the pricking of my thumbs, Something wicked this way comes. "Macbeth" Act 4, Sc 1	
265.	more in sorrow than in anger	Horatio: A countenance more In sorrow than in anger. "Hamlet" Act 1, Sc 2	
266.	in stitches	Maria: If you desire the spleen, and will laugh yourselves into stitches, follow me. You gull Malvolio is turn'd heathen, a very renegado; for there is no Christian that means to be sav'd by believing rightly can ever believe such impossible passages of grossness. He's in yellow stockings. "The Twelfth Night" Act 3, Sc 2	
267.	suit the action to the word the word to the action	Be not too tame neither, but let your own discretion be your tutor: suit the action to the word, the word to the action; with this special o'erstep ... "Hamlet" Act 3, Sc 2	
26.	a trick worth two of that	FIRST CARRIER: Nay by God soft, I know a trick worth two of that, i' faith. "Henry IV" Part I, Act 2, Sc 1	
269.	'Tis now the very witching time of night, When churchyards yawn and hell itself breathes outContagion to this world ФО дериват= the witching hour	'Tis now the very witching time of night, When churchyards yawn and hell itself breathes out Contagion to this world. Now could I drink hot blood And do such bitter business as the bitter day Would quake to look on	лексична субституція на основі синонімічного ряду
270.	wring someone's withers	First Car. I prithee, Tom, beat Cut's saddle, put a few flocks in the point; the poor jade is wring in the withers out of all cess. 'Henry IV, Part I, Act 2, Sc 1'	
271.	every dog has its day	Hamlet: Hear you, sir. What is the reason that you use me thus? I loved you ever. But it is no matter. Let Hercules himself do what he may, The cat will mew and dog will have his day. 'Hamlet' Act 5, Sc 1	експлікація
272.	lead someone by the nose	The Moor is of a free and open nature, That thinks men honest but that seem to be so, And will as tenderly be led by th'nose As asses are. Othello, Act 1, Sc 3	

Додаток Е

№	Епоніми цитатного походження	Лексикографічна активність
1.	(Much ado about nothing) Our remedies oft in ourselves do lie Which we ascribe to heaven	3
2.	A young man married is a man that's marred	4
3.	(Ant and Cleo) The nature of bad news infects the teller	5
4.	In time we hate that which we often fear	4
5.	My salad days, When I was green in judgement, cold in blood, to say as I said then!	3
6.	I do not much dislike the matter, but the manner of his speech	4
7.	Age cannot wither her, nor custom stale Her infinite variety: other women cloy The appetites they feed: but she makes hungry Where most she satisfies; for vilest things Become themselves in her: that the holy priests Bless her when she is riggish	3
8.	Finish, good lady; the bright day is done, And we are for the dark	3
9.	(As you like it) And this our life exempt from public haunt Finds tongues in trees, books in the running brooks, Sermons in stones and good in everything	5
10.	I can suck melancholy out of song as a weasel sucks eggs	3
11.	And so from hour to hour we ripe and ripe, And then from hour to hour we rot and rot; And thereby hangs a tale.	3
12.	A worthy fool! Motley's the only wear	3
13.	All the world's a stage, And all the men and women merely players: They have their exits and their entrances; And one man in his time plays many parts, His acts being seven ages.	
14.	At first the infant, Mewling and puking in the nurse's arms. And then the whining schoolboy, with his satchel, And shining morning face, creeping like snail Unwillingly to school	3
15.	Then a soldier, Full of strange oaths, and bearded like the pard, Jealous in honour, sudden and quick in quarrel, Seeking the bubble reputation Even in the cannon's mouth	4
16.	Is second childishness, and mere oblivion, Sans teeth, sans eyes, sans taste, sans everything.	5
17.	O wonderful, wonderful, and most wonderful wonderful! and yet again wonderful, and after that, out of all whooping!	3

Продовження табл.

18.	I do desire we may be better strangers.	3
19.	"I do not like her name". "There was no thought of pleasing you when she was christened"	4
20.	The retort courteous...the quip modest...the reply churlish...the reproof valiant...the countercheck quarrelsome...the lie circumstantial...the lie direct	3
21.	If it be true that 'good wine needs no bush', 'tis true that a good play needs no epilogue	3
22.	Boldness be my friend! Arm me, audacity.	3
23.	(Hamlet) You come most carefully upon your hour	4
24.	For this relief much thanks	3
25.	A little more than kin, and less than kind	4
26.	How weary stale flat and unprofitable seem to me all the uses of this world	3
27.	Frailty, thy name is woman! A little month; or ere those shoes were old With which she followed my poor father's body, Like Niobe, all tears; why she, even she, – O God! a beast, that wants discourse of reason, Would have mourned longer	5
28.	Thrift, thrift, Horatio! the funeral baked meats Did coldly furnish forth the marriage tables	3
29.	Do not, as some ungracious pastors do, Show me the steep and thorny way to heaven, Whiles, like a puffed and reckless libertine Himself the primrose path of dalliance treads, And recks not his own rede	3
30.	Costly thy habit as thy purse can buy, But not expressed in fancy; rich, not gaudy; For the apparel oft proclaims the man	3
31.	Neither a borrower, nor a lender be; For loan oft loses both itself and friend	5
32.	This above all: to thine own self be true, And it must follow, as the night the day, Thou canst not then be false to any man	5
33.	But to my mind, – though I am native here, And to the manner born, – it is a custom More honoured in the breach than the observance	5
34.	Murder most foul, as in the best it is; But this most foul, strange, and unnatural	4
35.	There are more things in heaven and earth, Horatio, Than are dreamt of in your philosophy	4
36.	The time is out of joint; O curséd spite, That ever I was born to set it right!	3
37.	By indirections find directions out	3
38.	Brevity is the soul of wit	5
39.	Polonius: What do you read, my lord? Hamlet: Words, words, words	4
40.	Though this be madness, yet there is method in't	5

Продовження табл.

41.	There is nothing either good or bad, but thinking makes it so	5
42.	O God! I could be bounded in a nut-shell, and count myself a king of infinite space, were it not that I have bad dreams	4
43.	This most excellent canopy, the air, look you, this brave o'erhanging firmament, this majestic roof fretted with golden fire, why, it appears no other thing to me but a foul and pestilent congregation of vapours	4
44.	What a piece of work is a man! How noble in reason! how infinite in faculty! in form, in moving, how express and admirable! in action how like an angel! in apprehension how like a god! the beauty of the world! the paragon of animals!	4
45.	I am but mad north-north-west; when the wind is southerly, I know a hawk from a handsaw	3
46.	The play, I remember, pleased not the million; 'twas caviare to the general	4
47.	Use every man after his desert, and who should 'scape whipping?	3
48.	For murder, though it have no tongue, will speak with most miraculous organ	3
49.	The play's the thing wherein I'll catch the conscience of the king	4
50.	To be, or not to be: that is the question: Whether 'tis nobler in the mind to suffer The slings and arrows of outrageous fortune, Or to take arms against a sea of troubles, And by opposing end them	5
51.	To die, to sleep; To sleep: perchance to dream: ay, there's the rub; For in that sleep of death what dreams may come When we have shuffled off this mortal coil, Must give us pause	5
52.	For who would bear the whips and scorns of time, The oppressor's wrong, the proud man's contumely, The pangs of disprized love, the law's delay, The insolence of office, and the spurns That patient merit of the unworthy takes, When he himself might his quietus make With a bare bodkin?	3
53.	Thus conscience doth make cowards of us all; And thus the native hue of resolution Is sicklied o'er with the pale cast of thought, And enterprises of great pith and moment With this regard their currents turn awry, And lose the name of action.	4
54.	Speak the speech, I pray you, as I pronounced it to you, trippingly on the tongue; but if you mouth it, as many of your players do, I had as lief the town-crier spoke my lines. Nor do not saw the air too much with your hand, thus; but use all gently	3
55.	Suit the action to the word, the word to the action	4
56.	Give me that man That is not passion's slave, and I will wear him In my heart's core, ay, in my heart of heart, As I do thee.	3
57.	The lady doth protest too much, methinks.	4
58.	'Tis now the very witching time of night, When churchyards yawn and hell itself breathes out Contagion to this world	4

Продовження табл.

59.	My words fly up, my thoughts remain below: Words without thoughts never to heaven go.	5
60.	Diseases desperate grown, By desperate appliances are relieved, Or not at all.	4
61.	Lord! we know what we are, but know not what we may be.	4
62.	When sorrows come, they come not single spies, But in battalions	5
63.	There's rosemary, that's for remembrance; pray, love, remember: and there is pansies, that's for thoughts.	3
64.	There's a divinity that shapes our ends, Rough-hew them how we will.	4
65.	If it be now, 'tis not to come; if it be not to come, it will be now; if it be not now, yet it will come: therediness is all.	3
66.	The rest is silence.	4
67.	(Henry IV, 1) If all the year were playing holidays, To sport would be as tedious as to work; But when they seldom come, they wished for come.	4
68.	Out of this nettle, danger, we pluck this flower, safety	5
69.	O monstrous! But one half-pennyworth of bread to this intorelable deal of sack	3
70.	Glendower: I can call spirits from the vasty deep. hoTspur: Why, so can I, or so can any man; But will they come when you do call for them?	3
71.	(Henry IV, 2) I am not only witty in myself, but the cause that wit is in other men	4
72.	It is the disease of not listening, the malady of not marking, that I am troubled withal.	3
73.	I can get no remedy against this consumption of the purse: borrowing only lingers and lingers it out, but the disease is incurable.	3
74.	Is it not strange that desire should so many years outlive performance?	5
75.	Uneasy lies the head that wears a crown.	5
76.	I care not; a man can die but once; we owe God a death.	3
77.	O polished perturbation! golden care!	4
78.	Commit The oldest sins the newest kind of ways.	3
79.	(Henry V) O! for a Muse of fire, that would ascend The brightest heaven of invention; A kingdom for a stage, princes to act And monarchs to behold the swelling scene	4
80.	When we have matched our rackets to these balls, We will in France, by God's grace, play a set Shall strike his father's crown into the hazard.	3
81.	Once more unto the breach, dear friends, once more; Or close the wall up with our English dead!	4

	In peace there's nothing so becomes a man As modest stillness and humility: But when the blast of war blows in our ears, Then imitate the action of the tiger; Stiffen the sinews, summon up the blood, Disguise fair nature with hard-favoured rage	
82.	Though it appear a little out of fashion, There is much care and valour in this Welshman.	4
83.	Old men forget: yet all shall be forgot, But he'll remember with advantages What feats he did that day.	3
84.	(Henry VI, 1) Unbidden guests Are often welcomest when they are gone.	5
85.	(Henry VI, 2) Thrice is he armed that hath his quarrel just	3
86.	The first thing we do, let's kill all the lawyers	4
87.	(Henry VI, 3) Suspicion always haunts the guilty mind; The thief doth fear each bush an officer	3
88.	Heat not a furnace for your foe so hot That it do singe yourself.	4
89.	Cromwell, I charge thee, fling away ambition: By that sin fell the angels	3
90.	Had I but served my God with half the zeal I served my king, he would not in mine age Have left me naked to mine enemies.	3
91.	Men's evil manners live in brass; their virtues We write in water.	3
92.	(Julius Caesar) Men at some time are masters of their fates: The fault, dear Brutus, is not in our stars, But in ourselves, that we are underlings.	3
93.	Yond' Cassius has a lean and hungry look; He thinks too much: such men are dangerous	5
94.	Nay, an I tell you that, I'll ne'er look you i' the face again; but those that understood him smiled at one another and shook their heads; but, for mine own part, it was Greek to me.	3
95.	But when I tell him he hates flatterers, He says he does, being then most flattered.	5
96.	Cowards die many times before their deaths; The valiant never taste of death but once.	4
97.	Seeing that death, a necessary end, Will come when it will come.	5
98.	But I am constant as the northern star, Of whose true-fixed and resting quality There is no fellow in the firmament.	3
99.	Et tu, Brute? Then fall, Caesar!	3
100.	Not that I loved Caesar less, but that I loved Rome more.	3
101.	Friends, Romans, countrymen, lend me your ears;	4
102.	I come to bury Caesar, not to praise him. The evil that men do lives after them, The good is oft interréd with their bones;	3

103.	When that the poor have cried, Caesar hath wept; Ambition should be made of sterner stuff.	5
104.	If you have tears, prepare to shed them now	3
105.	Let me tell you, Cassius, you yourself Are much condemned to have an itching palm	3
106.	There is a tide in the affairs of men, Which, taken at the flood, leads on to fortune; Omitted, all the voyage of their lifels bound in shallows and in miseries.	5
107.	(Kinh John) Bell, book, and candle shall not drive me back, When gold and silver beck me to come on.	3
108.	Grief fills the room up of my absent child, Lies in his bed, walks up and down with me,	3
109.	To gild refinéd gold, to paint the lily, To throw a perfume on the violet, To smooth the ice, or add another hue Unto the rainbow, or with taper light To seek the beauteous eye of heaven to garnish, Is wasteful and ridiculous excess.	5
110.	How oft the sight of means to do ill deeds Makes ill deeds done!	3
111.	(King Lear) I want that glib and oily art To speak and purpose not;	4
112.	I grow, I prosper; Now, gods, stand up for bastards!	3
113.	Who is it that can tell me who am I?	3
114.	O! let me not be mad, not mad, sweet heaven; Keep me in temper; I would not be mad!	3
115.	I am a man More sinned against than sinning	3
116.	The worst is not, So long as we can say, 'This is the worst.'	4
117.	Die: die for adultery! No: The wren goes to't, and the small gilded fly Does lecher in my sight. Let copulation thrive.	3
118.	When we are born we cry that we are come To this great stage of fools.	3
119.	Her voice was ever soft, Gentle and low, an excellent thing in woman.	3
120.	(Macbeth) When shall we three meet again In thunder, lightning, or in rain?	4
121.	So foul and fair a day I have not seen.	3
122.	Present fears are less than horrible imaginings;	5
123.	Nothing in his life Became him like the leaving it	4
124.	There's no art To find the mind's construction in the face	4
125.	If it were done when 'tis done, then 'twere well It were done quickly	4

126.	Vaulting ambition, which o'erleaps itself, And falls on the other.	3
127.	Letting 'I dare not' wait upon 'I would,' Like the poor cat i' the adage?	3
128.	But screw your courage to the sticking-place, And we'll not fail.	4
129.	Methought I heard a voice cry, 'Sleep no more! Macbeth does murder sleep,' the innocent sleep, Sleep that knits up the ravelled sleeve of care	5
130.	Porter: Drink, sir, is a great provoker of three things. Macduff: What three things does drink especially provoke? Porter: Marry, sir, nose-painting, sleep, and urine. Lechery, sir, it provokes, and unprovokes; it provokes the desire, but it takes away the performance.	3
131.	The labour we delight in physics pain.	4
132.	Where we are, There's daggers in men's smiles: the near in blood	3
133.	Now good digestion wait on appetite, And health on both!	4
134.	Stand not upon the order of your going, But go at once.	3
135.	Double, double toil and trouble; Fire burn and cauldron bubble.	3
136.	By the pricking of my thumbs, Something wicked this way comes.	4
137.	Stands Scotland where it did?	3
138.	All my pretty ones? Did you say all? O hell-kite! All? What! all my pretty chickens and their dam, At one fell swoop?	3
139.	The devil damn thee back, thou cream-faced loon!	3
140.	I have livéd long enough: my way of lifels fall'n into the sear, the yellow leaf	3
141.	Throw physic to the dogs; I'll none of it.	4
142.	To-morrow, and to-morrow, and to-morrow, Creeps in this petty pace from day to day, To the last syllable of recorded time; And all our yesterdays have lighted fools The way to dusty death.	5
143.	(A Measure for Measure) A man whose bloods very snow-broth; one who never feels The wanton stings and motions of the sense,	4
144.	O! it is excellent To have a giant's strength, but it is tyrannous To use it like a giant.	3
145.	Man, proud man, Drest in a little brief authority, Most ignorant of what he's most assured, His glassy essence, like an angry ape, Plays such fantastic tricks before high heaven, As make the angels weep.	3

146.	That in the captain's but a choleric word, Which in the soldier is flat blasphemy	3
147.	They say best men are moulded out of faults, And, for the most, become much more the better For being a little bad: so may my husband.	3
148.	(The Merchant of Venice) They are as sick that surfeit with too much, as they that starve with nothing.	3
149.	If to do were as easy as to know what were good to do, chapels had been churches, and poormen's cottages princes' palaces.	4
150.	What news on the Rialto?	4
151.	The devil can cite Scripture for his purpose	4
152.	You call me misbeliever, cut-throat dog, And spet upon my Jewish gabardine, And all for use of that which is mine own.	4
153.	It is a wise father that knows his own child	4
154.	Truth will come to light; murder cannot be hid long.	3
155.	Hath not a Jew eyes? hath not a Jew hands, organs, dimensions, senses, affections, passions?	3
156.	If you prick us, do we not bleed? if you tickle us, do we not laugh? if you poison us, do we not die? and if you wrong us, shall we not revenge?	3
157.	I am not bound to please thee with my answer.	4
158.	The quality of mercy is not strained, It droppeth as the gentle rain from heaven Upon the place beneath: it is twice blessed; It blesseth him that gives and him that takes: 'Tis mightiest in the mightiest: it becomes The thronéd monarch better than his crown; He is well paid that is well satisfied	5
159.	He is well paid that is well satisfied	3
160.	How far that little candle throws his beams! So shines a good deed in a naughty world.	4
161.	(A Midsummer's Night dream) The course of true love never did run smooth	4
162.	I'll met by moonlight, proud Titania.	4
163.	I'll put a girdle round about the earth In forty minutes.	3
164.	I know a bank whereon the wild thyme blows, Where oxlips and the nodding violet grows Quite over-canopied with luscious woodbine, With sweet musk-roses, and with eglantine	3
165.	The lunatic, the lover, and the poet, Are of imagination all compact:	4
166.	And, as imagination bodies forth The forms of things unknown, the poet's pen Turns them to shapes, and gives to airy nothing A local habitation and a name.	4

Продовження табл.

167.	(Much Ado about nothing) Friendship is constant in all other things Save in the office and affairs of love.	3
168.	Is it not strange, that sheeps' guts should hale souls out of men's bodies?	3
169.	Sigh no more, ladies, sigh no more, Men were deceivers ever;	5
170.	Comparisons are odorous.	4
171.	There was no philosopher that could endure the toothache patiently	3
172.	What though care killed a cat, thou hast mettle enough in thee to kill care.	3
173.	(Othello) But I will wear my heart upon my sleeve For daws to peck at: I am not what I am.	3
174.	The robbed that smiles steals something from the thief.	3
175.	To suckle fools and chronicle small beer.	3
176.	O! I have lost my reputation. I have lost the immortal part of myself, and what remains is bestial.	3
177.	But he that filches from me my good name Robs me of that which not enriches him, And makes me poor indeed.	4
178.	O! beware, my lord, of jealousy; It is the green-eyed monster which doth mock The meat it feeds on.	5
179.	But yet the pity of it, Iago! O! Iago, the pity of it, Iago!	4
180.	I kiss'd thee ere I kill'd thee, no way but this, Killing myself to die upon a kiss.	3
181.	(Richard II) Teach thy necessity to reason thus; There is no virtue like necessity.	4
182.	This royal throne of kings, this scepter'd isle, This earth of majesty, this seat of Mars, This other Eden, demi-paradise, This fortress built by Nature for herself Against infection and the hand of war, This happy breed of men, this little world, This precious stone set in the silver sea,	5
183.	Not all the water in the rough rude sea Can wash the balm from an anointed king;	4
184.	O! call back yesterday, bid time return.	4
185.	I wasted time, and now doth time waste me.	3
186.	(Richard III) I am not in the giving vein to-day	4
187.	Harp not on that string.	3
188.	O! she doth teach the torches to burn bright. It seems she hangs upon the cheek of night Like a rich jewel in an Ethiope's ear; Beauty too rich for use, for earth too dear.	3
189.	(R and Juliet) He jests at scars, that never felt a wound.	4
190.	What's in a name? that which we call a rose By any other name would smell as sweet.	5

Продовження табл.

191.	For stony limits cannot hold love out, And what love can do that dares love attempt	3
192.	Good-night, good-night! parting is such sweet sorrow That I shall say good-night till it be morrow.	5
193.	Night's candles are burnt out, and jocund day Stands tiptoe on the misty mountain tops	4
194.	Seal up the mouth of outrage for a while, Till we can clear these ambiguities.	3
195.	(The Tempest) You taught me language; and my profit on't is, I know how to curse	3
196.	Full fathom five thy father lies; Of his bones are coral made: Those are pearls that were his eyes: Nothing of him that doth fade, But doth suffer a sea-change Into something rich and strange.	4
197.	Misery acquaints a man with strange bedfellows.	4
198.	He that dies pays all debts.	3
199.	How beauteous mankind is! O brave new world, That has such people in't.	5
200.	(Timon of Athens) 'Tis not enough to help the feeble up, But to support him after.	5
201.	The moon's an arrant thief, and her pale fire she snatches from the sun	3
202.	(Titus Andronicus) She is a woman, therefore may be wooed; She is a woman, therefore may be won;	3
203.	Come, and take choice of all my library, And so beguile thy sorrow.	4
204.	(Troilus and Cressida) Things won are done; joy's soul lies in the doing	4
205.	To be wise, and love, Exceeds man's might.	3
206.	Time hath, my lord, a wallet at his back, Wherein he puts alms for oblivion	4
207.	Perseverance, dear my lord, Keeps honour bright	4
208.	One touch of nature makes the whole world kin	4
209.	(12 Night) If music be the food of love, play on;	5
210.	I am a great eater of beef, and I believe that does harm to my wit.	3
211.	I would I had bestowed that time in the tongues that I have in fencing, dancing, and bear-baiting. O! had I but followed the arts!	3
212.	Not to be a-bed after midnight is to be up betimes.	3
213.	What is love? 'tis not hereafter; Present mirth hath present laughter; What's to come is still unsure: In delay there lies no plenty; Then come kiss me, sweet and twenty, Youth's a stuff will not endure.	4
214.	He does it with a better grace, but I do it more natural.	3
215.	Dost thou think, because thou art virtuous, there shall be no more cakes and ale?	4

Продовження табл.

Для нотаток

216.	Now, the melancholy god protect thee, and the tailor make thy doublet of changeable taffeta, for thy mind is a very opal.	4
217.	And what's her history? Viola: A blank, my lord. She never told her love, But let concealment, like a worm i' the bud, Feed on her damask cheek:	3
218.	But be not afraid of greatness: some men are born great, some achieve greatness, and some have greatness thrust upon them.	5
219.	If this were played upon a stage now, I could condemn it as an improbable fiction.	3
220.	I have no other but a woman's reason: I think him so, because I think him so.	3
221.	(2 gentlemen of Verona) The uncertain glory of an April day,	3
222.	(The winter's Tale) What's gone and what's past help Should be past grief.	3
223.	(The passionate Pilgrim) Crabbed age and youth cannot live together: Youth is full of pleasance, age is full of care.	5
224.	Shall I compare thee to a summer's day? Thou art more lovely and more temperate:	4
225.	So long as men can breathe, or eyes can see, So long lives this, and this gives life to thee	4
226.	When to the sessions of sweet silent thought I summon up remembrance of things past,	4
227.	My nature is subdued to what it works in, like the dyer's hand; Pity me, then, and wish I were renewed.	3
228.	Let me not to the marriage of true minds Admit impediments. Love is not love Which alters when it alteration finds, Or bends with the remover to remove: O, no! it is an ever-fixed mark, That looks on tempests and is never shaken	5

Для нотаток

Для нотаток

Наукове видання

І. С. КАЗИМІР

**ЕПТОНІМИ В. ШЕКСПІРА:
СТРУКТУРНИЙ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ
АСПЕКТИ**

Монографія

Підписано до друку 15.04.2020
Формат 60x84/16. Умовн. друк. арк. 14,4.
Наклад 300 прим. Зам. №

Видано та віддруковано ТОВ “Друкарня “Рута”
(свід. серія ДК №4060 від 29.04.2011 р.)
м. Кам’янець-Подільський,
вул. Руслана Коношенка, 1
тел. 0 (3849) 4 22 50, e-mail: drukruta@ukr.net